„Benvenuto s-a arătat îndrăzneț, plin de viață și de-a dreptul extraordinar în toate acțiunile sale; este un om care s-a priceput, cum nu se poate mai bine, să le spună principilor adevărul în față și, de asemenea, să-și folosească mintea și mîinile în lucrările de artă.

Nu voi mai spune însă nimic altceva, de vreme ce el însuși și-a descris viața în operele sale... cu mult mai multă elocvență și ordine decît aș putea eu, cumva, să dovedesc aici."

Giorgio Vasari, *Le vite d'più eccellenti pittori, scultori, e architettori,* Salani, Firenze, 1932, vol. VII, p. 170.

Vol. I și II Lei 10

BENVENUTO CELLINI

266

BPT

Viața lui

BENVENUTO CELLINI

scrisă de el însuși

★ ★

266

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Clubul cărții digitale 2022

Viaţa lui
BENVENUTO CELLINI
scrisă de el însuşi

★ ★

1964

I B L I O T E C A P E N T R U T O Ţ I

D I T U R A P E N T R U L I T E R A T U R Ă

Traducere şi Note de *Ştefan Crudu*
Traducerea versurilor : *Geo Dumitrescu*

La vita di Benvenuto Cellini
scritta da lui medesimo
Firenze, Felice Le Monnier editore, 1924

I. În timpul cît am locuit în palatul cardinalului de Ferrara am primit mult mai mulţi musafiri decît înainte de a fi fost întemniţat; toată lumea se bucura să mă vadă şi se minuna că am putut supravieţui unor suferinţe atît de crîncene; odihnindu-mă şi căutînd să mă obişnuiesc din nou cu meseria mea, mi-a făcut multă plăcere să transcriu acest *Capitolo*, care s-a putut citi mai sus. După aceea, ca să mă pot întrema şi mai bine, m-am hotărît să mă duc pentru cîteva zile la aer, aşa că, primind învoirea bunului cardinal, care mi-a dat şi caii de care aveam nevoie, am plecat însoţit de doi tineri din Roma, dintre care unul giuvaergiu; celălalt, deşi nu făcea parte din breasla noastră, venise totuşi să mă însoţească. După ce am ieşit din Roma, m-am îndreptat spre Tagliacozza, unde socoteam să dau de Ascanio, ucenicul meu de care am mai vorbit, şi pe care, sosind acolo, l-am găsit numaidecît; locuia împreună cu tatăl, fraţii, surorile şi mama sa vitregă. După o şedere de două zile, în care timp

nu ştiau cum să mă mai răsfeţe, am plecat înapoi la Roma, luîndu-l cu mine şi pe Ascanio. Pe drum, am început să vorbim de meseria noastră ; am simţit că mă cuprinde o nestăvilită dorinţă de a ajunge mai repede la Roma, să-mi pot vedea din nou de lucrările mele.

De cum am sosit, m-am pregătit fără întîrziere de lucru. Înainte de a fi arestat, începusem să lucrez pentru cardinal un lighean de argint — pe care l-am regăsit — şi o preafrumoasă cană, care îmi fusese furată între timp, împreună cu o sumedenie de alte lucruri de mare preţ. Ligheanul i l-am dat în lucru lui Pagolo, cel de care am mai vorbit ; totodată am pus în lucru şi cana, bogat împodobită cu figuri în relief înalt şi în basorelief. Ligheanul era şi el împodobit cu figuri în relief înalt şi cu peşti în basorelief ; totul se înfăţişa atît de frumos şi era lucrat cu atîta bun-gust, încît oricine se uita nu ştia ce să admire mai întîi : forţa desenului, imaginaţia, sau îngrijirea cu care lucrau acei tineri ? Însoţit de *messer* Luigi Alamanni şi de *messer* Gabriel Cesano [1], cardinalul trecea pe la mine cel puţin de două ori pe zi şi stăteam bucuroşi de vorbă timp de cîteva ore. Deşi aveam destul de mult de lucru, cardinalul — care mă încărca într-una cu lucrări — mi-a dat să-i fac şi sigiliul său de cardinal, mare cît mîna unui copil de doisprezece ani ; în scobitura

[1] *Gabriel Maria da Cesano* este apreciat de unii scriitori ai epocii (Varchi, Ughelli etc.) ca un om foarte învăţat şi distins umanist.

acelui sigiliu l-am gravat pe sfîntul Ioan predicînd în pustiu şi pe sfîntul Ambrozie[1] călare şi cu biciul în mînă, alungîndu-i pe arieni; lucrasem atît de îngrijit şi cu atîta îndrăzneală, iar desenul era atît de frumos, încît oricine spunea că-l întrecusem pe marele Lautizio, singurul care se îndeletnicea cu această meserie; din îngîmfare, cardinalul nu scăpa nici un prilej de a pune sigiliul său alături de sigiliile celorlalţi cardinali din Roma, ieşite aproape toate din mîna lui Lautizio.

II. În timp ce se afla în tovărăşia celor doi prieteni de mai sus, cardinalul îmi spuse că ar trebui să-i fac şi un model pentru o solniţă, cerîndu-mi însă ca ea să nu semene cu cele făcute de alţii, înaintea mea. În legătură cu acest model, atît *messer* Luigi, cît şi *messer* Gabriel Cesano îmi dădură fiecare o mulţime de idei, care de care mai frumoase. Cardinalul, care asculta cu bunăvoinţă şi căruia îi plăceau mult planurile pe care cei doi literaţi i le înfăţişaseră doar prin viu grai, se întoarse spre mine şi-mi spuse: Planurile lui *messer* Luigi şi *messer* Gabriel îmi plac atît de mult, încît — drept să-ţi spun, Benvenuto — n-aş şti pe care să-l aleg; de aceea las totul pe seama ta, care trebuie să faci lucrarea. Ştiţi prea bine, *signori*, grăii eu atunci, de cîtă vază se bucură copiii regilor şi ai

[1] Aluzie la o legendă milaneză, potrivit căreia sfîntul Ambrozie a intervenit în ajutorul oştilor milaneze în bătălia pe care acestea au purtat-o cu Lodovico Visconti, în 1339.

împăraților și ce minunată strălucire și slavă îi înconjoară ; cu toate astea, dacă-i veți cere unui sărman și umil păstor să vă spună pe cine iubește mai mult : pe acești copii, sau pe ai săi ? vă va răspunde, fără îndoială, că pe ai săi : iată de ce și eu țin mai mult la copiii care se nasc din arta mea ; de aceea, prima lucrare pe care o să v-o arăt, prearespectate monsenior și ocrotitor al meu, va fi o lucrare ieșită numai din închipuirea mea, căci multe cîte se arată a fi scînteietoare cînd sînt spuse prin viu grai nu mai păstrează aceeași strălucire și după ce le-ai înfăptuit. Și, întorcîndu-mă către cei doi mari literați, adăugai : Domniile-voastre au vorbit, iar eu voi înfăptui. Cu o nețărmurită bunăvoință, *messer* Luigi Alamanni rosti atunci în sprijinul meu o mulțime de cuvinte de laudă, cărora chipul său frumos, trupul său bine legat și vocea sa plăcută le adăugau parcă un farmec greu de lămurit prin cuvinte. Dimpotrivă, *messer* Gabriel Cesano, care era urît și neplăcut, vorbi și el după chipul și asemănarea sa. Vorbind, *messer* Luigi dăduse ideea să execut o Veneră și un Cupidon, laolaltă cu multe alte galanterii, strîns legate de acest subiect. *Messer* Gabriel mă îndemnase să o execut pe Amfitrita, soția lui Neptun, înconjurată de niște tritoni, și o groază de alte povești, foarte frumoase cînd le spui, dar nu și cînd le lucrezi. În ceea ce mă privește, făcui o formă ovală — lungă de aproape două treimi de braț — pe care așezai două trupuri omenești, înalte de mai bine de-o palmă, înfățișînd Oceanul și Pă-

mîntul stînd jos şi cu picioarele înlănţuite, amintind de acele prelungi pătrunderi ale mării în uscat; în mîna stîngă a bărbatului care înfăţişa Oceanul am aşezat o corabie, bogat împodobită, în care încăpea uşor sare din belşug; bărbatul acesta se sprijinea pe patru cai de mare, iar în mîna dreaptă îşi ţinea tridentul. Pămîntul îl înfăţişasem printr-o femeie, căreia îi modelasem cel mai frumos chip şi cele mai frumoase forme pe care le cunoşteam şi pe care le puteam înfăptui; îşi sprijinea o mînă pe un templu frumos împodobit, în care urma să stea piperul, iar în cealaltă ţinea un corn al abundenţei, împodobit şi el cu tot ce ştiam a fi mai frumos pe lumea aceasta. Dedesubtul acestei femei strînsesem cele mai frumoase animale de pe pămînt, iar dedesubtul bărbatului care înfăţişa Oceanul modelasem toate neamurile de peşti şi scoici care puteau să încapă într-un spaţiu atît de restrîns. De jur împrejur, pe toată marginea ovalului, se aflau numeroase alte ornamente. Cînd sosi cardinalul, însoţit de cei doi literaţi, scosei afară lucrarea modelată în ceară şi le-o arătai; primul luă cuvîntul *messer* Gabriel Cesano, care spuse cu înfocare: Aceasta e o lucrare pentru a cărei execuţie nu ajung nici vieţile a zece oameni, aşa că luminăţia-voastră, deşi doriţi s-o aveţi, nici vorbă s-o căpătaţi cît sînteţi încă în viaţă; Benvenuto a ţinut numai să v-arate copiii lui, nu să vi-i şi dea; în vreme ce noi v-am vorbit de lucruri ce se pot înfăptui, el v-a arătat ceva ce nu se poate săvîrşi. Auzind aceste cuvinte, *messer* Luigi Ala-

manni vorbi în sprijinul meu, dar cardinalul spuse că nu vrea să se încurce cu o lucrare atît de mare. Mă întorsei atunci către ei şi grăii : Vă vorbesc luminăţiei-voastre, monseniore, şi domniilor-voastre, literaţi de talent, şi vă încredinţez că trag nădejde ca această lucrare s-o pot face pentru un altul, care va dori s-o aibă ; o s-o vedeţi cu toţii gata, de o sută de ori mai bogat împodobită ca modelul, şi socot să-mi mai rămînă destulă vreme ca să lucrez şi alte opere, mult mai mari decît aceasta. Puţin cam mîniat cardinalul îmi spuse : Dacă n-o s-o faci pentru regele la care te duc, nu cred s-o poţi face pentru alţii ; apoi îmi arătă scrisoarea în care regele îi cerea să se întoarcă degrabă, aducîndu-l cu sine şi pe Benvenuto. Ridicai braţele spre cer şi-l întrebai : Cînd vom putea vorbi cu adevărat despre grabă ? Cardinalul îmi ceru ca în zece zile să-mi termin toate treburile pe care le aveam la Roma şi să fiu gata de drum.

III. La plecare, cardinalul îmi dărui un cal ager şi frumos, pe care îl botezase Tournon, după numele cardinalului Tournon [1], de la care îl avea. Ucenicii mei, Pagolo şi Ascanio, primiră şi ei cai de călărie. Cum suita sa era prea mare, cardinalul o împărţi în două : o parte alcătuită numai din nobili — o luă cu el spre Romagna, unde urma să

[1] *François de Tournon* (1490—1562), om de stat francez, numit cardinal în 1530. A prezidat consiliul de la Poissy, întrunit pentru a ajunge la o împăcare între catolici şi protestanţi.

viziteze Madona din Loreto, şi — mai departe — spre Ferrara, patria sa; cealaltă parte — şi cea mai numeroasă —, cuprinzînd floarea cavaleriei sale, o îndreptă spre Florenţa. Mie, cardinalul îmi spuse că dacă vream să călătoresc fără nici o grijă şi fără să-mi pun viaţa în primejdie, să merg cu el. Îi arătai luminăţiei-sale că aveam de gînd să-l însoţesc, dar, cum întotdeauna trebuie să se împlinească voia Celui-de-sus, îi plăcu lui Dumnezeu să-mi aduc aminte de sărmana mea soră, care suferise adînc de pe urma nenorocirilor mele. Îmi amintii, de asemenea, şi de cele două verişoare — surori amîndouă — care erau călugăriţe la Viterbo, una stareţă, iar cealaltă intendentă a bogatei mănăstiri de acolo; atît de mult se mîhniseră şi atît se rugaseră pentru mine, încît eram încredinţat că rugăciunile acestor două biete fecioare revărsaseră asupra mea mila lui Dumnezeu, ca să scap. Gîndindu-mă aşadar la toate astea, o luai spre Florenţa şi — în loc să merg fără nici o cheltuială, însoţindu-l pe cardinal sau alăturîndu-mă de restul suitei sale — mă hotărîi să călătoresc pe socoteala mea şi părăsii Roma în Lunea sfîntă [1], însoţit de Pagolo şi de Ascanio; de la Monte Ruosi — unde întîmplarea făcu să ne întîlnim — îl căpătai tovarăş de drum pe maestrul ceasornicar Cherubino, bun prieten cu mine, iar călătoria deveni astfel şi mai plăcută. Întrucît dădusem sfoară-n ţară că plec

[1] Mai precis, 22 martie 1540.

odată cu cardinalul, nu-mi închipuiam că vreunuia dintre duşmanii mei o să-i vină în minte să mă atace pe drum. Dar la Monte Ruosi fu cît p-aci să dau de dracu, căci duşmanii mei trimiseră să-mi aţină calea o întreagă bandă de derbedei înarmaţi pînă-n dinţi, care, văzînd că am plecat la drum fără suita cardinalului, erau gata-gata să ne atace, în vreme ce luam masa ; a vrut însă Domnul ca tocmai atunci să pice şi suita cardinalului ; veseli, am pornit împreună cu ea mai departe, spre Viterbo ; ştiind că de-acum încolo nu mă mai pîndea nici o primejdie, mergeam, de cele mai multe ori, la cîteva mile în faţa suitei, în rîndurile căreia aveam de altfel numeroşi prieteni. Cu voia lui Dumnezeu, am ajuns sănătos la Viterbo, unde atît verişoarele mele, cît şi întreaga mănăstire m-au primit cu cea mai caldă dragoste.

IV. Am plecat din Viterbo împreună cu însoţitorii mei şi, călărind cînd înainte, cînd în urma suitei cardinalului, am ajuns în Joia sfîntă la ultima poştă înainte de Siena ; acolo am găsit cîteva iepe, care trebuind să fie duse la Poşta din Siena puteau fi închiriate ieftin de călătorii care-şi luau această îndatorire. Descălecai de pe Tournon al meu şi, în schimbul unui *jul*, dat unui rîndaş al poştei, îmi alesei o iapă, pe care pusei şaua şi scările mele ; lăsai calul în seama lucrătorilor mei, iar eu pornii înainte, grăbit să ajung la Siena cu o jumătate de ceas mai devreme, atît pentru a-mi căuta un oarecare prieten, cît şi pentru alte treburi de-ale mele.

Şi cu toate că mersei destul de repede, nu intrai totuşi în galop. La Siena, închiriai la han odăi pentru cinci persoane şi trimisei iapa la poştă — tocmai dincolo de poarta Camollia —, uitînd însă să-mi iau scările şi şaua. Petrecurăm în veselie seara de Joia sfîntă şi abia a doua zi dimineaţă — deci în Vinerea sfîntă — îmi amintii de şa şi de scări. Trimiţînd după ele, stăpînul poştei spuse că nu vrea să mi le dea, întrucît venisem cu iapa în galop. Îi trimisei de cîteva ori vorbă să mi le înapoieze, dar el o ţinea morţiş că nu vrea să mi le dea şi însoţea totul cu vorbe de ocară, cu neputinţă de îndurat. Hangiul la care trăsesem îmi spuse : Ai scăpat uşor dacă se mulţumeşte să-ţi oprească doar şaua şi scările — după care adăugă : Află că omul ăsta e cea mai afurisită fiară care se află în acest oraş. Mai are şi doi fii — ostaşi viteji, de altfel, dar nişte fiare şi mai rele ca el, aşa că e mai bine să-ţi cumperi ceea ce-ţi trebuie ca să-ţi vezi de drum, lăsîndu-l în plata Domnului. Mă gîndii însă că dacă o să-i vorbesc frumos o să-mi dea îndărăt frumoasa mea şa şi nu-mi cumpărai decît o pereche de scări ; călăream foarte bine, aveam o cămaşă de zale cu mîneci, iar la şold o minunată archebuză, şi nu-mi era nici o teamă de sălbăticia acelei fiare turbate. Afară de asta, îmi obişnuisem şi lucrătorii să poarte cămăşi de zale cu mîneci, iar în Pagolo aveam cea mai mare încredere, căci nu şi-o scotea de pe el nici cînd stăteam la Roma ; nici vorbă că şi Ascanio purta o astfel de cămaşă, deşi era aproape

un copil. Mă mai gîndii că, fiind Vinerea sfîntă, nebunia acelor descreieraţi va fi şi ea în repaus. Ajunserăm deci la poarta Camollia şi, ştiind din spusele celorlalţi că era chior de ochiul stîng, îl recunoscui de la bun început pe stăpînul poştei. Îmi lăsai în urmă lucrătorii şi tovarăşii de drum şi-i ieşii în cale, spunîndu-i cît putui mai împăciuitor: De vreme ce vă asigur că nu am mers cu iapa în galop, de ce nu vreţi să-mi înapoiaţi şaua şi scările mele? Îmi răspunse însă ca un adevărat descreierat şi ca o fiară, aşa cum îmi fusese zugrăvit. Îi vorbii totuşi mai departe: Nu sînteţi creştin, sau vreţi poate să ne luăm la bătaie în ziua de Vinerea sfîntă? Răspunse că puţin îi păsa dacă era Vinerea sfîntă sau vinerea dracului şi că, dacă n-o ştergeam din faţa lui, avea să mă tăvălească pe jos cu suliţa cu care se înarmase, cu toată archebuza pe care o ţineam în mînă. La auzul acestor vorbe ameninţătoare, se apropie de noi un bătrîn gentilom sienez, îmbrăcat în civil, care se înapoia acasă după ce-şi făcuse rugăciunile obişnuite într-o asemenea zi. Auzise foarte bine, încă de departe, îndreptăţitele mele cereri şi-l făcu de două parale pe stăpînul poştei, ţinîndu-mi partea; cu aceeaşi asprime îi certă şi pe feciorii lui, învinuindu-i că nu-şi fac datoria faţă de străinii în trecere, păcătuind astfel faţă de Dumnezeu şi necinstind cetatea Sienei. Cei doi tineri lăsară capul în jos şi intrară în casă, fără a scoate o şoaptă. Otrăvit şi mai mult de vorbele acelui preacinstit gentilom, fiorosul lor părinte lăsă nu-

maidecît suliţa în jos şi, blestemînd îngrozitor, jură c-o să mă ucidă cu orice preţ. Fiindcă-l vedeam încăpăţînat ca o fiară şi pentru a-l ţine cît de cît la distanţă, îi arătai ţeava archebuzei ; el, însă, se înfurie şi mai rău şi se repezi la mine. Deşi nu o îndreptasem încă asupra lui, ci o ţineam cu ţeava în sus, archebuza mea, gata pregătită pentru apărare, luă singură foc. Încărcătura izbi în arcul porţii, iar de acolo se abătu, lovindu-l în gît pe scandalagiu, care se prăbuşi mort la pămînt. Cei doi fii alergară : unul luă o lance dintr-un rastel, iar celălalt — suliţa tatălui său ; după asta, tăbărîră pe ucenicii mei. Cel cu suliţa îl înţepă cu ea pe Pagolo, deasupra sînului stîng ; la rîndul său, celălalt se azvîrli asupra unui milanez care se afla în grupul nostru ; acesta, înnebunit de groază, nu izbuti să scape nici rugîndu-se şi lămurind că nu avea nimic de-a face cu mine şi nici apărîndu-se cu un beţişor împotriva vîrfului unei lănci ; de aceea, după ce se apără cît se apără, se alese cu o rană la gură. Scăpară neatinşi numai *maestro* Cherubino şi Ascanio ; cel dintîi pentru că era îmbrăcat preoţeşte — ca unul care, fiind un minunat ceasornicar, primise felurite beneficii din partea papii — iar Ascanio fiindcă — deşi înarmat pînă-n dinţi — nu căutase să fugă, cum făcuse milanezul. Dădui pinteni calului şi, în timp ce galopa, îmi încărcai la loc archebuza, iar apoi, înnebunit de furie, mă întorsei, hotărît să-i fac una cu pămîntul pe cei doi duşmani. Socotind că ucenicii mei fuseseră ucişi, mergeam hotărît să mor

Clubul cărții digitale 2022

şi eu. După puţină vreme, îi întîlnii însă venind spre mine; întrebîndu-i dacă au păţit ceva, îl auzii pe Ascanio spunîndu-mi că Pagolo e greu rănit de suliţă. Strigai: O, Pagolo, copilul meu, aşadar suliţa a pătruns prin cămaşa de zale? Nu, îmi răspunse el, căci azi-dimineaţă pusesem cămaşa în desagi. Cămaşa de zale se poartă, deci, la Roma — îl certai eu — ca să te fandoseşti cu ea în faţa femeilor, iar cînd întîmpini vreo primejdie şi trebuie s-o ai pe tine, o ţii în desagi? Ţi s-a cuvenit să păţeşti ce-ai păţit şi iată că din pricina ta vreau să mă duc să mor şi eu. Şi spunîndu-i vorbele astea, îmi întorsei vijelios calul; şi Pagolo, şi Ascanio mă rugară însă fierbinte să mă las păgubaş şi să am grijă atît de viaţa mea, cît şi de-a lor, căci altfel ne prăpădim fără doar şi poate. Între timp, îl întîlnii şi pe *messer* Cherubino, care venea împreună cu milanezul rănit; mă strigă şi-mi spuse că scăpase toată lumea şi că rana lui Pagolo era uşoară, nefiind adîncă; adăugă apoi că bătrînul nu se mai sculase şi că feciorii lui — cărora li se alăturaseră mulţi alţii — erau atît de porniţi, încît abia aşteptau să ne taie în bucăţi. Vezi deci, dragă Benvenuto, încheie el, că soarta — care ne-a fost prielnică întîia dată — se va întoarce împotriva noastră, şi dacă o punem la o nouă încercare nu vom mai scăpa. Îi răspunsei: De vreme ce voi vă mulţumiţi numai cu atît, sînt şi eu mulţumit. Şi, întorcîndu-mă către Pagolo şi către Ascanio, le zisei: Daţi pinteni cailor, să mergem în galop şi fără oprire

pînă la Staggia [1], unde nu mai avem de ce ne teme. Milanezul, care fusese rănit, vorbi şi el : Lovi-le-ar ciuma de păcate ; nu mă alegeam cu rana asta dacă ieri, neavînd altceva de mîncare, nu mă înfruptam cu puţină ciorbă de carne. Cu toate necazurile prin care trecusem, nu ne puturăm stăpîni să nu rîdem un pic de acest dobitoc şi de prostiile pe care le îndruga. Dădurăm pinteni cailor şi-i lăsarăm pe *messer* Cherubino şi pe milanez să vină cît pofteau de agale.

V. Între timp, feciorii mortului alergară la ducele de Melfi [2], cerîndu-i cîţiva cai iuţi cu care să ne-ajungă şi să pună mîna pe noi. Dar, aflînd că eram oameni de-ai cardinalului de Ferrara, ducele nu le dădu nici cai, şi nici mandat de arestare, aşa că puturăm ajunge la Staggia, unde nu mai aveam de ce ne teme. O dată ajunşi acolo, căutarăm un medic — cel mai bun care se afla în acel loc — şi-l aduserăm să-l vadă pe Pagolo ; medicul ne spuse că rana era numai la suprafaţă şi că avea să se vindece uşor. Cerurăm atunci să ni se dea de mîncare. Între timp sosi însă şi *messer* Cherubino, împreună cu dobitocul de milanez, care nu mai contenea spunînd : Lovi-le-ar ciuma de păcate ! Ba îi mai dădea zor şi cu excomunicarea, ca unul care nu spusese în acea sfîntă dimineaţă nici măcar un *Tatăl nostru*. Urîţenia

[1] Localitate situată la zece mile de Siena.
[2] Duce de Melfi (corect : Amalfi) era în acel timp Alfonso Piccolomini.

chipului său, gura largă din fire, dar mai largă de trei degete de cînd fusese rănit chiar la ea, felul pocit în care vorbea graiul milanez şi cuvintele pe care le spunea, totul, în sfîrşit, ne făcea să rîdem, încît, în loc să ne plîngem soarta, nu ne puteam stăvili rîsul la fiecare vorbă de-a lui. Pe medicul care voi să-i coasă rana de la gură îl lăsă să-i facă doar trei împunsături, după care îl opri, spunîndu-i că nu ar voi ca din cine ştie ce pornire duşmănoasă să i-o coasă pe de-a-ntregul ; apoi, luă în mînă o lingură şi-i ceru medicului să-i lase atîta loc cît s-o poată băga în gură, spre a se întoarce viu printre ai săi. Însoţindu-şi spusele de anumite clătinări ale capului, ne dădu atîta prilej de haz, încît, în loc să ne plîngem soarta noastră vitregă, nu ne puturăm opri o clipă rîsul. Şi aşa, rîzînd într-una, ajunserăm la Florenţa. Acolo, *messer* Cherubino şi milanezul se duseră la treburile lor, iar noi descălecarăm acasă la sărmana mea soră, unde furăm primiţi cu cea mai mare dragoste atît de ea, cît şi de cumnatul meu. Rămaserăm la Florenţa patru zile, în care timp Pagolo se vindecă ; dar, ca vrăjiţi, vorbeam într-una numai de acel dobitoc de milanez care ne făcea să rîdem, la fel cum celelalte nenorociri prin care trecusem ne făceau să plîngem ; pot spune, deci, că rîdeam şi plîngeam în acelaşi timp. Pagolo se vindecă uşor ; plecarăm apoi spre Ferrara, unde sosirăm înaintea cardinalului, care aflase însă de toate cele întîmplate, aşa că, întîlnindu-ne, îmi spuse cu părere de rău : Mă rog lui Dumnezeu să mă învrednicească

să te pot duce viu regelui, căruia i te-am făgăduit! La Ferrara, cardinalul mă găzdui într-un preafrumos palat de-al său, aşezat alături de zidurile oraşului şi numit Belfiore, şi-mi puse la îndemînă tot ce-mi trebuia ca să pot lucra. După asta, se pregăti să plece în Franţa, fără mine. Văzîndu-mă însă nemulţumit, îmi spuse: Tot ce fac este spre folosul tău, Benvenuto, căci ţin ca, înainte de a părăsi Italia, să ştii bine ce-o să ai de făcut în Franţa; între timp, dă zor cu cît mai multă rîvnă la ligheanul şi la cana mea, iar eu voi porunci unui om de-al meu să-ţi dea toate cîte-ţi vor fi de trebuinţă. Cardinalul plecă, iar eu rămăsei adînc nemulţumit, şi în cîteva rînduri voii chiar să mă duc cu Dumnezeu; nu m-a oprit decît gîndul că mă scăpase din mîna papii Pagolo, căci încolo n-aveam de pe urma lui decît necaz şi pagubă. Iată de ce, dîndu-mi seama de recunoştinţa pe care o merita acea binefacere, mă hotărîi să aştept cu răbdare sfîrşitul acestei poveşti; mă apucai de muncă împreună cu cei doi tineri şi înaintai destul de mult cu lucrul la lighean şi la cană. Fusesem găzduiţi într-un loc unde aerul era foarte rău şi — cum se apropia vara — căzurăm cu toţii bolnavi. Cînd ne era mai rău, plecam să cercetăm terenul pe care se afla castelul: era foarte întins, lung de aproape o milă şi lăsat în paragină. Se aflau acolo o mulţime de păuni obişnuiţi, care cloceau ca nişte păsări sălbatice. Îmi încărcam deci archebuza cu o anume pulbere, fără zgomot, şi alegînd numai păuni tineri ucideam cîte unul la fiecare două zile; aveam, prin

urmare, o masă mai mult decît îmbelşugată şi atît de hrănitoare, încît ne vindecarăm de toate bolile ; petrecurăm astfel cîteva luni, trudind bucuroşi la lighean şi la cană, lucrări pentru care era nevoie de vreme îndelungată.

VI. Tot în timpul acesta, ducele Ferrarei curmase unele vechi neînţelegeri pe care le avusese cu papa Pagolo cu privire la Modena şi alte cîteva oraşe ; rămăsese hotărît că dreptatea era de partea bisericii, iar ducele, nevoit să încheie pace [1], urma să plătească o mare sumă de bani — cred că peste trei sute de mii de ducaţi. Vistiernic al său era pe atunci bătrînul Girolamo Giliolo, care fusese crescut de ducele Alfonso, tatăl excelenţei-sale. Bătrînul nu putea îndura ca atîţia bani să intre în mîna papii şi nu voia cu nici un chip să plătească ; socotea asta ca o ruşine şi mergea pe stradă mormăind : Tatăl său, ducele Alfonso, mai curînd cucerea Roma cu banii ăştia decît să-i dea plocon papii. Pînă la urmă, a fost nevoie ca ducele să-l silească să dea banii ; bătrînul se îmbolnăvi însă de stomac atît de rău, încît se afla la un pas de moarte. În acest timp, ducele mă chemă şi-mi ceru să-i fac chipul, lucru de care mă apucai, folosind o bucată de piatră neagră, rotundă, de mărimea unei farfurioare. Ducelui îi plăcea să mă vadă lucrînd şi să stea de vorbă cu mine despre tot felul de lucruri plăcute, şi de aceea se întîmpla ca adeseori

[1] Aluzie la pacea încheiată în 1539 între papa Paul al III-lea şi Ercole al II-lea d'Este, ducele Ferrarei.

să stea liniştit, lăsîndu-mă să-l desenez, cîte patru şi chiar cinci ore ; ba uneori mă oprea să iau şi masa cu el. După opt zile, cînd îi terminai chipul, ducele îmi porunci să-i fac şi un revers ; pentru aceasta, înfăţişai Pacea, sub chipul unei femei care ţinea în mînă o torţă şi dădea foc unui trofeu de arme ; era ceva vesel în felul ei de-a fi : veşmintele-i erau uşoare, foarte subţiri şi de o nespusă graţie, iar sub picioarele sale, tristă şi mînioasă, ferecată în lanţuri, zăcea desperată Furia. Am trudit mult la această lucrare, care mi-a adus însă multă cinste. Ducele nu mai termina cu laudele şi îmi dictă singur cuvintele ce trebuiau scrise pe fiecare faţă a medaliei. *Pretiosa in conspectu Domini* [1] se putea citi pe revers, arătîndu-se prin aceasta că pacea de curînd încheiată fusese vîndută pe bani.

VII. Tocmai cînd lucram la acest revers, cardinalul îmi scrise să mă pregătesc de plecare, căci regele întrebase de mine ; îmi făgădui apoi ca prima scrisoare pe care mi-o va trimite să-mi aducă înfăptuirea a tot ce-mi făgăduise. Pusei atunci să se împacheteze cu multă grijă ligheanul şi cana, pe care i le arătasem şi ducelui. De treburile cardinalului se îngrijea un gentilom ferrarez, cunoscut sub numele de *messer* Alberto Bendedio. Omul acesta nu mai ieşise din casă de unsprezece ani, din pricina unui beteşug de care suferea. Într-o zi, mă chemă pe nepusă masă, spu-

[1] Preţioasă în faţa lui Dumnezeu. (lat.)

nîndu-mi că trebuia să plec degrabă cu poşta, spre a mă înfăţişa regelui, care întrebase stăruitor de mine, crezînd că eram în Franţa. Ca să scape cu faţă curată, cardinalul spusese că, simţindu-mă cam rău, rămăsesem într-una din abaţiile sale din Lyon, dar că se va îngriji ca în cel mai scurt timp să mă înfăţişez majestăţii-sale ; de asta cerea, deci, acum să plec degrabă cu poşta. *Messer* Alberto era un om foarte cumsecade, dar îngîmfat, iar boala făcuse ca îngîmfarea asta să ajungă de nesuferit. Auzindu-l că-mi cere să mă pregătesc să plec cu poşta, îi răspunsei că meseria mea nu se face în căruţa poştei şi că, dacă trebuia într-adevăr să plec, nu înţelegeam să călătoresc decît ziua, în chip plăcut, avîndu-i alături de mine pe lucrătorii mei Ascanio şi Pagolo, pe care îi luasem din Roma. Mai cerui de asemenea un servitor, care să meargă cu noi, călare, pentru a mă sluji, şi bani cu care să pot acoperi cheltuielile de călătorie. Pe un ton de-o neasemuită îngîmfare, acest bătrîn beteag îmi răspunse că aşa cum doream eu călătoresc numai feciorii de duci. Îl repezii, arătîndu-i că, deoarece nu fusesem niciodată fecior de duce, nu ştiam cum călătoresc aceştia, dar că feciorii artei mele nu călătoresc decît aşa cum i-am spus eu ; adăugai apoi că dacă îl mai aud spunînd o singură vorbă necugetată, nu mai plec nicidecum, întrucît lipsa de cuvînt a cardinalului şi vorbele urîte care mi s-au spus au să mă hotărască să nu mai am nimic de-a face cu ferrarezii ; după aceasta, îi întorsei spatele şi plecai mormăind, în vreme ce el nu înceta să

mă amenințe. Mă dusei apoi să-i arăt ducelui medalia, pe care o terminasem ; nu mai știa cum să mă laude și îi porunci lui *messer* Girolamo Giliolo, vistiernicul său, să-mi caute și să-mi dea în schimbul trudei mele un inel cu un diamant în valoare de două sute de scuzi, pe care să mi-l trimită prin cameristul său Fiaschino. Zis și făcut. În aceeași seară, Fiaschino îmi aduse un inel cu un diamant foarte arătos, spunîndu-mi că excelența-sa dorea ca, în amintirea sa, acel diamant să împodobească neîntrecut de îndemînatica mea mînă, care lucrase atît de frumos. Dimineață, uitîndu-mă din nou la inel, văzui că era vorba de un biet diamant subțire, care nu prețuia mai mult de zece scuzi. Cum nu voiam ca toate laudele pe care mi le adusese ducele să fie însoțite de o răsplată atît de neînsemnată, iar pe deasupra ducele să mă creadă și mulțumit, și cum îmi dădeam seama că toate astea mi se trăgeau de la acel zgîrie-brînză de vistiernic, dădui inelul unui prieten, rugîndu-l să facă pe dracu-n patru și să i-l înapoieze cameristului Fiaschino. Prietenul — numit Bernardo Saliti — îmi îndeplini de minune rugămintea, așa că mă trezii de îndată cu Fiaschino, care, țipînd în gura mare, îmi spuse că ducele s-ar mînia tare rău aflînd că am îndrăznit să înapoiez un dar pe care mi-l dăduse cu atîta bunăvoință și că, în ceea ce mă privește, aș fi avut, poate, de ce să-mi pară rău. Îi arătai că inelul pe care mi-l dăruise excelența-sa prețuia numai zece scuzi, în vreme ce lucrarea mea făcea peste două sute. Cu toate astea, adăugai eu, ca să se vadă că

prețuiesc bunăvoința ducelui, o rog pe excelența-sa să-mi trimită un simplu inel de metal — bun pentru alungarea bolilor — din acelea care vin din Anglia și care se cumpără cu un carlin : acest inel îl voi păstra toată viața, în amintirea excelenței-sale, împreună cu toate laudele pe care mi le-a adus. Socotesc că prețuirea pe care mi-a arătat-o excelența-sa înseamnă deplină răsplată pentru truda mea, pe care piatra aceea de nimic nu face decît s-o înjosească. Aceste cuvinte îi făcură atîta rău ducelui, încît îl chemă pe vistiernic și-l ocărî mai rău ca oricînd, poruncindu-i să-mi caute un diamant de trei sute de scuzi. Mie, excelența-sa îmi trimise poruncă să nu părăsesc Ferrara fără dezlegarea sa, căci altfel puteam să-i cad în dizgrație. Acel mațe-fripte de vistiernic îmi găsi un diamant care prețuia poate ceva mai mult de șaizeci de scuzi și mi-l dădu, pretinzînd că făcea cu mult peste două sute.

VIII. Între timp, *messer* Alberto își băgase mințile-n cap și-mi făcuse rost de tot ce-i cerusem, așa că într-o bună zi mă hotărîi să plec din Ferrara cu orice preț. Dar vicleanul camerist al ducelui, împreună cu *messer* Alberto, potriviră astfel lucrurile ca tocmai în ziua aceea să nu am cai. Încărcasem pe un catîr numeroasele mele bagaje, printre care băgasem și ligheanul și cana lucrate pentru cardinal. Tocmai în acest timp se ivi și un gentilom ferrarez, cunoscut sub numele de *messer* Alfonso de'Trotti. Era un om bătrîn și tare sclifosit, care se dădea în

vînt după artă ; făcea însă parte dintre oamenii pe care nu-i mulţumeşte aproape nimic şi cărora dacă, din întîmplare, le-a plăcut un lucru oarecare, capătă convingerea că n-o să mai vadă niciodată ceva care să-l depăşească. Cînd sosi *messer* Alfonso, *messer* Alberto îi spuse : Îmi pare rău că ai venit tîrziu, după ce am împachetat ligheanul şi cana pe care i le trimitem cardinalului, în Franţa. *Messer* Alfonso răspunse că puţin îi pasă şi-i porunci apoi unui servitor al său să se ducă pînă acasă ; acesta se înapoie aducînd o cană lucrată deosebit de frumos, în pămînt alb de Faenza. În timp ce servitorul se duse şi se întoarse, *messer* Alfonso grăi către *messer* Alberto : Vreau să vă spun din ce pricină nu mai ţin de fel să văd vase : mi-a fost dat odinioară să văd un vas vechi de argint, atît de frumos şi atît de desăvîrşit, încît mintea omenească nici nu şi-l poate închipui. Şi ca să-mi păstrez amintirea asta minunată, nu vreau să mai văd nici un alt obiect de acest fel. L-am văzut la un mare gentilom, foarte priceput în artă ; o dată, ducîndu-se la Roma pentru unele treburi ale sale, i s-a arătat în taină acest vas vechi, pe care a izbutit să-l capete în schimbul unei mari sume de bani ; apoi l-a adus aici, în oraşul nostru, dar îl ţine ascuns, de teama ducelui, care dacă ar afla i l-ar lua cu orice preţ. În timp ce îndruga aceste basme, *messer* Alfonso — cum nu mă cunoştea — nici nu se uita la mine, care eram de faţă. În cele din urmă apăru şi multlăudatul model de pămînt ; ne fu înfăţişat cu în-

gîmfare şi cu sclifoseli înşelătoare, dar, de cum îl văzui, mă întorsei către *messer* Alberto şi-i spusei : Să mă bată Dumnezeu dacă nu l-am mai văzut ! Mînios, ba mai scăpînd şi nişte vorbe de ocară, *messer* Alfonso mă întrebă : Cine eşti tu ? Nu vezi că nici nu ştii ce vorbeşti ? N-am tăcut însă nici eu, ci i-am răspuns : Ascultă mai întîi, şi după asta o să vedem care dintre noi ştie mai bine ce vorbeşte. Apoi, întorcîndu-mă spre *messer* Alberto, om serios şi cu bun-simţ, grăii : Aceasta este copia unui mic vas de argint — cîntărind atîta şi atîta — lucrat de mine pe vremuri pentru hoţomanul de Iacopo da Carpi, medicul care în timpul celor şase luni petrecute la Roma a nenorocit cu o alifie de-a lui cîteva zeci de nobili şi sărmani gentilomi, de pe urma cărora a cîştigat în schimb cîteva mii de ducaţi. I-am lucrat atunci vasul ăsta şi încă unul de altă formă, şi amîndouă mi-au fost plătite tare prost [1] ; toţi cei cărora le-a dat alifia lui se mai găsesc şi astăzi la Roma, betejiţi şi nenorociţi. În ce mă priveşte, mă simt destul de mîndru că operele mele se bucură de atîta faimă în faţa unor nobili bogaţi ca domniile-voastre, dar ţin să vă spun că de atîţia ani încoace am folosit toate cîte le-am putut învăţa, aşa că trag nădejde ca vasul pe care îl duc în Franţa să fie vrednic de cardinal şi de rege şi să n-aibă soarta celuilalt vas, care a încăput pe mîna neisprăvitului aceluia de medic.

[1] Cellini a uitat, pare-se, că în capitolul al XXVIII-lea al Cărţii I a afirmat că Iacopo Berengario da Carpi îi plătise foarte bine aceste vase.

Cînd terminai de vorbit, *messer* Alfonse părea că arde de nerăbdare să vadă ligheanul şi cana ; cum însă nu voiam cu nici un preţ să i le arăt, mă ameninţă că se va duce la duce, care-o să-l ajute să le vadă. Atunci *messer* Alberto Bendidio, care — după cum am mai spus — era tare înfumurat, îi spuse : Aveţi să le vedeţi, *messer* Alfonso, înainte de a pleca de aici şi fără să vă folosiţi de sprijinul ducelui. Auzindu-l ce spune, plecai, lăsîndu-i pe Pagolo şi pe Ascanio să le arate ; de la ei aflai mai tîrziu că amîndoi nobilii nu mai găseau cuvinte cu care să mă laude. După asta, *don* Alfonso voi să mă împrietenesc cu el, dar eu tînjeam să plec din Ferrara şi să scap de ei. Singurele clipe frumoase le-am petrecut acolo atunci cînd m-am întîlnit cu cardinalul Salviati [1], cu cardinalul de Ravenna şi cu cîţiva muzicieni de talent, căci ferrarezii, fără nici o deosebire, sînt cu toţii nişte zgîrie-brînză, dornici nevoie-mare să pună mîna pe bunul altuia. La orele douăzeci şi două apăru şi Fiaschino, aducîndu-mi acel diamant de şaizeci de scuzi de care am mai vorbit ; era cam mohorît la chip şi-mi spuse scurt să port diamantul în semn de dragoste faţă de duce. Chiar aşa voi face ! răspunsei eu, şi, punînd piciorul în scară chiar în faţa lui, pornii la drum. Ţinînd minte şi gestul, şi vorbele, Fiaschino aduse totul la cunoştinţa ducelui, care — furios — voi să mă silească să vin înapoi.

[1] *Giovanni Salviati*, arhiepiscop de Ferrara şi nepot al papii Leon al X-lea.

IX. Mergînd toată noaptea numai la trap, am străbătut mai bine de zece mile, iar în zori, ieşind din ţinutul Ferrarei, nu mai ştiam ce să fac de bucurie, căci în afara acelor pui de păun pe care-i mîncasem ca să mă întremez nu avusesem nici o altă plăcere. Am luat-o pe drumul spre Mont-Cenis, ocolind Milano, unde nu mă simţeam în deplină siguranţă, şi — sănătoşi, buni zdraveni — am sosit la Lyon patru călăreţi, adică eu, Pagolo, Ascanio şi un servitor, cu patru cai destul de buni. La Lyon, în aşteptarea catîrgiului care aducea ligheanul şi cana, împreună cu celelalte lucruri ale noastre, am fost găzduiţi într-o abaţie care-i aparţinea cardinalului. Îndată după sosirea catîrgiului, am urcat toate lucrurile într-o caretă şi ne-am îndreptat spre Paris, întîmpinînd pe drum unele neplăceri, dar de mică însemnătate. La Fontainebleau am întîlnit curtea regelui şi ne-am înfăţişat cardinalului, care-a poruncit să ni se dea de îndată locuinţă, aşa că am petrecut bine noaptea aceea. A doua zi veni şi careta cu lucrurile, iar cardinalul îl vesti pe rege, care dori să mă vadă numaidecît. Mă dusei la majestatea-sa, luînd cu mine ligheanul şi cana ; ajuns în faţa sa, îi sărutai genunchii, dar el mă ridică de jos cu multă bunăvoinţă. Îi mulţumii că m-a eliberat din închisoare, spunîndu-i că orice principe bun la inimă şi drept — cum era şi majestatea-sa — avea datoria să-i elibereze pe oamenii de talent şi mai ales pe cei nevinovaţi ca mine ; adăugai apoi că asemenea fapte bune sînt trecute în cartea lui Dumnezeu înaintea

oricăror altora săvîrşite pe lumea asta. Bunul rege ascultă cu cea mai mare bunăvoinţă tot ce-aveam de spus, întrerupîndu-mă doar spre a rosti cîte-un cuvînt vrednic numai de majestatea-sa. Cînd terminai de vorbit, luă ligheanul şi cana şi grăi : E-adevărat că de la cei vechi încoace nu cred să se fi pomenit o lucrătură atît de frumoasă ; mi-aduc aminte că am văzut toate operele de seamă executate de cei mai mari maeştri ai Italiei, dar nici una nu m-a uimit atît. Aceste cuvinte, precum şi altele chiar mai de preţ pentru mine, regele le spuse cardinalului de Ferrara în limba franceză. Apoi se întoarse spre mine, vorbindu-mi în italiană : Petrece cîteva zile Benvenuto ; veseleşte-te, odihneşte-te şi mănîncă pe săturate ! Între timp, ne vom strădui să-ţi asigurăm toate cele de trebuinţă, ca să ne poţi lucra ceva frumos.

Cardinalul de Ferrara înţelese că regele se bucurase nespus de sosirea mea ; înţelese, de asemenea, că văzînd numai acele mici lucrări, majestatea-sa îşi dăduse seama că-şi va putea îndeplini dorinţa de a înfăptui anumite opere măreţe, care-i stăteau la inimă ; mergeam însă într-una după curte, chinuindu-ne — aş putea spune — din pricină că în suita regelui se tîrau tot timpul douăsprezece mii de cai, iar asta pe puţin, căci în timp de pace, cînd curtea e întreagă, numărul lor creşte la optsprezece mii ; şi cum ne opream prin locuri unde nu se găseau nici două case, înălţam corturi de pînză — ca ţiganii —, avînd adesea destule

de pătimit ; de aceea îl rugam pe cardinal să-l îndemne pe rege să mă trimită să lucrez. Cardinalul îmi spunea însă că e mai bine să aşteptăm ca regele să-şi aducă singur aminte de asta, iar eu să caut ca din cînd în cînd să fiu văzut de majestatea-sa, în timpul mesei. Dîndu-i ascultare, ajunsei să fiu chemat de rege într-o dimineaţă, pe cînd lua masa ; el prinse să vorbească cu mine în italiană, spunîndu-mi că are de gînd să înceapă multe lucrări mari şi că în curînd o să-mi spună în ce loc o să lucrez, asigurîndu-mi tot ce-mi va fi de trebuinţă ; apoi, regele adăugă o mulţime de alte lucruri care-mi făcură destulă plăcere. La întrevedere era de faţă şi cardinalul de Ferrara, care mînca aproape în fiecare dimineaţă la măsuţa regelui. Cînd se sculă, cardinalul, ca să mă ajute, spuse — după cîte am aflat mai tîrziu — următoarele : Majestate, acest Benvenuto are o asemenea poftă de lucru, încît putem spune că e păcat să-l facem pe un om atît de talentat să-şi piardă vremea. Regele îi dădu dreptate şi-i ceru să stea de vorbă cu mine asupra lefii pe care o doream. În aceeaşi seară, după cină, cardinalul mă chemă la el şi-mi spuse că majestatea-sa hotărîse să m-apuc de lucru, dar socotea că e bine ca mai întîi să ştiu care-mi va fi simbria. Sînt de părere — continuă cardinalul — că dacă majestatea-sa ţi-ar da trei sute de scuzi pe an, te-ai putea descurca foarte bine ; de altfel, n-o să te las nici eu şi-o să te ajut din toată inima şi pe mai departe : te asigur că în acest mare

regat se iveşte zilnic prilejul de a face lucruri frumoase. Auzindu-l ce spune, grăii : Lăsîndu-mă la Ferrara, senioria-voastră prearespectată mi-a făgăduit — fără ca eu să fi cerut asta — că niciodată nu mă va scoate din Italia pînă nu voi cunoaşte întocmai condiţiile în care voi lucra pentru majestatea-sa ; mai tîrziu, tot senioria-voastră, în loc să-mi aducă la cunoştinţă aceste condiţii, mi-a trimis poruncă să plec neapărat la drum cu căruţa poştei ; vă încredinţez însă că dacă-mi spuneaţi la timp — şi nu astăzi — că e vorba doar de trei sute de scuzi, v-aş fi răspuns că nu mă mişc nici pentru şase sute. Pentru toate, însă, mulţumesc din nou lui Dumnezeu şi senioriei-voastre prearespectate, pe care Domnul a ales-o ca unealtă a sa pentru acea mare binefacere care a fost eliberarea mea din închisoare. Iată de ce vă încredinţez că oricîte necazuri mi-aţi pricinui, ele nu pot cîntări nici cît a mia parte din marele bine pe care mi l-aţi făcut ; vă mulţumesc din toată inima şi îmi iau rămas bun : atîta timp cît voi trăi şi oriunde m-aş afla, mă voi ruga Domnului pentru senioria-voastră. Cardinalul se înfurie şi spuse mînios : Du-te unde vrei, căci cu sila nu i se poate face nimănui bine ! Cîţiva trîntori din suita lui nu pierdură prilejul de-a spune : Ăsta şi-a luat-o rău în cap, de vreme ce nu primeşte o simbrie de trei sute de ducaţi. Mai înţelepţi, alţii dintre cei de faţă grăiră : Regele nu va mai găsi niciodată altul ca el, iar cardinalul nostru se tocmeşte de parc-ar fi vorba de o grămadă de lemne. Mi s-a spus apoi că cel care vorbise

astfel fusese *messer* Luigi Alamanni. Toate astea s-au petrecut în Dauphiné [1], într-un castel al cărui nume l-am uitat; era ultima zi a lui octombrie.

XI. M-am despărţit de cardinal şi, împreună cu un secretar de-al său, care locuia sub acelaşi acoperiş cu noi, am pornit spre locuinţa mea, aflată la trei mile depărtare. Tot drumul, el nu încetă să mă întrebe ce aveam de gînd să fac şi cam ce leafă socotisem să cer. Nu-i spusei decît: Mă aşteptam la toate astea. Ajuns acasă, îi găsii pe Pagolo şi pe Ascanio, care mă aşteptau; văzîndu-mă atît de furios, stăruiră să le spun ce păţisem. Deoarece bieţii băieţi îşi pierduseră cumpătul, le spusei: Mîine dimineaţă vă dau bani de-ajuns ca să vă puteţi înapoia liniştiţi la casele voastre; cît despre mine, voi porni, fără voi, să îndeplinesc o treabă foarte însemnată, ce-mi stă de multă vreme pe suflet. Odaia noastră era lipită de a secretarului şi se prea poate ca acesta să-i fi scris cardinalului ce anume plănuisem să săvîrşesc; nu am aflat însă nimic sigur în această privinţă. Nu închisei ochii toată noaptea şi mi se păru o veşnicie pînă la ziuă, cînd aveam să-mi pot împlini hotărîrea pe care singur o luasem. În zori, poruncii să se pună şeile pe cai şi terminai în grabă pregătirile; dădui celor doi băieţi toate lucrurile pe care le adusesem cu mine, şi pe deasupra încă cincizeci de ducaţi de aur; tot atîţia oprii şi pentru mine şi, peste asta —

[1] Provincie în Franţa.

diamantul dăruit de duce ; nu-mi luai decît două cămăşi şi ceva haine de călărie, în stare proastă, pe care le îmbrăcai. Cum nu puteam scăpa cu nici un chip de cei doi tineri, care ţineau morţiş să mă însoţească, îi certai, spunîndu-le : Mai mare ruşinea ! Unuia dintre voi i-a şi crescut barba, iar celuilalt îi dau acum tuleiele. Aţi deprins de la mine puţinul meşteşug pe care vi l-am putut arăta. Sînteţi astăzi cei mai buni lucrători din Italia şi vă e frică să ieşiţi de sub pulpana tatii ? Halal de voi ! Ce-aţi spune însă dacă v-aş da drumul fără un ban ? Şi acum, pieriţi din faţa mea ! Rămîneţi sănătoşi, şi Dumnezeu să vă binecuvînteze de o mie de ori ! Întorsei calul şi îi lăsai plîngînd. Apucai pe un drum minunat, care trecea printr-o pădure, hotărît să străbat în ziua aceea cel puţin patruzeci de mile, mergînd spre o ţintă cu totul, dar cu totul necunoscută ; nici nu făcusem însă două mile, că mă şi hotărîsem să nu mai apar niciodată într-un ţinut unde să fiu cunoscut şi să nu mai lucrez nimic altceva decît un Crist înalt de trei braţe, căruia rîvneam a-i da acea nemărginită frumuseţe pe care o avea atunci cînd îmi apăruse în faţa ochilor [1]. Mă îndreptam acum spre Sfîntul Mormînt. Tocmai cînd socoteam că m-am îndepărtat îndeajuns pentru ca nimeni să nu-mi mai poată da de urmă, auzii tropot de cai care alergau în spatele meu ; devenii bănuitor, deoarece ştiam că prin părţile acelea mişunau un soi de tîlhari cărora

[1] Aluzie la viziunea pe care o avusese cînd se afla închis în castelul Sant'Angelo.

li se spunea *aventurieri* şi care nu pregetau să ucidă la drumul mare, deşi zilnic erau spînzuraţi cîţiva dintre ei. Călăreţii se apropiară şi-mi dădui seama că era un trimis de-al regelui, însoţit de Ascanio, lucrătorul meu ; cînd ajunse lîngă mine, trimisul grăi : Vă cer, din partea regelui, să veniţi fără zăbavă în faţa sa. Te-a trimis cardinalul, şi de asta nu vreau să vin, îi răspunsei acelui trimis. El însă îmi arătă că dacă nu vream să merg de bunăvoie, avea dezlegarea să ceară oamenilor să mă lege ca pe-un arestat. Ascanio mă ruga şi el cît putea, amintindu-mi că atunci cînd regele băga pe cineva la închisoare, treceau cel puţin cinci ani pînă să se hotărască să-i dea drumul. Cuvîntul „închisoare" îmi aminti de temniţa de la Roma ; mă cuprinse o asemenea frică, încît întorsei calul fără zăbavă încotro îmi arătă trimisul regelui. Tot drumul pînă ajunserăm la curte, el nu încetă să bolborosească pe franţuzeşte, cînd ameninţîndu-mă, cînd înjurîndu-mă, de-mi venea să urlu, nu alta.

XII. Înainte de a ajunge la reşedinţa regelui, trecurăm prin faţa casei cardinalului de Ferrara, care, cum tocmai se afla în uşă, mă chemă şi-mi spuse : Drept-credinciosul nostru rege ţi-a hotărît singur aceeaşi simbrie care i se dădea lui Leonardo da Vinci, pictorul, adică şapte sute de scuzi pe an, plătindu-ţi-se deosebit lucrările pe care i le vei face. Peste asta, îţi mai dă — cu prilejul sosirii — alţi cinci sute de scuzi de aur, care să-ţi fie plătiţi încă înain-

tea plecării tale din tabără. Cînd cardinalul termină de vorbit, arătai că acestea erau într-adevăr propuneri vrednice de un mare rege. Auzind că regele îmi face asemenea propuneri măreţe, trimisul — care nu ştia cine sînt — îmi ceru în cîteva rînduri iertare ; la rîndul lor, Pagolo şi Ascanio spuseră : Dumnezeu ne-a ajutat să ajungem din nou sub asemenea preacinstite pulpane ! A doua zi mersei să-i mulţumesc regelui ; îmi porunci să-i fac modelele a douăsprezece statui de argint, care să fie folosite ca sfeşnice în jurul mesei sale ; dorea ca ele să înfăţişeze şase zei şi şase zeiţe, de înălţimea majestăţii-sale, adică ceva mai puţin de patru braţe. După ce-mi dădu această poruncă, regele se întoarse către vistiernicul său şi-l întrebă dacă-mi plătise cei cinci sute de scuzi. Cum acela spuse că nici n-auzise de aşa ceva, regele se făcu foc, căci îi ceruse cardinalului să-i aducă la cunoştinţă porunca. Îmi mai spuse apoi să mă duc la Paris şi să caut o casă potrivită pentru îndeletnicirile mele, ca să poată lua măsuri să-mi fie dată. După ce primii cei cinci sute de scuzi de aur, plecai la Paris, unde primii găzduire într-o casă a cardinalului de Ferrara şi unde, cu gîndul la Dumnezeu, mă apucai să lucrez, făcînd din ceară patru modele mici, de două treimi de braţ fiecare. Erau : Jupiter, Junona, Apolon şi Vulcan. Între timp, regele sosi şi el la Paris. Îmi luai modelele şi, împreună cu cei doi lucrători ai mei, Pagolo şi Ascanio, mă dusei să i le arăt. Foarte mulţumit de modelele mele, regele îmi porunci ca mai întîi să i-l fac din argint

pe Jupiter, la înălțimea hotărîtă. Îi înfățișai apoi majestății-sale pe cei doi lucrători, arătînd că-i adusesem din Italia ca să-l slujească și că, fiind crescuți de mine, mă puteam folosi de ei mult mai bine decît de cei de la Paris. Regele îmi ceru să le hotărăsc eu o simbrie mulțumitoare, cu care să se poată întreține. Răspunsei că o sută de scuzi de aur pentru fiecare sînt de-ajuns și că mă voi îngriji ca ei să fie vrednici de această simbrie. Regele fu de aceeași părere, și astfel rămaserăm înțeleși. După aceea, îi spusei majestății-sale că aflasem o casă care mi se părea foarte nimerită pentru meșteșugul meu; casa se numea „Micul Nello“ [1] și era proprietatea majestății-sale, care i-o dăduse în folosință primului-prevot [2] al Parisului; cum însă acesta n-avea nevoie de ea, majestatea-sa putea să mi-o dea mie, care aș folosi-o întru slujirea sa. E casa mea și știu foarte bine că acela căruia i-am dat-o nu o locuiește, și nici nu o folosește în alt chip. O vei lua, așadar, tu și o vei folosi pentru lucrările noastre, răspunse regele fără nici o șovăire, și chiar atunci îi dădu ordin unui locotenent al său să mă instaleze în acel „Nello“. Locotenentul se cam împotrivi, arătîndu-i majestății-sale că nu prea se făcea una ca asta. Regele, însă, îl repezi mînios, spunîndu-i că nu mai voia să audă nici o vorbă în această privință, deoarece castelul nu avea nici o întrebuințare, iar lu-

[1] *Le petit Nesle* — străvechiul castel parizian de Nesle.

[2] *Jean d'Estonteville*, senior de Villebon. Ca prevot al Parisului, el era reprezentantul regelui în capitală și prim-judecător civil și politic.

crurile sale le putea da oricui socoate de cuviinţă, şi cu atît mai mult celor care îl slujeau. Locotenentul adăugă că va trebui folosită puţină forţă. La aceasta, regele spuse : Duceţi-vă acolo chiar acum, şi dacă nu va fi de-ajuns puţină forţă, folosiţi oricît de multă ! Locotenentul mă duse la castel şi trebui într-adevăr să folosească forţa ca să mi-l dea în stăpînire. După aceea, mă sfătui să fiu cu ochii-n patru dacă nu vreau să fiu ucis. O dată pătruns în castel, îmi tocmii servitori şi-mi cumpărai un mare număr de arme albe. Timp de cîteva zile avusei tot felul de necazuri, căci acel prevot era un mare gentilom parizian, iar toţi ceilalţi gentilomi mă duşmăneau şi mă jigneau într-o asemenea măsură, încît abia mai puteam îndura. Vreau să amintesc că am intrat în slujba majestăţii-sale în anul 1540, cînd tocmai împlinisem patruzeci de ani.

XIII. Sătul de toate aceste grele jigniri, mă înfăţişai regelui, rugîndu-l să-mi dea o altă locuinţă. Cine eşti şi cum te cheamă ? mă întrebă el după ce terminai de vorbit. Mă trecură fiorii, căci nu înţelegeam ce vrea să spună. Cum stăteam ca mut, regele, aproape mînios, îmi puse din nou aceeaşi întrebare. Răspunsei, de data aceasta, că mă cheamă Benvenuto. Regele grăi : Dacă eşti cu adevărat acel Benvenuto despre care am auzit eu, poartă-te după obiceiul tău, căci ai deplină dezlegare din parte-mi. Îi răspunsei majestăţii-sale că nu aveam nevoie decît de bunăvoinţa sa, întrucît de altceva nu ştiam a mă teme. Du-te li-

nişţit, căci bunăvoinţa mea n-o s-o pierzi niciodată, îmi spuse regele, şi începu a zîmbi, după care mă dădu în seama unui prim-secretar al său, monseniorul de Villeroi [1], căruia îi porunci să-mi facă rost de toate cîte îmi erau de trebuinţă. Acest Villeroi era însă bun prieten cu gentilomul căruia îi aparţinuse „Micul Nello". Castelul, potrivit ca mărime, era de formă triunghiulară şi se învecina cu zidurile oraşului ; deşi era fortificat, ca toate castelele vechi, nu avea pază. Monseniorul de Villeroi mă sfătui să-mi caut altă locuinţă şi să părăsesc cu orice preţ castelul, întrucît cel care-l avusese în stăpînire înaintea mea, fiind un mare personaj, mă va ucide fără doar şi poate. Îi răspunsei că venisem din Italia în Franţa numai pentru a-l sluji pe acel minunat rege, iar în privinţa morţii, de vreme ce ştiu bine că tot o să mor odată şi-odată, puţin îmi pasă dacă mor curînd sau ceva mai tîrziu. Villeroi era putred de bogat ; altminteri om cu multă minte şi priceput în tot ce vrei ; plin de el, frumos la chip, vorbind foarte încet, nu scăpa prilejul de a-mi face rău ori de cîte ori putea, avînd însă grijă să nu se bage de seamă. La rîndul lui, îi dădu sarcina de a se îngriji de mine unui alt gentilom, monseniorul de Marmagne [2], vistiernic de Languedoc. Primul lucru pe care îl făcu acesta fu să-şi aleagă cele mai bune încăperi din castel şi să le oprească pentru el ; îi spusei însă că eu eram cel căruia regele îi dăduse în folosinţă castelul şi că nu voiam să locuiesc acolo cu

[1] *Nicolas de Neufville*, senior de Villeroi.
[2] *François l'Allemand*, senior de Marmagne.

nimeni altul afară de lucrătorii mei. Înfumurat, îndrăzneţ şi repezit, acesta îmi strigă însă că va face ce-i place şi că a mă împotrivi însemna a mă lovi cu capul de un zid, întrucît pentru tot ceea ce întreprindea primise dezlegare din partea lui Villeroi. Îi răspunsei că mie îmi dăduse regele dezlegare, aşa că nici el, nici Villeroi nu puteau face una ca asta. Cînd isprăvii de vorbit, înfumuratul acela începu să-mi aducă, în limba lui franţuzească, un noian de ocări, la care răspunsei în limba mea, făcîndu-l mincinos. Turbat de mînie, dădu să scoată o mică spadă, pe care o avea la el ; pusei atunci şi eu mîna pe spada mea cea mare, pe care o ţineam tot timpul la cingătoare, ca să mă apăr, şi-i strigai : Dacă îndrăzneşti să scoţi spada, te ucid pe loc ! Era însoţit de doi servitori, iar eu îi aveam cu mine pe cei doi lucrători. Rămase ca prostit şi, neştiind ce să facă, înclina mai curînd spre rele, căci mormăia : N-o să rabd una ca asta ! Niciodată ! Văzînd că se încurcă treaba, n-am mai stat pe gînduri, şi le-am spus lucrătorilor mei : Cînd o să vedeţi că trag spada, aruncaţi-vă asupra celor doi servitori, şi dacă puteţi, ucideţi-i ! Ăstuilalt îi vin eu de hac de la cea dintîi lovitură, şi apoi ne-om duce cu Dumnezeu unde-om vedea cu ochii ! Înţelegînd cît eram de hotărît, Marmagne nu mai ştia ce să facă pentru a scăpa cu viaţă. Îndulcind puţin lucrurile, scrisei toate astea cardinalului de Ferrara, care la rîndul său le aduse de îndată la cunoştinţa regelui. Furios, acesta mă dădu în seama unui alt gentilom de-al său, monseniorul viconte

d'Orbech, care, cu o bunăvoinţă cum nu se poate mai mare, se îngriji de toate cîte mi-erau de trebuinţă.

XIV. După ce dereticai atît locuinţa, cît şi atelierul, ca să le pot folosi în voie şi cu cinste, mă apucai să lucrez modelele statuilor lui Jupiter, Vulcan şi Marte, de mărimea pe care urma s-o aibă cînd aveau să fie turnate în argint. Le făcui din pămînt, întărit bineînţeles cu fier, iar cînd le terminai mă dusei la majestatea-sa, care — dacă mi-aduc bine aminte — porunci să mi se dea trei sute de livre de argint, pentru a putea începe lucrul. În timp ce făceam aceste pregătiri, se lucra şi la terminarea cănii şi a ligheanului, care-mi mai luară şi ele cîteva luni. Cînd le-am isprăvit şi le-am aurit cît s-a putut mai bine, au fost socotite drept cel mai frumos lucru care se văzuse vreodată în Franţa. I le-am înmînat cardinalului de Ferrara, care mi-a mulţumit mult; după aceea, însă, i le-a dus el singur regelui, dîndu-i-le în dar. Regele mă îndrăgi mult şi mă lăudă atît, cît n-a fost niciodată lăudat un om de seama mea, iar în schimbul acestui dar îi oferi la rîndul său cardinalului o mănăstire cu un venit de şapte mii de scuzi. Cînd voi însă să-mi dăruiască şi mie ceva, cardinalul îl opri, spunînd că era prea devreme, întrucît nu lucrasem încă nimic pentru majestatea-sa. Cu toate astea, grăi regele, care era foarte darnic, vreau să-l îmbărbătez, ca să-mi poată lucra. La auzul acestor cuvinte, cardinalul adăugă, ruşinat: Vă rog, sire,

să lăsați asta pe seama mea ; de îndată ce voi intra în stăpînirea mănăstirii, îi voi face o pensie de cel puțin trei sute de scuzi. Nu am văzut niciodată pensia aceea, dar — cum vreau să vorbesc numai de lucrurile de seamă — mi se pare că ar fi prea obositor să mă opresc la toate matrapazlîcurile acestui cardinal.

XV. După aceea, mă înapoiai la Paris. Datorită bunăvoinței regelui, eram admirat de toată lumea. Primisem argintul și începusem statuia lui Jupiter. Tocmisem numeroși lucrători și trudeam fără răgaz, din zori pînă-n noapte. Nici nu terminasem bine modelele în pămînt ale lui Jupiter, Vulcan și Marte, că mă și apucasem să-l fac pe Jupiter în argint ; atelierul meu căpătă astfel un aer de bogăție. Între timp veni și regele la Paris ; mă dusei să-l vizitez, și de cum mă văzu, majestatea-sa mă chemă bucuros și mă întrebă dacă în sălașul meu aveam ceva frumos de arătat, căci voia să treacă pe-acolo. Cînd îi povestii tot ce înfăptuisem pînă atunci, îl prinse o asemenea poftă să vadă, încît hotărî să vină chiar în aceeași după-amiază, însoțit de doamna d'Étampes[1], de cardinalul de Lorena[2] și de alți mari seniori, printre care se aflau regele Navarrei[3] — cumnat al regelui

[1] Anne de Pisseleu, ducesă de d'Étampes, favorita regelui Francisc I.

[2] Jean de Lorraine, zis și de Guise, numit cardinal în 1518.

[3] Henric al II-lea d'Albert (1503—1555), rege al Navarrei și conte suveran de Béarn și Foix.

Francisc, regina[1] — sora regelui Francisc, Delfinul[2] şi Delfina[3] şi alţii; pot spune deci că în ziua aceea veni la mine toată nobilimea curţii. În ceea ce mă priveşte, mă îndreptai spre casă şi mă apucai de de lucru. La poarta castelului, regele auzi lovituri de ciocan; porunci ca toată suita să tacă din gură şi, cum în atelier fiecare lucra, mă trezii cu majestatea-sa înainte de a mă aştepta. Cînd intră în marea sală unde lucram, regele mă văzu mai întîi pe mine: ţineam în mînă o coşcogeamite placă de argint, din care urma să se lucreze trupul lui Jupiter; un muncitor lucra la capul acestuia, iar altul la picioare, şi de aceea era un zgomot asurzitor. În timp ce lucram, un ucenic francez îmi stătea în preajmă şi, cum mă supărase cu nu mai ştiu ce, îi dădui un picior, lovindu-l, din fericire, între pulpe şi azvîrlindu-l la o depărtare de mai bine de patru braţe; la intrarea regelui, băiatul se piti după el, făcîndu-l să rîdă, în timp ce eu mă uitam îngrozit. Majestatea-sa porni să mă întrebe cu ce anume mă îndeletniceam; apoi îmi ceru să-mi văd mai departe de lucru, arătînd

[1] Marguerite d'Angoulême sau de Valois (1492—1549), sora regelui Francisc I şi regină a Navarrei, prin căsătoria cu Henric al II-lea. A lăsat o culegere de poezii şi una de nuvele, intitulată *Heptameronul*. Curtea ei a fost unul dintre cele mai importante centre de cultură umanistică din secolul al XVI-lea. A fost protectoarea lui Rabelais, a lui Clément Marot şi a altora.

[2] *Le Dauphin*, moştenitorul tronului Franţei, fiul lui Francisc I, viitorul rege Henric al II-lea (1519—1559).

[3] *La Dauphine*, Caterina de'Medici, viitoarea regină a Franţei, soţia lui Henric al II-lea, mama regilor Francisc al II-lea, Carol al IX-lea şi Henric al III-lea.

totodată că dorea să nu mă mai obosesc atîta, ci să tocmesc cîţi oameni voiam şi să-i pun pe ei să lucreze, cruţîndu-mi astfel sănătatea, spre a-l putea sluji cît mai îndelung. Îi răspunsei majestăţii-sale că dacă n-aş mai fi lucrat, m-aş fi îmbolnăvit şi nici lucrările n-ar mai fi ieşit cum voiam eu. Regele crezu că-i vorbesc astfel numai ca să mă laud, şi nu pentru că acesta ar fi fost adevărul ; toate astea mi le aduse la cunoştinţă prin cardinalul de Lorena, căruia îi arătai însă atît de amănunţit şi atît de desluşit cum stau lucrurile, încît izbutii să-l conving ; din această pricină, îl sfătui pe rege să mă lase să lucrez mult sau puţin, după pofta inimii mele.

XVI. Mulţumit de lucrările mele, regele se înapoie la palat[1], copleşindu-mă cu atîtea laude, încît ar fi greu să le înşir. A doua zi, în timp ce lua masa, trimise după mine. Era de faţă şi cardinalul de Ferrara, care mînca la aceeaşi masă. Cînd sosii, nu terminaseră încă felul al doilea ; mă apropiai, iar majestatea-sa prinse să-mi vorbească, spunîndu-mi că deoarece avea un lighean şi o cană atît de frumoase, lucrate de mîna mea, îmi cerea să-i fac şi o solniţă, la fel de frumoasă, care să ţină tovărăşie acestor lucrări ; îmi ceru însă să-i fac un desen, adăugînd că ar dori să-l vadă cît mai curînd. Îi răspunsei atunci regelui : Majestatea-voastră va vedea acest desen mult mai curînd decît mi-l cere, căci în timp ce lucram la lighean m-am gîndit şi eu că ar trebui

[1] În 1540, Francisc I locuia la palatul Louvre.

să fac şi o solniţă, care să-i ţină de urît. De aceea, am gata un asemenea model, pe care, dacă vă face plăcere, vi-l arăt chiar acum. Mulţumit sufleteşte, regele se întoarse către seniorii care erau de faţă — regele Navarrei, cardinalul de Lorena şi cardinalul de Ferrara — şi le spuse : Acest om ştie într-adevăr să se facă iubit şi dorit de toţi. După aceea îmi spuse că ar fi bucuros să vadă modelul pe care îl făcusem pentru solniţă. Pornii la drum şi — cum nu aveam decît să trec Sena — mă înapoiai numaidecît, aducînd modelul în ceară pe care îl făcusem la Roma, la cererea cardinalului de Ferrara. Cînd apărui în faţa sa şi dezvelii modelul, regele spuse uimit : Este un lucru de o sută de ori mai dumnezeiesc decît îmi închipuisem eu. Ce om deosebit ! Sigur că nu ştie ce este odihna ! Mă privi apoi cu faţa strălucind de bucurie şi-mi spuse că, deoarece lucrarea îi place nespus, doreşte să i-o execut în aur. Cardinalul de Ferrara, care era de faţă, mă privi drept în ochi, dîndu-mi să înţeleg că ar recunoaşte modelul ca fiind cel pe care-l făcusem pentru el la Roma. Nu mă putui opri să arăt că despre această lucrare spusesem că o s-o execut numai pentru cineva care va fi vrednic s-o aibă. Amintindu-şi că într-adevăr spusesem aceste cuvinte, cardinalul se cam încruntă, părîndu-i-se c-am vrut să mă răzbun, şi-i spuse regelui : Sire, aceasta este o lucrare prea mare şi mă tem că n-o s-o vedem nicicînd terminată, deoarece artiştii talentaţi, cu idei mari, încep bucuros lucrări pe care nu ştiu nici ei cînd or să le termine. Eu unul, dacă aş co-

manda o asemenea lucrare, aş ţine să ştiu şi cînd anume o pot avea. De data asta regele îi răspunse că acela care-ar voi să ştie cu siguranţă cînd va fi gata o operă de artă nu ar mai începe niciodată vreuna ; şi-o spuse într-aşa fel, încît se înţelegea că asemenea opere nu sînt făcute pentru orice nevolnic. Mai departe, vorbii şi eu : Toţi principii care, la fel ca majestatea-voastră, îi încurajează — cu vorba sau cu fapta — pe aceia care-i slujesc văd terminate lucrările de seamă pe care le comandă ; şi de vreme ce Dumnezeu mi-a dăruit un stăpîn atît de minunat, trag nădejde să-i pot duce la bun sfîrşit lucrări cît mai multe şi cît mai frumoase. Şi eu tot aşa cred, mai spuse regele sculîndu-se de la masă. Mă chemă apoi în odaia sa şi mă întrebă cît aur îmi trebuia pentru solniţă. O mie de scuzi, îi răspunsei. Maiestatea-sa îl chemă chiar atunci pe visternicul său, monseniorul viconte d'Orbech [1], şi-i porunci să-mi înmîneze pe loc o mie de scuzi de aur, din cei vechi şi netociţi. Plecînd de la rege, trimisei mai întîi după cei doi notari care fuseseră de faţă la primirea argintului pentru statuia lui Jupiter şi pentru multe alte lucrări ; trecui apoi Sena şi luai un coşuleţ pe care mi-l dăruise o vară a mea cînd trecuserăm prin Florenţa ; precum se va vedea, a fost un adevărat noroc că am luat coşuleţul acela, şi nu o traistă. De altfel, era încă devreme ; gîndindu-mă că voi termina treaba înainte de căderea nopţii, nu voiam să-i

[1] Este acelaşi personaj pe care Cellini îl laudă în capitolul al XIII-lea din Cartea a II-a.

mai port pe drumuri şi pe lucrători, aşa că nu-l luai cu mine pe nici unul dintre ei, după cum — din aceeaşi pricină — nu mă îngrijii să iau cu mine cel puţin unul dintre servitori. Cînd intrai la vistiernic, îl găsii cu banii în faţă, alegîndu-i unul cîte unul, aşa cum poruncise majestatea-sa. După cîte băgai de seamă, pungaşul de vistiernic iscodea tot felul de tertipuri ca să mă întîrzie, şi mă ţinu cu număratul banilor pînă la orele trei din noapte. Fiind vorba de un lucru atît de însemnat, înţelesei că trebuie să fiu prevăzător şi trimisei vorbă cîtorva lucrători de-ai mei să vină să-mi ţină tovărăşie. Dar cum aceştia nu mai soseau, îl întrebai pe cel care se dusese după ei dacă adusese la îndeplinire însărcinarea pe care i-o dădusem. Era un oarecare pezevenghi de servitor, care mă minţi că a îndeplinit ceea ce-i cerusem, dar că lucrătorii spuseseră că nu puteau să vină ; mă încredinţă, însă, că-mi va duce el banii, cu multă plăcere. Eu, însă, îi răspunsei că ţin să mi-i duc singur. Între timp, semnarăm contractul şi apoi mi se numărară scuzii, pe care îi pusei în coşuleţ şi-mi trecui mîna prin amîndouă toartele lui ; cum însă intra greu prin toarte, mîna acoperea banii cu totul, aşa că-i duceam mult mai uşor decît dacă-i puneam într-o traistă. Eram îmbrăcat cu o cămaşă de zale cu mîneci, iar la şold aveam spada şi pumnalul ; astfel înarmat, pornii la drum.

XVII. La plecare, băgai însă de seamă că vreo cîţiva servitori, care nu ştiu ce şoşoteau, ieşiseră din

palat o dată cu mine, prefăcîndu-se că iau alt drum decît cel pe care mă îndreptam eu. Mergeam zorit şi, după ce trecui podul numit Cambio [1], o luai de-a lungul rîului, pe lîngă un mic zid care ducea spre locuinţa mea, la „Nello". Curînd, ajunsei în dreptul Augustinilor [2]. Acesta era un loc foarte primejdios şi, deşi se afla numai la cinci sute de metri de casa mea, nu m-ar fi auzit nici dracu dacă aş fi vrut să chem pe cineva de-acolo, întrucît locuinţa mea se afla tocmai în partea din fund a castelului. Chiar acolo mă pomenii cu patru inşi înarmaţi cu tot atîtea spade ; nu-mi pierdui însă cumpătul şi, văzîndu-i că mă atacă de zor, acoperii coşuleţul cu mantaua şi pusei mîna pe spadă, strigînd : De la un ostaş nu poţi lua decît mantaua şi spada, iar astea — dacă e vorba să vi le dau — le veţi plăti cu vîrf şi-ndesat ! În timp ce luptam vitejeşte împotriva lor, îmi deschisei de cîteva ori mantaua, spunîndu-mi că de fuseseră cumva asmuţiţi asupră-mi de servitorii care mă văzuseră primind banii îşi vor închipui că nu luasem cu mine aceşti bani. Lupta nu ţinu mult, căci, încet-încet, atacanţii începură să se retragă, spunîndu-şi în limba lor : Ăsta e un italian viteaz şi desigur nu-i acela pe care-l căutăm ; iar dacă totuşi este, n-are nici un ban la el ! Le vorbeam în italiană şi atîta îi hărţuii, încît de cîteva ori era cît pe-aci

[1] *Pont au Change* — pod peste Sena, pe locul unde mai tîrziu, între 1578 şi 1607, a fost construit podul cel nou (Pont Neuf).

[2] E vorba de biserica şi mănăstirea *Grands Augustins*, în locul cărora se află astăzi tîrgul de păsări.

să-i ucid ; în felul acesta, văzînd cît de bine mînuiam spada, socotiră că mai degrabă puteam fi vreun ostaş, şi de aceea, strîngîndu-se la un loc, se îndepărtară cu încetul, sporovăind într-una pe limba lor ; la rîndul meu, nu încetam să le spun pe italieneşte că spada şi mantaua nu mi se pot lua fără trudă. Grăbii pasul, dar, văzîndu-i că se ţin într-una după mine, îmi crescu teama, gîndindu-mă ca nu cumva să cad într-o capcană şi să mă pomenesc atacat şi din faţă, de alţii ; din această pricină, o dată ajuns la o sută de paşi de casă, o luai la fugă, strigînd cît mă ţinea gura : La arme, la arme, săriţi, mă omoară ! Patru lucrători tineri alergară de îndată, înarmaţi cu suliţe ; dar cînd voiră să se ia după ceilalţi, care se mai vedeau încă, îi oprii, strigînd din toate puterile : Aceşti patru fricoşi n-au fost în stare să-i smulgă unuia singur o pradă de o mie de scuzi, care, uite, mi-au rupt mîna de grei ce sînt ; hai acum să-i ducem în casă ; îmi iau apoi spada cea mare şi vă însoţesc unde vreţi ! Puserăm banii la loc sigur, iar lucrătorii, necăjiţi de primejdia prin care trecusem şi prefăcîndu-se că mă ceartă, îmi spuneau : Ai prea multă încredere în dumneata, şi într-o bună zi o să ne faci să plîngem ! Le povestii apoi o groază de lucruri şi aşijderea îmi povestiră şi ei mie ; între timp, duşmanii se făcuseră nevăzuţi, iar noi ne aşezarăm la masă, veseli şi bucuroşi, rîzînd de grelele încercări la care te supune soarta, atît în bine, cît şi în rău, şi de pe urma cărora — ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat mare lucru — nu te alegi cu nimic. Ţi

se spune, ce-i drept: Ai să te-nveţi minte pentru altă dată! Dar asta nu-i adevărat, căci totdeauna ai de făcut faţă la ceva nou, de care habar n-ai avut.

XVIII. În dimineaţa următoare începui marea solniţă, avînd grijă ca nici celelalte lucrări să nu rămînă în întîrziere. Aveam acum mai mulţi lucrători, atît sculptori, cît şi giuvaergii. Erau italieni, francezi, germani; uneori aveam chiar foarte mulţi, căci primeam orice lucrător bun; nu-i opream însă decît pe cei foarte buni, cărora le ceream atît de mult, încît ca să poată ţine pasul cu mine — care aveam însă o cherestea ceva mai puternică decît a lor — erau nevoiţi să muncească pînă picau frînţi de oboseală; cîţiva germani, dintre cei mai destoinici, socotind c-or să se poată măsura cu mine dacă-şi împrospătează puterile mîncînd şi bînd mult, s-au şi prăpădit, căci trupul lor n-a putut îndura atîta caznă. Lucrînd la statuia lui Jupiter şi dîndu-mi seama că argintul îmi prisosea, m-am apucat — fără ştirea regelui — să fac un vas cu două toarte, înalt cam de un braţ şi jumătate. Ba mi-a mai venit chef să torn în bronz modelul cel mare, pe care îl făcusem tot pentru statuia lui Jupiter. Şi fiindcă mă apucasem de un asemenea lucru, pe care nu-l mai făcusem niciodată, am stat de vorbă cu cîţiva meşteri bătrîni din Paris, cărora le-am arătat pe larg cum se face treaba asta la noi în Italia. Mi-au răspuns că astfel n-au lucrat niciodată, dar că dacă-i

las să facă după cum ştiu ei îmi vor da statuia gata turnată, tot atît de curată şi de frumoasă ca şi modelul de pămînt. Am ţinut să închei cu ei un contract, lăsîndu-le toată răspunderea acestei lucrări, şi — fiindcă mi-au cerut — le-am făgăduit să le mai dau şi ceva pe deasupra. De îndată ce s-au apucat însă de lucru mi-am dat seama că au luat-o pe un drum greşit ; am făcut atunci, la iuţeală, un bust al lui Iuliu Cezar, mai mare decît în natură, executat după un mic model, pe care îl adusesem de la Roma, copie a unui minunat bust antic. Am mai făcut încă un bust, de aceeaşi mărime, modelat după chipul unei fete de-o frumuseţe mîndră, pe care o ţineam pe lîngă mine, pentru plăcerile mele trupeşti. Acestui bust i-am pus numele Fontainebleau, după numele locului ales de rege pentru propria sa desfătare. Am zidit un cuptor de toată frumuseţea pentru topitul bronzului, şi cînd am terminat tiparele şi le-am uscat — eu busturile mele, iar francezii pe Jupiter — le-am spus : Cu Jupiter cred c-o să daţi greş, căci n-aţi făcut destule răsuflători în partea de jos, ca să poată circula aerul ! Vă pierdeţi vremea de pomană ! Meşterii francezi îmi răspunseră însă că dacă nu izbutesc mă vor despăgubi de toate cheltuielile ; adăugară apoi că ar fi mai bine să-mi văd de acele frumoase busturi, căci dacă o să le torn după obiceiul italienesc, praful se va alege de ele. Se aflau de faţă la această neînţelegere oameni ai vistieriei şi alţi gentilomi, care — din porunca regelui — veneau zilnic să vadă cum

merge lucrul şi îi raportau majestăţii-sale tot ce se făcea şi tot ce se vorbea. Cei doi bătrîni care urmau să-l toarne pe Jupiter întîrziară puţin cu turnatul, spunînd că voiau ca mai întîi să pregătească şi formele celor două busturi, căci — datorită felului meu de a lucra — acestea aveau să se strice şi era mai mare păcatul să se piardă nişte lucrări atît de frumoase. Cînd toate astea fură aduse la cunoştinţa regelui, majestatea-sa le trimise vorbă să caute să înveţe de la maestru, şi nu să-i dea lecţii. Chicotind, francezii îşi aşezară în şanţ lucrarea lor; serios, fără a rîde de ei sau a-mi arăta supărarea (care mă cuprinsese), pusei şi formele mele de-o parte şi de alta a lui Jupiter; mai tîrziu, cînd metalul nostru se topi cum trebuie, îi dădurăm drumul să curgă, fremătînd de bucurie, căci în acelaşi timp se umpluseră foarte bine atît forma lui Jupiter, cît şi formele celor două busturi ale mele. Şi eu, şi francezii eram fericiţi, căci ne arătasem profeţi mincinoşi în ce priveşte felul de lucru al celuilalt. Veseli, îmi cerură — după obiceiul franţuzesc — să le dau de băut, iar eu le întinsei bucuros o masă îmbelşugată, după care veniră să-mi ceară atît banii care li se cuveneau, cît şi sporul care le fusese făgăduit. Aţi rîs voi pînă acuma, le spusei eu, dar teamă mi-e c-o să vă podidească plînsul; am băgat de seamă că în forma voastră a intrat metal mult mai mult decît trebuie, aşa că pînă mîine dimineaţă nu mai vedeţi nici o leţcaie peste ceea ce aţi primit. Spusele mele le dădură de gîndit, iar bieţii

oameni plecară către casele lor, tăcînd chitic. Cînd veniră în dimineaţa următoare, începură să sape pe muteşte în şanţ ; dar, fiindcă nu puteau dezgoli forma lor mare fără să scoată mai întîi cele două busturi ale mele, începură cu acestea ; le găsiră în stare foarte bună, le scoaseră şi le aşezară în picioare, aşa că se vedeau de departe. Trecură apoi la Jupiter, dar nu apucară să-l dezgolească decît în parte, că atît ei, cît şi cei patru lucrători ai lor scoaseră un asemenea strigăt, încît îi auzii tocmai din odaia în care mă aflam, la cinci sute de paşi depărtare. O luai la fugă, crezînd că e un strigăt de bucurie. Cînd ajunsei la ei, îi găsii stînd aşa cum sînt înfăţişaţi cei care păzesc mormîntul Domnului : trişti şi înspăimîntaţi. Îmi aruncai privirile spre cele două busturi ale mele şi, văzînd că ieşiseră bine, bucuria veni să se amestece cu necazul. Ei însă căutau să se apere, spunînd : Soarta noastră, nenorocită ! Nu soarta e de vină, îi repezii eu, ci neştiinţa voastră ; de-aici vi se trage toată nenorocirea ! Dacă vă vedeam aşezînd miezul în formă, vă învăţam, c-o singură vorbă, ce să faceţi ca să iasă bine figura ; eu mă alegeam astfel cu mai multă cinste, iar voi cu folosul. Cinstea mea, o dreg eu aşa cum m-oi pricepe, dar voi v-aţi pierdut şi cinstea, şi cîştigul ; în viitor, învăţaţi însă să lucraţi, nu să vă bateţi joc ! Îmi dădură dreptate, dar mă rugară să-i scap de plata despăgubirilor, căci asta însemna s-ajungă pe drumuri şi ei, şi toţi ai lor. Îi încredinţai că dacă vistieria regală le va cere să plătească pagubele, aşa cum se îndatoraseră prin con-

tract, o să dau eu banii, ca unul care ştiam că lucraseră din toată inima şi făcuseră tot ce se pricepuseră. Această purtare îmi atrase o neaşteptată bunăvoinţă din partea miniştrilor regelui şi a slujbaşilor de la vistierie. Totul i-a fost adus la cunoştinţă în scris şi majestăţii-sale, care — cu dărnicia sa fără pereche — porunci să se facă precum voi spune eu.

XIX. În timpul acesta, sosise la Paris Piero Strozzi[1], viteazul fără de seamăn, care-i aminti regelui de scrisorile sale de cetăţenie ; majestatea-sa porunci ca ele să-i fie întocmite numaidecît, dar adăugă : odată cu acestea, întocmiţi şi scrisorile lui Benvenuto — *mon ami*[2] — şi duceţi-i-le acasă, din partea mea, fără a-i cere nici un ban. Şi-n vreme ce pe marele Piero Strozzi aceste scrisori l-au costat multe sute de ducaţi, ale mele mi-au fost aduse acasă de *messer* Antonio Massone[3], unul dintre primii-secretari ai regelui, care mi le-a înmînat odată cu o mulţime de laude din partea majestăţii-sale, spunîndu-mi : Regele ţi le dăruieşte, ca să-l poţi sluji cu şi mai multă tragere de inimă : sînt scrisori de cetăţenie. Îmi povesti apoi că lui Piero Strozzi i-au trebuit mult timp şi multe daruri pînă să le capete, dar că, mie, regele

---

[1] *Piero Strozzi* (1508—1558), fiul lui Filippo Strozzi. Ajunge mareşal al Franţei şi este ucis în 1558 la asediul oraşului Thionville.

[2] Prietenul meu (fr.).

[3] *Antoine le Macon*, secretar al reginei Navarrei ; la cererea acesteia, a tradus — pentru prima oară în Franţa — *Decameronul* lui Boccaccio, pe care l-a publicat în 1545.

Clubul cărţii digitale 2022

mi le trimitea singur în dar şi că o asemenea favoare nu i se mai făcuse nimănui în acel regat. Adînc mişcat, îi mulţumii majestăţii-sale, rugîndu-l apoi pe secretar să aibă bunătatea şi să-mi spună ce însemnau acele scrisori de cetăţenie. Secretarul, care de altfel era un om de treabă şi foarte învăţat şi care vorbea italiana ca un italian, izbucni mai întîi în hohote de rîs, dar apoi, încruntîndu-se, ca de obicei, îmi lămuri pe limba mea — adică în italiană — că ele însemnau una din cele mai mari demnităţi care se pot oferi unui străin. E mult mai mult decît să fii făcut gentilom veneţian ! încheie el. Apoi plecă de la mine şi, înapoindu-se la majestatea-sa, îi aduse totul la cunoştinţă, iar acesta, după ce rîse cît rîse, grăi : Vreau să-l fac să înţeleagă cu ce scop i-am trimis scrisorile de cetăţenie. Duceţi-vă şi-l faceţi stăpîn al „Micului Nello", în care locuieşte şi care este proprietatea mea. Asta o s-o priceapă mult mai uşor decît a priceput ce sînt acele scrisori de cetăţenie. Voii să-l cinstesc cu ceva pe trimisul care-mi adusese acest nou dar ; el nu primi însă nimic, spunîndu-mi că aşa i s-a poruncit de către majestatea-sa. Cînd m-am înapoiat în Italia, am adus cu mine atît scrisoarea de cetăţenie, cît şi actul de danie a castelului, pe care o să caut să le păstrez, oriunde m-oi duce, pînă la sfîrşitul zilelor mele.

XX. Merg acum mai departe cu povestirea vieţii mele. Trudeam cu rîvnă la lucrările de care am mai vorbit şi care erau : statuia lui Jupiter, din argint, de

care mă şi apucasem, solniţa de aur, vasul cel mare de argint şi cele două busturi de bronz. Mai dădui ordin să se toarne în bronz şi postamentul statuii lui Jupiter, bogat ornamentat : pe o latură a acestuia sculptasem în basorelief răpirea lui Ganimede [1], iar pe o altă latură — Leda [2] şi lebăda ; turnarea în bronz îmi izbuti de minune. Făcui apoi încă un postament asemănător pentru statuia Junonei, pe care aşteptam s-o încep atunci cînd regele avea să-mi dea argintul trebuincios. Muncind sîrguincios, eram aproape gata cu statuia de argint a lui Jupiter şi cu solniţa de aur ; lucrul la vas era foarte înaintat, iar cele două busturi le şi terminasem ; mai executasem cîteva lucrări mici pentru cardinalul de Ferrara, şi de asemenea un mic şi frumos vas de argint, pe care doream să-l dăruiesc doamnei d'Étampes. Nu mai pomenesc aici de nenumăratele lucrări pe care le făcusem pentru diferiţi italieni, ca *signor* Piero Strozzi, contele dell'Anguillara, contele di Pitigliano, contele della Mirandola şi mulţi alţii. Mă întorc din nou la lucrările marelui meu rege : după cum am mai spus, stăteam foarte bine cu ele, şi fiindcă între timp majestatea-sa se înapoiase la Paris, veni chiar a treia zi la mine acasă, însoţit de o bună parte din floarea nobilimii sale. Văzînd cîte lucrări aveam începute şi cît de departe ajunsesem cu ele, regele se minună.

[1] În mitologia antică, principe troian, fiu al legendarului rege Tros. Prefăcut în vultur de către Zeus, care l-a răpit şi l-a dus în Olimp, unde a devenit paharnic al zeilor.

[2] Soţia lui Tyndar, rege legendar al Spartei, iubită de Zeus, care, pentru a se apropia de ea, s-a transformat în lebădă.

Se afla de faţă şi a sa doamnă d'Étampes, care aduse vorba despre Fontainebleau, spunîndu-i majestăţii-sale că ar trebui să-mi poruncească să fac şi pentru acolo vreo podoabă frumoasă. Fără să stea pe gînduri, regele răspunse : Aveţi foarte multă dreptate ; de aceea vreau să iau chiar acum măsuri ca să se facă şi pentru acolo ceva frumos ; şi, întorcîndu-se spre mine, îmi ceru să-i spun ce socoteam că era nimerit să se facă pentru acea frumoasă fîntînă. Îi înfăţişai cîteva scorneli de-ale mele, iar majestatea-sa, după ce îşi dădu cu părerea asupra lor, îmi spuse că deoarece urma să plece într-o plimbare de cincisprezece pînă la douăzeci de zile la Saint Germain en Laye [1], aşezat la douăsprezece leghe de Paris, voia ca în acel timp să fac un model, cît mai bogat împodobit, pentru fîntîna aceea, unde se află cel mai plăcut loc de odihnă pe care îl avea în tot regatul său. Îmi porunci însă şi mă rugă să fac tot ce-oi şti ca să iasă ceva frumos, ceea ce de altfel îi şi făgăduii. Privind toate lucrările pe care le aveam în faţă, regele îi spuse doamnei d'Étampes : N-am avut niciodată un om de această meserie care să-mi placă mai mult ca el sau care să merite să fie răsplătit mai bine ; dar tocmai de aceea trebuie să mă gîndesc să-l şi păstrez, căci are cheltuieli mari, este prietenos cu ceilalţi şi lucrează cu rîvnă : se cade deci să ne aducem aminte de el. De altfel, luaţi seama, doamnă, că nu mi-a cerut niciodată nimic, fie că a venit el

[1] Orăşel situat la douăsprezece mile de Paris (şi nu leghe, cum spune Cellini).

la mine, fie c-am venit eu la el : se vede că se dăruieşte cu toată inima numai lucrărilor sale, şi de aceea trebuie să-i facem numaidecît un bine oarecare, ca să nu-l pierdem. Am să vă amintesc, răspunse doamna d'Étampes, şi plecară, iar eu urmai să trudesc cu multă tragere de inimă la lucrările începute ; îndeosebi, însă, mă îndeletniceam cu modelul pentru fîntînă, şi pentru a-l termina zoream cu cea mai mare rîvnă.

XXI. Peste o lună şi jumătate, regele se înapoie la Paris, iar eu, după ce lucrasem zi şi noapte, mă înfăţişai de îndată cu modelul, care era atît de frumos, încît putea fi înţeles cu uşurinţă. Îl găsii pe rege copleşit de treburi, căci reîncepuse drăcescul război dintre el şi împărat ; de aceea vorbii cu cardinalul de Ferrara, spunîndu-i că am adus cu mine nişte modele pe care mi le-a comandat majestatea-sa, şi îl rugai să facă în aşa fel ca regele să le vadă, căci socoteam că asta îi va pricinui majestăţii-sale o nespusă plăcere. Cardinalul doar pomeni de modele, că regele se şi grăbi să vină acolo unde le aveam. Mă ocupasem în primul rînd de poarta palatului de la Fontainebleau : potrivit stilului franţuzesc, lipsit de farmec, era largă şi joasă, cu deschiderea aproape pătrată, avînd deasupra un hemiciclu în formă de mîner de coş, în care regele dorea să fie aşezată o statuie înfăţişînd Fontainebleau-ul ; pentru a nu strica prea mult stilul acestei porţi, mă mulţumisem să-i proporţionez cît mai frumos deschide-

rea şi să aşez deasupra un fronton de mărime potrivită ; părţile laterale le împodobisem cu zigzaguri, iar sus şi jos aşezasem cîte-un capitel ; totodată, înlocuisem cele două coloane — care parcă cereau acest lucru — prin cîte-un satir, lucrat în relief înalt şi aşezat chiar în locul lor. Cu o mînă, unul din aceşti satiri părea să susţină capitelul ; în cealaltă ţinea o măciucă uriaşă ; chipul lui mîndru şi îndrăzneţ îi băga în sperieţi pe privitori ; celălalt satir avea aceeaşi ţinută ca primul, dar se deosebea de el la chip şi la alte cîteva amănunte, iar în mînă ţinea un bici cu trei bile, prinse la capătul unor lanţuri. Deşi îi numesc satiri, nu aveau decît corniţele şi capul ca de ţap al acestora, încolo avînd înfăţişare omenească. Pe fronton modelasem o femeie stînd culcată într-o atitudine deosebit de frumoasă : mîna stîngă şi-o sprijinea pe gîtul unui cerb, care era una dintre emblemele regelui ; într-o parte modelasem în basorelief căprioare, mistreţi şi alte sălbăticiuni, iar în cealaltă — cîini de rasă brac şi ogari de toate neamurile, aşa cum îi găseşti în pădurea din care izvorăşte fîntîna. Toată această lucrare o închisesem într-un cadru dreptunghiular ; şi, asemenea anticilor, în fiecare din colţurile de sus ale acestui cadru modelasem în basorelief o Victorie cu o torţă în mînă. Deasupra cadrului aşezasem sălbăticiuni, iar în cealaltă — cîini de rasă brac şi o mulţime de alte podoabe, potrivite cu întreaga lucrare, care arăta a fi în stil ionic.

XXII. Regele privi acest model şi se însenină pe loc, uitînd toate discuţiile supărătoare care îi răpiseră mai bine de două ore. Văzîndu-l înveselit, dezvelii şi celălalt model, la care nici nu se mai aştepta, socotind că văzuse totul. Modelul acesta era ceva mai mare de două braţe : înfăţişasem o fîntînă de formă pătrată, înconjurată de preafrumoase scări care se întretăiau între ele, lucru care nu se mai văzuse pînă atunci în părţile acelea şi era destul de rar chiar în Italia. În mijloc făcusem un postament, care depăşea puţin înălţimea fîntînii, şi aşezasem pe el un trup de bărbat gol, plin de graţie şi proporţionat cu tot restul ; în mîna dreaptă, ridicată în sus, ţinea o lance ruptă, iar în stînga strîngea mînerul unui paloş de o formă minunată ; se sprijinea pe piciorul stîng, iar dreptul şi-l pusese pe un coif bogat ornamentat. În fiecare din cele patru colţuri ale fîntînii modelasem cîte un corp omenesc, stînd în picioare, cu toate frumoasele lui amănunte. Regele îmi ceru să-i spun ce anume voisem să înfăţişez, căci — spunea el — în vreme ce dincolo, la poartă, înţelesese totul fără să mai întrebe ceva, din această fîntînă, deşi o găsea foarte frumoasă, nu înţelegea nimic ; ştia însă bine că nu făcusem ca acei neghiobi ale căror lucrări, chiar dacă au o oarecare graţie, nu au totuşi nici un înţeles. Începui atunci să vorbesc, căutînd ca, după ce-l văzusem pe rege mulţumit de faptele mele, să-l văd încîntat şi de spusele mele : Aflaţi, majestate, că — deşi mică — această lucrare, fiind foarte bine

măsurată, va avea aceeaşi graţie ca acum şi atunci cînd va fi înfăptuită în mare. Figura din mijloc are aproape cincizeci şi patru de picioare (auzindu-mă, regele nu-şi putu ascunde uimirea) şi-l înfăţişează pe zeul Marte; celelalte patru înfăţişează acele arte pe care le iubeşte şi le ocroteşte majestatea-voastră: cea din dreapta înfăţişează ştiinţa tuturor artelor literare: precum vedeţi, ea e, de fapt, Filozofia, cu toate artele care o întovărăşesc; cea de colo reprezintă Arta Desenului, adică Sculptura, Pictura şi Arhitectura; cealaltă înfăţişează Muzica, tovarăşă, precum se cuvine, a tuturor celorlalte arte, iar ultima, care se arată a fi atît de plăcută şi de blîndă, înfăţişează Mărinimia, căci fără ea nu s-ar mai putea face cunoscută nici una din acele minunate virtuţi cu care ne-a înzestrat dumnezeirea. Statuia cea mare din mijloc, cu chipul zeului Marte, o înfăţişează chiar pe majestatea-voastră, a cărei vitejie nu are seamăn în lume şi care foloseşte cu atîta dreptate şi sfinţenie această vitejie, întru apărarea gloriei sale. Regele, care abia aştepta să termin ce-aveam de spus, rosti cu voce tare: Mi-am găsit într-adevăr un om după inima mea; apoi îi chemă pe slujbaşii vistieriei care se îngrijeau de mine; le porunci să mi se pună la îndemînă tot ce-mi era de trebuinţă şi, oricît de mare ar fi fost cheltuiala, să facă aşa cum ceream eu. După aceea mă bătu cu mîna pe spate, spunîndu-mi: *Mon ami!* (ceea ce înseamnă *prietenul meu*); nu ştiu cine se bucură mai mult: principele cînd

şi-a aflat un om după inima sa, ori omul de talent, cînd şi-a aflat un principe care-i pune la îndemînă tot ce-i trebuie spre a-şi putea înfăptui măreţele sale idei artistice ? Răspunsei că dacă cel de care vorbeşte majestatea-sa sînt eu, atunci eu am fost cel mai norocos. Să spunem că am fost amîndoi, la fel de norocoşi, grăi regele, rîzînd. Plecai nebun de bucurie şi mă înapoiai la lucrările mele.

XXIII. N-a vrut ticăloasa de soartă să-mi dea a înţelege că trebuia să mă pun bine cu doamna d'Étampes, care, aflînd în aceeaşi seară, chiar din gura regelui, toate cele de mai sus, s-a mîniat îngrozitor, spunînd plină de venin : Dacă Benvenuto îmi arăta şi mie frumoasele sale lucrări, îmi dădea prilej să-mi amintesc de el la vremea potrivită. Regele îmi luă însă apărarea şi nu se întîmplă nimic. Auzind de aceasta, mă gîndii că am să-mi recapăt bunăvoinţa doamnei d'Étampes dăruindu-i micul vas pe care mi-l poruncise ; mînat de acest gînd, peste vreo cincisprezece zile (cînd curtea se înapoiase la Saint Germain en Laye, după o plimbare prin Normandia, cu oprire la Rouen şi Dieppe) luai vasul şi pornii să i-l duc acasă. Acolo am stat mai întîi de vorbă cu o doică a sa ; după ce i-am arătat frumosul vas, spunîndu-i că-l lucrasem pentru stăpînă-sa, căreia voiam să i-l dăruiesc, bătrîna îmi spuse cele mai măgulitoare cuvinte şi-mi făgădui să-i şoptească un cuvînt doamnei, care încă nu se

îmbrăcase, iar apoi să mă introducă la dînsa. Doica aduse totul la cunoştinţa doamnei, dar ea răspunse plină de dispreţ : Spune-i să aştepte ! Aflînd răspunsul, mă înarmai cu răbdare, deşi aşa ceva nu-mi place de loc. Răbdarea mă ţinu totuşi numai pînă după masă, cînd văzînd că era foarte tîrziu şi că eram lihnit de foame, mă înfuriai atît de tare, încît o trimisei, cucernic, la dracu pe doamna d'Étampes şi plecai la cardinalul de Lorena ; îi dăruii lui vasul şi-l rugai să mă ajute să nu pierd bunăvoinţa regelui. Îmi spuse că n-aveam ce să-l rog în această privinţă şi că, dacă ar fi fost nevoie, ar fi făcut-o bucuros ; îl chemă apoi pe un vistiernic al său şi-i şopti ceva la ureche. Acesta aşteptă pînă ieşii de la cardinal şi-mi spuse : Vino cu mine, Benvenuto ; o să-ţi dau să bei un pahar de vin bun. Neînţelegînd ce vrea să zică, răspunsei : Mulţumesc, domnule vistiernic ; porunciţi însă să mi se dea un singur pahar de vin şi un dumicat de pîine, căci vă spun drept că-mi vine să leşin ; de dimineaţă şi pînă acum am stat flămînd la uşa doamnei d'Étampes, cu dorinţa de a-i dărui acest frumos vas de argint aurit ; am înştiinţat-o de toate astea, dar ea, aşa, doar ca să mă chinuie, mi-a trimis vorbă să aştept ; m-a apucat însă o foame, de-mi venea să cad jos ; de aceea — cu voia Domnului — i-am dăruit truda şi lucrul meu celui care le merită mai mult, iar acum nu vă cer alta decît ceva de luat în gură, căci mă chinuie foamea şi abia mă ţin pe picioare, mai cu seamă că sînt

şi atît de amărît. În timp ce vorbeam, apărură pe masă vin şi alte bunătăţi, aşa că mă întremai cît se poate de bine, uitînd şi de supărare. Bunul vistiernic îmi mai întinse şi o sută de scuzi de aur, pe care însă nu voii să-i primesc cu nici un chip. Se duse atunci să-i spună cardinalului, dar acesta îl făcu de două parale şi-l ameninţă că dacă nu mă făcea să primesc banii, chiar fără voie, n-o să mai vrea să-l vadă în faţa ochilor. Vistiernicul se întoarse furios, spunîndu-mi că niciodată nu-l mai certase cardinalul atît de amarnic ; cînd voi să-mi dea banii, mă arătai cam îndărătnic, din care pricină se mînie rău şi-mi spuse c-o să mă facă să-i iau cu sila. Primii banii şi voii să mă duc să-i mulţumesc cardinalului, dar acesta mă înştiinţă printr-unul dintre secretarii săi că va face întotdeauna cu dragă inimă tot ce-i va sta în putinţă pentru a-mi fi de folos. Mă întorsei în aceeaşi seară la Paris. Regele, care aflase totul, o certă pe doamna d'Étampes, făcînd-o astfel să se înverşuneze şi mai rău împotrivă-mi ; la locul potrivit, voi vorbi de toate cîte mi s-au tras din duşmănia asta, care a ajuns să-mi pună în primejdie pînă şi viaţa.

XXIV. Dacă nenumăratele necazuri prin care am trecut din pricina soartei mele ticăloase nu mă făceau să-l las ceva mai la urmă, trebuia să-mi amintesc mai demult de prietenia legată cu cel mai înţelept, cel mai drag şi cel mai cumsecade dintre toţi oamenii cumsecade pe care i-am cunoscut vreodată :

e vorba de *messer* Guido Guidi [1], iscusit medic şi nobil cetăţean florentin. N-am păcătuit însă cine ştie cît, socotind că e destul să-l am mereu în suflet ; dar cînd mi-am dat seama că această povestire a vieţii mele nu s-ar putea face fără el, i-am făcut loc printre aceste mari necazuri, spre a-mi aminti de tot binele pe care mi-l făcea pe vremea cînd îmi era sprijin şi bucurie. Cînd *messer* Guido a sosit la Paris şi am început să-l cunosc, l-am chemat la castelul meu, unde i-am dat în folosinţă o încăpere liberă, şi, spre bucuria mea şi-a lui, lucrurile au mers astfel cîţiva ani. A mai sosit la Paris şi monseniorul de'Rossi [2], episcop de Pavia, fratele contelui di San Secondo. Pe acesta l-am ridicat dintr-un han şi l-am găzduit în castelul meu, dîndu-i şi lui o încăpere liberă, în care a locuit timp de multe luni, cum nu se poate mai bine, aducîndu-şi de asemenea la castel servitorii şi caii săi de călărie. Altă dată l-am găzduit pentru cîteva luni pe *messer* Luigi Alamanni, împreună cu copiii. M-a învrednicit Domnul să pot face şi eu o bucurie oamenilor mari şi înţelepţi. Cu *messer* Guido am fost prieten bun tot timpul cît am stat la Paris, şi adeseori ne mîndream amîndoi că puteam să prindem tot mai multă iscusinţă, fiecare în meseria sa,

[1] Adus de Francisc I, în Franţa, în 1542, devine medic al curţii regale şi profesor de medicină la Collège Royal. În 1548 se înapoiază la Florenţa şi este numit profesor de medicină şi filozofie la Universitatea din Pisa. Şi-a semnat lucrările cu pseudonimul Vidus Vidius. A murit în 1569.

[2] Monseniorul de'Rossi se afla închis la castelul Sant'Angelo în acelaşi timp cu Cellini.

pe cheltuiala acelui principe atît de măreţ şi minunat. Pot spune cu mîna pe inimă că ceea ce sînt astăzi, ca şi tot ceea ce am săvîrşit mai frumos şi mai bine se datoreşte acelui rege minunat ; şi acum, reluînd firul povestirii de unde l-am întrerupt, voi continua să vorbesc de el şi de marile lucrări pe care i le-am făurit.

XXV. Aveam în castelul meu un joc cu mingea şi coarda [1], care îmi era foarte folositor. În acel loc se aflau şi cîteva cămăruţe, în care locuiau tot felul de oameni, printre care şi un foarte de ispravă tipăritor de cărţi, al cărui atelier se afla aproape în întregime înlăuntrul castelului ; el i-a tipărit lui *messer* Guido întîia sa carte de medicină [2], atît de frumoasă. Voind să mă slujesc de încăperile sale, l-am dat afară pe tipăritor, deşi cu mare greutate. Tot acolo mai locuia şi un fabricant de silitră ; cum voiam ca odăiţele pe care le ocupa el să le dau unor buni lucrători germani pe care-i aveam, i-am spus liniştit, în cîteva rînduri, că trebuia să se mute, căci aveam nevoie de încăperi pentru găzduirea lucrătorilor mei, ca să-l pot sluji pe rege. Dar cu cît îl rugam mai mult, cu atît dobitocul îmi răspundea mai obraznic.

[1] Limba romînă nu posedă un termen echivalent pentru acest joc, corespunzînd cu fr. *jeu de paume.*

[2] Prima carte tipărită de Guido Guidi la Paris, în mai 1544, are titlul *Chirurgia, e graeco in latinum versa (Chirurgia, tradusă din greacă în latină).* Numele latin al tipografului, aşa cum apare pe acest volum, este Petrus Galtierus, corespunzînd deci cu Pierre Gauthier.

Pînă la urmă, i-am dat un termen de trei zile ; a izbucnit în rîs şi mi-a răspuns că va începe să se gîndească la aşa ceva poate peste trei ani. Nu-i dădeam nici acest termen şi-l azvîrleam afară chiar atunci, dacă, aflînd că era ocrotit de doamna d'Étampes, nu socoteam că era mai bine să am răbdare încă trei zile. Cînd au trecut însă şi acestea, mi-am luat lucrătorii mei germani, italieni şi francezi, împreună cu numeroşi hamali pe care îi aveam, i-am înarmat pe toţi şi, fără a-i mai spune ceva, i-am desfăcut toată casa, aruncîndu-i boarfele în stradă. M-am purtat atît de aspru fiindcă dumnealui se apucase să-mi spună că nu cunoştea nici un italian atît de îndrăzneţ încît să-i mişte măcar un pai de la locul lui. De aceea, după ce s-a terminat toată tevatura, i-am spus : Eu sînt cel mai neînsemnat italian din toată Italia şi nu ţi-am făcut nici un sfert din ce aş fi în stare să-ţi fac şi din ceea ce-o să-ţi fac dacă mai scoţi măcar o singură vorbă ! Uimit şi speriat în acelaşi timp, omul îşi strînse lucrurile cît putu mai bine şi dădu fuga la doamna d'Étampes, faţă de care mă descrise ca pe-un adevărat diavol ; aceasta, ca o duşmancă ce-mi era şi ca una care se pricepea cum să le potrivească, îi povesti totul regelui, umflînd lucrurile în aşa fel, încît în două rînduri majestatea-sa fu cît pe-aci (aşa mi s-a spus) să se mînie pe mine şi să poruncească să fiu pedepsit ; dar delfinul Enric (care se cam ciorovăise cu preaîndrăzneaţa doamnă) şi regina Navarrei, sora regelui

Francisc, mă apărară cu atîta căldură, încît, pînă la urmă, majestatea-sa luă totul în glumă, iar eu, slavă Domnului, scăpai dintr-o mare primejdie.

XXVI. La fel trebui să mă port şi cu un altul; acestuia însă nu-i mai stricai nimic din casă, ci-i aruncai numai boarfele în drum. Din această pricină, doamna d'Étampes se obrăznici pînă într-atîta, încît îi spuse regelui: Cred că odată şi-odată diavolul ăsta vă va prăda tot Parisul. Aceste cuvinte nu-i veniră bine majestăţii-sale, care o repezi de doamna d'Étampes, spunîndu-i că făceam foarte bine că mă descotoroseam de puşlamalele care încercau să-mi pună beţe-n roate ca să nu-l pot sluji. De aici încolo, nemiloasa doamnă mă urî şi mai mult şi-l chemă la ea pe un pictor care se aciuase la Fontainebleau, unde regele stătea aproape tot timpul. Acesta era italian, şi anume bolognez, fiind chiar cunoscut sub numele de Il Bologna, deşi numele său adevărat era Francesco Primaticcio [1]. Doamna d'Étampes îi spuse că ar trebui să-i ceară regelui executarea fîntînii, pe care acesta mi-o încredinţase mie, şi că ea o să-l ajute din toate puterile. Rămase hotărît că aşa se va face, iar Il Bologna, deşi nu era sculptor de meserie, nu-şi mai încăpea în piele de bucurie, socotind că a şi căpătat lucrarea. E drept însă că desena destul de bine şi-şi alăturase cîţiva lucrători, formaţi la

[1] Pictor, sculptor şi arhitect italian (1504—1570), elev al lui Giulio Romano. Francisc I l-a adus în Franţa în 1531, încredinţîndu-i decorarea palatelor de la Fontainebleau şi Chambord.

şcoala pictorului Rosso, florentin de-al nostru, înzestrat într-adevăr cu un talent uimitor ; de aceea, în toate lucrările mai de Doamne-ajută ale lui Primaticcio se simţea influenţa minunatului fel de a picta al răposatului Rosso. Multă înrîurire au avut şi şoaptele dibace strecurate la urechea marelui rege : pînă la urmă, bătut într-una la cap cînd de doamna d'Étampes, cînd de Il Bologna, regele le făcu pe plac. Dar cel mai de seamă temei pentru care le-a făcut pe plac a fost faptul că doamna d'Étampes, împreună cu Il Bologna, i-au spus : Cum se poate oare, majestate, că Benvenuto, deşi aţi dorit să vă facă douăsprezece statui de argint, nu v-a terminat încă nici măcar una ? De vreme ce i-aţi încredinţat o lucrare atît de mare, veţi fi nevoit să vă lipsiţi de toate celelalte — pe care le doriţi atît de fierbinte — căci nici o sută de oameni de talent nu ar putea duce la bun sfîrşit atîtea opere însemnate cîte a început acest om iscusit ; se vede bine că el vrea din tot sufletul să le facă, dar tocmai din pricina asta va veni o zi cînd majestatea-voastră îl va pierde şi pe el, şi lucrările care i-au fost încredinţate. Auzind toate astea — şi multe altele asemănătoare — regele, care se afla în bună dispoziţie, le îndeplini tot ce-i cerură, deşi nu văzuse nici desene, nici modele ieşite din mîna lui Bologna.

XXVII. În acelaşi timp, la Paris, se ridicase împotrivă-mi al doilea locatar pe care îl izgonisem din castelul meu ; acesta mi-a făcut proces, susţinînd că

atunci cînd îl scosesem din casă îi furasem o groază de lucruri. Acest proces mă necăjea mult şi-mi răpea atîta timp, încît de cîteva ori am vrut să-mi iau lumea-n cap şi să mă duc unde-oi vedea cu ochii. În Franţa există obiceiul de a socoti drept un capital însemnat orice proces început cu un străin sau cu o persoană care nu se prea pricepe la aşa ceva ; şi de îndată ce se crede că un proces ar putea fi cîştigat, găseşti numaidecît cui să-l vinzi ; există chiar inşi care nu se îndeletnicesc decît cu cumpărarea de procese. Şi te mai loveşti aici de încă o blestemăţie : cea mai mare parte a celor de fel din Normandia sînt de meserie martori mincinoşi ; astfel, cumpărătorii de procese iau patru pînă la şase asemenea martori — după nevoie — şi-i învaţă ce anume au de spus ; din pricina asta, unul care nu ştie cum merg lucrurile şi nu aduce şi el tot atîţi martori pierde procesul cît ai bate din palme. Astfel mi se întîmplă mie : socotindu-mă nedreptăţit, mă înfăţişai în marea sală a Palatului de Justiţie din Paris, spre a-mi apăra dreapta mea cauză, iar acolo dădui cu ochii de un judecător, locotenent al regelui pentru chestiunile civile, care stătea cocoţat pe un piedestal. Era un om înalt de stat, gras şi cu o înfăţişare foarte aspră ; stătea înconjurat de numeroşi procurori şi avocaţi, care se înghesuiau în dreapta şi în stînga lui ; alţii veneau unul cîte unul şi-i arătau judecătorului pricina pentru care-i adusese acolo. De cîteva ori îi văzui pe avocaţii din jurul său vorbindu-i toţi deodată. Mă miră însă faptul că acest om uimitor, o adevă-

rată figură de Pluto [1], pleca urechea cînd la unul, cînd la altul şi-i răspundea fiecăruia cu pricepere. Toate acestea mi se păreau atît de minunate, încît dacă nu le-aş fi văzut mi-ar fi părut rău, căci toată viaţa mi-a plăcut să privesc şi să gust orice fel de artă. Uriaşa sală gemea de o mulţime de lume, aşa că se îngrijea să nu intre aici decît cei care aveau treabă. De aceea, uşa stătea încuiată şi păzită, iar uşierul ori de cîte ori nu voia să-i dea cuiva drumul făcea o gălăgie înfiorătoare, întrerupîndu-l pe acel minunat judecător, care în schimb îl înjura mînios. Mă dusei de mai multe ori acolo şi privii la cele ce se petreceau, iar într-o zi, cînd uşierul voia să împiedice intrarea a doi gentilomi care veniseră şi ei să privească, îl auzii pe judecător spunînd în gura mare următoarele cuvinte : Linişte, linişte, diavole, cară-te de-aici şi fă linişte ! În limba franceză aceste cuvinte sună cam aşa : *Phe, phe, Satan ; phe, phe, Satan, ale phe !* [2] Cum învăţasem foarte bine franceza, auzind aceste cuvinte mi-am amintit de ceea ce vrea să spună Dante atunci cînd, însoţit de maestrul său, Virgiliu, pătrunde pe poarta Infernului [3]. Căci Dante,

[1] Zeul Infernului şi al morţilor, la romani.

[2] Transcrierea greşită a cuvintelor franţuzeşti *Paix, paix, Satan, allez, paix !* (Linişte, linişte, la dracu, hai, linişte !)

[3] Cellini face aluzie la celebrele cuvinte pe care Dante, în Cîntecul al VII-lea al *Infernului*, le pune în gura lui Pluto :

„— Papè, Satan, papè, Satan, aleppe !
Strigat-a Plut cu glasul lui cel gros".

(Vezi Dante Aligheri, *Divina Commedia :* Infernul, Cîntul al VII-lea, versurile 1 şi 2, trad. de G. Coşbuc, Bucureşti, 1954.)

împreună cu pictorul Giotto[1], a stat în Franţa, şi mai ales la Paris, unde există acea sală, care poate fi socotită un adevărat infern ; iată deci din ce pricină foloseşte Dante — care înţelegea bine franceza — această expresie, pe care m-am mirat că nimeni nu a înţeles-o în felul acesta ; de aceea socot şi susţin că toţi comentatorii pun în gura lui Dante lucruri la care el nu s-a gîndit niciodată.

XXVIII. Dar să ne întoarcem la ale noastre. Cînd începui să primesc tot felul de hotărîri din mîna avocaţilor, nu mai întrezării nici o altă cale de scăpare decît o sabie lungă, de care nu mă puteam lipsi, căci mi-au plăcut întotdeauna armele frumoase. Începui cu vinovatul principal, adică cu cel care îmi făcuse acest proces nedrept, şi într-o seară atîta îl izbii peste mîini şi peste picioare (avînd totuşi grijă să nu-l ucid), încît îl ologii de amîndouă picioarele. După asta, pusei mîna pe cel care cumpărase procesul şi, scărmănîndu-l la fel de bine, îl făcui să oprească judecata. Îi mulţumii Domnului pentru toate şi trăsei nădejde că măcar o bucată de vreme n-o să mai fiu supărat. Apoi, le cerui tuturor lucrătorilor mei, şi mai ales italienilor, să-şi vadă de treburile lor şi să mă ajute să pot termina cît mai curînd lucrările începute, spunîndu-le că îndată după asta voi

[1] *Angiolotto di Bondone*, cunoscut însă sub numele de Giotto. Pictor italian, născut în 1266 la Colle. A trăit la Florenţa şi a fost prieten cu Dante. Moare în 1337, fără să fi făcut vreo călătorie la Paris.

pleca în Italia, căci eu unul nu mă pot împăca cu toate potlogăriile francezilor ; de altfel mă mai temeam totodată că dacă, întîmplător, bunul rege se supăra pe mine, puteam da de belea pentru toate cîte le săvîrşisem în apărarea mea. Italienii de care vorbesc erau următorii : în primul rînd, şi cel mai drag, Ascanio, de fel din satul Tagliacozza, din regatul Neapolului ; al doilea era Pagolo, de fel din Roma, care se trăgea dintr-un neam foarte umil şi nici măcar nu-şi cunoştea tatăl ; pe aceştia doi îi adusesem eu de la Roma, unde lucraseră tot împreună cu mine. Un altul, care venise de la Roma ca să intre în slujba mea, se numea tot Pagolo şi era fiul unui sărman gentilom roman din familia de'Macaroni ; nu cunoştea multă meserie, dar era foarte destoinic în mînuirea armelor. Mai aveam încă unul, de fel din Ferrara, care se chema Bartolomeo Chioccia. Aveam şi un florentin, pe nume Pagolo Micceri. Fratele acestuia — poreclit Gatta [1] — se pricepea de minune la ţinerea registrelor, dar cheltuise cam mult administrînd averea bogatului negustor Tommaso Guadagni ; acest Gatta mi-a pus în ordine registrele în care treceam tot ce primeam de la marele rege şi de la alte persoane. Învăţînd de la el ce trebuia făcut, Pagolo Micceri — fratele său — a continuat să mi le ţină în ordine, în schimbul unei simbrii foarte bune pe care o primea de la mine. Şi cum mi se părea a fi un tînăr foarte de treabă, ca unul pe care îl auzeam toată ziua mormăind psalmi sau

[1] *Il gatto* — pisica.

spunîndu-şi cucernic rugăciunile, socoteam că pot avea mare încredere în el. De aceea îl chemai deoparte şi-i spusei : Pagolo frăţioare, ţi-aduci aminte că altădată n-aveai nici după ce bea apă, şi vezi bine că la noi o duci ca-n sînul lui Avraam, iar pe deasupra mai eşti şi florentin ! Toate astea mă fac să am cea mai mare încredere în tine, mai ales că-mi place foarte mult cucernicia cu care-ţi îndeplineşti îndatoririle religioase. Te rog, deci, să-mi dai o mînă de ajutor, căci pe tine mă bizui mai mult ca pe oricine ; ai grijă îndeosebi de două lucruri, care-mi dau cea mai mare bătaie de cap : în primul rînd, bagă de seamă să nu mi se fure ceea ce-i al meu şi nu te-atinge nici tu de nimic ; în al doilea rînd, ia aminte la această biată fetişcană, care se cheamă Caterina şi pe care, după cum bine ştii, o ţin mai ales pentru nevoile artei mele, căci fără ea n-aş putea face nimic ; cum însă sînt şi eu om, m-am mai slujit de ea şi pentru plăcerile mele trupeşti, aşa că n-ar fi de mirare să-mi facă un copil. Nu vreau totuşi să port grija copiilor altora şi cu atît mai puţin să îndur a mi se face o asemenea necinste, aşa că dacă cineva din această casă ar îndrăzni să-mi facă una ca asta, iar eu aş afla, sînt sigur că i-aş ucide pe amîndoi. De-aia, dragă frate, te rog să mă ajuţi, iar dacă bagi ceva de seamă, să-mi spui numaidecît, ca să le trimit la spînzurătoare şi pe ea, şi pe maică-sa — laolaltă cu cel care-ar jindui după ea ; aşadar, fii primul care să te păzeşti. Tîlharul îşi făcu o cruce cît toate zilele şi-mi spuse : O, binecuvîntat Isus ! Să mă fe-

rească Sfîntul să mă gîndesc vreodată la aşa ceva! În primul rînd, nici nu mă ţiu de-alde astea, iar în al doilea rînd, crezi oare că nu ştiu cît bine mi-ai făcut? La aceste cuvinte, spuse într-un chip atît de firesc şi cu atîta dragoste faţă de mine, rămăsei încredinţat că va face precum vorbea.

XXIX. Două zile mai tîrziu, fiind sărbătoare, eram poftit la o petrecere într-o grădină, împreună cu toţi lucrătorii mei, de *messer* Mattio del Nazaro [1] italian de-al nostru şi de aceeaşi meserie cu noi, om de mare talent, aflat tot în slujba regelui, şi, fiindcă mi se părea că supărătoarea poveste a procesului se mai liniştise, mă pregătii să mă duc şi-l chemai şi pe Pagolo să vină cu noi la plimbare şi la petrecere. Dar tînărul îmi spuse: Mare greşeală am face să lăsăm casa singură: uită-te şi dumneata cît aur, cît argint şi cîte pietre preţioase ai aici. În oraşul ăsta de tîlhari trebuie să fii zi şi noapte cu ochii-n patru, şi de aceea am să rămîn de pază acasă. Tot am de spus nişte rugăciuni; duceţi-vă liniştiţi la petrecere, iar rîndul viitor o să stea altul în locul meu. Mi se păru că pot fi liniştit şi, împreună cu Pagolo [2], Ascanio şi Chioccia, plecai spre grădină, unde petrecui în voioşie o bună parte din zi. Tîrziu, către seară, mă rîcîi o bănuială şi mă gîndii la vorbele pe care

[1] *Matteo del Nazaro* — fiul unui cizmar din Verona, a învăţat atît gravura, cît şi muzica. Apreciat de Francisc I, e numit şef al monetăriei.

[2] Deci împreună cu celălalt Pagolo, venit de la Roma o dată cu Cellini.

cu atîta prefăcută nevinovăţie mi le spusese nemernicul acela. Încălecai pe cal şi, însoţit de doi slujitori, mă înapoiai la castel, unde îi găsii pe Pagolo şi pe Caterina aproape asupra păcatului ; spun asta deoarece, de cum sosii, maică-sa — care nu era nici ea decît o curvă de franţuzoaică — începu să ţipe în gura mare : Pagolo, Caterina, a venit stăpînul ! Apărură amîndoi speriaţi, ciufuliţi şi neştiind nici ce să spună, nici ce să facă, de parcă se prostiseră, fiind deci limpede că păcătuiseră. Furia îmi întunecă judecata şi pusei mîna pe spadă, hotărît să-i ucid pe amîndoi ; Pagolo o luă însă la fugă, iar Caterina îngenunche înainte-mi, cerşind mila cerului. Aş fi voit să-l ucid întîi pe Pagolo, dar, neputîndu-l ajunge decît după ce am alergat după el, am avut timpul să-mi dau seama că cel mai bine pentru mine era să-i alung pe amîndoi, căci dacă la toate cîte le săvîrşisem se mai adăuga şi uciderea lor, greu aş mai fi scăpat cu viaţă. De aceea, îi spusei lui Pagolo : Află, ticălosule, că dacă vedeam cu ochii ceea ce cred că s-a întîmplat, îţi străpungeam de zece ori burta cu spada asta ; acum, piei din faţa mea, iar dacă vreodată va trebui să spui un *Tatăl nostru*, să ştii că n-o să poată fi decît acela al sfîntului Giuliano[1]. După asta, le dădui pe uşă afară atît pe mamă cît şi pe fiică, lovindu-le cu pintenii, cu pumnii şi cu picioarele. Gîndindu-se că s-ar putea răzbuna, acestea nimeriră un avocat normand, care o

[1] Aluzie la Boccaccio, *Decameronul*, ziua a II-a, povestea a II-a (vezi trad. Eta Boeriu, Bucureşti, 1957, pp. 128—135).

învăţă pe Caterina să spună că păcătuisem cu ea după obiceiul italian, adică împotriva firii, ca sodomiţii. În cel mai rău caz, îi spuse el, cînd italianul o s-audă despre ce e vorba şi ce mare primejdie îl paşte, o să vă dea pe loc cîteva sute de ducaţi, ca să tăceţi, ţinînd seamă de asprimea cu care se pedepseşte în Franţa acest păcat. Hotărîndu-se să-i urmeze sfatul, făcură plîngere şi mă trezii chemat în faţa judecăţii.

XXX. Cu cît căutam să mă liniştesc, cu atît mai mult dădeau peste mine necazurile. Lovit zilnic de soartă în fel şi chip, începui să mă gîndesc să aleg una din două : sau să mă duc cu Dumnezeu şi să las dracului Franţa, sau să pornesc din nou la luptă, ca să pot vedea ce sfîrşit mi-a hărăzit Cel-de-sus. Mă frămîntai cît mă frămîntai, şi în cele din urmă mă hotărîi să plec, pentru ca nu cumva să-mi rup gîtul, punînd iarăşi la încercare hapsîna mea soartă. Cînd hotărîrea mea ajunse de nestrămutat, mă apucai să pun la adăpost lucrurile pe care nu le puteam lua cu mine şi să le ascund cît mai bine pe cele mici — atît asupra mea, cît şi asupra lucrătorilor mei — deşi făceam toate astea cu multă amărăciune. Rămăsesem singur, într-un mic atelier, căci le spusesem lucrătorilor — care mă îndemnaseră să mă fac nevăzut — că vream să stau puţin de vorbă cu mine însumi ; recunoşteam totuşi că aveau dreptate într-o mare măsură, întrucît rămînînd liber şi lăsînd furia să se potolească îmi venea mult mai uşor să-i cer ier-

tare regelui, în scris, şi să-i arăt că toată această lovitură de moarte mi se dădea numai din pizmă. Rămăsei, aşadar, tot la hotărîrea de a pleca. Dar încă de la primul pas mă simţii apucat de spate şi răsucit, în timp ce o voce îmi spunea cu dîrzenie : Benvenuto ! Poartă-te după cum îţi e obiceiul şi nu te teme ! Îmi schimbai pe loc hotărîrea şi le poruncii tinerilor mei italieni : Luaţi-vă cele mai bune arme şi veniţi cu mine ; faceţi cum vă spun, şi nu vă gîndiţi la altceva ! M-am hotărît să mă înfăţişez la judecată, căci dacă aş da bir cu fugiţii ar fi vai şi-amar de voi. Veniţi, aşadar, cu armele şi daţi-mi ascultare ! Toţi într-un glas, tinerii grăiră : De vreme ce stăm aici şi trăim de pe urma lui, se cuvine să-l însoţim şi să-l ajutăm pînă la moarte, în tot ce ne va cere ; ceea ce-a spus el este fără doar şi poate mai drept decît ceea ce gîndeam noi, căci, de îndată ce nu va mai fi aici, duşmanii lui ne vor da numaidecît afară. Să ne uităm apoi la marile lucrări care stau începute şi să ne dăm seama că sînt atît de grele, încît fără el n-am fi în stare să le isprăvim, iar duşmanii lui ar spune că tot din pricina asta a şi fugit. Acestea şi încă multe altele la fel de însemnate le vorbiră între ei. Tînărul roman din familia de'Macaroni fu primul care-i îmbărbătă pe ceilalţi şi tot el îi mai chemă şi pe cîţiva germani şi francezi care ţineau la mine, ajungînd astfel să fim cu toţii zece la număr. Plecai la drum, hotărît ca — atît cît mai eram încă viu — să nu mă las închis. Ajungînd la tribunal, le găsii pe Caterina şi pe maică-sa rîzînd,

în tovărăşia unui avocat ; intrai înăuntru şi cerui cu îndrăzneală să-i vorbesc judecătorului : era unul gras, umflat şi mătăhălos, care stătea mai sus decît ceilalţi, cocoţat pe un postament. Cînd mă văzu, îmi spuse încet, dar cu o mutră ameninţătoare : Deşi te cheamă Benvenuto, cred că de data asta vei fi cam rău venit. Auzindu-l ce spune, îi răspunsei : Nu mă ţineţi mult şi spuneţi-mi, ce caut eu aici ? Judecătorul se întoarse atunci către Caterina şi-i zise : Spune-ne, Caterina, tot ce-ai făcut şi tot ce-ai păţit cu Benvenuto ! Caterina arătă că trăisem cu ea după obiceiul italienesc. Întorcîndu-se atunci către mine, judecătorul mă întrebă : Auzi, Benvenuto, ce spune Caterina ? Atunci, nu-i un obicei italienesc, răspunsei eu. Sigur că trebuie să fie vreunul franţuzesc, de vreme ce ea îl cunoaşte, iar eu nu ! Vreau să spună pe şleau în ce chip am trăit cu ea ! Curva cea ticăloasă lămuri pe larg, cu neruşinare, ce anume voise să spună. O pusei să repete de trei ori la rînd şi apoi strigai cît mă ţinu gura : Domnule judecător, locotenent al regelui creştin, vă cer dreptate, căci ştiu că legile regelui preacucernic pedepsesc asemenea crime cu arderea pe rug atît a celui activ, cît şi a celui pasiv. Această femeie mărturiseşte că a păcătuit, iar eu n-am avut de-a face cu ea în nici un fel ; curva de maică-sa e aici şi merită să fie arsă atît pentru unul, cît şi pentru celălalt delict ; vă cer dreptate. Rosteam într-una aceste cuvinte, strigîndu-le în gura mare ; ceream tot timpul arderea atît a ei, cît şi a maică-si, şi spuneam că dacă nu erau băgate la în-

chisoare în faţa mea, aveam să mă duc la rege să mă plîng de nedreptatea pe care mi-o făcea un locotenent de-al său. Cînd văzură ce gălăgie fac, li se cam înmuie glasul ; eu, în schimb, ţipam şi mai tare. Curva plîngea împreună cu maică-sa, iar eu urlam către judecător : Foc ! Foc ! Laşul acesta, văzînd că lucrurile nu mergeau aşa cum le plănuise el, căută ca prin cuvinte cît mai mieroase să scuze slabul sex femeiesc. Mi se păru atunci că am cîştigat o mare bătălie şi plecai, mormăind şi ameninţînd într-una ; aş fi plătit bucuros cinci sute de scuzi, numai să nu fi trebuit să apar vreodată aici. De cum ieşii din acel viespar, îi mulţumii lui Dumnezeu şi mă înapoiai vesel la castel, împreună cu tinerii mei lucrători.

XXXI. Cînd soarta ticăloasă — sau mai bine zis steaua cea rea — se ţine de capul unui om, ea nu duce niciodată lipsă de noi mijloace pentru a-l lovi. Scăpasem dintr-un vîrtej îngrozitor şi socoteam că steaua mea cea rea îmi va da pace, măcar pentru o bucată de vreme ; dar nici nu apucai să-mi vin bine în fire după acea mare primejdie, că şi primii două lovituri deodată : în trei zile se abătură asupra mea două nenorociri, şi fiecare dintre ele era cît pe-aci să mă coste viaţa. Iată cum s-au petrecut lucrurile : Într-o zi, plecai la Fontainebleau să stau de vorbă cu regele, care-mi scrisese că dorea să-i execut tiparele pentru toate monedele din regat. O

dată cu scrisoarea, îmi trimisese şi cîteva schiţe, ca să-mi arate cam ce-ar dori ; dîndu-mi totuşi mînă liberă să fac cum credeam de cuviinţă, executasem desene noi, după gustul meu şi după cerinţele acestei frumoase arte. Ajungînd la Fontainebleau, unul dintre acei slujbaşi ai vistieriei în grija căruia mă dăduse regele (se chema monseniorul della Fa) îmi spuse, de îndată ce dădu cu ochii de mine : Benvenuto, pictorul Bologna a primit de la rege porunca să execute marele tău colos ; majestatea-sa a anulat toate poruncile pe care ni le dăduse cu privire la tine şi le-a trecut asupra acestuia. Ne-a părut foarte rău şi am socotit că acest italian de-al vostru s-a purtat cam prea îndrăzneţ faţă de tine, răpindu-ţi, numai datorită ocrotirii doamnei d'Étampes, lucrări pe care tu le-ai căpătat prin trudă şi arătînd modele ; dar iată că au trecut cîteva luni de cînd a primit comanda, şi n-a fost încă văzut apucîndu-se de lucru. Uimit de cele aflate, strigai : Cum a fost cu putinţă să nu aflu nimic de asta ? Gentilomul îmi răspunse că Il Bologna făcuse totul în taină, că se zbătuse mult pînă să capete comanda, căci regele nu voia să i-o dea, şi că n-o căpătase decît prin străduinţele doamnei d'Étampes. Jignit pînă-n adîncul sufletului şi văzînd că mi se răpea o lucrare pe care mi-o cîştigasem cu atîta trudă, mă hotărîi să fac ceva de pomină ; îmi luai deci arma şi plecai zorit să dau de Il Bologna. Îl găsii în odaia sa, lucrînd ; mă pofti să intru şi, făcîndu-mi tot felul de plecăciuni — ca la el, în Lombardia — mă întrebă ce treburi m-aduc.

Îi răspunsei : Treburi serioase şi de seamă. Porunci servitorilor să aducă de băut şi spuse : Vreau ca înainte de a începe să stăm de vorbă să bem amîndoi, căci aşa e obiceiul în Franţa ! Să ştii, *messer* Francesco, grăii eu, că treaba pe care o avem nu cere să bem înainte ; vom bea poate după aceea ! Apoi, dădui drumul celor ce aveam de spus : Toţi cei care ţin să treacă drept oameni cinstiţi trebuie să dovedească asta prin fapte ; altfel, nu se mai pot bucura de acelaşi renume. Ştiai, desigur, că regele îmi comandase colosul acela ; s-a tot vorbit despre asta timp de optsprezece luni, fără ca dumneata sau altul să aveţi ceva împotrivă. Pînă să ajung aici, am trudit pentru a mă face cunoscut marelui rege, care mi-a încredinţat executarea acestei măreţe opere fiindcă i-au plăcut modelele mele. Luni de zile am ştiut că aşa stau lucrurile ; azi-dimineaţă am auzit însă că prin vorbe goale mi-ai răpit această lucrare, pe care o căpătasem pe merit.

XXXII. Ca să-mi răspundă, Il Bologna prinse să spună : Ce să-i faci, Benvenuto ? ! Fiecare caută să-şi facă treburile după cum poate. Poţi tu oare să te împotriveşti, cînd regele vrea altfel ? Îţi pierzi vremea de pomană : lucrarea mi s-a dat mie şi este a mea. Spune ce vrei, şi te ascult. Află, *messer* Francesco, zisei eu, că ţi-aş putea spune o sumedenie de lucruri care te-ar minuna şi al căror adevăr te-ar face să recunoşti că purtări ca acelea pe care le-ai folosit dumneata şi despre care mi-ai vorbit nu au

trecere printre fiinţele cu judecată ; de aceea, voi căuta să termin în cîteva cuvinte ; destupă-ţi însă bine urechile şi ia aminte, căci e un lucru de seamă. Văzîndu-mă aprins şi schimbat la faţă, Il Bologna voi să se scoale de unde şedea. Îi spusei să rămînă pe loc şi să m-asculte, căci n-a venit încă timpul să se mute cu scaunul ; după aceea îi dădui din nou drumul : Ştii bine *messer* Francesco, că lucrarea a fost la început a mea şi că, pe bună dreptate, a trecut timpul în care să se mai poată vorbi ceva despre ea. Eu totuşi îţi spun că nu mă-mpotrivesc să faci un model ; voi mai face şi eu încă unul — în afara primului, pe care l-am făcut — şi după asta, fără o vorbă, le vom arăta marelui nostru rege. În felul acesta, cel care va dovedi că a lucrat mai bine fi-va pe bună dreptate vrednic să execute colosul. Dacă vei căpăta domnia-ta lucrarea, voi uita toată jignirea pe care mi-ai adus-o şi-ţi voi binecuvînta mîinile, ca fiind mai vrednice decît ale mele de o asemenea glorie ; să ne înţelegem, aşadar, şi să rămînem prieteni, căci altfel vom ajunge să ne duşmănim, şi atît Dumnezeu, care ţine întotdeauna cu dreptatea, cît şi eu, care-l voi ajuta în această privinţă, îţi vom arăta ce mult ai greşit. *Messer* Francesco însă îmi răspunse : Lucrarea este a mea şi, de vreme ce mi-a fost încredinţată, n-am de loc poftă s-o pierd. Ei bine, *messer* Francesco, rostii eu, de vreme ce fugi de dreptate şi de cumînţenie şi nu vrei s-apuci pe calea cea bună, îţi voi arăta eu o alta, care va fi după pofta inimii dumitale, adică urîtă şi neplăcută. Îţi spun, însă,

deschis că dacă aud că ai mai scos vreo vorbă în legătură cu lucrarea mea, te ucid pe loc, ca pe-un cîine. Nu sîntem nici la Roma, nici la Bologna şi nici la Florenţa ; aici sînt alte obiceiuri ! Iar dacă aflu că te-a pus dracul să vorbeşti de toate astea cu regele sau cu altcineva, te ucid, fie ce-o fi ! Gîndeşte-te bine, aşa dar, ce cale vrei să alegi : cea bună, arătată de mine la început, sau cea rea, de care ţi-am vorbit mai apoi ! Omul nu mai ştia nici ce să spună, nici ce să facă, iar eu înclinam mult mai mult să isprăvesc acum toată gîlceava şi să n-o mai amîn. Cît despre Il Bologna, abia a mai izbutit să spună : Atîta timp cît mă port ca un om cinstit, n-o să-mi fie teamă de nimic ! Adevărat grăit-ai, i-am răspuns, dar dacă faci altfel, teme-te, căci va fi vai de tine ! Despărţindu-mă de el, m-am dus la majestatea-sa, cu care am stat de vorbă, o bucată de vreme, cu privire la monede. Nu prea eram amîndoi de aceeaşi părere, căci consiliul său — care era de faţă — îl sfătuia să facă monedele după tradiţia franţuzească, aşa cum se făcuseră şi pînă atunci.

Arătai însă că majestatea-sa mă adusese din Italia ca să-i fac lucrări frumoase, aşa că dacă îmi poruncea altceva nu prea-mi da inima ghes să m-apuc de treabă. Pînă la urmă, am amînat totul pentru altă dată şi m-am înapoiat la Paris.

XXXIII. Nici n-apucasem să descalec, cînd m-am şi trezit cu unul din acei oameni de treabă cărora le face plăcere să vadă răul altuia ; venise să-mi spună

că Pagolo Micceri închiriase o locuinţă pentru curva de Caterina şi pentru mama acesteia, că stătea toată ziua lîngă fustele ei şi că, vorbind de mine, mă batjocorea într-una, spunînd : Benvenuto dăduse oaia în paza lupului şi credea că n-o s-o mănînce ; acum, se mulţumeşte cu ameninţările şi-şi închipuie că nu mai pot de frica lui. Mi-am pus spada şi pumnalul la îndemînă, ca să-i arăt că şi armele mele taie, căci doar şi eu sînt florentin, şi încă din familia Micceri, care e de o sută de ori mai aleasă decît familia Cellini. Nemernicul care-mi spuse toate astea mi le strecură cu atîta dibăcie, încît simţii că mă trec căldurile (dar călduri adevărate). Şi fiindcă o asemenea patimă animalică m-ar fi ucis fără îndoială, căutai să scap de ea, ca de atîtea alte ori, făcînd ceea ce-mi trecea prin minte în clipa aceea. Îi spusei deci lui Chioccia, lucrătorul meu ferrarez, să vină cu mine şi-i poruncii unui servitor să mă urmeze, cu calul de căpăstru. Ajungînd la locuinţa acelui nenorocit şi găsind uşa întredeschisă, intrai înăuntru. Îl aflai stînd pe un cufăr, cu sabia şi pumnalul alături, şi ţinînd-o pe Caterina cu o mînă pe după gît. De cum intrai, îl auzii vorbind de mine cu mama Caterinei. Cînd deschisei uşa — fără a-i mai da răgaz să-şi aducă aminte că avea şi el sabie — pusei mîna pe spadă şi-l împunsei cu vîrful ei în gură, strigîndu-i : Roagă-te lui Dumnezeu să te ierte, tîlhar nemernic, căci eşti mort ! Înmărmurit de spaimă, nu putu face altceva decît să şoptească de trei ori : O, mamă, ajută-mă ! Venisem hotărît să-l ucid, dar, auzind

vorbele astea atît de prosteşti, furia îmi trecu pe jumătate. Între timp, îi spusesem lucrătorului meu Chioccia să nu le lase să iasă nici pe Caterina, nici pe maică-sa, căci voiam ca dacă-l ucid pe Pagolo să fac la fel şi cu cele două tîrfe. Ţinîndu-i într-una vîrful spadei în gură (ba chiar înţepîndu-l puţin), îl ameninţam cît puteam mai cumplit. Dar văzîndu-l că nici nu se gîndeşte să se apere, nu mai ştiam ce să fac, mai ales că-mi dădeam seama că toată sporovăiala asta n-avea nici un rost ; în aceeaşi clipă, însă, îmi trăsni prin minte ca deocamdată să-i pun să se căsătorească, amînînd răzbunarea pentru mai tîrziu. Luînd această hotărîre, îi spusei lui Pagolo : Scoate-ţi inelul din deget, secătură, şi însoară-te cu ea, pentru ca măcar astfel să mă pot răzbuna după cum meriţi. Fără a sta pe gînduri, îmi răspunse : Fac orice, numai să nu mă ucizi ! Atunci, pune-i inelul în deget, spusei eu îndepărtînd vîrful spadei atît cît să poată face acest gest. Apoi adăugai : N-ajunge ! Vreau să fie aduşi doi notari, pentru a se întocmi un act de căsătorie. Îl trimisei pe Chioccia după notari şi mă întorsei către mamă şi fiică, spunîndu-le în franţuzeşte : Vor veni aici notarii şi martorii ; pe care o aud suflînd mai întîi o şoaptă în legătură cu cele întîmplate, o ucid fără preget ; vă curăţ pe toţi trei ! Băgaţi bine de seamă ! Lui îi vorbii în italiană : Dacă te împotriveşti cît de cît la ce voi spune eu, îţi dau atîtea lovituri — încă de la primul cuvînt — că-ţi golesc burta de maţe. Dacă nu mă ucizi, răspunse el, fac tot ce vrei. Cînd sosiră notarii şi martorii, se

întocmi un act autentic, de toată frumuseţea, iar căldurile şi mînia mi se risipiră. Îi plătii pe notari şi plecarăm acasă. Ziua următoare, Il Bologna sosi la Paris numai ca să stea de vorbă cu mine. Îmi trimise vorbă prin Mattio del Nazaro şi mă dusei să mă întîlnesc cu el ; mă întîmpină bucuros şi-mi spuse că vrea să ne-avem ca fraţii, încredinţîndu-mă că nu va mai vorbi niciodată de acea lucrare, deoarece şi-a dat prea bine seama că avusesem dreptate.

XXXIV. Dacă n-aş recunoaşte că şi eu am greşit în unele împrejurări, n-aş mai putea fi crezut nici atunci cînd spun că în altele am făcut ceea ce se cuvenea ; iată de ce recunosc că n-am făcut bine cînd am vrut să mă răzbun într-un chip atît de nesăbuit pe Pagolo Micceri. De altfel, dacă-l ştiam atît de slab, nici nu-mi trecea prin minte o asemenea ruşinoasă răzbunare ; căci nu mi-a fost destul că l-am pus să ia de nevastă o tîrîtură atît de neruşinată : ca să-mi desăvîrşesc răzbunarea, o chemam în fiecare zi s-o desenez, dîndu-i treizeci de *soldi ;* primul lucru pe care mi-l cerea — după ce-o puneam să se dezbrace — erau banii, iar al doilea, o masă bună ; în al treilea rînd, mă culcam cu ea ca să mă răzbun, bătîndu-mi joc şi de ea, şi de bărbatu-său, prin coarnele pe care i le puneam, iar în al patrulea rînd, o ţineam ore întregi în poziţii neplăcute, care pe ea o scoteau din sărite la fel de mult pe cît îmi făceau mie plăcere, căci avea un corp minunat, cu care te puteai mîndri. Văzînd însă că nu-i arătam aceeaşi

preţuire ca înainte de a se mărita, se făcu foc şi începu să mîrîie, amenințîndu-mă, după cum e obiceiul în Franţa, cu bărbatu-său, care intrase în slujba priorului de Capua, fratele lui Piero Strozzi[1]. Auzind-o pomenindu-l pe bărbatu-său, mă cuprinse o furie de nedescris, dar mă stăpînii cît putui, deşi cu multă greutate, gîndindu-mă că pentru ceea ce-mi trebuia mie nu puteam găsi un model mai potrivit ca ea şi spunîndu-mi în sinea mea : „Mă răzbun de două ori : întîi pentru că, măritată fiind, coarnele pe care i le pun lui Pagolo nu mai sînt o închipuire, cum erau cele pe care mi le punea el pe vremea cînd Caterina îmi era ţiitoare ; în al doilea rînd, în afara acestei răzbunări atît de crude în ce-l priveşte pe el şi atît de ciudată şi chinuitoare în ce-o priveşte pe ea, trebuie pus la socoteală faptul că toate astea îmi aduc nu numai plăcere, dar şi cinste şi folos ; ce mi-aş mai putea dori ?“ În timp ce făceam socoteala asta, tîrfa o tot dădea înainte cu ocările ; o ţinea una şi bună cu bărbatu-său, şi atîta mă cicăli, încît pînă la urmă îmi ieşii din minţi şi, lăsîndu-mă tîrît de furie, o apucai de păr şi o tăvălii prin odaie, lovind-o cu pumnii şi cu picioarele, pînă cînd mă cuprinse oboseala. În locul unde ne aflam nu putea nimeni s-o ajute. După ce-o zdrobii bine, se jură că n-o să mai vină niciodată la mine ; era cît p-aci să-mi pară rău, socotind că am pierdut un model minunat, care-mi făcea cinste. În afară de asta, văzînd-o atît de zdro-

[1] Leone Strozzi (1515—1554), fiul lui Filippo Strozzi. Intră în slujba lui Francisc I şi ajunge amiral al flotei franceze.

bită, învineţită şi umflată, mă gîndii că şi dacă se întorcea, tot avea nevoie măcar de cincisprezece zile de îngrijiri înainte de a mă putea sluji de ea.

XXXV. O trimisei pe bătrîna slujnică Ruberta ca s-o ajute să se îmbrace ; deoarece era foarte miloasă, ea îi aduse din nou mîncare şi băutură, iar cu o parte din grăsimea de la carnea prăjită, pe care o mîncară împreună, îi unse rănile ce i le făcusem. O dată îmbrăcată, Caterina plecă, blestemîndu-i şi afurisindu-i pe toţi italienii, ca şi pe rege, care îi ţinea pe lîngă el, şi aşa, plîngînd şi bombănind într-una, merse pînă acasă. Mi se păru că am scrîntit-o rău de tot, iar Ruberta mea mă mai certa şi ea, spunîndu-mi : N-aveţi pic de inimă dacă vă îndurați să loviţi astfel o fată atît de frumoasă ! Căutai să-i lămuresc Rubertei ticăloşiile pe care mi le făcuseră Caterina şi maică-sa pe vremea cînd locuiau la mine, dar ea mă mustră încă o dată, spunîndu-mi că nu era nimic nou în asta, căci aşa e obiceiul în Franţa, unde se ştie bine că nu poţi găsi nici un bărbat fără coarne. Vorbele ei mă făcură să rîd ; o rugai totuşi să se ducă să vadă cum îi merge Caterinei, căci mi-ar fi plăcut să-mi pot termina lucrarea slujindu-mă de ea. Ruberta mă luă însă la rost, spunîndu-mi că habar n-aveam de viaţă şi încredinţîndu-mă că nici nu se va lumina bine de ziuă şi mă voi trezi cu Caterina, care o să vină din propriul ei imbold, pe cînd, dacă trimiteam după ea, ar face nazuri şi n-ar mai veni. A doua zi, Caterina se şi înfăţişă la poartă, bătînd

cu atîta furie, încît mă făcu să alerg tocmai de jos, unde mă aflam, ca să văd dacă bate vreun nebun sau cineva de-al casei. Deschizîndu-i poarta, căţeaua mi se aruncă de gît, rîzînd, iar după ce mă îmbrăţişă şi mă sărută, mă întrebă dacă mai eram supărat pe ea. Îi dădui să mănînce pe săturate şi, în semn de împăcare, stătui şi eu la masă cu ea. După asta, mă apucai s-o desenez, dar între timp ne prinse pofta trupeştilor plăceri ; mai tîrziu, cam la aceeaşi oră ca şi în ajun, mă scoase într-atîta din fire, încît trebui s-o scarmăn încă o dată, şi cîteva zile la rînd lucrurile se petrecură la fel. În acest timp, spre marea mea cinste, terminai nimfa şi făcui toate pregătirile ca s-o torn în bronz ; am întîmpinat cu acest prilej unele greutăţi care — în ce priveşte arta — ar merita să fie povestite ; cum însă m-aş lungi prea mult, trec peste ele. Voi spune doar că nimfa a ieşit minunat şi că nicicînd o turnare n-a fost mai izbutită.

XXXVI. În timp ce duceam la bun sfîrşit această lucrare foloseam cîteva ore din zi ca să lucrez cînd la solniţă, cînd la statuia lui Jupiter. Întrucît pentru solniţă folosisem mai mulţi lucrători decît pentru Jupiter, o şi dădusem gata. Cînd regele se înapoie la Paris, plecai să-l vizitez, ducîndu-i solniţa terminată. După cum am mai spus, era o solniţă de formă ovală, lungă cam de două treimi de braţ, lucrată în întregime din aur cizelat. Cînd am vorbit despre model, am arătat că înfăţişasem Oceanul şi Pămîntul, stînd jos, faţă-n faţă, cu picioarele înlănţuite, amintind felul

în care marea pătrunde în uscat, iar acesta se prelungeşte în apele mării. În mîna dreaptă, Oceanul ţinea un trident ; cu stînga susţinea o corabie, lucrată cu multă gingăşie, în care se punea sarea. Sub Ocean se găseau patru cai de mare ; pieptul şi picioarele lor dinainte erau de cal, iar toată jumătatea din spate era de peşte ; cozile lor se împleteau într-un chip plăcut la vedere. Deasupra acestui grup stătea Oceanul, într-o atitudine plină de măreţie, înconjurat de tot felul de peşti şi alte vietăţi marine. Apa era înfăţişată cu valurile sale şi smălţuită la culoare. Pămîntul era întruchipat de o femeie uimitor de frumoasă, goală ca şi bărbatul, cu o mînă ţinîndu-şi unul dintre sîni, iar cu cealaltă sprijinind un templu în stil ionic, lucrat cu multă iscusinţă, în care urma să se ţină piperul. Sub femeie închipuisem cele mai frumoase animale care se află pe pămînt ; stîncile, parte le smălţuisem, parte le lăsasem în aur. Întreaga lucrare era prinsă într-un postament de abanos de grosime potrivită, avînd o scobitură pe care o împodobisem cu patru figurine de aur, lucrate în semirelief şi înfăţişînd Noaptea, Ziua, Apusul şi Răsăritul. Se mai aflau încă alte patru figurine, de aceeaşi mărime, înfăţişînd cele patru vînturi principale, lucrate şi smălţuite cu multă îngrijire. Cînd îi pusei în faţă această lucrare, majestatea-sa scoase un strigăt de uimire şi nu se mai sătura privind-o ; apoi, îmi porunci s-o duc înapoi acasă, căci îmi va spune el la timp ce anume trebuie să fac. Am adus solniţa acasă şi am poftit de îndată la masă cîţiva prieteni

dragi. Domni tot timpul o mare veselie, iar solniţa stătu în mijlocul mesei, noi fiind deci primii care o foloseam. După asta, am lucrat mai departe la terminarea statuii de argint a lui Jupiter şi a unui mare şi frumos vas de argint, împodobit cu tot felul de desene şi figuri.

XXXVII. Între timp, Il Bologna — pictorul mai sus amintit — îl încredinţă pe rege că ar fi bine să-l trimită la Roma cu scrisori de recomandaţie, ca să poată scoate copii după cele mai frumoase statui antice, cum ar fi: Laokoon, Cleopatra, Venus, Comodus, Zingara şi Appollon.[1] Acestea sînt într-adevăr cele mai minunate statui care se află la Roma. Il Bologna îl asigură pe rege că abia după ce va vedea aceste minuni va putea să se priceapă în arta desenului, întrucît tot ceea ce majestatea-sa văzuse făcut de noi, modernii, era foarte departe de desăvîrşirea celor vechi. Regele fu mulţumit şi-i făcu toate înlesnirile cerute, iar jivina de pictor se duse dracului. Neţinîndu-l curelele să se ia la întrecere cu mine în lucrări făcute de el, a folosit acest tertip lombardez şi-a căutat să-mi înjosească opera, făcînd copii după operele antice. Şi deşi aceste copii i-au izbutit foarte bine, lucrurile au ieşit tocmai pe dos de cum şi le

[1] Statui celebre, înfăţişînd personaje mitologice sau din istoria antică: 1. *Laokoon;* 2. *Ariadna dormind* (despre care se credea pe vremuri că ar înfăţişa-o pe Cleopatra); 3. *Afrodita din Cnidos;* 4. *Hercules cu blană de leu, ţinînd un copil în braţe* (confundat — pînă la cercetările lui Winkelmann — cu împăratul Commodus); 5. *Diana* (denumită, în vremea lui Cellini, *Zingara* — Ţiganca); 6. *Appollon din Belvedere.*

închipuise el. Dar despre asta vom mai vorbi, la timpul potrivit. Voiam să termin lucrarea pentru Fontainebleau — pe care o şi turnasem în bronz — şi să modelez cele două Victorii, care urmau să stea la colţurile frontonului porţii ; cum însă o izgonisem pentru totdeauna pe acea Caterină — al cărei nenorocit de bărbat părăsise şi el Parisul — mi-am adus o biată fetişcană, în vîrstă cam de cincisprezece ani. Avea un trup de o mare frumuseţe şi era mai curînd negruţă ; şi fiindcă era cam sălbatică, zgîrcită la vorbă, vioaie la mers şi se uita numai pe sub gene, o botezai Scorzone [1], deşi se chema Gianna. Cu ajutorul acestei fete terminai cu bine lucrarea pentru Fontainebleau şi cele două Victorii de la poartă. Fata era curată şi neprihănită ; lăsînd-o însărcinată, îmi născu o fetiţă, în ziua de 7 iunie 1544, orele 13, cînd tocmai împlinisem patruzeci şi patru de ani. I-am pus fetiţei numele Constanza, iar la botez mi-a ţinut-o în braţe *messer* Guido Guidi, medic al regelui, şi — după cum am mai spus — foarte bun prieten cu mine. N-a mai fost încă un naş, căci în Franţa este obiceiul să fie un naş şi două naşe... Una din naşe a fost *signora* Maddalena, soţia lui *messer* Luigi Alamanni, gentilom florentin şi poet foarte talentat ; cealaltă naşă a fost o franţuzoaică de neam mare, soţia lui *messer* Ricciardo del Bene, cetăţean florentin şi vestit negustor. După cîte îmi amintesc, acesta a fost cel dintîi copil pe care l-am avut. Pe Scorzone

[1] Bădăran, necioplit.

am înzestrat-o cu atîţia bani cîţi a cerut o mătuşă de-a ei, căreia i-am încredinţat-o, şi de-atunci n-am mai avut de-a face cu ea.

XXXVIII. Îmi vedeam de lucrările mele, care erau foarte înaintate : Jupiter era aproape gata, vasul de asemeni, iar poarta începea şi ea să-şi arate frumuseţea. Între timp sosi şi regele la Paris. Deşi n-am terminat încă povestirea celor petrecute în anul 1543, am vorbit de naşterea fiicei mele, care a avut loc în anul 1544, numai fiindcă a venit vorba şi n-am vrut să mă mai împiedic de ea atunci cînd voi vorbi de întîmplări mai de seamă, care se vor afla la vremea lor. De cum sosi la Paris, regele se şi înfăţişă la mine acasă, unde găsi intrate în lucru o mulţime de opere încîntătoare (după toată osteneala pe care mi-o dădusem, mulţumirea cu care majestatea-sa a privit acele lucrări era tocmai ceea ce-mi doream) ; apoi, îşi aduse singur aminte că sus-pomenitul cardinal de Ferrara nu îndeplinise nici una din făgăduielile făcute şi nu-mi dăduse nici pensie, nici altceva ; regele îi atrase-n şoaptă atenţia amiralului său asupra urîtei purtări a cardinalului, adăugînd că voia să dreagă această nedreptate, întrucît vedea că eram un om care nu prea ştia multe şi că eram în stare ca într-o bună zi să mă duc cu Dumnezeu, fără să spun o vorbă. În aceeaşi după-amiază, plecînd de la mine, majestatea-sa îi spuse cardinalului să-i ceară vistiernicului, în numele său, să-mi plătească în cel mai scurt timp şapte sau opt mii de scuzi de aur, dar nu toţi o dată, ci în

cîteva rînduri, după cum îi va veni acestuia mai uşor. Îi atrase însă luarea-aminte ca nu cumva să uite, iar pe deasupra îi spuse : Vi-l dădusem în grijă pe Benvenuto şi l-aţi uitat cu desăvîrşire ! Cardinalul făgădui să aducă bucuros la îndeplinire porunca majestăţii-sale, dar — din pricina răutăţii — amînă lucrurile pînă cînd regelui îi trecu toana asta. Între timp, vîlvătaia războaielor crescu, şi veni vremea cînd împăratul se îndreptă cu uriaşa sa armată spre Paris [1]. Văzînd că Franţa era în mare lipsă de bani, cardinalul aduse într-o zi vorba de mine şi zise : Am socotit, majestate, că e mai bine să nu spun să i se dea bani lui Benvenuto, şi asta din două pricini : întîi, fiindcă astăzi e prea mare nevoie de bani, iar apoi fiindcă, dîndu-i o sumă atît de mare, l-aţi şi pierde mai curînd : părîndu-i-se că s-a îmbogăţit, şi-ar cumpăra averi în Italia şi v-ar părăsi oricînd ar avea poftă. Iată de ce — dorind să-l aveţi cît mai mult în slujbă — am socotit că e mai bine să-i dăruiţi ceva aici, în regat. Fiindcă ducea lipsă de bani, regele încuviinţă toate astea, dar, cum avea un suflet mult prea nobil, cu adevărat vrednic de un mare rege, găsi totuşi că numitul cardinal se purtase astfel mai mult pentru a-şi asigura recunoştinţa sa decît pentru că era cumva în stare să pună la suflet nevoile acelui mare regat.

[1] În timpul războiului început în 1542, Carol Quintul a ocupat Luxemburgul, a intrat în Champagne şi a pus mîna pe Saint-Dizier şi Château-Thierry. În iunie 1544, împăratul se afla la douăzeci de leghe de Paris.

XXXIX. Spun încă o dată că, deşi părea să fi găsit întemeiate toate lămuririle cardinalului, regele le osîndea în adîncul sufletului său, căci — aşa cum am mai arătat — se înfăţişă la mine acasă, chiar a doua zi după sosirea sa la Paris, fără ca eu să-i fi cerut asta. Îi ieşii în întîmpinare şi-l condusei prin mai multe încăperi, în care se aflau tot felul de lucrări, arătîndu-i o sumedenie de opere turnate în bronz, începînd cu cele mai neînsemnate. Trecuse de altfel destulă vreme de cînd nu mai văzuse atît de multe lucrări la un loc. Îl dusei apoi să vadă statuia de argint a lui Jupiter, cu toate frumoasele ei ornamente ; înţelese că era aproape gata şi i se păru mai frumoasă decît i s-ar fi părut altcuiva, şi asta din pricina unei neplăceri pe care o suferise cu cîţiva ani în urmă, cînd — după cucerirea Tunisului — împăratul trecuse prin Paris [1]. Regele, care îşi dăduse învoirea pentru această trecere, ţinuse să-i facă împăratului un dar vrednic de un atît de mare monarh şi-i oferise un Hercule în argint, de aceeaşi mărime cu Jupiterul meu ; mărturisind că acel Hercule era cea mai urîtă operă pe care o văzuse vreodată, majestatea-sa le-o spusese pe faţă şi artiştilor din Paris, care — pretinzînd a fi cei mai iscusiţi din lume — i-au răspuns majestăţii-sale că asta era tot ce se putea face din argint. Au ştiut totuşi să ceară pentru porcăria lor de lucrare două mii de ducaţi ; iată din ce pricină, privind lucrarea

[1] La 1 ianuarie 1540.

mea, majestatea-sa descoperi o măiestrie la care nici nu se putuse aştepta, şi fiindcă ţinea să fie drept ceru ca şi ea să fie plătită tot cu două mii de ducaţi, adăugînd : În timp ce acelora nu le plăteam nici o simbrie, lui Benvenuto îi dau cam o mie de scuzi de aur, aşa că, bucurîndu-se şi de simbrie, poate să-mi facă lucrarea cu două mii de ducaţi. După Jupiter, îi arătai alte lucrări în aur şi argint şi tot felul de modele pentru lucrări noi. La sfîrşit, aflîndu-se în grădina castelului, îi descoperii colosul ; acesta îl uimi pe rege mai mult decît toate celelalte lucrări, şi întorcîndu-se către amiral — care se chema *monsignor* Aniballe [1] — îi spuse : De vreme ce cardinalul nu i-a dat nimic, iar el parcă se teme să ceară, este nevoie să ne gîndim noi cît mai degrabă la Benvenuto, căci ăstora care nu cer niciodată nimic li se pare că truda lor trebuie să vorbească de la sine ; să i se atribuie, aşadar, prima mănăstire liberă, cu un venit pînă la două mii de scuzi, iar dacă una singură nu aduce atît, să i se dea două sau trei, care — împreună — să-i aducă acelaşi venit, căci pentru el va fi tot una. Aflîndu-mă de faţă, auzii totul şi — ca şi cum această danie ar fi fost un lucru îndeplinit — mă grăbii să-i mulţumesc majestăţii-sale, spunîndu-i că aş vrea ca atunci cînd i se va îndeplini porunca să-i lucrez fără nici o

[1] *Claude d'Annebaut* — mareşal şi amiral al Franţei. S-a distins cu prilejul apărării Turinului împotriva lui Carol Quintul.

altă leafă sau răsplată, pînă în ziua în care — după o trudă de-o viaţă întreagă şi nevoit de bătrîneţe — mă voi retrage să mă odihnesc, trăind cinstit din acel venit şi amintindu-mi a fi slujit un principe atît de mare. Aşa să fie ! răspunse regele, vesel şi sigur de sine, şi-şi luă rămas bun.

XL. Aflînd de toate astea, doamna d'Étampes se înverşună şi mai mult împotriva mea şi-şi spuse : „Toată lumea mi se supune, iar un asemenea flecuşteţ de om nici nu mă bagă-n seamă !" Se făcu deci luntre şi punte să mă distrugă şi, dînd peste un mare fabricant de parfumuri, care îi dăruise tot felul de ape mirositoare, cu ajutorul cărora izbutea de minune să-şi mai întindă pielea — lucru necunoscut pînă atunci în Franţa — îl duse în faţa regelui. Omul acesta îi oferi regelui cîteva din esenţele sale, făcîndu-i astfel multă plăcere ; folosindu-se de împrejurare, fabricantul ceru să i se dea un oarecare joc cu mingea şi coarda, pe care îl aveam în castelul meu, precum şi cîteva odăiţe, de care spuse că nici nu mă folosesc. Înţelegînd ce se urmărea cu asta, bunul rege nu dădu nici un răspuns ; datorită însă tertipurilor cu care femeile îi duc de obicei de nas pe bărbaţi, doamna d'Étampes căpătă uşor îndeplinirea cererii : într-o pornire amoroasă — şi asta îl apuca destul de des — regele îi făcu întru totul pe plac. Fabricantul de parfumuri se înfăţişă la mine acasă, însoţit de vistier-

nicul Grolier [1], unul dintre cei mai mari gentilomi ai Franței ; acesta pătrunse în casă de față cu mine ; cunoștea bine italiana, și — în glumă — îmi vorbea numai în această limbă. Cînd văzu însă că nu-mi ardea de glumă, grăi : În numele regelui, îl pun pe acest om în posesia jocului cu mingea și a odăițelor care țin de el. Auzindu-l ce spune, rostii : Al regelui este tot ce se vede, și tocmai de-aia ați fi putut intra aici fără atîtea farafastîcuri ; amestecul notarilor și-al curții aduce însă mai curînd a înșelăciune decît a straşnică poruncă a unui rege atît de mare ! Vă înștiințez deci că, înainte de a mă plînge regelui, mă voi purta așa acum însăși majestatea-sa mi-a poruncit alaltăieri, și de aceea, dacă nu văd cu ochii mei un nou ordin, semnat chiar de mîna regelui, îl voi zvîrli pe fereastră pe insul acesta pe care mi l-ați băgat în casă. Cînd terminai de vorbit vistiernicul plecă, mormăind și amenințînd ; mă mulțumii deocamdată să fac la fel și rămăsei acasă, fără a mă mai deda la alte demonstrații ; mai tîrziu, mă dusei după notarii care îl puseseră în posesie pe fabricant și care îmi erau foarte bine cunoscuți. Îmi spuseră că toată povestea se făcuse într-adevăr din poruncă regală, dar că asta nu însemna cine știe ce și că dacă mă împotriveam cît de cît, punerea în posesie nu se mai făcea. Adăugară apoi că totul ținea de obiceiurile curții și nu avea nimic de-a face cu

[1] *Jean Grolier* (1479—1565), superintendent al finanțelor. Mare protector al artelor și proprietar al celei mai mari colecții de cărți și medalii din Franța epocii sale.

ascultarea cuvenită regelui, aşa că, dacă eram în stare să-l zvîrl afară tot astfel după cum se instalase, nimeni n-ar mai avea nimic de zis şi aşa ar rămîne. Atît îmi fu de-ajuns pentru ca, încă a doua zi, să pun mîna pe arme ; şi cu toate că întîmpinam unele greutăţi, îmi făcea multă plăcere să dau zilnic cîte-un asalt cu pietre, suliţe şi archezube, trăgînd, ce-i drept fără gloanţe ; băgasem însă atîta spaimă în toţi ai lui, încît nici unul nu mai voia să-i vină în ajutor. Din pricina asta, cînd, într-o bună zi, împotrivirea lui fu ceva mai slabă, intrai în casă cu de-a sila şi-l alungai, zvîrlindu-i afară toate cîte şi le adusese. După asta dădui fuga la rege, spunîndu-i că i-am îndeplinit întru totul porunca pe care mi-a dat-o de a mă apăra de toţi cei care ar voi să mă stînjenească în munca mea, pusă în slujba majestăţii-sale. Regele rîse şi îmi trimise noi scrisori de proprietate [1], ca să nu mai am de întîmpinat şi alte supărări.

XLI. Între timp, dădui zor şi terminai atît frumoasa statuie de argint a lui Jupiter, cît şi postamenul aurit, aşezat, la rîndul lui, pe un soclu de lemn, puţin vizibil. În acest soclu stăteau, pe jumătate ascunse, patru bile — ca-mişte mici ghiulele — făcute dintr-un lemn tare. Erau lucrate cu atîta iscusinţă, încît şi un copilaş putea să mişte statuia în orice parte, fără nici o trudă. După ce-o dichisii

[1] Acest al doilea act de danie se află la Biblioteca Naţională din Florenţa.

pe gustul meu, dusei statuia la Fontainebleau, unde se afla regele. Între timp, numitul Bologna îşi adusese şi el statuile sale de la Roma şi se zorise să le toarne în bronz. Nu aflasem însă nimic, atît fiindcă făcuse această treabă în mare taină, cît şi pentru că Fontainebleau se afla la mai bine de patruzeci de mile depărtare de Paris. Cînd îl întrebai pe rege unde dorea să-l aşeze pe Jupiter, doamna d'Étampes — care era de faţă — îi spuse majestăţii-sale că nu vedea un loc mai potrivit decît frumoasa lui galerie. La noi, în Toscana, aceasta s-ar chema o *loggia* sau mai curînd un *androne*, adică o sală de intrare, *loggia* numindu-se acele încăperi deschise într-o parte. Galeria, care măsura peste o sută de paşi în lungime şi aproape doisprezece în lăţime, era împodobită cu nenumărate tablouri făcute de mîna acelui minunat Rosso, florentin de-al nostru ; se aflau de asemenea acolo numeroase sculpturi în relief înalt şi basorelief. Il Bologna adusese aici toate acele opere antice turnate în bronz, aşezîndu-le cu pricepere şi cu grijă pe piedestale, într-o ordine desăvîrşită ; după cum am mai spus, statuile acelea înfăţişau copiile celor mai frumoase opere ale antichităţii aflate la Roma. Îl dusei deci pe Jupiter al meu în aşa-zisa galerie, iar cînd văzui toate aceste pregătiri, făcute cu atîta iscusinţă, îmi spusei : „Parc-ar trebui să trec printre suliţe ; cu Dumnezeu înainte !“ Îmi aşezai statuia la locul ei, şi, potrivind-o cît putui mai bine, rămăsei în aşteptarea regelui. În mîna dreaptă,

Jupiter ţinea fulgerul, stînd gata să-l azvîrle ; în stînga, îi aşezasem universul. Între flăcările fulgerului ascunsesem cu multă îndemînare o bucăţică dintr-o făclie albă. Doamna d'Étampes îl ţinuse pe rege pînă seara, gîndindu-se că, dacă acesta va veni totuşi, statuia mea să apară barem mai puţin frumoasă, din pricina întunericului. Domnul însă îi apără pe cei ce cred în el, aşa că şi de astă dată lucrurile ieşiră tocmai pe dos, întrucît, văzînd că se înnoptează aprinsei făclia din mîna lui Jupiter ; aceasta lumina capul zeului şi-i dădea statuii o negrăită frumuseţe, pe care ziua n-ar fi putut s-o aibă. Regele veni împreună cu a sa doamnă d'Étampes ; era de asemenea însoţit de fiul său, Delfinul — regele de astăzi — şi Delfina, de cumnatul său, regele Navarrei, de fiica sa, doamna Margareta [1] şi de alţi cîţiva mari seniori, pe care doamna d'Étampes îi învăţase să mă ponegrească. Văzîndu-l pe rege intrînd, îi spusei lucrătorului meu Ascanio să împingă frumoasa statuie a lui Jupiter înainte, spre rege ; şi, cum potrivisem şi eu lucrurile cu niţică îndemînare, acea slabă mişcare făcu ca statuia să pară vie ; în felul acesta, statuile antice rămaseră puţin în spate, iar opera mea fu cea dintîi care le bucură ochii celor care intrară. Fără să stea pe gînduri, regele spuse : Este cel mai frumos lucru care a ieşit vreodată din mîna unui om ; eu, care iubesc şi înţeleg arta, nu mi-am închipuit să

[1] *Marguerite de France* (1523—1574), fiica lui Francisc I şi soţia lui Emanuele Filiberto, duce de Savoia.

fie cu putinţă nici măcar a suta parte din ceea ce văd. Seniorii puşi să mă bîrfească nu mai conteneau cu laudele. Doamna d'Étampes spuse, îndrăzneaţă: Pare-mi-se că nici nu mai aveţi ochi: nu vedeţi oare atîtea statui antice, de bronz, care stau mai la o parte? În ele se ascunde adevărata artă a sculpturii, şi nu în aceste fleacuri moderne! Urmat de ceilalţi, regele porni mai departe şi, aruncîndu-şi ochii către celelalte statui (care nu se vedeau prea lămurit, întrucît lumina le venea de jos), spuse: Cei care-au voit să-i facă rău acestui om au lucrat în folosul său, căci, datorită acestor minunate statui, îţi dai seama că a lui este cu mult mai frumoasă decît ele. Trebuie deci să-l preţuim şi să-l cinstim pe Benvenuto, ale cărui opere nu numai că pot sta alături de cele antice, dar le şi întrec. Doamna d'Étampes răspunse că statuia mea văzută ziua ar fi părut de o mie de ori mai puţin frumoasă decît părea noaptea şi că trebuia să se ţină seama şi de faptul că, pentru a-i ascunde greşelile, o acoperisem cu un văl. Vorbea de un văl foarte subţire, pe care îl aruncasem peste Jupiter, ca să-i dea mai multă măreţie; cînd termină de vorbit, trăsei vălul şi-l sfîşiai mînios, descoperind semnele bărbăţiei statuii. Doamna d'Étampes socoti că am dezvelit acea parte numai ca să-mi bat joc de dînsa. Cuprins de furie, voii să vorbesc, dar înţeleptul rege — care văzuse patima din ochii doamnei d'Étampes — îmi spuse în limba sa: Nu-ţi îngădui să vorbeşti, Benvenuto; vei fi răsplătit de o mie de ori mai bine decît ai fi

dorit-o, aşa că stai liniştit. Neputînd vorbi, tremuram de furie, făcînd-o astfel pe doamna d'Étampes să mormăie şi mai mînioasă ; din pricina asta, regele plecă mai degrabă decît ar fi dorit şi, ca să mă îmbărbăteze, spuse cu glas tare că l-a scos din Italia pe omul cel mai de seamă şi mai înzestrat care s-a născut vreodată.

XLII. Jupiter rămase acolo, iar a doua zi, cînd voii să plec, regele porunci să mi se plătească o mie de scuzi de aur, din care o parte însemnau leafa mea, iar cealaltă — cheltuielile pe care dovedeam că le făcusem din buzunarul meu. De îndată ce primii banii, plecai vesel şi mulţumit spre Paris, unde, îndată după sosire, trăsei un chef, împreună cu toţi ai mei ; la sfîrşit, după masă, pusei să mi se aducă toate hainele — dintre care cele mai multe erau făcute din mătase, blănuri scumpe sau stofe foarte fine — şi le dăruii pe toate lucrătorilor, dîndu-i fiecăruia după merit ; nu uitai nici slujnicele, şi nici băieţii de grajd, pentru ca fiecare să simtă un imbold, venit din inimă, de-a mă sluji cu drag. Simţindu-mă iarăşi în puteri, mă apucai cu mult zor şi rîvnă să termin marea statuie a lui Marte, căreia îi făcusem o puternică armătură din lemn, îmbrăcată pe deasupra cu un strat de ipsos, gros de o optime de braţ şi lucrat cu multă îngrijire ; poruncisem ca statuia să fie făcută din mai multe bucăţi, unite între ele în coadă de rîndunică, aşa cum cere meseria şi destul de uşor de înfăptuit. Nu vreau să

trec mai departe fără să povestesc un anumit fapt, care — deşi e într-adevăr vrednic de rîs — va da o idee despre mărimea lucrării: poruncisem tuturor celor aflaţi în slujba mea să nu-mi aducă în casă ţiitoare, şi mă îngrijeam mult ca aşa ceva să nu se întîmple. Tînărul meu lucrător Ascanio se îndrăgostise de o tînără încîntătoare, iar după ce-i împărtăşise iubirea, fata fugise într-o noapte de la maică-sa şi venise după Ascanio, nemaivoind să se dezlipească de el. Neştiind unde să o ascundă, Ascanio, care nu era de loc prost, se gîndi în cele din urmă s-o aşeze înlăuntrul statuii, făcîndu-i loc să doarmă chiar în capul lui Marte. Fata rămase acolo o groază de vreme, Ascanio scoţînd-o din cînd în cînd, pe furiş, noaptea. Cum capul colosului era aproape gata şi îl lăsasem descoperit — numai aşa, dintr-un pic de ambiţie, căci se vedea aproape din orice punct al Parisului —, vecinii începuseră să se caţăre pe acoperiş ca să-l privească, iar după ei veniră o mulţime de alţi inşi. În întreg Parisul se răspîndise zvonul că în castelul meu ar hălădui din vremi străvechi un strigoi, dar nu băgasem de seamă nimic care să mă facă să cred că aşa ceva ar fi fost adevărat (poporul Parisului, fără deosebire, îi spunea strigoiului Lemmonio Boreò [1]). Prin deschizăturile ochilor colosului, fata — care locuia în ţeasta lui — a fost zărită în cîteva rînduri mişcîndu-se, şi asta i-a în-

[1] Se pare că ar fi vorba de pronunţarea greşită a expresiilor franţuzeşti *Le démon bourreau* (Demonul călău) sau *Le moine bourreau* (Călugărul călău).

demnat pe mai mulţi neghiobi să susţină că strigoiul s-a oploşit în trupul colosului, căruia face să i se mişte nu numai ochii în cap, dar şi gura, care parcă vrea să vorbească ; mulţi dintrei cei care veneau să vadă statuia plecau îngroziţi ; unii însă — mai firoscoşi — neputînd nega clătinarea ochilor, îşi dădeau şi ei cu presupusul că ar fi vorba de vreun duh ; habar n-aveau însă că era nu numai duh, ci şi carne pe deasupra.

XLIII. Între timp, mă îndeletniceam şi cu îmbinarea frumoasei mele porţi, cu toate ornamentele de care am mai vorbit. Şi fiindcă în această *Viaţă* a mea nu vreau să descriu întîmplări care îi privesc pe cronicari, am lăsat dinadins mai la urmă intrarea împăratului şi a marii sale armate în Franţa. Regele se ridică împotrivă-i cu întreaga lui oaste, şi cu acel prilej îmi ceru şi mie sfatul cu privire la grabnica fortificare a Parisului ; în acest scop, veni la mine acasă şi — luîndu-mă cu el — dădurăm roată întregului oraş ; înţelegînd temeinicia planului meu, care îngăduia într-adevăr o fortificare grabnică a Parisului, îmi dădu poruncă să trec la înfăptuirea celor spuse şi-i ordonă amiralului să-i oblige pe locuitori a-mi da ascultare, sub ameninţarea căderii în dizgraţia sa. Amiralul era un nătărău, care căpătase acest post datorită doamnei d'Étampes, şi nu cine ştie căror isprăvi săvîrşite de el (şi tocmai de aceea, deşi se numea monseniorul d'Anguebò — care în limba noastră

ar vrea să fie d'Anibal —, francezii îi spuneau monseniorul Asino Bue [1]). Acest dobitoc îi spuse totul doamnei d'Étampes şi primi poruncă să-l aducă de îndată pe Girolimo Bellarmato [2], un inginer sienez, care se afla la Dieppe, cale de mai bine de-o zi de Paris. Girolimo Bellarmato veni degrabă şi, întrucît alese pentru fortificaţii calea care cerea cel mai mult timp, mă retrăsei din această poveste, iar dacă împăratul nu se oprea, ar fi cucerit cu multă uşurinţă Parisul. S-a spus, pe bună dreptate, că doamna d'Étampes l-ar fi trădat pe rege [3] cu prilejul tratatului încheiat mai tîrziu, cînd ea a jucat rolul cel mai de seamă. Dar nu voi mai adăuga nimic în această privinţă, căci nu-i treaba mea. Aşadar, mă apucasem, cu multă tragere de inimă, să închei poarta de bronz şi să termin atît vasul cel mare, cît şi altele două mai mici, pe care le lucrasem chiar din argintul meu. Cînd se terminară toate necazurile, bunul rege veni să se odihnească puţin la Paris. Stau şi, gîndindu-mă că această blestemată doamnă d'Étampes, născută parcă pentru ruina lumii, mă socotea drept cel mai de seamă duşman al

[1] E vorba de Claude d'Annebaut. Joc de cuvinte, care se traduce în limba franceză prin *âne-boeuf*, iar în limba romînă prin *măgar-bou*.

[2] *Girolamo Bellarmati* (1493—1555), matematician şi inginer militar. Fiind alungat din patrie, s-a refugiat în Franţa, unde a fost principalul inginer militar al lui Francisc I.

[3] Se crede că din pricina urii pe care i-o purta Delfinului şi favoritei acestuia — Diana de Poitiers — doamna d'Etampes a împiedicat distrugerea podului de la Epernay, înlesnind astfel apropierea lui Carol Quintul de Paris şi obligîndu-l pe Francisc I să încheie pacea în condiţiile fixate de împărat.

ei, îmi vine să cred că sînt într-adevăr cineva. Atîta mă ponegri în ochii regelui cînd veni vorba de mine, încît — ca să-i facă pe plac — acest om cumsecade jură că n-o să mă mai bage în seamă, ca şi cînd nu m-ar cunoaşte. Aceste cuvinte mi le aduse de îndată la cunoştinţă un paj al cardinalului de Ferrara — un anume di Villa — care îmi spuse că-l auzise chiar el pe rege rostindu-le. Îmi ieşii din fire şi, dînd de-a azvîrlita cu toate sculele şi cu toate lucrările, mă pregătii să plec încotro m-or duce ochii. Alergai însă mai întîi la rege şi, după masă, intrai într-o încăpere în care majestatea-sa se afla împreună cu alte cîteva persoane. Cînd se uită la mine, mă închinai, aşa cum se cuvine să faci în faţa unui rege, iar el îmi răspunse binevoitor, printr-o înclinare a capului. Îmi veni inima la loc şi, încet-încet, mă apropiai de majestatea-sa, care privea nişte giuvaere. După ce se vorbi puţin de aceste podoabe, regele mă întrebă dacă am acasă ceva frumos să-i arăt, cerîndu-mi să-i spun cînd să vină să vadă. Îi răspunsei că, dacă binevoieşte, pot să-i arăt de îndată cîte ceva, iar el îmi spuse să mă duc acasă, căci are să vină fără întîrziere.

XLIV. Ajuns acasă, îl aşteptai pe bunul rege, care se dusese să-şi ia rămas bun de la doamna d'Étampes. Aceasta dorî să afle încotro pleca, susţinînd că voia să-l însoţească ; regele nu-i ascunse adevărul, dar ea o întoarse, spunînd că dacă-i aşa, nu-l mai însoţeşte, şi-l rugă să-i facă plăcerea ca nici el să nu vină la

mine în ziua aceea. Atîta îl bătu la cap, încît pînă la urmă regele nu veni. A doua zi, mă înapoiai, la aceeaşi oră, la majestatea-sa, care — zărindu-mă — jură că voia să vină chiar atunci. Dar, ca de obicei, se duse să-şi ia rămas bun de la doamna d'Étampes, iar aceasta, văzînd că toată atotputernicia ei nu fusese în stare să-i schimbe gîndurile regelui, începu să meliţe cu limba ei înveninată, punînd asemenea blestemăţii pe seama mea, de parcă eram duşmanul de moarte al acelei slăvite coroane. Auzind toate astea, bunul rege spuse că voia să vină numai pentru a-mi face o mustrare care să bage groaza-n mine. Ii dădu doamnei d'Étampes cuvîntul că aşa o să facă şi veni numaidecît la mine acasă ; îl condusei într-o încăpere spaţioasă de jos, în care se aflau strînse la un loc toate părţile care alcătuiau marea mea poartă ; ajungînd aici, regele rămase atît de uimit, încît nu mai ştia ce cale să apuce ca să se năpustească asupră-mi cu toate ocările, aşa cum îi făgăduise doameni d'Étampes. Şi fiindcă nu voia totuşi să piardă prilejul şi să-şi calce deci făgăduiala, îi dădu drumul, grăind : Mare mirare, Benvenuto, cum de nu înţelegeţi voi — artiştii de talent — că nu puteţi pune în valoare acest talent decît prin noi şi că nu vă arătaţi mari decît mulţumită prilejurilor pe care tot noi vi le dăm. Iată de ce ar trebui să fiţi ceva mai ascultători, şi nu atît de îngîmfaţi şi încăpăţînaţi. Mi-aduc aminte că ţi-am dat poruncă să-mi faci douăsprezece statui de argint ; altceva n-am dorit, iar tu te-ai apucat

să-mi faci solniţă, vase, busturi, porţi şi atîtea altele, încît pînă la urmă, văzîndu-te cum dai uitării dorinţele mele şi te îndeletniceşti numai cu ceea ce-ţi face ţie plăcere, mi-am pierdut cu desăvîrşire răbdarea ; dacă te duce cumva gîndul să nu-ţi schimbi purtarea, o să te fac să vezi cam ce măsuri iau eu cînd vreau să mă fac ascultat. Deocamdată îţi spun să ai grijă să dai ascultare spuselor mele, căci dacă nu te laşi de fantasmagoriile tale, o să te dai cu capul de pereţi. În timp ce regele îmi spunea aceste cuvinte, toţi seniorii care-l însoţeau încremeniseră privindu-l cum dă din cap, cum îşi holbează ochii sau face semn cînd cu o mînă, cînd cu cealaltă ; toţi cîţi erau de faţă o sfecliseră, dar în ce mă priveşte, eram hotărît să n-am nici cea mai mică teamă.

XLV. De îndată ce regele îşi termină predica pe care îi făgăduise doamnei d'Étampes să mi-o ţină, îngenuncheai şi, sărutîndu-i veşmîntul în dreptul genunchilor, rosti : Adevărate-s toate cîte le-aţi grăit, o, sacră majestate ! Nu-i însă mai puţin adevărat că inima şi simţurile mele nu au făcut altceva decît să caute, zi şi noapte, să vă asculte şi să vă slujească ; iar dacă am făptuit lucruri care nu se potrivesc cu spusele mele, majestatea-voastră poate fi sigură că vina nu o poartă Benvenuto, ci soarta ticăloasă, care a voit să-l facă nevrednic de a-l sluji pe cel mai minunat principe care a trăit vreodată pe pămînt ; vă rog deci să mă iertaţi ! Mi se pare totuşi că majestatea-voastră mi-a dat argint numai pentru o sin-

gură statuie, aşa că — neavînd argintul meu — nu am putut face decît acea singură statuie, iar din puţinul care mi-a prisosit am lucrat vasul, numai ca să arăt felul de lucru al celor vechi, pe care poate că pînă acum majestatea-voastră nici nu-l cunoştea. În ce priveşte solniţa, dacă-mi aduc bine aminte, mi se pare că însăşi majestatea-sa mi-a cerut-o, într-o zi cînd vorbeam de o alta, care vă fusese adusă ; v-am arătat un model pe care îl făcusem încă în Italia şi tot majestatea-voastră, asigurîndu-mă de recunoştinţa sa, a poruncit — fără ca eu să fi cerut ceva — să mi se dea pe loc o mie de ducaţi de aur, din care să fac solniţa ; ba mi se pare chiar că, atunci cînd am isprăvit-o, majestatea-voastră, de bucuros ce era, nu mai ştia nici măcar cum să-mi mulţumească. Cît despre poartă, s-ar părea că, din însăşi porunca majestăţii-voastre, monseniorul de Villeroi, primul vostru secretar, le-a poruncit la rîndul său domnilor de Marmagne şi dell'Aphà să mă zorească să termin această lucrare şi să-mi dea toate cele de trebuinţă ; de altfel, fără aceste porunci n-aş fi fost niciodată în stare să dau gata o lucrare atît de mare. Capetele de bronz le-am făcut într-adevăr fără să-mi spună nimeni, dar numai ca să încerc pămîntul din Franţa, căruia eu, ca străin, nu-i cunoşteam însuşirile, iar fără această încercare nu m-aş fi putut încumeta să torn lucrările cele mari. În ce priveşte soclurile, le-am făcut întrucît am socotit că se potriveau de minune cu statuile cărora le erau hărăzite ; iată deci că în tot ce-am întreprins m-am

gîndit să fac cît mai bine, fără a mă îndepărta de dorinţa majestăţii-voastre. E drept însă că toate cheltuielile pentru uriaşa statuie a lui Marte le-am făcut pînă acum numai din buzunarul meu, socotind că pentru un rege atît de mare ca majestatea-voastră, eu — ca un biet artist ce mă aflu — am datoria să execut — întru gloria amîndorora — o statuie pe care cei vechi nu au avut parte s-o aibă. Astăzi, cînd ştiu că Domnul nu s-a îndurat să mă învrednicească cu o atît de cinstită menire, o rog pe majestatea-voastră ca — în schimbul acelei nobile răsplăţi pe care o hărăzise pentru lucrările mele — să mă învrednicească doar cu înalta sa graţie, dîndu-mi totodată îngăduinţa să plec ; cuvenindu-mi-se această îngăduinţă, mă voi înapoia în Italia, mulţumindu-i lui Dumnezeu şi majestăţii-voastre pentru toate clipele fericite pe care le-am petrecut slujindu-vă.

XLVI. Cînd terminai, regele mă prinse cu amîndouă mîinile şi — cum stăteam în genunchi — mă săltă în sus, spunîndu-mi că trebuia să rămîn mai departe în slujba sa şi că tot ce făcusem era desăvîrşit şi-i plăcea foarte mult. Întorcîndu-se apoi către seniorii care erau de faţă, spuse : Sînt sigur că dacă paradisul ar avea porţi, ele n-ar putea fi mai frumoase decît asta. Cînd se mai domoli trufia cu care vorbea regele — deşi tot ce spunea era în favoarea mea — mă închinai pînă la pămînt, în semn de mulţumire, dar, cum necazul îmi stătea încă pe inimă, cerui din nou îngăduinţa să plec. Văzînd că nu dam laudelor sale

însemnătatea pe care o meritau, măreţul monarh îmi porunci cu voce tare şi ameninţătoare să nu mai scot o şoaptă, căci ar fi vai de mine ; după asta, adăugă că mă va îneca în aur şi că-mi va da drumul după ce voi sfîrşi lucrările pe care mi le poruncise ; îmi spuse de asemenea că era foarte mulţumit de toate cîte le făcusem între timp şi mă asigură că nu vom mai avea nici un prilej de ceartă, căci acum mă cunoaşte ; îmi ceru însă ca, la rîndul meu, să mă silesc şi eu să-l cunosc, ceea ce de altfel eram şi dator să fac. Răspunzînd că-i mulţumesc lui Dumnezeu şi majestăţii-sale pentru toate, îl rugai pe rege să vină să vadă unde ajunsesem cu lucrul la statuia cea mare, ceea ce făcu, venind după mine. Cînd pusei să se descopere statuia, uimirea sa nu mai cunoscu margini şi-i porunci pe loc unuia dintre secretari să mi se înapoieze de îndată toţi banii pe care îi cheltuisem — oricît de mare ar fi fost suma — în schimbul unei simple dovezi de primire, scrisă de mîna mea. Plecă apoi, spunîndu-mi : Rămas bun, *mon ami,* cuvinte preţioase, pe care un rege nu le prea foloseşte.

XLVII. Cînd se înapoie la palat, regele repetă cuvintele mele, pline de adîncă umilinţă, dar şi de cea mai avîntată mîndrie, care îl făcuseră să se mînie rău de tot. Unele lucruri le povesti în prezenţa doamnei d'Étampes, de faţă cu monseniorul di Saint Paul [1], mare baron al Franţei. Pînă atunci,

[1] François de Bourbon (1501—1545), conte de Saint-Paul, unul dintre cei mai seamă căpitani ai lui Francisc I.

acesta se bătea cu pumnii-n piept că mi-ar fi prieten, lucru pe care cu înţelepciune îl arătă şi de data asta, într-un chip foarte franţuzesc. După o convorbire îndelungată, regele se plînse de cardinalul de Ferrara, care — deşi îi fusesem dat în grijă — nu se gîndise niciodată la treburile mele şi din pricina căruia era cît pe-aci să-mi iau lumea-n cap şi să plec din regat ; spuse de asemenea că, pentru a nu-mi mai da un astfel de prilej, se gîndeşte să mă treacă în seama altcuiva, care să mă preţuiască mai mult decît o făcuse cardinalul de Ferrara. Auzind acestea, monseniorul di Saint Paul se oferi numaidecît ; îi ceru regelui să mă lase în grija lui şi-l asigură că va face astfel încît să nu mai am pricină de-a părăsi Franţa. Regele răspunse că ar face-o cu multă bucurie dacă Saint Paul i-ar arăta totodată ce înţelegea să facă pentru a mă împiedica să plec. Doamna d'Étampes, care era de faţă, stătea îmbufnată ; la rîndul său, Saint Paul făcea pe grozavul, nevoind să-i spună regelui în ce chip socotea să mă împiedice să plec, dar, ca să-i fie pe plac doamnei d'Étampes, atunci cînd regele îl mai întrebă încă o dată, răspunse : L-aş spînzura pe acest Benvenuto şi astfel, sire, nu l-aţi mai pierde niciodată din regat. Doamna d'Étampes izbucni numaidecît în hohote de rîs, susţinînd că meritam pe deplin una ca asta. Ca să-i ţină tovărăşie, regele începu să rîdă şi el, spunînd că, deşi nu mi se cuvine aşa ceva, i-ar îngădui totuşi lui Saint Paul să mă spînzure, însă numai dacă acesta i-ar găsi mai întîi un altul la fel cu

mine. Astfel se termină ziua aceea, iar eu scăpai viu şi nevătămat ; lăudat şi slăvit fie Domnul-Dumnezeul nostru !

XLVIII. În acest timp, regele pusese capăt războiului cu împăratul, dar nu şi celui cu englezii, care — ca nişte diavoli ce erau — ne făceau tot felul de necazuri. Gîndindu-se la cu totul altceva decît la plăceri, majestatea-sa îl însărcinase pe Piero Strozzi să-şi îndrepte galerele spre apele englezeşti ; era o treabă de cea mai mare însemnătate şi nicidecum uşoară, chiar şi pentru acel minunat ostaş, fără pereche în vremea aceea prin virtuţile sale, dar tot fără pereche şi prin nenorocirile care-l păşteau. Trecuseră cîteva luni de cînd nu mai primisem nici bani, şi nici poruncă să mă apuc de vreo nouă lucrare, aşa că dădusem drumul tuturor lucrătorilor mei, afară de cei doi italieni, pe care — fiindcă nu ştiau să lucreze în bronz — îi pusesem să execute două vase mici, chiar din argintul meu. Cînd le-am terminat, le-am luat şi am plecat cu ele într-un oraş aflat în stăpînirea reginei de Navarra : se chema Argentan şi se afla cale de cîteva zile de Paris. Ajungînd acolo, îl găsii pe rege bolnav. Cînd cardinalul de Ferrara îl înştiinţă că am sosit, majestatea-sa nu răspunse nimic ; de aceea — deşi nu aveam nici un chef — trebui să rămîn, timp de cîteva zile, mai necăjit ca oricînd ; după aceasta, izbutii totuşi ca într-una din seri să mă înfăţişez regelui şi să-i arăt acele frumoase vase, pe

care văzîndu-le nu mai ştia cum să mă laude. Băgînd de seamă că regele era atît de bine dispus, îl rugai să binevoiască a-mi îngădui să dau o raită pînă în Italia ; adăugai apoi că, avînd de primit leafa pe şapte luni, majestatea-sa putea porunci ca aceşti bani să-mi fie plătiţi mai tîrziu, dacă mi-ar face trebuinţă pentru înapoiere. Rugai pe rege să-mi dea această îngăduinţă atît pentru că vremurile erau nimerite mai curînd pentru luptă decît pentru sculptat statui, cît şi pentru că majestatea-sa îi îngăduise o asemenea călătorie pictorului Il Bologna şi nu mă socoteam mai puţin vrednic decît el de o asemenea favoare. În timp ce vorbeam, regele privea cu multă băgare de seamă cele două vase şi mă străpungea din cînd în cînd cu cîte-o privire îngrijorătoare ; eu, însă, îl rugam cît mă pricepeam şi cît puteam mai înfocat să-mi dea această îngăduinţă. Dar numai ce-l văzui că se ridică mînios de pe scaun şi-mi spune în italieneşte : Eşti nebun de-a binelea, Benvenuto ! Du-te cu vasele la Paris, căci le vreau aurite ! Apoi, fără a mai scoate o vorbă, plecă. Mă apropiai de cardinalul de Ferrara, care era de faţă, şi-l rugai ca după binele pe care mi-l făcuse la Roma scoţîndu-mă din închisoare să mi-l mai facă şi pe acela de a mă putea repezi pînă în Italia. Cardinalul îmi răspunse că va face bucuros tot ce va putea ca să-mi împlinească dorinţa asta şi-mi ceru să las totul pe seama lui ; ba-mi spuse chiar că — dacă vreau — pot să plec nestingherit, căci se va îngriji el să nu pierd bunăvoinţa regelui. Îi

răspunsei că regele mă dăduse în seama seniorieisale prearespectate, aşa că, dacă îmi îngăduia, plecam bucuros, pentru a mă înapoia la cel mai mic semn al său. Cardinalul îmi spuse să mă duc la Paris şi să zăbovesc acolo opt zile, timp în care îmi va dobîndi de la rege învoirea de plecare ; mă încredinţă apoi că, dacă regele nu-mi va da învoirea, o să-mi dea neapărat de ştire şi-mi mai spuse că, dacă nu-mi va scrie nimic, însemna că puteam să plec fără nici o oprelişte.

XLIX. Ascultînd de sfatul cardinalului, mă dusei la Paris, unde pusei să mi se facă trei casete, de toată frumuseţea, pentru cele trei vase de argint, iar după douăzeci de zile, isprăvind pregătirile de plecare, aşezai cele trei vase în cîrca unui catîr, pe care mi-l împrumutase, pînă la Lyon, episcopul Paviei, căruia îi dădusem din nou găzduire în castelul meu. Întru nenorocirea mea, plecai la drum însoţit de *signor* Ipolito Gonzaga, care se afla atît în slujba regelui, cît şi în a contelui Galeotto della Mirandola ; împreună cu noi mai călătoreau cîţiva gentilomi ai aceluiaşi conte, precum şi compatriotul nostru, florentinul Lionardo Tedaldi. Lui Ascanio şi Pagolo le dădui în grijă castelul şi toate lucrurile mele şi, între altele, cîteva vase mici, pe care le începusem şi pe care le lăsasem la Paris, pentru ca amîndoi tinerii să aibă cu ce se îndeletnici ; se mai aflau acolo şi numeroase mobile de mare preţ, căci aveam o locuinţă vrednică de un om cu stare : pre-

ţul tuturor acelor lucruri trecea de o mie cinci sute de scuzi. Lui Ascanio îi cerui să-şi aducă aminte de tot binele pe care i-l făcusem şi-i arătai că dacă pînă aici fusese un copil fără minte acum sosise vremea să se poarte ca un bărbat în toată firea ; îi spusei că voiam să-i las în pază întreaga mea avere, precum şi cinstea mea, aşa că, dacă va auzi cumva una sau alta din partea acelor dobitoci de francezi, să mă înştiinţeze fără zăbavă, căci — oriunde m-aş afla — voi lua prima trăsură de poştă şi voi zbura spre Paris, atît pentru a-mi îndeplini îndatoririle pe care le am faţă de bunul rege, cît şi pentru a-mi apăra cinstea. Smiorcăindu-se ca un prefăcut şi ticălos ce era, Ascanio îmi spuse : Deoarece nu am avut parte de un părinte mai bun ca dumneata, mă voi purta aşa cum trebuie să se poarte un fiu bun faţă de un tată bun. O dată hotărîte toate astea, plecai la drum, urmat de un rîndaş şi un băieţandru, francez de neam. În după-amiaza aceleiaşi zile veniră la castel cîţiva funcţionari de-ai vistieriei, cu care nu m-aveam bine de fel. Aceste canalii ticăloase pretinseră că am plecat cu argintul regelui şi-i cerură lui *messer* Guido şi episcopului Paviei să trimită fără întîrziere după vasele regelui, ameninţînd că de nu, vor trimite ei după ele, dar atunci va fi vai şi-amar de mine. Înfricoşîndu-se mai mult decît trebuia, episcopul şi *messer* Guido îl trimiseră numaidecît după mine pe trădătorul de Ascanio, care mă ajunse din urmă spre miezul nopţii. Nu adormisem încă şi-mi plîngeam singur de milă, spunîndu-mi : „Pe mîna cui mi-am

părăsit lucrurile şi castelul ? Vai mie, nemiloasă trebuie să-mi fie soarta dacă mă-mpinge să fac acest drum ! Nu cumva s-o fi înţeles şi cardinalul cu doamna d'Étampes, care nu doreşte altceva decît să mă facă să pierd bunăvoinţa acelui rege de treabă ?"

L. În timp ce-mi puneam toate aceste întrebări, mă auzii strigat de către Ascanio ; sării ca ars din pat şi-i cerui să-mi spună dacă-mi aducea veşti bune, sau proaste. Tîlharul îmi răspunse : Aduc ştiri bune, numai că trebuie să trimiteţi înapoi cele trei vase, căci ticăloşii de la vistierie ţipă cît îi ţine gura, aşa că episcopul şi *messer* Guido sînt de părere să nu amînaţi nici o clipă înapoierea vaselor ; afară de asta, nu vă faceţi nici o grijă şi mergeţi sănătos mai departe. Îi înmînai pe loc vasele, din care două erau făcute cu argintul şi munca mea. Le duceam să le las la Lyon, la abaţia cardinalului de Ferrara, deşi s-a pretins că voiam să le duc în Italia, căci ştie oricine prea bine că fără o anume învoire nu se pot scoate din ţară nici bani, nici aur şi nici argint. Este deci lesne de înţeles că mi-ar fi fost cu neputinţă să scot cele trei vase, care, împreună cu casetele lor, ocupau un catîr. Nu-i însă mai puţin adevărat că bănuiala apropiatei morţi a regelui — pe care îl lăsasem greu bolnav — precum şi faptul că vasele erau deosebit de frumoase şi de mare preţ mă făcuseră să-mi spun : „Dacă le las în păstrarea cardinalului, nu le pot pierde, dacă se întîmplă cumva nenorocirea de care mă tem". Trimisei aşadar îndărăt catî-

rul cu vasele şi alte cîteva lucruri de preţ, iar în dimineaţa următoare plecai mai departe, în aceeaşi tovărăşie de care am mai vorbit, plîngînd şi suspinînd tot drumul. Din cînd în cînd mă mai însufleţeam, gîndindu-mă la Cel-de-sus şi zicînd : „Stăpîne Doamne, tu, care cunoşti adevărul, îţi dai seama că singurul ţel al acestei călătorii este numai acela de a-i veni în ajutor sorei mele şi bietelor şase fete ale ei, căci, deşi au un tată, acesta este prea bătrîn şi nu cîştigă nimic, aşa că nefericitele copile ar putea să apuce cu uşurinţă pe calea pierzaniei ; săvîrşind această faptă bună, aştept deci sfat şi ajutor din partea înălţimii-tale." Tot timpul drumului, afară de acest gînd nici c-am avut vreo altă mîngîiere. Nu mai aveam decît o zi de mers pînă la Lyon, cînd, către orele douăzeci şi două, începu să tune îngrozitor, iar fulgerele luminară tot cerul ; mă aflam la o bătaie de arbaletă departe de însoţitorii mei ; bubuitul tunetelor era atît de puternic şi de înfricoşător, încît îmi închipuii că venise ziua judecăţii de apoi. Mă oprii puţin, dar, începînd să cadă o grindină mai mare ca încărcătura unei puşcoace, mă lovea în spate, făcîndu-mi nespus de rău ; încet-încet, grindina căzu tot mai mare, pînă ce ajunse de mărimea unei încărcături de arbaletă. Văzînd că mi se speria calul, făcui cale-ntoarsă şi alergai într-o goană nebună pînă-mi găsii însoţitorii, care — înfricoşaţi şi ei — se adăpostiseră într-o pădurice de pini. Între timp, grindina ajunsese mare cît o lămîie : începui să cînt un *Miserere* şi, în timp ce mă rugam Domnului cu evla-

vie, căzu o piatră atît de mare, încît rupse o ramură uriaşă a pinului sub care credeam că-mi aflasem scăparea. Alte pietre îmi loviră calul în cap, fiind cît pe-aci să-l doboare la pămînt ; şi pe mine mă atinse una, dar nu în plin, căci m-ar fi ucis pe loc. O alta îl izbi pe bietul moş Lionardo Tedaldi, care, stînd în genunchi — ca şi mine de altfel — se prăbuşi cu mîinile la pămînt. Văzînd că pinul nu mă mai putea apăra şi că alături de *Miserere* trebuia să şi întreprind ceva, îmi trăsei veşmintele peste cap, iar lui Lionardo Tedaldi, care striga cît îl ţinea gura : Isuse, Isuse !, îi spusei că Dumnezeu are să-l ajute dacă se va ajuta singur şi mă trudii mai mult să-l scap pe el decît pe mine însumi. După cîtva timp, furtuna se opri. Eram uzi leoarcă şi — de-abia izbutind să încălecăm — ne îndreptarăm către hanul unde urma să ne adăpostim, arătîndu-ne unul altuia zdreliturile şi vînătăile ; o milă mai departe, dădurăm peste o nenorocire nesfîrşit mai mare ca a noastră : toţi copacii fuseseră rupţi sau smulşi, iar vitele — cîte se aflaseră pe-acolo — fuseseră ucise, împreună cu o mulţime de păstori. Văzurăm grindina, căzută din belşug ; erau bucăţi mari, de nu le puteai cuprinde cu amîndouă mîinile. Ni se păru că am scăpat ieftin şi înţeleserăm că ruga către Domnul şi acel *Miserere* ne slujiseră mult mai mult decît orice-am fi putut noi să facem. Slăvirăm pe Dumnezeu, şi a doua zi sosirăm la Lyon, unde ne oprirăm pentru opt zile. De acolo, după ce ne odihnirăm pe săturate, pornirăm din nou

la drum şi trecurăm munţii cu bine. În Italia mai cumpărai un căluţ, căci bagajele îmi cam osteniseră caii.

LI. La o zi după sosirea în Italia, ne ajunse din urmă Galeotto della Mirandola, care călătorea cu poştalionul ; se opri cu noi şi-mi spuse că greşisem plecînd şi că mai bine mă lipseam de această călătorie ; îmi mai spuse că, întorcîndu-mă degrabă la Paris, treburile aveau să-mi meargă mai bine ca oricînd, pe cînd dacă plecam mai departe, dădeam duşmanilor mei prilejul să mă izbească fără nici o oprelişte, căci nu mai puteam împiedica în nici un fel ceea ce urziseră împotriva mea ; adăugă apoi că tocmai cei în care avusesem cea mai mare încredere se dovediseră a fi nişte prefăcuţi. Deşi ştia foarte bine ce se petrecuse, nu voi să-mi spună decît că cei doi ticăloşi, cărora le încredinţasem paza tuturor bunurilor mele, se înţeleseseră cu cardinalul de Ferrara. Contele ţinu să-mi repete de cîteva ori că trebuia să mă înapoiez cu orice preţ. Apoi, urcîndu-se în poştalion, plecă mai departe, iar eu, din pricina însoţitorilor mei, mă hotărîi să fac la fel. O greutate îmi apăsa parcă sufletul : aci doream să ajung cît mai curînd la Florenţa, aci voiam să mă înapoiez în Franţa ; pînă la urmă, ca să pun capăt acestei frămîntări, mă hotărîi să iau poştalionul, ca să ajung cît mai curînd la Florenţa. Mă despărţii cu acest prilej de *signor* Ipolito Gonzaga, care lua drumul către Mirandola, în timp ce eu apucam spre Parma şi Pia-

cenza. La Piacenza mă întîlnii pe stradă cu ducele Pierluigi, care, după ce mă privi cu băgare de seamă, mă recunoscu. Ştiind că toate nenorocirile pe care le îndurasem în castelul Sant'Agnolo, din Roma, mi se trăgeau numai de la el, mă speriai văzîndu-l ; cum însă nu întrevedeam nici un mijloc de a-i scăpa din mînă, mă hotărîi să-i fac o vizită. Sosii tocmai cînd se ridicau bucatele de pe masă ; era împreună cu cîţiva inşi din familia de'Landi, aceiaşi care mai tîrziu aveau să-l ucidă. Primirea pe care mi-o făcu depăşi orice închipuire. Cu acest prilej, le spuse celor de faţă că stătusem închis la Roma şi că în meseria mea nu se afla altul care să mă întreacă. Apoi se îndreptă către mine şi-mi zise : Mi-a părut rău, Benvenuto, de toate cîte le-ai îndurat, şi deşi ştiam că eşti nevinovat, nu puteam face nimic pentru tine, căci tatăl meu se afla sub înrîurirea cîtorva duşmani de-ai tăi, care — pe deasupra — îi băgaseră în cap şi că l-ai fi bîrfit ; ştiu bine că asta era o minciună şi mi-a părut rău de suferinţele tale. Vorbea atît de mult de acest lucru, încît părea că-mi cere iertare. Apoi mă rugă să-i vorbesc de lucrările pe care le executasem pentru regele preacreştin, ascultîndu-mă cu cea mai binevoitoare atenţie în timp ce vorbeam. După asta, mă întrebă dacă nu voiam să intru în slujba lui : îi răspunsei că cinstea nu-mi îngăduie să fac una ca asta şi că, de-aş fi terminat toate măreţele lucrări pe care le începusem pentru regele Francisc, l-aş părăsi pe oricare alt mare senior, numai ca s-o slujesc pe excelenţa-sa. Aveam aici dovada că Dumnezeu atot-

puternicul nu-i lasă niciodată nepedepsiţi pe cei care îi asupresc şi nedreptăţesc pe nevinovaţi. Omul acesta aproape că-mi ceru iertare în faţa acelora care peste puţină vreme aveau să mă răzbune atît pe mine, cît şi pe mulţi alţii care — de asemenea — fuseseră împilaţi de el ; iată de ce nici un nobil — oricît de mare ar fi — să nu ia în derîdere dumnezeiasca dreptate, aşa cum fac unii pe care îi cunosc şi care, după cum voi spune la timpul său, m-au asuprit atît de mişelnic. Nu din omenească deşertăciune scriu toate astea, ci numai întru slava lui Dumnezeu, care m-a izbăvit de atîtea cumplite suferinţe. Lui mă jelui pentru necazurile de fiecare zi, îl chem ca pe adevăratul meu ocrotitor şi mă rog lui. Caut însă întotdeauna să mă ajut mai întîi singur, atît cît pot ; mai tîrziu, cînd slabele mele puteri nu mă mai sprijină şi mă părăseşte curajul, mi se arată de îndată puterea răzbunătoare a Domnului ; ea îi doboară pe negîndite atît pe cei care-i asupresc pe nevinovaţi, cît şi pe cei care nu mai au habar de sarcina măreaţă şi vrednică de cinste pe care Domnul le-a încredinţat-o.

LII. Întorcîndu-mă la han, găsii mîncăruri şi băuturi scumpe, din belşug, trimise de duce ; mîncai bucuros şi apoi încălecai, pornind spre Florenţa ; ajuns acolo, o găsii pe surioara mea înconjurată de şase fete, dintre care cea mai mare era bună de măritat, iar cea mai mică, încă în leagăn ; îl găsii şi pe soţul ei ; acesta, din felurite pricini, nu mai lucra în me-

seria lui. Trecuse mai bine de un an de cînd trimisesem pietre scumpe şi giuvaere franţuzeşti din aur, preţuind peste două mii de ducaţi, iar acum adusesem cu mine altele, care preţuiau cam o mie de scuzi. Descoperii că, deşi le dădeam în fiecare lună patru scuzi de aur, mai cîştigau bani buni vînzînd mereu cîte ceva din giuvaerele mele. Cumnatul meu era însă atît de cinstit, încît, de teamă să nu mă supăr pe el şi fiindcă nu-i ajungeau banii cu care îl ajutam în fiecare lună, îşi amanetase tot ce avea şi se lăsase ros de dobînzi, numai ca să nu se-atingă de acei bani care nu-i erau hărăziţi lui. Înţelesei dintr-asta că era un om cinstit şi-mi crescu dorinţa de a-l ajuta şi mai mult. Mă hotărîi deci să nu plec din Florenţa înainte de a-i face un rost fiecăreia dintre cele şase copile.

LIII. Întrucît în vremea aceea, adică în luna august 1545, ducele nostru, al Florenţei, se afla la Poggio a Caiano, la zece mile depărtare de Florenţa, mă dusei la el, dar numai ca să-mi fac datoria, fiindcă eram cetăţean florentin şi fiindcă strămoşii mei fuseseră prieteni înflăcăraţi ai familiei de'Medici ; eu, însă, mai mult ca oricare altul, ţineam la ducele Cosimo [1]. Mă dusei deci la Poggio — aşa precum am mai spus — numai pentru a-l saluta, şi nicidecum cu gîndul de a intra în slujba lui ; dar Dumnezeu, care le potriveşte pe toate după cum e

[1] Cosimo I de'Medici.

bine, voi ca atît ducele, cît şi ducesa [1], după ce mă văzură şi-mi făcură o primire minunată, să mă întrebe de lucrările pe care i le făcusem regelui ; înşiruii atunci bucuros toată povestea, arătînd, rînd pe rînd, lucrările pe care le făcusem. După ce mă ascultă, ducele spuse că aflase de toate astea, iar apoi, recunoscînd că nu-i grăisem decît adevărul, rosti cu glas care aducea a compătimire : Vai, ce neînsemnată răsplată pentru atîtea frumoase şi măreţe lucrări ! Dac-ai vrea să-mi lucrezi ceva te-aş răsplăti din belşug, nu cum a făcut-o regele tău, pe care doar firea ta cumsecade te-ndeamnă să-l lauzi. Arătai atunci marile îndatoriri pe care le aveam faţă de majestatea-sa, care mă scosese din temniţa în care zăcusem pe nedrept, dîndu-mi apoi prilejul să execut cele mai măreţe lucrări care i-au fost încredinţate vreodată unuia din breasla mea. În timp ce arătam toate astea, ducele meu se frămînta, de parcă-i venea greu să m-asculte. Cînd terminai, îmi spuse : Dacă o să vrei să-mi execuţi vreo lucrare şi dacă, bineînţeles, o să-mi placă, deşi nu duc nici o grijă în privinţa asta — răsplata pe care o vei primi te va uimi poate şi pe tine. Ca un sărman nefericit ce eram şi dorind să arăt în faţa minunatei şcoli florentine că de cînd plecasem din mijlocul ei trudisem într-un alt meşteşug decît acela vechi [2], pe care numita şcoală nu-l preţuia, îi răspunsei ducelui că i-aş

[1] Eleonora de Toledo, fiica lui Pedro Alvarez, căsătorită în 1539 cu ducele Cosimo I de'Medici.

[2] *Şcoala florentină* sau *Collegio dei Maestri di Belle Arti*, care încă nu aflase că Benvenuto trecuse de la giuvaergerie la sculptură.

face bucuros, pentru frumoasa lui piaţă, o mare statuie de marmură sau de bronz. La rîndul său, ducele îmi răspunse că, pentru început, voia să-i fac doar un *Perseu* [1], pe care şi-l dorea încă de multă vreme, şi mă rugă să-i execut un mic model. Mă apucai bucuros de model şi-l terminai în cîteva săptămîni ; era înalt cam de un braţ şi lucrat în ceară galbenă, cu multă migală şi artă. Între timp, ducele veni la Florenţa, dar pînă cînd să-i pot arăta modelul mai trecură cîteva zile ; puteai să juri că nici nu mă cunoscuse şi nici nu mă văzuse vreodată, şi de aceea începui să văd cam în negru mersul treburilor mele cu excelenţa-sa. Cu toate astea, într-una din zilele următoare — după cină — îmi dusei modelul în garderoba palatului, unde ducele veni să-l vadă, însoţit de ducesă şi de cîţiva alţi *signori*. Cînd îl văzu, fu atît de mulţumit şi atît îl lăudă, încît nădăjduii că se pricepea cît de cît în asemenea treburi ; cu cît îi privea mai mult, cu atît mai vîrtos îi plăcea, iar în cele din urmă grăi : Benvenuto, dacă vei putea înfăptui în mare acest model, opera ta va fi cea mai frumoasă din toată piaţa. Îi răspunsei atunci : În piaţă, excelenţă, se află operele marelui Donatello [2]

[1] Semnificaţia politică a acestei opere este mai mult decît evidentă : în vreme ce Perseu trebuia să-l reprezinte pe Cosimo, Meduza înfăţişa partidul republican, duşman neîmpăcat al familiei de'Medici.

[2] Celebru sculptor florentin, născut în preajma anului 1386 şi mort în 1466. În Loggia dei Lanzi din piaţa Signoriei (Florenţa) se află celebrul său grup statuar *Iudita şi Olofern*. Este socotit unul dintre marii maeştri ai Renaşterii italiene. A lăsat numeroase opere, caracterizate printr-un puternic realism şi printr-o extraordinară simplitate şi măreţie.

şi ale minunatului Michelagnolo : din antichitate şi pînă azi, aceştia doi înfăţişează cele două culmi ale neamului omenesc. Îmbărbătat însă de faptul că excelenţei-voastre îi place modelul, mă simt în stare să fac statuia de trei ori mai frumoasă. Dintr-asta se iscă o gîlceavă destul de aprinsă, căci ducele spunea într-una că se pricepe cum nu se poate mai bine şi îşi dă, deci, seama cam ce se poate face. Îi răspunsei că operele mele vor lămuri lucrurile şi-i vor înlătura îndoielile, şi adăugai că dacă mi se vor face toate înlesnirile pentru a putea lucra, voi înfăptui mult mai mult decît făgăduiam, dar că, altfel, nu mă voi putea ţine de cuvînt. Excelenţa-sa îmi porunci să fac o cerere, în care să arăt toate cîte îmi erau de trebuinţă, asigurîndu-mă că nu voi duce lipsă de nimic. Fără îndoială că, dacă eram atît de isteţ încît să închei un contract în care să trec toate cele de trebuinţă pentru această lucrare, nu aş fi tras nici unul din necazurile pe care le-am îndurat numai din vina mea ; ducele părea însă atît de dornic să întreprindă lucrări şi să asigure din plin toate cele trebuincioase în acest scop, încît eu, neştiind că acest senior avea mai curînd apucături de negustor decît de duce, m-am purtat curtenitor, aşa cum se cuvine cu un duce, dar nu cu un negustor. Am făcut deci cererea, şi excelenţa-sa mi-a acordat cu bunăvoinţă tot ce-aveam nevoie. Cu acest prilej am spus : Nu are nici o însemnătate dacă cererile sau contractele sînt scrise sau verbale ; lucrul cel mai de seamă este ca eu să izbutesc să-mi ţin făgăduiala în ceea ce pri-

veşte lucrarea, căci dacă izbutesc, sînt încredinţat că excelenţa-voastră, la rîndul său, îşi va aminti de toate cîte mi le-a făgăduit. Încîntat atît de purtarea, cît şi de vorbele mele, ducele — ca şi ducesa, de altfel — îmi arătă cea mai mare bunăvoinţă, acoperindu-mă cu laude.

LIV. Arzînd de dorinţa de a începe să lucrez, îi spusei excelenţei-sale că-mi trebuia o casă în care să-mi pot zidi cuptoarele şi în care să pot executa lucrări atît în pămînt şi bronz, cît şi în aur şi argint. Îmi dădeam seama că ducele, ştiind de ce eram în stare, avea să-mi ceară să-i execut lucrări de tot felul, şi de aceea îmi trebuiau încăperi largi în care să pot lucra. Şi pentru ca excelenţa-sa să vadă cît de dornic eram să-l slujesc, găsisem şi casa trebuincioasă, aşezată într-un loc care-mi plăcea foarte mult. Cum însă nu voiam să cer nici bani şi nici altceva înainte ca ducele să-mi vadă lucrările, am luat două giuvaere dintre cele aduse din Franţa şi i le-am dat excelenţei-sale, rugînd-o să-mi cumpere casa şi să păstreze giuvaerele pînă cînd le voi răscumpăra cu lucrările mele. Giuvaerele erau foarte frumos executate, de către lucrătorii mei, după desenele mele. Privindu-le îndelung, ducele îmi spuse hotărît următoarele cuvinte, menite să-mi insufle o mincinoasă nădejde: Ia-ţi giuvaerele, Benvenuto, căci pe tine te vreau, şi nu pe ele, iar casa o vei căpăta fără nici un ban. Ca dovadă, puse dedesubtul unei cereri a mea — pe care am păstrat-o — o rezoluţie, care suna astfel: *Să fie*

văzută casa şi să se afle cine doreşte s-o vîndă, precum şi preţul pe care îl cere, căci vrem să-l mulţumim pe Benvenuto. Cu rezoluţia asta mi se păru că sînt sigur de casă, căci îmi spuneam că lucrările mele au să-i placă ducelui mai mult de cît făgăduisem eu. Cu aducerea la îndeplinire a acestor porunci, ducele îl însărcină pe *ser* Pier Francesco Riccio, un majordom de-al său, de fel din Prato, care în copilărie îi fusese preceptor. Vorbii deci cu acest dobitoc şi-i arătai ce anume îmi era de trebuinţă, căci voiam ca acolo unde se afla grădina casei să zidesc un atelier. Toate acestea el le dădu în grija unui oarecare casier, slab şi firav, care se chema Lattanzio Gorini. Piticul acesta, cu mîinile ca nişte picioare de păianjen, cu glăsciorul ca de ţînţar şi grăbit ca un melc, puse să mi se aducă acasă atîta piatră, nisip şi var, încît cu greu mi-ar fi fost de ajuns să construiesc un coteţ de porumbei. Cînd văzui că treburile mergeau atît de prost mă cam speriai, dar apoi îmi spusei: „Începuturile mărunte au cîteodată sfîrşituri măreţe". Prinsesem de altfel puţină nădejde văzîndu-l pe duce risipind atîtea mii de ducaţi pentru cîteva îngrozitoare sculpturi, ieşite din mîna animalului de Buaccio Bandinello [1]. Îmbărbătîndu-mă singur, îi dădeam ghes lui Lattanzio Gorini să se mişte mai cu inimă şi strigam cît mă ţinea gura la cîţiva măgăruşi cocoşaţi şi la un mic orb care-i conducea; cu toate greutăţile astea, la care se adăuga nevoia de a smulge

[1] *Baccio Bandinelli*, al cărui nume Cellini îl stîlceşte intenţionat, ca o nouă dovadă a urii pe care i-o poartă.

copacii şi viţa-de-vie, şi mulţumită mai ales banilor mei, izbutii să pregătesc locul unde urma să clădesc atelierul ; dar, în timp ce lucram, la obişnuita mea hotărîre se adăuga parcă şi un dram de furie. Pe de altă parte, eram la cheremul dulgherului Tasso, un foarte bun prieten al meu, căruia îi comandasem executarea armăturilor de lemn, cu ajutorul cărora să pot începe marea statuie a lui Perseu. Acest Tasso era un om tare de ispravă şi nu cred ca în meseria lui să fi existat un altul care să-l întreacă ; era vesel şi plăcut, şi ori de cîte ori mă duceam la el mă întîmpina rîzînd şi îngînînd o canţonetă. Eram aproape deznădăjduit, atît fiindcă începusem să aflu că în Franţa treburile mele mergeau prost, cît şi pentru că nici la Florenţa lucrurile nu mergeau cum trebuie, Tasso mă silea însă întotdeauna să ascult cel puţin jumătate din canţoneta sa, aşa că, în cele din urmă, mă înseninam şi alungam gîndurile negre.

LV. Îmi făcusem toate pregătirile (stinsesem chiar şi o parte din var) şi dădeam zor să mă pot apuca de lucru cît mai curînd, cînd, deodată, mă pomenii chemat de sus-numitul majordom ; ducîndu-mă la el, îl găsii — după prînzul excelenţei-sale — în sala Orologiului [1] ; mă apropiai şi-l salutai cu o plecăciune adîncă, dar el îmi răspunse cu acreală şi mă întrebă cine mă instalase în casa aceea şi cu ce drept mă apu-

[1] Sală din Palazzo Vecchio, în care era aşezat faimosul ceasornic cosmografic, construit în 1484 de Lorenzo della Volpata, pentru Lorenzo il Magnifico.

casem să zidesc, adăugînd apoi că îndrăzneala mea neobrăzată îl mira peste poate. Îi răspunsei că mă instalase chiar el, în numele excelenţei-sale — de la care primisem casa — şi că tot el îi dăduse poruncă lui Lattanzio Gorini să aibă grijă de mine, iar acesta adusese piatră, nisip şi var şi pregătise toate lucrurile pe care le cerusem, el însuşi spunînd că făcuse toate astea din porunca înălţimii-sale. La auzul vorbelor mele, această fiară se purtă cu mine şi mai acru ca pînă atunci şi-mi spuse că nici eu, şi nici cei pe care îi pomenisem nu spuneam adevărul. Mă înfuriai şi-i zisei : Atîta timp cît înălţimea-voastră va vorbi cu mine potrivit nobilului rang pe care îl are, o voi respecta şi-i voi vorbi cu aceeaşi supunere ca şi ducelui ; altfel, însă, îi voi vorbi ca unui *ser* Pier Francesco Riccio oarecare. Majordomul se înfurie atît de rău, încît crezui că o să-l apuce nebunia chiar atunci, luînd-o astfel înaintea ceasului pe care cerul i-l hărăzise pentru asta ; mă acoperi de insulte şi-mi spuse că se miră cum de m-a socotit vrednic să stau de vorbă cu un om de seama lui. Îmi ieşii din fire şi strigai : Ascultă, *ser* Pier Francesco Riccio, căci o să-ţi spun acuma cine sînt cei de seama mea şi cine sînt cei de seama dumitale — dascăli buni să-i înveţe pe copii cititul. Auzind una ca asta, majordomul se încruntă şi, ridicînd vocea, îmi spuse din nou, cu mai multă neobrăzare, aceleaşi cuvinte. Încruntai atunci şi eu sprîncenele, îmi luai un aer obraznic şi-i spusei că cei de seama mea sînt vrednici să stea de vorbă cu papii, cu împăraţii şi cu regii cei mari ; îi mai spusei

apoi că în lumea întreagă nu se află poate nici doi la fel cu mine, în vreme ce la fel cu el găseşti cu zecile la fiecare uşă. La auzul acestor cuvinte, Riccio se urcă pe o bancă aflată lîngă una dintre ferestrele încăperii şi-mi ceru să repet vorbele pe care i le spusesem. Le repetai cu mai multă îndrăzneală ca prima dată, iar pe deasupra îi spusei că nu mai intru în slujba ducelui, ci plec în Franţa, unde mă pot înapoia oricînd. Dobitocul rămase ca trăsnit şi se înnegri la faţă ca pămîntul, iar eu plecai furios, hotărît să mă duc cu Dumnezeu. Şi măcar de-ar fi dat Domnul să-mi împlinesc acest gînd ! Se prea poate ca ducele să nu fi aflat de îndată de toată întîmplarea asta drăcească, iar mie, timp de cîteva zile, puţin mi-a păsat de Florenţa, îngrijindu-mă numai de sora şi de nepoatele mele, pe care — cu puţina avere adusă din Franţa — voiam să le pun cît mai la adăpost de nevoi. Doream ca după asta să mă înapoiez fără zăbavă în Franţa şi să nu mai văd niciodată Italia. Eram deci hotărît să plec cît mai repede cu putinţă, fără a mai cere învoirea ducelui sau a altcuiva, cînd, într-o bună dimineaţă, sus-numitul majordom mă chemă la el şi, cu multă umilinţă, îmi ţinu un discurs pedant, în care nu descoperii nici talent, nici graţie, nici început, şi nici sfîrşit ; înţelesei doar că se dădea drept un bun creştin care nu voia să poarte ură nimănui şi că-mi cerea — ca din partea ducelui — să-i spun ce leafă doream. Fiindcă nu voiam să mă leg cu ceva, mă stăpînii cîtva timp şi nu scosei o vorbă. Văzînd că tăceam chitic, avu atîta minte să-mi

spună : Ducilor li se răspunde, Benvenuto, iar eu îţi vorbesc în numele excelenţei-sale. Îi zisei atunci că, de vreme ce mi se vorbeşte în numele excelenţei-sale, răspund bucuros, şi-i cerui să aducă la cunoştinţă ducelui că nu primeam să fiu socotit mai prejos decît oricare din ceilalţi artişti aflaţi în slujba sa. Lui Bandinello — zise majordomul — i se plătesc două sute de scuzi, aşa că dacă te mulţumeşti cu atît nu mai avem ce vorbi despre leafă.

Mă arătai mulţumit şi spusei că ceea ce mi s-ar cuveni pe deasupra mi se va da după ce excelenţa-sa îmi va vedea lucrările, căci am deplină încredere în luminoasa sa judecată. Şi astfel, împotriva dorinţei mele, reînnodai firul şi mă apucai să lucrez pentru duce, care nu-mi precupeţea nici o favoare, oricît de mare ar fi fost ea.

LVI. Primisem din Franţa, din partea credinciosului meu prieten, *messer* Guido Guidi, numeroase scrisori, care îmi aduceau încă numai veşti bune : lucrătorul meu Ascanio îmi scria de asemenea, spunîndu-mi să nu mă grăbesc, căci o să-mi aducă el la cunoştinţă toate cîte se vor întîmpla. Regelui i se spusese că intrasem în slujba ducelui din Florenţa şi, cum era omul cel mai cumsecade din lume, zicea adesea : De ce nu se întoarce oare Benvenuto ? Îndeosebi îi întreba pe cei doi tineri lucrători ai mei, care răspundeau amîndoi că le scriam că sînt bine şi că, după părerea lor, n-o să mai mă întorc în slujba majestăţii-sale. Într-o zi, fiind furios, la auzul unor

cuvinte atît de neruşinate — de care nu eram cu nimic vinovat — regele spuse mînios : De vreme ce ne-a părăsit fără nici o pricină, nu-l voi mai chema ; să rămînă, deci, acolo unde se află ! Cei doi nemernici întoarseră lucrurile după placul lor, ştiind că dacă mă înapoiam în Franţa ajungeau din nou lucrători sub ordinele mele, aşa cum fuseseră şi mai înainte, pe cînd dacă nu mă înapoiam erau liberi şi-mi luau locul ; iată deci de ce făceau toate sforţările ca să nu mă mai întorc.

LVII. În timp ce mă îngrijeam de zidirea atelierului în care să încep statuia lui Perseu, lucram într-una din odăile de jos ale casei, unde mă apucasem să fac un Perseu din ipsos, avînd mărimea statuii pe care mă gîndeam s-o torn după acest model. Văzînd că această cale era prea lungă, alesei alta, mai cu seamă că între timp, punînd cărămidă peste cărămidă, începuse să se înalţe şi atelierul ; era însă atît de prost zidit, încît îmi face nespus de rău cînd mi-l amintesc. Începui să lucrez şi la chipul Meduzei ; făcui un schelet de fier, după care modelai figura în pămînt, iar cînd o terminai, o pusei la uscat. Lucram singur, ajutat doar de cîţiva ucenici, între care se afla unul de o rară frumuseţe : era fiul unei tîrfe, numită La Gambetta. Îl foloseam pe acest băiat şi ca model, căci arta nu ne-o însuşim din nici o carte mai bine ca din natură. Ca să termin lucrarea cît mai curînd, căutam lucrători ; de găsit însă nu găseam, iar eu singur nu puteam face totul. Se aflau în Florenţa unii, care ar

fi intrat bucuroşi în slujba mea, dacă Bandinello nu i-ar fi împiedicat ; ba, după ce mă făcea să întîrzii lucrarea, îi mai spuse şi ducelui că urmăream să-i iau lucrătorii, întrucît singur n-aş fi fost niciodată în stare să duc la bun sfîrşit o statuie. Mă plînsei ducelui de marile neajunsuri pe care mi le făcea acel animal şi-l rugai să poruncească să mi se dea cîţiva din lucrătorii care munceau la clădirea domului. Această cerere îl făcu pe duce să dea crezare spuselor lui Bandinello. Dîndu-mi seama de aceasta, mă hotărîi să lucrez singur, atît cît aveau să mă ţină puterile. În timp ce trudeam zi şi noapte, luptînd cu greutăţi de neînchipuit, bărbatul surorii mele căzu bolnav şi muri în cîteva zile, lăsîndu-mi-o în spinare pe sora mea — încă tînără — împreună cu şase fete, de diferite vîrste ; iată prima nenorocire care m-a lovit la Florenţa ; m-am pomenit tată şi cap al unei familii nefericite.

LVIII. Dornic fiind ca totul să meargă cum trebuie, trimisei să mi se aducă de la Ponte Vecchio doi hamali, care să-mi cureţe grădina, plină cu tot felul de murdării ; din aceştia, unul era un bătrîn de şaizeci de ani, iar celălalt — un tînăr de optsprezece. După trei zile, acesta din urmă îmi spuse că bătrînul nu voia să lucreze şi că era mai bine să-l dau afară, întrucît nu numai că nu făcea nici o treabă, dar îl mai împiedica şi pe el să muncească. Tînărul, care se numea Bernardino Mannellini di Mugello, îmi mai spuse că va face singur faţă puţi-

nelor treburi care erau de făcut, fără să mai cheltui zadarnic banii şi cu alţii. Văzîndu-l atît de bucuros de muncă, îl întrebai dacă nu voia să intre în slujba mea. Ne înţeleserăm pe loc, iar tînărul rămase să-mi îngrijească singurul cal pe care îl aveam şi să-mi lucreze grădina ; după ce termina treburile astea, se străduia să-mi dea ajutor în atelier şi, încet-încet, prinse atît de bine meseria, încît n-am avut niciodată un ajutor mai bun. Mă hotărîi să lucrez totul, folosindu-mă numai de el ca singurul meu ajutor, şi izbutii să-i pot arăta ducelui că Bandinello minţea şi că mă descurcam şi fără lucrătorii săi. Între timp, simţii o uşoară durere la rinichi şi, cum nu puteam să lucrez, îmi plăcea să stau în garderoba ducelui, împreună cu tinerii giuvaergii, fraţii Gianpagolo şi Domenico Poggini, cărora le dădusem să execute un mic vas de aur, lucrat în întregime în basorelief, cu figuri şi cu alte ornamente frumoase. Vasul era hărăzit ducesei, care îl comandase pentru a bea din el apă. Ducesa îmi mai ceruse să-i fac o cingătoare de aur, bătută în nestemate şi împodobită cu măşti şi alte motive ornamentale ; nici aceasta nu a rămas neexecutată. Ducele venea tot timpul în încăperea aceea, căci îi plăcea să vadă cum se lucrează şi să stea de vorbă cu mine. Cînd durerile de rinichi mă mai lăsară puţin, cerui să mi se aducă pămînt, şi în timp ce ducele stătea acolo, îi modelam bustul, făcîndu-l mai mare decît în natură. Excelenţa-sa se bucură nespus de această lucrare, iar pe mine mă îndrăgi pînă într-atît, încît îmi spuse că i-aş face o nemărgi-

nită plăcere venind să lucrez chiar în palatul său, unde mi-ar căuta încăperi potrivite pentru a-mi aşeza atît cuptoarele, cît şi toate cele de trebuinţă. Îi răspunsei excelenţei-sale că aşa ceva nu era cu putinţă, întrucît n-aş mai fi terminat lucrările nici într-o sută de ani.

LIX. Ducesa îmi arăta o preţuire de neînchipuit şi ar fi dorit să lucrez numai pentru ea, lăsînd baltă şi statuia lui Perseu, şi orice altceva. Toate aceste favoruri deşarte nu mă împiedicau să-mi dau seama că soarta mea cea ticăloasă şi crudă nu va întîrzia să-mi joace vreun renghi ; şi asta mai ales fiindcă mi-era cu neputinţă să-mi scot din minte marea nerozie pe care o săvîrşisem socotind că în ceea ce priveşte treburile mele din Franţa aş fi făcut întocmai ce trebuia. Regele nu putea să uite marea supărare pe care i-o pricinuise plecarea mea şi — deşi dorea să mă înapoiez — ţinea totuşi ca înapoierea mea să nu-i ştirbească întru nimic cinstea. Şi fiindcă mi se părea că dreptatea era de partea mea, nu voiam să mă plec, gîndind că, dacă mă înjosesc trimiţînd o scrisoare umilă, cei din Franţa au să mă socoată vinovat şi au să dea crezare unor bîrfeli răspîndite pe socoteala mea. Iată de ce mă ţineam tare şi, ca unul care ştia că dreptatea era de partea lui, scriam pe un ton mîndru, făcîndu-le astfel cea mai mare plăcere celor doi trădători de ucenici ai mei. Scriindu-le, mă lăudam cu frumoasa primire pe care mi-o făcuseră în patria mea ducele şi ducesa, stăpînii atot-

puternicei Florenţe ; ei însă, de îndată ce primeau una din aceste scrisori, dădeau fuga la rege şi-l băteau la cap să le dăruiască lor castelul, aşa precum mi-l dăruise mie. Dar, fiindcă înţelegea încotro se îndreptau ticăloasele lor pofte, regele — ca un om minunat şi de treabă ce era — nu voia niciodată să-şi plece urechea la neruşinatele cereri ale acestor hoţomani. Pentru a le da însă şi lor un dram de nădejde şi pentru a-mi oferi prilejul de a mă înapoia de îndată, îl puse să-mi scrie — cam supărat, ce-i drept — pe unul dintre vistiernicii săi, *messer* Giuliano Buonaccorsi, cetăţean florentin. În scrisoare mi se spunea că dacă vream să-mi păstrez numele de om cinstit, pe care îl purtasem, eram dator — de vreme ce plecasem fără nici o pricină — să dau socoteală de tot ceea ce lucrasem pentru majestatea-sa. Această scrisoare îmi făcu mare bucurie, căci chiar dacă-mi doream ceva mai plăcut, tot nu puteam cere altceva. Începui să scriu şi umplui nouă foi mari de hîrtie. Arătam pe larg toate lucrările pe care le executasem, toate întîmplările legate de ele şi toate sumele de bani cheltuite pentru fiecare, şi primite din mîna a doi notari şi a unuia dintre vistiernicii majestăţii-sale ; alăturam apoi notele de cheltuieli, semnate chiar de cei care primiseră banii, fie pentru mărfuri, fie pentru munca făcută. Arătam de asemenea că din aceşti bani nu băgasem în punga mea nici măcar o para, că pentru lucrările terminate nu primisem nimic şi că mă înapoiasem în Italia doar cu cîteva laude şi făgăduieli, cu adevărat vrednice de ma-

jestatea-sa. Căci, deşi nu mă puteam lăuda să fi căpătat de pe urma lucrărilor mele altceva decît simbria hotărîtă de majestatea-sa ca să pot trăi şi deşi chiar din asta rămăsese să mai primesc încă şapte sute de scuzi de aur, lăsaţi de mine însumi ca să-mi fie trimişi pentru a avea cu ce să mă înapoiez din Italia, aflasem totuşi că, din pizmă, anumiţi ticăloşi ar fi pus la cale tot felul de blestemăţii împotriva mea ; adevărul iese însă întotdeauna la iveală ; pe mine nu lăcomia m-a împins să lucrez, iar singura mea glorie era aceea de a fi trudit pentru majestatea-sa preacreştină. Şi, cu toate că lucrasem pentru rege mult mai mult decît eram dator, iar în schimb făgăduielile care mi se făcuseră fuseseră călcate, nu ţineam la nimic altceva pe lumea asta decît ca majestatea-sa să rămînă încredinţată că eram şi acum acelaşi om cinstit şi cumsecade care fusesem întotdeauna. Dacă majestatea-sa nu se îndoia de asta, n-avea decît să-mi facă un semn, şi aş fi venit zburînd, pentru a da socoteală de ceea ce făcusem, iar chezăşie pentru toate astea puneam însăşi viaţa mea ; văzînd însă cît de puţin eram preţuit, n-am mai voit să mă înapoiez pentru a-mi relua slujba, mai ales că ştiam că o să-mi cîştig întotdeauna pîinea, oriunde m-aş duce ; voi răspunde însă, pe loc, oricînd voi fi chemat. În acea scrisoare mai spuneam o mulţime de alte lucruri întru slava marelui rege şi apărarea cinstei mele. Înainte de a o trimite, i-am arătat-o şi ducelui care a citit-o cu plăcere ; numaidecît după asta am trimis-o în Franţa, cardinalului de Ferrara.

LX. În vremea asta, Bernardone Baldini, misitul care-i făcea rost ducelui de pietre prețioase, aduse de la Veneția un mare diamant, în greutate de peste treizeci și cinci de carate, iar Antonio, fiul lui Vittorio Landi, avea și el interes ca ducele să-l cumpere. Diamantul fusese odinioară de formă ascuțită; fiind însă lipsit de limpezimea și strălucirea la care te puteai aștepta de la o asemenea nestemată, stăpînii săi îi tăiaseră vîrful, dar, ca să fim drepți, nici așa nu prea strălucea. Mare iubitor de giuvaere, dar slab cunoscător, ducele îl lăsă pe hoțomanul de Bernardone să vadă că ar voi să-i cumpere diamantul. Cum însă acest Bernardone căuta să aibă singur cinstea de a-l înșela pe ducele Florenței, nu-i suflă nici o vorbă tovarășului său, Antonio Landi. Acest Antonio îmi era bun prieten încă din copilărie, și cînd văzu cît de bine eram primit de duce, mă chemă într-una din zile, spre prînz, în Mercato Nuovo și-mi spuse: Benvenuto, sînt sigur că ducele o să-ți arate un diamant, pe care se pare că vrea să-l cumpere; este un diamant mare; înlesnește-i vînzarea, și să știi că-l pot da cu șaptesprezece mii de scuzi de aur. Am credința că ducele o să-ți ceară sfatul, așa că, dacă-l vezi hotărît să-l cumpere, vom face tot ce se poate ca să-l ia. Mi se păru că Antonio ar fi pe deplin împuternicit să hotărască vînzarea diamantului și-i făgăduii că, dacă acesta mi-ar fi fost arătat și mi s-ar fi cerut părerea, să spun tot ce gîndesc, fără a-i micșora valoarea. Precum am spus și mai sus, ducele venea zilnic în atelierul de giuvaergerie și stătea

cîteva ore ; într-o după-amiază, mai bine de opt zile după discuţia de mai sus, excelenţa-sa îmi arătă diamantul, pe care-l recunoscui după amănuntele pe care Antonio Landi mi le dăduse cu privire la formă şi greutate. Vedeam că strălucirea diamantului era cam tulbure, din care pricină i se retezase vîrful, şi desigur că nu l-aş fi sfătuit pe duce să-şi cheltuiască banii pe el ; de aceea, cînd mi-l arătă îi cerui să-mi spună în ce fel să vorbesc, căci pentru un giuvaergiu nu-i tot una dacă piatra pe care o preţuieşte a fost cumpărată, sau abia urmează să fie cumpărată. Excelenţa-sa îmi spuse că diamantul era cumpărat şi-mi ceru să-mi dau doar părerea. Nu voii să pierd prilejul de a-i arăta ducelui, cu modestie, puţinul pe care îl cunoşteam în legătură cu acea piatră. Excelenţa-sa mă îndemnă să mă uit cu băgare de seamă la frumuseţea muchiilor ei. Răspunsei că nu erau chiar atît de frumoase cum îşi închipuie excelenţa-sa şi că diamantul avea vîrful retezat. Dîndu-şi seama că spuneam adevărul, ducele se încruntă şi-mi ceru să preţuiesc piatra şi să-i spun cît cred că valorează. Gîndindu-mă că Antonio Landi mi-o oferise la şaptesprezece mii de scuzi, am socotit că ducele o luase cu cel mult cincisprezece mii ; văzînd însă că îmi ia în nume de rău sinceritatea, mă hotărîi să nu-i deschid ochii şi, întinzîndu-i diamantul, grăii : Aţi dat pe el optsprezece mii de scuzi ! La auzul acestor cuvinte, ducele scoase un „O“ mai mare decît gura unei fîntîni, şi apoi spuse : Acum îmi dau seama că nu te pricepi ! Cu siguranţă, *signor mio* — răspun-

sei eu — că vă înşelaţi ; îngrijiţi-vă să păstraţi faima pietrei, iar eu mă voi îngriji să învăţ a mă pricepe ; spuneţi-mi numai cît v-a costat diamantul, ca să învăţ a mă pricepe deopotrivă cu excelenţa-voastră ! Mă costă peste douăzeci şi cinci de mii de scuzi, Benvenuto ! răspunse ducele, sculîndu-se şi plecînd, cu un zîmbet batjocoritor pe buze. Se aflau de faţă cînd s-au spus aceste cuvinte atît giuvaergiii Gianpagolo şi Domenico Poggini, cît şi broderul Bachiacca [1] ; acesta lucra într-o odaie alăturată, şi auzind gălăgie dăduse fuga, să vadă despre ce-i vorba. Tuturor acestora le spusei : Nu l-aş fi sfătuit niciodată să-l cumpere, dar dacă l-ar fi vrut cu orice preţ cred că-l putea lua cu cincisprezece mii de scuzi sau chiar cu mai puţin : Antonio Landi mi l-a oferit acum opt zile cu şaptesprezece mii de scuzi. Dar poate că ducele vrea ca diamantul să capete o anumită faimă, căci, de vreme ce Antonio Landi mi l-a oferit la un asemenea preţ, dracu l-ar lua pe Bernardone dacă a îndrăznit s-o înşele pe excelenţa-sa cu atîta neruşinare. Şi, încredinţaţi că aşa ceva nu putea fi adevărat — cînd de fapt era — luarăm în rîs naivitatea ducelui.

LXI. Isprăvisem — după cum am mai spus — toate pregătirile legate de execuţia Meduzei : făcusem o întăritură metalică şi o acoperisem cu un înveliş de pămînt, gros de două degete, care slujea

[1] *Antonio Verdi*, poreclit Bachiaca, frate cu Francesco Verdi.

drept schelet, deasupra căruia, după ce l-am uscat bine, am turnat ceară, pe care am modelat-o aşa cum am dorit. Ducele, care a venit în cîteva rînduri să vadă Meduza, se temea într-atîta că turnarea în bronz n-avea să-mi iasă cum trebuia, încît ar fi dorit ca pentru asta să chem un maistru turnător. Întrucît excelenţa-sa vorbea într-una şi cu multe laude despre priceperea mea, majordomul se folosi de puterea pe care o avea asupra tuturor magistraţilor sărmanei cetăţi a Florenţei ca să-mi întindă o cursă, în care să-mi frîng gîtul. (Pare de necrezut cum se putuse ca acest duşman al meu, fiu al unui dogar incult din Prato, să capete atît de multă putere numai pentru că fusese un puturos de preceptor al lui Cosimo de'Medici înainte ca acesta să fi ajuns duce !) După cum am mai spus, majordomul stătea la pîndă să mă lovească ; văzînd însă că n-avea cum să se agaţe de mine, ticălosul se gîndi s-o caute pe Gambetta, mama uceniculuí meu Cencio, şi, împreună cu acea tîrîtură nenorocită, puse la cale o mîrşăvie menită să mă sperie într-atît, încît să-mi iau tălpăşiţa. Îşi asigurară şi sprijinul poliţaiului (un bolognez oarecare izgonit mai tîrziu de către duce tocmai pentru asemenea îndeletniciri) şi, într-o sîmbătă noapte, către orele trei, Gambetta — în înţelegere cu nebunul şi ticălosul de preceptor — majordom — veni la mine însoţită de fiul ei, pe care îmi spuse că-l ţinuse închis în casă, timp de cîteva zile, ca să mă scape de o nenorocire. Îi răspunsei că, în ce mă privea, n-avea decît să nu-l ţină închis. Îmi ceru atunci să-l

ascund pe băiat în casa mea, căci îl caută poliţia, care îl va aresta oriunde în altă parte. Răspunsei că împreună cu mine locuia sora mea, care era văduvă şi avea şase fetiţe nevinovate ca nişte îngeri, aşa că nu puteam primi pe nimeni în casă. Mă înştiinţă atunci că majordomul îi poruncise poliţaiului să mă aresteze cu orice preţ, dar că, dacă nu vream să-l ţin pe fiu-său în casa mea, trebuia să-i dau ei o sută de scuzi şi nu mai aveam de ce să mă tem, căci majordomul îi era foarte bun prieten şi îl putea face să joace după cum îi cînta ea, dacă — bineînţeles — îi dădeam suta de scuzi. De mînie, îmi ieşii din fire şi-i spusei : Piei din faţa mea, putoare neruşinată ! Dacă nu mă gîndeam la lume şi la nevinovăţia acestui copil nenorocit, te spintecam pînă acum cu cuţitul ăsta, pe care am pus mîna de două-trei ori. Cu aceste cuvinte şi cu o ploaie de ghionţi, îi azvîrlii afară din casă atît pe ea, cît şi pe fiu-său.

LXII. Gîndindu-mă apoi la ticăloşia şi puterea acelui blestemat de preceptor, îmi spusei că cel mai bine era să mă îndepărtez puţin de această drăcească uneltire, aşa că, dis-de-dimineaţă, lăsîndu-i sorei mele giuvaere în valoare de două mii de scuzi, încălecai şi pornii spre Veneţia, luîndu-l cu mine pe Bernardino di Mugello, servitorul de care am amintit mai sus. Din Ferrara, îi scrisei excelenţei-sale că, deşi am plecat fără învoirea sa, o să revin fără a fi chemat. Mai tîrziu, după ce sosii la Veneţia, mă gîndii la feluritele chipuri în care mă putea lovi ne-

miloasa mea soartă ; eram însă vesel şi sănătos, aşa că, potrivit obiceiului meu, mă hotărîi să mă iau la harţă cu ea. Toate aceste gînduri legate de păţaniile mele nu mă împiedicară totuşi să-mi petrec vremea de minune în acel oraş frumos şi bogat ; mersei să-l salut pe minunatul pictor Tiziano [1] şi pe Iacopo del Sansovino, preţuitul sculptor şi arhitect — florentin de-al nostru — intrat cu leafă foarte frumoasă în slujba *signoriei* Veneţiei. Cu Sansovino mă şi cunoscusem de altfel în tinereţea mea, atît la Roma, cît şi la Florenţa, de unde era. Amîndoi aceşti oameni de preţ mă primiră cu multă plăcere. A doua zi, mă întîlnii cu *messer* Lorenzo de'Medici [2] care mă prinse de mînă cu cea mai mare bucurie, căci ne cunoscusem la Florenţa, pe vremea cînd lucram la monedele ducelui Lessandro, şi ne revăzusem la Paris, pe cînd mă aflam în slujba regelui. La Paris locuia în casa lui *messer* Giuliano Buonaccorsi şi, fiindcă nu putea merge nicăieri fără a fi ameninţat de cele mai mari primejdii, stătea mai tot timpul în casa mea, privind cum trudeam la marile mele lucrări. Şi, cum spun, potrivit acestei vechi legături, mă luă de mînă şi mă duse la el acasă, unde se afla şi Leone Strozzi, prior al oraşului Capua, fratele lui *signor* Pietro ; bucuroşi să mă vadă şi crezîndu-mă

[1] *Tiziano Veccelio* (1477—1576), mare pictor italian, şeful şcolii veneţiene. Neîntrecut colorist, autor a numeroase capodopere.

[2] *Lorenzino (Lorenzaccio) de'Medici*, după ce-l ucisese pe ducele Alessandro, trăia mai mult ascuns, ştiind că ducele Cosimo pusese un mare premiu pe capul său.

în drum spre Franţa, mă întrebară cît aveam de gînd să întîrzii la Veneţia. Le povestii tărăşenia pentru care părăsisem Florenţa şi le spusei că în două-trei zile mă voi înapoia acolo, ca să-l slujesc pe mărinimosul meu duce. La auzul acestor cuvinte, şi priorul, şi *messer* Lorenzo mă priviră cu atîta mînie, încît mă băgară în sperieţi, şi-mi spuseră : Ai face mai bine să te înapoiezi în Franţa, unde te bucuri de avere şi de faimă ; înapoindu-te la Florenţa vei pierde tot ce-ai cîştigat în Franţa şi vei avea parte numai de necazuri. Nu suflai o vorbă, şi chiar a doua zi — cît putui mai pe ascuns — luai drumul spre Florenţa, unde între timp uneltirile drăceşti dăduseră greş, căci îi scrisesem ducelui, arătîndu-i pricina care mă dusese la Veneţia. Sosind la Florenţa, mă înfăţişai ducelui, care mă primi fără nici un fel de ceremonie, ci doar cu obişnuita sa rezervă şi asprime. Deveni însă repede binevoitor şi mă întrebă unde am fost. Răspunsei că inima mea nu se îndepărtase niciodată de excelenţa-sa, deşi fusesem nevoit — din pricini bine întemeiate — să umblu o bucată de vreme hoinar, fără nici un rost. Devenind şi mai binevoitor, ducele îmi ceru să-i vorbesc de Veneţia, şi după ce vorbirăm, încheie, sfătuindu-mă să-mi văd de lucru şi să-i termin statuia lui Perseu. Mă întorsei acasă vesel şi fericit, împărtăşind această veselie şi familiei mele, adică surorii mele şi celor şase fetiţe, şi mă apucai din nou de lucru, zorind pe cît puteam.

LXIII. Cea dintîi lucrare pe care am turnat-o în bronz a fost marele bust al ducelui, pe care îl modelasem din pămînt, în atelierul de giuvaergie, în timp ce eram bolnav de rinichi. A fost o lucrare prețuită, deși nu o făcusem decît cu scopul încercării pămînturilor, pentru turnarea în bronz. Știam că marele Donatello își turnase lucrările în bronz folosind pămîntul de Florența, dar mi se părea că a avut de întîmpinat greutăți de nedescris, pe care le puneam pe socoteala pămîntului ; de aceea am ținut ca înainte de a mă apuca să-l torn pe Perseu în bronz să fac această primă încercare ; găsii că pămîntul era bun, așa că marile greutăți pe care le întîmpinase în ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor sale se datorau numai unei oarecare neînțelegeri a minunatului Donatello. După cum am spus și mai sus, pregătind pămîntul după toate regulile artei, m-am slujit minunat de el pentru a turna bustul ducelui ; cum însă încă nu-mi construisem cuptorul, m-am folosit de acela al meșterului clopotar Zanobi di Pagno. Văzînd că bustul a ieșit foarte curat, mi-am zidit fără întîrziere — după planurile și desenele mele — un mic cuptor, în atelierul pe care ducele mi-l făcuse chiar în casa pe care mi-o dăruise ; de îndată ce cuptorul a fost gata, m-am pregătit în cea mai mare grabă să trec la turnarea Meduzei, femeia care se zvîrcolește sub picioarele lui Perseu. Și fiindcă turnarea era foarte grea și ca să înlătur orice greșală, am ținut să-mi iau toate măsurile de prevedere. Iată de ce cea dintîi lucrare turnată cu ajutorul mi-

culul meu cuptor a ieşit atît de bine şi atît de curată, încît prietenii mei erau de părere că nu mai trebuia s-o curăţ ; asta au iscodit-o de altfel unii germani şi francezi care — lăudîndu-se cu descoperirea nu ştiu căror taine — susţin că pot turna bronzul fără a mai trebui să-l cureţe după aceea ; este însă o adevărată nebunie, căci bronzul trebuie curăţat după turnare cu ciocanul şi cu dalta, aşa cum au făcut minunaţii maeştri ai antichităţii, sau acei moderni care s-au priceput să lucreze cu acest metal. Felul în care a ieşit turnarea i-a plăcut mult excelenţei-sale, care a venit în cîteva rînduri acasă la mine să vadă Meduza, îndemnîndu-mă astfel să lucrez cît mai frumos ; Bandinello mă pizmuia însă cu atîta furie, încît nu-i dădu pace ducelui pînă nu-i băgă în cap că, deşi izbuteam să torn, una cîte una, diferitele părţi ale statuii, nu puteam fi în stare să le unesc în grup — căci nu eram decît un începător în această artă — şi că tocmai de aceea trebuia ca excelenţa-sa să aibă grijă să nu-şi arunce banii de pomană. Atîta putere au avut toate astea, încît mi s-au tăiat lefurile lucrătorilor, fiind astfel nevoit să mă cert cu ducele ; l-am aşteptat într-o dimineaţă în Via dei Servi şi i-am spus îndîrjit : De vreme ce nu-s ajutat cu cele ce-mi sînt de trebuinţă, am dreptul să bănui că excelenţa-voastră nu are încredere în mine ; vă spun însă din nou că sînt în stare — aşa cum v-am făgăduit — să scot lucrarea de trei ori mai frumoasă ca modelul.

LXIV. Cînd văzui că cele rostite de mine n-au nici o urmare, căci excelenţa-sa nu-mi răspundea nimic, mă cuprinse deodată o mînie cumplită şi o patimă atît de înverşunată, încît nu mă putui opri să nu spun cele ce urmează : Acest oraş, o, *signor mio*, a fost într-adevăr o şcoală a celor mai mari talente ; se ştie însă că de îndată ce unul a învăţat ceva, a trebuit — dac-a voit să sporească gloria patriei şi a ilustrului său principe — să se ducă să lucreze în altă parte. Acesta este adevărul, *signor mio* ; excelenţa-voastră ştie cine a fost Donatello, cine a fost marele Leonardo da Vinci şi cine este astăzi strălucitul Michelagnol Buonarroti ; toţi aceştia sînt artişti care prin talentul lor au sporit gloria excelenţei-voastre. Trag nădejdea să-mi pot face şi eu datoria şi de aceea, o, *signor mio*, îngăduiţi-mi să plec de aici. Să aibă însă excelenţa-voastră grijă să nu-l lase să plece pe Bandinello ; miluiţi-l chiar cu mai mult decît cere, căci este atît de nepriceput, încît plecînd în altă parte ar fi în stare să facă de rîs această nobilă şcoală. Şi-acum, îngăduiţi-mi să plec, *signore* ; iar pentru toate ostenelile mele de pînă acum nu-mi trebuie altă răsplată decît bunăvoinţa preailustrei voastre excelenţe. Văzîndu-mă atît de hotărît, ducele se întoarse spre mine, oarecum supărat, şi-mi spuse : Nu-ţi va lipsi nimic, Benvenuto, dacă vei voi să-ţi termini lucrarea. Îi mulţumii şi-i spusei că nici nu doream altceva decît să le arăt invidioşilor că eram în stare să duc la bun sfîrşit lucrarea făgăduită. După ce mă despărţii de exce-

lenţa-sa, primii un oarecare sprijin bănesc, dar atît de slab, încît voind ca lucrarea să meargă ceva mai repede trebuia să dau din buzunarul meu. În fiecare seară mă duceam în garderoba excelenţei-sale, unde fraţii Domenico şi Gianpagolo Poggini lucrau pentru ducesă un vas de aur — de care am mai vorbit — şi o cingătoare, tot de aur ; ducele îmi poruncise şi el să-i fac un model pentru un pandantiv în care să fie legat acel mare diamant cumpărat prin Bernardone şi Antonio Landi. Căutasem zadarnic să nu primesc această lucrare, căci ducele, luîndu-mă cu binişorul, m-a făcut să muncesc la ea în fiecare seară, pînă la orele patru. Prin tot felul de momeli a încercat să mă facă să lucrez şi ziua, dar n-am vrut cu nici un chip să-i dau ascultare ; cred că asta l-a cam supărat, căci într-o seară, cînd am venit ceva mai tîrziu ca de obicei, excelenţa-sa îmi spuse : Fii *malvenuto* [1] ! Auzind aceasta, îi răspunsei : Acesta nu este numele meu, *signor mio ;* pe mine mă cheamă Benvenuto ! Socot însă că excelenţa-voastră glumeşte, aşa că nu-i mai spun altceva. Ducele spuse însă că nu glumea, ci vorbea cu tot dinadinsul, şi-mi ceru să iau aminte la ceea ce făceam, întrucît îi ajunsese la ureche că, folosindu-mă de bunăvoinţa sa, mă cam ţineam de înşelătorii, păgubind cînd pe unul, cînd pe altul. Îl rugai să binevoiască a-mi arăta un singur om pe care l-aş fi pungăşit ; ducele se uită mînios la mine şi-mi spuse : Du-te de-i înapoiază lui

[1] Fii rău venit ! Joc de cuvinte în legătură cu numele artistului.

Bernardone ceea ce i-ai luat : iată unul pe care l-ai înşelat ! *Signor mio,* răspunsei eu, vă mulţumesc şi vă rog să binevoiţi a asculta numai patru cuvinte : e-adevărat că Bernardone mi-a împrumutat o balanţă veche, două nicovale şi trei ciocănaşe, dar se împlinesc cincisprezece zile de cînd i-am spus lucrătorului său Giorgio da Cortona să trimită după aceste scule, iar astăzi, acesta din urmă a venit chiar el să le ia ; dacă aflaţi cumva că de la naşterea mea şi pînă astăzi m-am folosit prin înşelăciune de bunul unui singur om, la Roma sau în Franţa, cercetaţi atît prin aceia care m-au bîrfit, cît şi prin alţii, şi dacă este adevărat, pedepsiţi-mă cu vîrf şi-ndesat. Văzînd că mă apucaseră toate năbădăile, ducele se întoarse către mine şi, luîndu-mă cu duhul blîndeţii, îmi spuse : Cuvintele mele nu-i privesc pe cei nevinovaţi ; voi fi şi de-acum încolo la fel de bucuros să te văd, ca şi pînă astăzi. Ticăloşia lui Bernardone, răspunsei eu, mă sileşte s-o întreb şi s-o rog pe excelenţa-voastră să-mi spună cît a costat-o acel diamant mare, cu vîrful tăiat ; trag astfel nădejde să vă pot arăta pricina pentru care acest blestemat ţine să-mi răpească bunăvoinţa voastră. Ducele îmi spuse de îndată : Diamantul m-a costat douăzeci şi cinci de mii de scuzi. Dar de ce mă întrebi ? Pentru că în ziua cutare, la ora cutare, aflîndu-mă în Mercato Nuovo, am fost rugat să vă îndemn să cumpăraţi diamantul de către Antonio, fiul lui Vittorio Landi, care încă de la bun început mi-a spus că piatra preţuieşte şaisprezece mii de ducaţi ; or, excelenţa-voastră ştie bine

cu cît a cumpărat-o. Despre adevărul spuselor mele întrebaţi-i pe *ser* Domenico Poggini şi pe fratele său Gianpagolo — amîndoi aci de faţă — cărora le-am arătat toate astea încă de atunci ; n-am mai suflat apoi nici o vorbă, deoarece excelenţa-voastră mi-a spus că nu mă pricep, ceea ce m-a făcut să cred că aţi dori să sporiţi preţul diamantului. Aflaţi, *signor mio*, că mă pricep şi, pe de altă parte, sînt un om atît de cinstit ca şi oricare altul de pe această lume : eu n-o să caut să fur opt sau zece mii de ducaţi deodată, ci mă voi trudi să-i cîştig cu sudoarea frunţii; am intrat în slujba excelenţei-voastre ca sculptor, giuvaergiu şi meşter de monetărie, şi nicidecum ca să vă fac cunoscute faptele altora, iar dacă astăzi v-am spus toate astea, am făcut-o numai întru apărarea mea, şi de aceea nu-mi trebuie nici sfertul [1] ce mi s-ar cuveni : am vorbit în faţa atîtor oameni de seamă, pentru ca excelenţa-voastră să nu mai dea crezare spuselor lui Bernardone. Ducele sări numaidecît furios şi trimise după Bernardone. Acesta fu nevoit să fugă la Veneţia, împreună cu Antonio Landi, care pretinse că nu despre acest diamant voise să-mi vorbească. Cînd se înapoiară de la Veneţia, mă dusei la duce şi-i spusei : Iată, *signore*, că ceea ce am susţinut eu s-a adeverit, iar ceea ce v-a spus Bernardone în legătură cu sculele a fost minciună ; aţi face bine să deschideţi o cercetare, iar eu mă voi

[1] Potrivit legilor din acea vreme, denunţătorului i se cuvenea un sfert din valoarea amenzii sau despăgubirilor încasate de stat în urma denunţului.

înfăţişa poliţaiului. Cată de fii om cinstit, Benvenuto, îmi răspunse ducele, precum ai fost şi pînă acum şi nu-ţi mai face griji de pomană. Pînă la urmă, toată povestea a fost dată uitării şi n-am mai auzit niciodată vorbindu-se de ea. Am dat zor să termin pandantivul, şi cînd, într-o bună zi, l-am dat gata şi m-am dus să i-l înmînez, ducesa mi-a spus că preţuieşte tot atît cît diamantul cumpărat prin Bernardone şi a ţinut să i-l prind la gît cu mîna mea, lucru pe care l-am făcut cu ajutorul unui ac, dat chiar de ea, după care am plecat, sigur de întreaga bunăvoinţă a ducesei. Am aflat mai tîrziu — dar nu ştiu dacă-i adevărat — că l-ar fi pus pe un neamţ, sau alt străin, să lege altfel piatra, după sfatul lui Bernardone, care pretindea că diamantul ar arăta şi mai frumos într-o legătură mai simplă.

LXV. După cum am mai spus, fraţii Domenico şi Giovanpagolo Poggini, amîndoi aurari, cizelau în garderoba ducelui — după desenele mele — cîteva mici vase de aur, împodobite cu chipuri în basorelief şi cu alte frumoase ornamente. În repetate rînduri i-am spus ducelui : Dacă excelenţa-voastră, *signor mio*, mi-ar asigura plata cîtorva lucrători, aş putea să vă fac tipare de monede şi medalii care să vă înfăţişeze chipul, luîndu-mă la întrecere cu cei vechi şi trăgînd nădejde să-i şi întrec, întrucît, de cînd am terminat medaliile papii Clemente şi pînă astăzi, am învăţat atîtea, încît aş putea lucra mult mai bine ca atunci ; cît despre monede, le-ar întrece

pe cele lucrate pentru ducele Alessandro, care trec şi astăzi drept foarte frumoase ; v-aş mai face de asemeni mari vase de aur şi de argint, la fel cu cele pe care le-am făcut pentru minunatul rege Francisc al Franţei, numai datorită înlesnirilor pe care mi le-a asigurat şi fără ca din pricina lor să se întîrzie execuţia coloşilor sau a celorlalte statui. Ducele îmi răspunse : Fă-le, şi voi vedea. Nu-mi dădu însă nici un sprijin şi nu-mi făcu nici o înlesnire. O singură dată puse să mi se dea cîteva livre de argint şi-mi spuse : Este argint din minele mele [1] : fă-mi din el un vas frumos. Nu voiam să întîrzii statuia lui Perseu, dar nici nu voiam să-l refuz pe duce ; dădui deci vasul să fie făcut după desenele şi modelele mele de ceară unui anume Piero di Martino, giuvaergiu şi tîlhar fără pereche, care greşi vasul încă de la bun început, iar apoi nici nu mai puse mîna pe el ; pierdui astfel mai multă vreme decît dacă-l făceam pe de-a-ntregul cu mîna mea. Adăstai necăjit timp de cîteva luni, dar, văzînd că Piero nici nu lucrează şi nici nu pune pe altcineva să-l termine, îi cerui vasul înapoi ; îmi ieşiră însă peri albi pînă să-l capăt, fără a mai vorbi de corpul vasului, care fusese prost început, sau de restul argintului pe care i-l dădusem. Aflînd totul, ducele trimise după vas şi după modele, fără a pomeni vreodată ceva în legătură cu asta, numai că folosi desenele pentru a da comenzi mai multor giuvaergii din Veneţia şi din

[1] Cosimo I exploata minele de argint de la Capiglia şi Pietrasanta.

alte părți, care-l slujiră însă foarte prost. Fiindcă ducesa îmi cerea într-una să-i execut lucrări de giuvaergerie, o lămurii în cîteva rînduri că eram cunoscut în întreaga Italie drept un bun giuvaergiu, dar că tot în Italia nu văzuse nimeni vreo sculptură făcută de mîna mea, iar unii sculptori își băteau chiar joc de mine, ca niște turbați, numindu-mă sculptor tînăr ; dacă-mi ajuta Dumnezeu să-l pot arăta în Piața Palatului pe Perseu al meu gata terminat, nădăjduiam să pot dovedi că eram sculptor bătrîn. Și, întors acasă, lucram zi și noapte, fără să mă mai arăt la palat. Socotind însă că nu se cădea să pierd bunăvoința ducesei, dădui să i se facă mai multe văsulețe de argint, mari cît o ulcică de doi bani și împodobite cu frumoase măști în stil antic. Văzîndu-le, ducesa se bucură nespus și îmi plăti argintul și aurul întrebuințat ; folosii prilejul ca s-o rog pe excelența-sa să-i arate ducelui că primeam prea puțin ajutor pentru o lucrare atît de mare și să-i ceară să nu mai dea crezare veninoasei limbi a lui Bandinello, care nu făcea decît să-mi pună bețe-n roate pentru a mă împiedica să-l termin pe Perseu. La aceste rugăminți ale mele, ducesa ridică din umeri, spunîndu-mi : Desigur, ar trebui să știe și ducele că Bandinello al său nu face nici două parale !

LXVI. Pe la palat mă duceam numai rareori, căci stăteam acasă și lucram cu multă rîvnă, să-mi termin opera ; a trebuit să plătesc lucrătorii din buzunarul meu, căci, după ce timp de optsprezece luni mi-a

plătit cîţiva lucrători, prin Lattanzio Gorini, ducele s-a plictisit şi a întrerupt plata lor. L-am întrebat atunci pe Lattanzio de ce nu mi se mai dau bani. De ce nu-ţi isprăveşti o dată lucrarea ? Se crede că n-o s-o termini în vecii vecilor ! îmi răspunse el, cu glasul acela ce aducea a zumzet de ţînţar şi bîţîindu-şi mîinile, care-l făceau să semene cu un păianjen. Lovi-v-ar buba neagră, pe tine şi pe toţi cei care cred că n-o să termin niciodată ! îi strigai eu mînios. Şi aşa, lipsit de orice nădejde, mă înapoiai acasă, la nefericitul meu Perseu, şi vărsai lacrimi amintindu-mi cît de bine o dusesem la Paris, pe cînd mă aflam în slujba acelui minunat rege Francisc ; în timp ce acolo totul îmi mergea din plin, aici îmi lipsea totul. După ce în cîteva rînduri era cît pe-aci să cad pradă deznădejdii, într-una din zile încălecai pe frumosul meu căluţ şi, băgînd în buzunar o sută de scuzi, plecai la Fiesole, să-mi văd un fiu natural, pe care mi-l creştea o cumătră, nevasta unuia dintre lucrătorii mei. Îmi găsii copilul sănătos, voinic, şi, cu toată amărăciunea, nu mă putui împiedica să-l sărut ; cînd să plec, se agăţă zdravăn cu mînuţele de gîtul meu şi nu-mi dădu drumul, ţipînd cît îl ţinea gura ; era o adevărată minune să-l vezi, căci nu avea decît doi ani. Mă despărţii de el lăsîndu-l plîngînd de-ţi rupea inima şi mă îndreptai spre Florenţa, hotărît ca dacă-l întîlnesc pe Bandinello, care obişnuia să meargă în fiecare seară la o proprietate pe care o avea dincolo de San Domenico, să-l fac una cu pămîntul. Cînd ajunsei în piaţa San Domenico,

Bandinello tocmai venea din partea cealaltă. Pornit să fac vărsare de sînge, mă îndreptai spre el, dar, uitîndu-mă mai bine, îl văzui neînarmat, călare pe un amărît de catîr, care aducea mai curînd a măgar, şi avînd alături un băieţandru cam de zece ani ; cum dădu cu ochii de mine, se făcu galben ca ceara şi începu să tremure din cap pînă-n picioare. Dîndu-mi seama că aş săvîrşi o mîrşăvie, îi spusei : Nu te teme, laşule, căci n-am să-ţi fac cinstea de-a te lovi. Se uită la mine cu umilinţă şi nici măcar nu crîcni. Băgîndu-mi minţile-n cap, îi mulţumii Domnului, care, în înţelepciunea lui, nu-mi îngăduise o asemenea ticăloşie. O dată scăpat de acea furie drăcească, simţii cum îmi creştea inima de bucurie şi-mi spusei : De se va îndura Domnul să-mi pot termina lucrarea, nădăjduiesc să-i fac să crape pe toţi nemernicii de duşmani ; răzbunarea mea va fi astfel mult mai mare şi mai glorioasă decît dacă îl răpuneam pe unul singur. Însufleţit, deci, de această nobilă hotărîre, mă întorsei acasă. După trei zile aflai că acea cumătră îmi înăbuşise singurul meu fecior, pricinuindu-mi astfel cea mai crîncenă durere pe care am îndurat-o vreodată. Cu toate astea, îngenuncheai la pămînt şi, potrivit obiceiului, îi mulţumii Domnului, plîngînd şi spunînd : Stăpîne, Doamne, tu mi l-ai dat, tu mi l-ai luat ; pentru toate, ţie îţi mulţumesc din toată inima. Aproape că-mi pierdusem minţile de prea multă durere ; totuşi, mă întării şi mă mîngîiai, încet-încet, cît putui mai bine.

LXVII. În vremea asta, tînărul Francesco, fiul lui Matteo, fierarul, plecă din slujba lui Bandinello. Întrebîndu-mă dacă voiam să-i dau ceva de lucru, primii cu plăcere şi-i dădui să cureţe Meduza, pe care între timp o şi turnasem. După cincisprezece zile, tînărul îmi spuse că a vorbit cu Bandinello, care i-a cerut să mă înştiinţeze că dacă vream cumva să lucrez o statuie din marmură, era gata să-mi dăruiască un bloc frumos. Fără să stau pe gînduri, răspunsei : Înştiinţează-l că primesc ; s-ar putea ca asta să fie pentru el o marmură aducătoare de nenorocire, căci nu se-astîmpără şi uită prin ce primejdie l-am făcut să treacă în piaţa San Domenico; spune-i că vreau marmura, cu orice preţ ; eu nu vorbesc niciodată de el, iar dobitocul mă plictiseşte într-una ; cred, de altfel, că şi tu ai venit să lucrezi cu mine tot fiindcă te-a trimis el, ca să mă spionezi ; şi-acum ia-ţi tălpăşiţa şi du-te de-i spune că vreau marmura, chiar dac-o să crape de ciudă, şi nu cumva să vii fără ea !

LXVIII. Într-o bună zi îmi veni chef să mă duc pe la palat, căci nu mai dădusem pe-acolo de-o bună bucată de vreme. Ducele era cam spre sfîrşitul mesei şi — după cîte aflai — vorbise chiar în dimineaţa aceea de mine, lăudîndu-mă îndeosebi pentru priceperea mea în legarea pietrelor preţioase. De îndată ce mă zări, ducesa îl trimise pe *messer* Sforza [1] să

[1] *Sforza Almeni*, pe care mai tîrziu (la 22 mai 1566) Cosimo I avea să-l ucidă cu mîna sa.

mă cheme. Cînd mă apropiai, excelenţa-sa mă rugă să-i leg un mic diamant într-un inel pe care îmi spuse că doreşte să-l poarte mereu în deget ; îmi dădu apoi măsura degetului şi diamantul, care preţuia cam două sute de scuzi, rugîndu-mă să-i dau inelul gata cît mai curînd. Îndată după asta, ducele îi spuse ducesei : Fără îndoială că Benvenuto n-a avut egal în această meserie, dar astăzi, după ce a părăsit-o, cred că a lucra un asemenea inel ar însemna o prea mare trudă pentru el ; vă rog, deci, să nu-l obosiţi cu astfel de fleacuri, care i-ar răpi prea mult timp, nemaifiind deprins cu ele. Îi mulţumii ducelui pentru vorbele astea şi-l rugai să-mi dea voie să lucrez pentru doamna ducesă acel lucru de nimic ; mă apucai apoi numaidecît de treabă, şi în cîteva zile dădui gata inelul, pe care ducesa urma să-l poarte pe degetul mic. Cizelai pe el, în relief înalt, patru capete de copii şi patru măşti, care cuprindeau întregul inel ; mai făcui nişte fructe şi alte ornamente smălţuite, aşa încît, împreună, inelul şi diamantul arătau foarte bine. Îl dusei numaidecît ducesei, care îmi spuse cu bunăvoinţă că făcusem o lucrare foarte frumoasă şi că mă va ţine minte. Inelul i-l trimise în dar regelui Filip [1], iar după asta îmi comanda într-una cîte ceva, vorbindu-mi însă atît de frumos, încît mă făceam luntre şi punte s-o slujesc, cu toate că bani nu prea vedeam (şi Dumnezeu ştie cît de mare nevoie aveam, căci, dorind să-mi văd termi-

[1] *Filip al II-lea* — regele Spaniei şi al Ţărilor de Jos, fiul lui Carol Quintul şi al Isabellei de Portugalia.

nată statuia lui Perseu, tocmisem nişte lucrători care să mă ajute şi-i plăteam din buzunarul meu); totodată începui să mă arăt pe la palat mai des decît pînă atunci.

LXIX. În după-amiaza unei zile de sărbătoare mă dusei la palat şi, ajungînd în sala Orologiului, văzui că uşa dinspre garderobă era deschisă; apropiindu-mă puţin, ducele mă chemă bucuros şi-mi spuse: Fii binevenit! Iată o casetă, pe care mi-a trimis-o în dar *signor* Stefano di Pilestina [1]; deschide-o, să vedem ce cuprinde. De cum o deschisei, îi şi spusei ducelui: *Signore*, aceasta este o statuie de marmură grecească şi înfăţişează o adevărată minune; nu-mi amintesc ca printre antichităţi să mai fi întîlnit un chip de băiat atît de frumos lucrat. De aceea, vă propun să-i repar chiar eu capul, braţele şi picioarele. O să-i adaug un vultur, ca să-i putem pune numele Ganimede [2]. Şi deşi nu se cade ca un om ca mine să repare statui — căci asta-i meserie de cîrpaci —, măiestria acestui mare artist mă sileşte să-l slujesc. Ducele se bucură mult aflînd că statuia era atît de frumoasă şi mă întrebă cîte şi mai cîte. Desluşeşte-mi şi mie, Benvenuto, grăi el apoi, în ce anume stă iscusinţa acestui maestru, care te minunează pînă într-atît. Mă trudii cît

[1] *Stefano Colonna* — principe de Palestrina, comandantul armatei ducelui Cosimo.
[2] Statuia lui Ganimede, reparată de Cellini, se află la Muzeul Naţional din Florenţa.

putui să-l fac să înţeleagă frumuseţea, maniera rară şi deosebitul talent cu care fusese lucrată această operă; vorbii îndelung despre toate acestea şi eram cu atît mai bucuros, cu cît vedeam că excelenţa-sa mă asculta cu cea mai mare plăcere.

LXX. În vreme ce stăteam de vorbă cu ducele despre nişte lucruri atît de plăcute, unul dintre paji părăsi garderoba, şi cu acest prilej intră Bandinello. Văzîndu-l, ducele se cam încruntă şi-l întrebă pe un ton aspru: Ce cauţi aici? Fără a da vreun răspuns, Bandinello îşi aruncă privirile către caseta în care se afla statuia, rînji răutăcios şi, clătinînd din cap, spuse, întorcîndu-se spre duce: *Signore,* e unul din acele lucruri despre care v-am vorbit în atîtea rînduri. Aflaţi că aceşti antici habar n-aveau de anatomie şi din această pricină operele lor sînt pline de greşeli. În acest timp stăteam liniştit şi nu ascultam nimic din cele spuse de el; ba îi mai întorsesem şi spatele. Cînd dobitocul îşi termină pălăvrăgeala sa fără haz, ducele grăi: Dar bine, Benvenuto, se spun despre statuie cu totul alte lucruri de cît mi-ai spus tu adineauri, folosind argumente atît de frumoase! Apără-ţi-o cît de cît! Răspunsei fără nici o şovăială cuvintelor pe care ducele mi le adresase cu atîta bunăvoinţă: Excelenţa-voastră trebuie să ştie că Baccio Bandinello are în el numai răutate; aşa a fost el întotdeauna, şi de aceea orice-ar privi, fie chiar şi

un lucru de o desăvîrşită frumuseţe, se schimbă, cînd ajunge sub ochii lui, în tot ce poate fi mai urît. Eu, însă, mă simt atras numai spre bine şi văd mai limpede adevărul ; de aceea, tot ce i-am spus excelenţei-voastre despre această preafrumoasă statuie este numai adevărul adevărat, în vreme ce spusele lui Bandinello nu-s alta decît însăşi răutatea sa. Ducele mă asculta cu multă plăcere, iar în timp ce vorbeam, Bandinello se frămînta în toate felurile, schimonosindu-şi chipul, care şi aşa era cum nu se poate mai urît.

Îndată după aceea, ducele se sculă şi se îndreptă către odăile de jos, urmat de Bandinello. Cameriştii mă traseră de capă şi mă luară cu ei. Merserăm deci după duce, iar cînd excelenţa-sa ajunse într-o încăpere unde se aşeză, eu şi Bandinello ne aşezarăm unul la dreapta, iar celălalt la stînga sa. Stăteam liniştiţi, iar cei cîţiva slujitori ai excelenţei-sale care se aflau de faţă se uitară ţintă la Bandinello, rîzînd pe înfundate de ceea ce-i spusesem în odaia de sus. Iată, însă, că Bandinello prinse să povestească, spunînd : Cînd am dezvelit statuia mea, înfăţişîndu-i pe Hercules şi pe Cacus [1], cred că mi-au fost făcute peste o sută de sonete, în care gloata îmi spunea cele mai necruţătoare răutăţi. Nu mă putui atunci împiedica să nu spun : *Signore*, cînd Michelagnolo Buonarroti al

[1] *Cacus* — tîlhar vestit, care — după legendă — se bucura de o forţă extraordinară. A fost ucis de Hercules.

nostru şi-a dezvelit *Sacristia*[1] lui, unde se văd atîtea statui frumoase, minunata şi înzestrata noastră şcoală, prietenă a adevărului şi a binelui, i-a adresat peste o sută de sonete, care parcă se luau la întrecere să-l laude cît mai mult; şi aşa cum opera lui Bandinello merita toate răutăţile care i s-au spus, la fel şi opera lui Michelagnolo era vrednică de toate laudele. La auzul acestor cuvinte, Bandinello turbă de furie şi — gata să crape de ciudă — se întoarse spre mine, întrebîndu-mă: Dar tu ce părere ai? Dacă o să ai răbdare să asculţi, răspunsei eu, o să ţi-o spun! Hai, dă-i drumul! zise el. Ducele şi ceilalţi care se aflau de faţă stăteau cu toţii atenţi. Luînd cuvîntul, începui prin a-i spune: Află că-mi pare rău că trebuie să-ţi arăt lipsurile acelei lucrări; n-o să-ţi spun însă nimic de la mine, ci numai aceea ce spune virtuoasa noastră şcoală. Cum însă aci-mi trîntea cîte-o mojicie, aci-şi bîţîia în fel şi chip mîinile şi picioarele, neisprăvitul sfîrşi prin a mă scoate într-atîta din sărite, încît îmi dădui drumul la gură într-un chip mult mai neplăcut decît aş fi făcut-o dacă se purta altfel. Această virtuoasă şcoală, urmai eu, spune aşa dar că dacă i-ai tăia părul lui Hercules, acestuia nu

[1] De fapt *Sacristia Nouă*. Cellini face aluzie la capela funerară a familiei de'Medici, din biserica San Lorenzo. Se află aici, sculptate de Michelangelo, celebrele statui *Ziua şi Noaptea*, pentru mormîntul lui Giuliano, duce de Nemours, şi *Răsăritul şi Apusul*, pentru mormîntul lui Lorenzo, duce de Urbino, ambii nepoţi ai lui Lorenzo il Magnifico.

i-ar mai rămîne destulă ţeastă ca să acopere creierul, iar chipul nu se poate şti dacă e al unui om, sau al vreunui monstru ieşit din încrucişarea leului cu boul ; privirile-i sînt îndreptate anapoda, iar legătura gîtului cu capul este greşită, lipsită de meşteşug şi de graţie ; umerii seamănă cu coburii unui samar de măgar, iar muşchii pieptului — ca şi ceilalţi, de altfel — nu-s desenaţi după un om, ci după un sac cu pepeni care ar sta rezemat de-un zid. Spatele de asemenea pare copiat după un sac cu tiugi. Cît despre picioare, nimeni nu pricepe cum se prind de acest tors diform : nu se ştie pe care dintre ele se sprijină trupul — pe dreptul, sau pe stîngul ? — şi cu atît mai puţin dacă se sprijină pe amîndouă, aşa cum obişnuiau să facă uneori acei maeştri care-şi cunoşteau meseria ; apoi, se vede bine că statuia e aplecată în faţă cu mai bine de un sfert de braţ : e greşeala cea mai grosolană şi mai de neiertat, pe care n-o fac decît cîrpacii. Cît despre braţe, s-a spus că stau întinse fără nici o graţie şi că nu vădesc nici un pic de artă, de parcă n-ai fi privit niciodată un trup de om viu dezbrăcat ; în acelaşi timp, piciorul drept al lui Hercules, împreună cu cel alăturat, al lui Cacus, sînt astfel îmbinate, încît dacă-ar fi să le desparţi ar rămîne fără pulpă nu numai unul dintre ele, ci amîndouă ; afară de asta, se mai spune că în vreme ce unul din picioarele lui Hercules este îngropat în pămînt, celălalt pare a avea jar sub el.

LXXI. Bandinello nu mai avu răbdare să asculte și înșirarea lipsurilor lui Cacus ; întîi fiindcă spuneam numai adevărul, iar apoi fiindcă le deschideam ochii atît ducelui, cît și celorlalți, care erau de față și care dădeau semne de uimire, înțelegînd că tot ce spuneam era întocmai așa. Pe neașteptate, deci, nemernicul grăi : De ce nu vorbești despre desenul meu, tu, limbă înveninată ? Îi răspunsei că cel care desenează bine nu poate lucra prost și că de aceea am să-i judec și desenul tot după lucrările lui. Adînc rănit de privirile și gesturile ducelui și ale însoțitorilor săi, Baccio se lăsă învins de neobrăzare și, deodată, întorcîndu-și spre mine chipul său ca de monstru, îmi strigă : Tacă-ți fleoanca, sodomit scîrnav ! Aflați, dragi cititori, că-n sinea mea inima-mi era gata să plesnească de furie, din pricină că ticălosul cel mai mîrșav ce s-a văzut pe lume cutezase fără rușine să-mi aducă atîtea și atîtea grele jigniri, în fața unui atît de mare principe ; aflați însă că nu pe mine mă jignise, ci pe duce, iar dacă înălțimea-sa nu era de față, îl ucideam pe loc. Ca un tîlhar murdar și ca o pușlama ce era, văzînd că rîsetele nu mai încetau, schimbă vorba, nădăjduind că astfel îi va face pe cei de față să-i uite neroziile. Acest Benvenuto, spuse el, se laudă că i-aș fi făgăduit o bucată de marmură. La auzul acestor cuvinte, zisei : Cum adică : oare nu mi-ai trimis tu vorbă prin ucenicul tău Francesco, fiul fierarului Matteo, că dacă vreau să lucrez în marmură ești gata să-mi dăruiești un bloc întreg ? Am primit darul, și acum

vreau să-mi dai marmura. Dar el grăi : O s-o capeţi cînd ţi-i vedea ceafa ! Pradă mîniei pentru toate jignirile pe care mi le zvîrlise pe nedrept cu puţin mai înainte, îmi ieşii din minţi şi, uitînd că ducele era de faţă, îi strigai furios : Ţine minte, îţi spun, că dacă nu-mi trimiţi marmura acasă, îţi poţi lua rămas bun de la lumea asta, căci o să te-njunghii ! Dîndu-mi numaidecît seama că vorbeam în faţa unui principe, mă întorsei cu umilinţă spre excelenţa-sa şi grăii : Un nebun, *signore*, îi înebuneşte pe alţi o sută ; tîmpeniile acestui om m-au făcut să uit îndatoririle pe care le am atît faţă de excelenţa-voastră, cît şi faţă de mine însumi ; vă rog să mă iertaţi. Ducele îl întrebă atunci pe Bandinello : E adevărat că i-ai făgăduit marmura ? Adevărat ! răspunse acesta. Du-te la catedrală, îmi zise ducele, şi ia-ţi oricare bloc îţi convine. Spusei că Bandinello făgăduise să-mi trimită marmura acasă. Urmară cuvinte îngrozitoare şi refuzai s-o primesc altfel. A doua zi dimineaţă mi se aduse acasă un bloc de marmură ; la întrebarea mea, mi se răspunse că era trimis de Bandinello şi că era chiar blocul făgăduit de el.

LXXII. Pusei să-mi fie adus în atelier şi începui să-l cioplesc fără model, căci pe acesta îl făceam în timp ce lucram ; doream atît de mult să lucrez în marmură, încît nu mai aveam răbdare de a-mi executa modelul cu acea îngrijire pe care o cere arta. Cînd simţii însă că marmura sună a dogit, îmi păru

nespus de rău că m-am apucat s-o lucrez ; scosei totuşi din ea tot ce se putea scoate, adică grupul *Appollon şi Hyacinth* [1], care se află încă şi astăzi neterminat, în atelierul meu. În timp ce lucram, ducele venea la mine acasă şi adeseă îmi spunea : Lasă puţin deoparte bronzul şi lucrează în marmură, ca să te văd şi eu. Îmi luam numaidecît sculele şi mă apucam de lucru, foarte sigur de mine. Cînd ducele mă întrebă unde este modelul pe care l-am făcut pentru această statuie de marmură, îi răspunsei : Marmura asta este pe de-a-ntregul crăpată, *signore*, şi cu toate că voi scoate ceva din ea, n-am mai făcut nici un model, mulţumindu-mă să lucrez aşa, încet-încet, cît o să pot mai bine. Pentru repararea statuii lui Ganimede — acea lucrare antică din pricina căreia mă certasem cu Bandinello — ducele poruncise să mi se aducă de la Roma — în cel mai scurt timp — un bloc de marmură grecească. Primindu-l, mă gîndii că ar fi păcat să-l îmbucătăţesc pentru a scoate din el capul, braţele şi tot ceea ce-i mai lipsea lui Ganimede, aşa că-mi făcui rost pentru asta de altă marmură, iar pentru cea grecească executai un mic model din ceară, căruia îi pusei numele de *Narcis*. Pe acesta am fost nevoit să-l înfăţişez în atitudinea care se vede, numai ca să ocolesc două găuri, adînci de un sfert de braţ şi largi de două degete, care străpungeau blocul. Zeci şi zeci de ani

[1] Grupul *Appollon şi Hyacinth* a fost pînă nu demult considerat ca pierdut. Astăzi se află în Muzeul Naţional din Florenţa.

acesta stătuse în ploaie, şi în timpul ăsta, apa care umplea cele două găuri pătrunsese în marmură şi o şubrezise, lucru care s-a văzut atunci cînd s-a revărsat Arno [1], iar apele au urcat în atelierul meu pînă la înălţimea de un braţ şi jumătate. Cu acest prilej, Narcis, care se afla aşezat pe un piedestal de lemn, a fost dărîmat, şi în cădere s-a spart în dreptul pieptului ; am dres mai tîrziu statuia, şi ca să nu se bage de seamă lipitura, am ascuns-o sub o ghirlandă de flori, pe care Narcis o ţinea pe piept. Ca să nu fur din timpul ce-mi trebuia pentru statuia lui Perseu, îl lucram pe Narcis dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, şi în zilele de sărbătoare. Într-o dimineaţă, pe cînd îmi pregăteam nişte dălţi ca să mă apuc de lucru, îmi sări în ochiul drept o aşchie de oţel ; intră însă atît de adînc în pupilă, încît nu mai putu fi scoasă cu nici un chip. Cîteva zile mai tîrziu, încredinţat că voi pierde lumina acelui ochi, îl chemai pe chirurgul Raffaello de'Pilli ; el mă întinse pe o masă şi, luînd doi pui de porumbel, le deschise cu un cuţitaş o vînă de sub aripă şi lăsă sîngele să-mi curgă în ochi ; din sîngele acesta mă simţii numaidecît înzdrăvenit, iar după două zile ieşi şi aşchia de oţel : eram bine, sănătos şi cu o vedere mai bună. Cum mai erau doar trei zile pînă la sărbătoarea sfintei Luscia [2], lucrai un ochi din aurul unui scud franţuzesc şi, prin una dintre nepoatele

[1] Marea revărsare a fluviului Arno, de care vorbeşte Cellini, a avut loc în august 1547.

[2] *Sfînta Luscia* (Lucia) era socotită drept ocrotitoarea vederii.

mele, în vîrstă de zece ani — fiica sorei mele Liperata — îl trimisei la altar, drept mulţumire faţă de Dumnezeu şi sfînta Luscia ; o bucată de vreme nu mai vrusei să lucrez la Narcis, dînd zor să-l termin pe Perseu, căci, din pricina greutăţilor pe care le întîmpinam şi despre care am mai vorbit, mă hotărîsem ca după aceasta să părăsesc Florenţa, ducîndu-mă Dumnezeu ştie unde.

LXXIII. După ce turnarea *Meduzei* îmi ieşise atît de bine, trudeam cu multă tragere de inimă să-l termin pe Perseu, al cărui tipar din ceară era gata ; nădăjduiam ca şi turnarea lui în bronz să-mi iasă la fel de bine ca şi aceea a Meduzei. Ducele venea la mine mai des ca de obicei ; dar, dînd ascultare propriilor sale gînduri sau lăsîndu-se convins de altcineva, îşi închipui că turnarea în bronz a acestui model — care, văzut în ceară, părea atît de frumos — n-o să izbutească, aşa că într-o zi mă trezii că-mi spune : Benvenuto, statuia asta n-o să poată fi turnată, căci se opun legile artei ! La auzul acestor cuvinte, care mă răniră adînc, răspunsei : Ştiu că excelenţa-voastră are foarte puţină încredere în mine şi socot că aceasta izvorăşte fie din pricină că vă plecaţi prea mult urechea la cei care mă defăimează, fie din pricină că nu vă pricepeţi. Dar nici n-apucai să termin ce-aveam de spus, că ducele izbucni : Am pretenţia că mă pricep, şi încă foarte bine.

Îi răspunsei şi eu fără să şovăi: Da! Dar ca prinţ, şi nu ca artist; căci dacă se pricepea atît cît pretinde, excelenţa-voastră ar fi căpătat încredere în mine după ce am făcut frumosul bust de bronz pe care l-aţi trimis în Elba [1]; sau măcar după ce cu atîta greutate am reparat frumosul Ganimede de marmură (la care am trudit mai mult decît dacă-l făceam din nou), sau după ce am turnat Meduza, care se află aici, în faţa ochilor excelenţei-voastre. A fost o foarte grea lucrare de turnătorie, în care am săvîrşit ceea ce nici un alt om n-a mai izbutit să facă, pînă la mine, în această îndrăcită artă. Vedeţi bine, *signore*, că am zidit cuptorul din nou într-un chip cu totul diferit de altele, căci, fără a mai vorbi de unele iscusite îmbunătăţiri, pe care le puteţi vedea, i-am făcut două ieşiri pentru bronz, singurul mod în care figura asta grea şi întortocheată putea fi turnată cum trebuie; iar dacă am izbutit, aceasta se datoreşte numai destoiniciei mele, ştiut fiind că nici unul dintre cei care se îndeletnicesc cu această artă n-a crezut că aşa ceva ar fi cu putinţă. Toate marile şi grelele lucrări pe care le-am înfăptuit în Franţa mi-au izbutit pînă la una, fără nici un cusur, numai fiindcă acel principe m-a îmbărbătat tot timpul, mi-a dat o leafă mare şi s-a învoit să-mi iau oricîţi lucrători îmi trebuiau; uneori,

[1] În 1557, Cosimo I a trimis bustul în insula Elba, unde a fost aşezat deasupra porţii fortăreţei din Portoferraio. Acolo a stat pînă în 1781, cînd a fost readus la Florenţa şi expus în Sala Bronzurilor din Galeria Uffizi.

numărul lor se ridica la peste patruzeci, aleşi de mine, numai unul şi unul; iată de ce am fost în stare să duc la bun sfîrşit atîtea lucrări, într-un timp atît de scurt. Aveţi deci încredere în mine, *signore*, şi sprijiniţi-mă cu toate cele de trebuinţă, căci trag nădejde să iasă o operă care să vă placă; dacă, dimpotrivă, excelenţa-voastră mă descurajează şi nu-mi dă cele de trebuinţă, este cu neputinţă ca eu — sau oricare altul — să pot face un lucru ca lumea.

LXXIV. Ducelui îi venea tare greu să m-asculte; se întorcea cînd încolo, cînd încoace, în timp ce eu, bietul de mine, îmi aduceam aminte cu deznădejde de frumoasa stare pe care o avusesem în Franţa. Pe neaşteptate însă, ducele îmi zise: Spune-mi, atunci, Benvenuto, cum se va putea turna acel frumos cap al Meduzei, care stă acolo, sus, în mîna lui Perseu? Dacă, într-adevăr, vă pricepeaţi în ale artei atît cît pretindeţi, răspunsei eu, nu v-aţi fi temut de acest frumos cap, ci vă îngrijora mai curînd turnarea părţii de jos a piciorului drept, atît de depărtat de rest. Cam furios din pricina spuselor mele, ducele se întoarse spre cîteva dintre persoanele de seamă care-l însoţeau şi grăi: Îmi vine să cred că Benvenuto se împotriveşte la toate numai din îngîmfare; după aceea, se întoarse cam batjocoritor spre mine — tot aşa mă priveau de altfel şi cei de faţă — şi-mi spuse: Voi avea răbdare să ascult tot ce-ţi va trece prin minte să-mi spui pentru a mă

face să te cred. Nu voi spune decît un singur lucru, răspunsei eu, însă atît de adevărat, încît după asta excelenţa-voastră se va lămuri de minune. Aflaţi deci că focul tinde în chip firesc să se înalţe, şi de aceea mă prind c-o să pot turna capul Meduzei fără a da greş ; la fel însă, fiindcă focul nu merge în jos şi va trebui, deci, să-l împing într-acolo pe o distanţă de şase braţe, cu ajutorul aerului, sînt îndreptăţit să vă spun că va fi cu neputinţă ca piciorul drept să iasă cum trebuie ; îndreptarea lui va fi însă un fleac pentru mine. Spune-mi atunci, continuă ducele, de ce n-ai făcut în aşa fel ca şi piciorul să iasă la fel de bine ca şi capul ? Pentru aceasta — îl lămurii eu — ar fi trebuit să zidesc un cuptor mult mai mare, cu un canal larg cît piciorul meu, prin care metalul ar fi curs împins de însăşi greutatea sa ; în loc de aşa ceva, canalul făcut de mine pentru a duce metalul la picioarele statuii are o lungime de şase braţe, iar ca lărgime nu depăşeşte două degete. Şi totuşi, nu merita să-l fac mai larg, căci — după cum am spus — repararea piciorului va fi o nimica toată. Trag însă nădejde ca tocmai datorită focului care se înalţă, atît capul lui Perseu, cît şi cel al Meduzei să iasă foarte bine, de îndată ce forma va fi mai mult de jumătate plină ; puteţi fi sigur de asta. După ce ascultă aceste lucruri şi multe altele, pe care, ca să nu mă lungesc, nu le mai pomenesc, ducele mă părăsi, clătinînd din cap.

LXXV. Mă îmbărbătam singur şi alungam toate gîndurile care-mi treceau prin minte, făcîndu-mă să-mi pară amarnic de rău că plecasem din Franţa spre a veni la Florenţa, dulcea mea patrie ; nu socotisem decît că-mi puteam ajuta astfel nepoţelele, dar vedeam bine că fapta asta bună însemna pentru mine izvorul atîtor nenorociri. Trăgeam totuşi nădejde că după terminarea statuii lui Perseu necazurile mele se vor schimba şi ele în bucurii şi în glorioasă răsplătire. Şi aşa, venindu-mi inima la loc, îmi adunai toate puterile — atît ale trupului, cît şi ale pungii — şi, deşi nu mai aveam decît puţini bani, făcui rost de cîteva grămezi de lemn de pin, aflate în pădurea de la Serristori, în apropiere de Monte Lupo ; în aşteptarea lor, îl acoperii pe Perseu cu lutul pe care-l pregătisem cu cîteva luni mai înainte, încît acum era tocmai bun de lucru. O dată terminată tunica de pămînt — căci tunică îi spun cei de meserie — o întării grijuliu cu o puternică armătură de fier şi, folosindu-mă de un foc domol, începui să scot ceara, care se prelingea prin numeroasele găuri pe care le făcusem ; se ştie de altfel că formele se umplu cu atît mai bine, cu cît au mai multe asemenea găuri. Cînd terminai şi cu scosul cerii, zidii în jurul lui Perseu — adică în jurul formei — un cuptor în formă de mînecă, făcut din cărămizi, pe care le pusei una peste alta, lăsînd între ele numeroase goluri, prin care focul să poată circula cît mai bine. După aceea, timp de două zile şi două nopţi, făcui într-una foc, arzînd lemne din

belşug ; cînd toată ceara ieşi afară, iar forma se uscă cu desăvîrşire, începui să sap un şanţ, în care s-o îngrop, după toate cerinţele meseriei. Cînd terminai de săpat şanţul, prinsei forma cu un cric şi cu nişte funii groase şi o ridicai cu multă grijă la un braţ deasupra cuptorului, manevrînd-o în aşa fel încît să atîrne chiar peste mijlocul şanţului ; apoi încet-încet, o coborîi pînă în fundul cuptorului, unde o aşezai cu toată grija ce se poate închipui. După ce săvîrşii această frumoasă treabă, înconjurai forma cu pămîntul scos din şanţ ; pe măsură ce aşezam pămîntul, puneam şi răsuflătorile, care nu erau altceva decît tuburi de pămînt ars, din cele care se folosesc fie pentru conductele de apă, fie în alte scopuri. Forma se întărise atît cît trebuia, iar sistemul meu de a aşeza pămîntul de jur împrejur o dată cu punerea răsuflătorilor la locul lor se dovedea a fi foarte bun ; totodată, lucrătorii pe care îi aveam înţeleseseră limpede felul meu de a lucra — cu totul deosebit de al altor maeştri ai acestei arte — aşa că puteam avea încredere în ei ; după ce văzui toate astea, îmi îndreptai atenţia către cuptor, pe care îl umplusem cu numeroase bucăţi de aramă şi bronz, aşezate una peste alta, potrivit cerinţelor artei, adică avînd grijă să las între ele o trecere pentru flăcări, metalul putînd astfel să se încălzească şi să se topească mai repede ; plin de încredere, le poruncii deci lucrătorilor să dea foc cuptorului şi să arunce în el trunchiuri de pin.

Răşina de pin, cît şi cuptorul, de prima mînă, făceau ca focul să ardă cu atîta putere, încît eram nevoit să dau ajutor cînd într-o parte, cînd în alta, şi, deşi mort de oboseală, munceam cît cinci, de-abia mai suflînd. După toate astea mai luă foc şi atelierul, aşa că stăteam cu frica-n sîn ca nu cumva să se prăbuşească acoperişul peste noi ; pe de altă parte însă, vîntul şi ploaia, care băteau cu furie dinspre grădină, îmi răceau cuptorul. Luptînd timp de cîteva ore cu aceste necazuri crîncene şi obosindu-mă peste puterile mele, fusei deci nevoit să las totul baltă şi să mă aşez la pat. Amărît, mă îndreptai atunci spre cei zece oameni, dacă nu mai mulţi, care mă ajutau — maeştri topitori de bronz, salahori şi lucrători din atelier — şi, după ce-i rugai pe toţi să nu mă lase, mă adresai unui anume Bernardino Mannellini di Mugello, pe care îl ţineam pe lîngă mine de mai mulţi ani, spunîndu-i : Bagă de seamă, dragul meu Bernardino ; fă întocmai precum ţi-am arătat şi zoreşte cît poţi, căci în curînd metalul va fi gata topit ; n-ai cum să te încurci, căci aceşti oameni de ispravă vor face canalele pe loc, iar cu cele două rîngi vei străpunge fără îndoială cele două dopuri ale cuptorului ; de altfel, sînt sigur că forma o să se umple cum trebuie. Mi-e rău cum nu mi-a fost de cînd mă ştiu pe lume şi cred, fără doar şi poate, că în cîteva ore o să mor. Şi-aşa mîhnit şi amărît, mă despărţii de ei şi mă dusei să mă culc.

LXXVI. Suindu-mă în pat, poruncii slujnicelor mele să ducă în atelier mîncare şi băutură pentru toată lumea. Nu mai scap cu viaţă pînă mîine dimineaţă, le spuneam eu, dar ele mă îmbărbătau, încredinţîndu-mă că o să mă fac bine şi că boala mi se trăgea din prea multă oboseală. Stătui astfel preţ de două ceasuri, luptîndu-mă cu febra (care creştea mereu) şi spunînd tot timpul : Simt că mor ! Din pricina asta, una dintre slujnicele mele, care conducea toată casa (se numea Mona Fiore da Castel del Rio şi era cea mai harnică şi cea mai credincioasă femeie care s-a născut vreodată), mă mustră spunîndu-mi că mi-am pierdut minţile ; pe de altă parte, nu ştia însă cum să mă îngrijească, şi văzîndu-mă atît de bolnav şi de pierdut cu firea nu se putea opri să nu plîngă, deşi — pe cît îi era cu putinţă — se ferea s-o văd. Pradă acestor chinuitoare frămîntări, zării la un moment dat intrînd în cameră un ins atît de strîmb, încît semăna cu un S ; cu vocea tristă şi jalnică, amintind vocea celor care-i anunţă pe condamnaţii la moarte că le-a sunat ceasul, omul prinse să vorbească şi-mi spuse : Vai ţie, Benvenuto ! Lucrarea ta s-a prăpădit, şi nu se află leac pe lume care s-o mai poată îndrepta. Cînd auzii ce spunea blestematul acela, scosei un răcnet atît de puternic, încît s-ar fi putut auzi şi în iad ; îmi luai hainele şi începui să mă îmbrac, izbind cu pumnii şi cu picioarele în slujnice, în lucrători sau în oricine se apropia să mă ajute. Ah, trădătorilor, pizmăreţilor, mă văicăream eu, asta e o trădare cît se poate de iscusită ; dar jur

pe bunul Dumnezeu că o să-i dau de rost şi că nu mor pînă nu vă arăt cine sînt şi ce ştiu să fac, de-o să vă cruciţi cu toţii. Terminînd cu îmbrăcatul, mă îndreptai cu inima grea spre atelier ; toţi cei pe care îi lăsasem veseli şi încrezători stăteau acum năuciţi şi îngroziţi. Luaţi aminte, strigai eu, şi, de vreme ce n-aţi ştiut sau n-aţi putut da ascultare sfaturilor mele, faceţi întocmai ce vă spun acum, cînd mă aflu aici, lîngă opera mea ; nu care cumva să-mi vină vreunul cu păreri : în astfel de împrejurări e nevoie de ajutor, şi nu de sfaturi. Ia seama, Benvenuto ! îmi răspunse meşterul Alessandro Lastricati [1]. Te-ai apucat de-un lucru pe care arta noastră nu-l îngăduie şi care n-are sorţi de izbîndă. Mă întorsei spre el atît de furios şi atît de pornit, încît şi el, şi ceilalţi îmi spuseră într-un singur glas : Ei, haide, porunceşte ! Te vom ajuta cu toţii, atît cît tu vei fi în stare să porunceşti, iar noi vom mai avea pic de vlagă în inimi. Mă gîndii că-mi spun aceste cuvinte binevoitoare închipuindu-şi că nu mai am mult pînă să cad, răpus de moarte. Pornii de îndată să mă uit la cuptor şi văzui că metalul se închegase, adică, după cum se spune, se făcuse prăjitură. Trimisei doi salahori peste drum, acasă la măcelarul Capretta, după o grămadă de lemne de stejar tînăr, care stăteau la uscat de un an *(madonna* Ginevra, soţia lui Capretta, mă îmbiase să le iau), şi, de cum îmi so-

[1] Meşter turnător de statui, frate cu cunoscutul sculptor florentin Zanobi di Bernardo Lastricati, împreună cu care l-a ajutat pe Cellini la turnarea Meduzei.

siră primele braţe, mă şi apucai să umplu vatra cuptorului. Stejarul face un foc mai puternic decît oricare alt lemn (se ştie că lemnele de plop şi de pin, care dau un foc dulce, se folosesc pentru turnarea pieselor de artilerie), şi iată că la văpaia acelui foc îngrozitor prăjitura începu să strălucească şi să se topească. Pusei o parte din lucrători să deschidă canalele, iar pe ceilalţi îi trimisei pe acoperiş, să ia măsuri împotriva focului, care se înteţise rău de tot ; înspre grădină, ca să mă apăr de ploaie, pusesem să se întindă mese, covoare şi felurite pînzeturi.

LXXVII. Şi astfel, după ce îndreptai toate greşelile, prinsei a striga cînd la unul, cînd la altul : Apucă de-aici ! sau : Ridică de colo ! Văzînd că prăjitura începuse să se topească, întregul grup mă asculta cu bunăvoinţă, încît fiecare muncea cît trei. Luai apoi o jumătate de turtă de cositor, cîntărind cam şaizeci de livre, şi o aruncai în cuptor, peste prăjitură ; în felul acesta — şi cu ajutorul lemnelor de stejar şi al răngilor cu care o izbeam — prăjitura se topi, în scurt timp, cu desăvîrşire. Văzînd că izbutisem să întorc un mort de la groapă — asta împotriva credinţei tuturor celor nepricepuţi — mă simţeam atît de bine, încît nu-mi dădeam seama că aveam febră şi nu-mi mai era teamă de moarte. Deodată se auzi însă o bubuitură, urmată apoi de o vîlvătaie uriaşă : era ca şi cum un fulger ar fi ţîşnit de acolo, de lîngă noi ; fură cuprinşi cu toţii de o teamă îngrozitoare, iar eu mai mult ca oricare altul.

Cînd încetă zgomotul şi dispăru vîlvătaia, prinserăm să ne uităm unul la altul ; băgarăm însă repede de seamă că sărise de la locul său capacul cuptorului şi că bronzul curgea pe de lături ; deschisei imediat orificiile formei şi izbii cele două dopuri. Văzînd însă că metalul nu curgea cu repeziciunea obişnuită, socotii că de vină nu putea fi decît consumarea cositorului de către focul prea puternic ; pusei să mi se aducă toate vasele, farfuriile şi castroanele de cositor pe care le-aveam — şi care se ridicau cam la două sute — şi le aruncai, unul cîte unul, parte în canalele de scurgere, iar parte direct în cuptor. De data asta, văzînd că bronzul se topise cu desăvîrşire, devenind lichid, şi că forma se umplea, prinseră cu toţii să-mi dea ajutor şi ascultare ; lucrau veseli şi cu tragere de inimă, în timp ce eu, poruncind sau venind în ajutor cînd ici, cînd colo, îmi ziceam : „O, Doamne, tu, care cu atotputernicia ta ai înviat din morţi şi te-ai înălţat biruitor la ceruri [1]... Şi deodată, forma se umplu ; căzui atunci în genunchi şi-i mulţumii Domnului din toată inima, iar apoi mă îndreptai către o farfurie de salată care stătea pe o bancă şi, cu o poftă grozavă, mîncai şi băui, împreună cu toţi cei de faţă. În cele din urmă, cum nu mai erau decît două ore pînă-n zori, mă dusei să mă culc, vesel şi sănătos, şi adormii atît

[1] După cum se vede, Cellini a lăsat rugăciunea neterminată. Unii comentatori socot că această lipsă ar fi intenţionată, Cellini voind astfel să arate că ruga i s-a împlinit înainte de a o formula în întregime.

de uşor, de parcă nu fusesem niciciînd bolnav. În acest timp, buna mea slujnică — fără să-i fi spus vreo vorbă — îmi pregăti un clapon gras, iar cînd mă dădui jos din pat, spre ora prînzului, mă întîmpină bucuroasă, spunîndu-mi : Dumneata eşti cel care trăgea să moară ? Cred că picioarele şi pumnii pe care ni i-ai tras aseară, cînd te apucaseră toate pandaliile, au speriat febra şi au făcut-o să se ducă pe pustii, de teamă să n-o încalţe şi ea, la fel cu noi. Şi astfel, venindu-şi în fire după spaima şi oboseala prin care trecuse, toată biata mea familie porni să cumpere farfurii de pămînt, ca să le înlocuim pe cele de cositor ; apoi, bucuroşi, mîncarăm cu toţii, şi nu-mi aduc aminte ca în toată viaţa mea să mai fi mîncat vreodată cu atîta veselie şi cu atîta poftă ! După masă, se înfăţişară toţi cei care mă ajutaseră ; erau fericiţi şi voioşi şi-i mulţumeau Domnului pentru toate cîte se petrecuseră, spunînd că văzuseră şi învăţaseră lucruri pe care alţi maeştri le socoteau cu neputinţă de înfăptuit. Cu capul cam în nori şi părîndu-mi-se c-aş fi atoateştiutor, mă umflam în pene ; băgai apoi mîna în pungă şi-i mulţumii pe toţi, plătindu-le banii cuveniţi. Duşmanul meu de moarte, blestematul *messer* Pierfrancesco Ricci, majordomul ducelui, căuta cu înfocare să afle ce se întîmplase ; cei doi pe care îi bănuiam că erau vinovaţi de răcirea şi închegarea metalului îi spuseseră că nu eram om, ci mai curînd tartorul diavolilor în persoană, de vreme ce

săvîrşisem o groază de lucruri prea grele pentru un diavol oarecare, dintre care unele nu erau îngăduite pînă aici nici măcar de regulile artei. Majordomul aduse în scris la cunoştinţa ducelui, aflat la Pisa, tot ce aceştia adăugaseră de la ei, urmărind, poate, să-şi capete astfel iertarea ; ba înfăţişă lucrurile şi mai încornorate, şi mai prăpăstioase.

LXXVIII. După ce lăsai să treacă două zile, pentru ca lucrarea să se răcească după turnare, începui s-o dezgrop, încetul cu încetul ; dădui în primul rînd de capul Meduzei, care, datorită răsuflătorilor, ieşise de minune, adeverind astfel tot ce-i spusesem ducelui cu privire la însuşirea focului, care tinde să se înalţe ; descoperind după aceea restul, găsii şi capul lui Perseu, de asemenea foarte frumos izbutit ; mă mirai nespus, căci, după cum se poate vedea, acesta este aşezat mult mai jos decît cel al Meduzei. Descoperii că tot bronzul din cuptor se terminase o dată cu capul lui Perseu, în dreptul căruia se afla şi gura de pătrundere în formă. Descoperii de asemenea că nici în canale — lucru şi mai de mirare — nu rămăsese nici urmă de metal. Toate acestea mă uimiră pînă-ntr-atîta, încît mi se păru că e vorba de o adevărată minune dumnezeiască. Fericit, mă grăbeam să termin cu dezgropatul şi — rînd pe rînd — găseam fiecare parte la fel de frumos ieşită. Cînd ajunsei la laba piciorului drept, care se sprijină pe pămînt, se ivi întîi călcîiul ; dezgropîndu-l

complet, îl văzui că e întreg ; mă bucurai mult pe de o parte, dar pe de alta mă cam întristai, şi asta numai fiindcă tocmai despre acest picior îi spusesem ducelui că n-o să-mi iasă cum trebuie ; dar cînd terminai cu dezgroparea lui văzui că, în afară de degete, mai lipsea şi o bucăţică de deasupra lor, cam jumătate din labă. Deşi avea să-mi dea ceva de lucru, lipsa asta mă încîntă, fiindcă astfel puteam să-i arăt ducelui că-mi cunoşteam meseria. Piciorul ieşise mult mai întreg decît socotisem eu, întrucît — datorită întîmplărilor de care am vorbit — metalul fusese încălzit mai mult decît cereau regulile meseriei ; mai erau apoi şi acele vase de cositor cu care ajutasem bronzul să se lichefieze, lucru pe care pînă atunci nu-l mai folosise nimeni altul. De îndată ce văzui că lucrarea mi-a ieşit atît de frumos, plecai la Pisa, să mă înfăţişez ducelui, care-mi făcu o primire cît se poate de călduroasă ; la fel fusei primit şi de ducesă şi, deşi majordomul le adusese la cunoştinţă cele petrecute, atunci cînd le povestii eu însumi toată întîmplarea, excelenţele lor o socotiră şi mai surprinzătoare, şi mai minunată. Cînd ajunsei la piciorul lui Perseu, care — aşa precum de altfel îi pusesem în vedere excelenţei-sale — nu ieşise cum trebuie, îl văzui pe duce crucindu-se şi povestindu-i ducesei tot ce-i spusesem odinioară în această privinţă. Văzîndu-i pe amîndoi atît de binevoitori faţă de mine, îl rugai pe duce să-mi îngăduie să plec pînă la Roma. Îmi dădu bucuros învoirea şi, după

ce-mi spuse să mă înapoiez cît mai curînd, ca să mi-l termin pe Perseu, îmi dădu o scrisoare de recomandaţie către ambasadorul său, Averardo Serristori ; toate astea se petreceau în primii ani ai pontificatului papii Iulio de'Monti [1].

LXXIX. Înainte de plecare, dădui poruncă lucrătorilor mei să-şi vadă mai departe de treabă, urmînd întocmai ceea ce le arătasem eu. Iată acum şi pricina pentru care am întreprins această călătorie la Roma. Executasem din bronz pentru Bindo [2] — fiul lui Antonio Altoviti — un bust, în mărime naturală, pe care i-l trimisesem la Roma, iar Bindo aşezase acest bust într-o odaie de lucru, împodobită cu un mare număr de antichităţi şi cu tot felul de alte lucruri frumoase ; încăperea nu era însă cîtuşi de puţin nimerită pentru sculpturi şi cu atît mai puţin pentru picturi, deoarece ferestrele se aflau la o înălţime mai mică decît aceea a operelor de artă, care primind lumină de jos nu-şi arătau frumuseţea, aşa cum ar fi făcut-o dacă erau luminate cum trebuie. Se nimeri ca într-o zi, tocmai cînd Bindo stătea la poartă, să treacă pe acolo sculptorul Michelagnolo Buonarroti. Bindo îl rugă să poftească înăuntru, ca să-i vadă odaia sa de lucru. De cum intră şi privi, Michelagnolo întrebă : Care maestru

[1] *Papa Iuliu al III-lea* — Giovanni Maria Glocchi del Monte Sansovino, ales papă la 22 februarie 1550.

[2] *Bindo Altoviti* (1491—1557), bogat negustor roman, originar din Florenţa. Sprijinitor al artelor. Bustul său, sculptat de Cellini, se află la muzeul Gardier din Boston (S.U.A.).

ţi-a sculptat chipul atît de bine şi atît de frumos? Află că acest cap îmi place mai mult decît oricare altă lucrare; chiar mai mult decît aceste antichităţi, cu toate că sînt dintre cele mai frumoase care se pot vedea. Iar dacă ferestrele, în loc să fie aşezate atît de jos, s-ar afla ceva mai sus, toate astea ar arăta mult mai frumos, iar bustul ar sta cu mare cinste între atîtea opere de artă. Îndată după plecarea sa din casa lui Bindo Altoviti, Michelagnolo îmi trimise o scrisoare, foarte plăcută pentru mine, care suna astfel: *Te-am socotit atîţia ani, dragul meu Benvenuto, drept cel mai mare giuvaergiu care a existat vreodată; astăzi ştiu că eşti şi un sculptor la fel de iscusit. Află că* messer *Bindo Altoviti m-a dus să văd un bust de-al lui, în bronz, şi mi-a spus că e lucrat de mîna ta. M-am bucurat din suflet, dar m-a necăjit faptul că Bindo l-a aşezat într-o lumină foarte proastă; căci numai într-o lumină potrivită bustul s-ar arăta în întreaga lui frumuseţe.* Înainte de a pleca la Roma i-am arătat scrisoarea asta — plină cu tot felul de vorbe drăgăstoase şi binevoitoare faţă de mine — şi ducelui, care, după ce a citit-o cu drag, mi-a spus: Să ştii, Benvenuto, că dacă-i scrii şi-l hotărăşti să se înapoieze la Florenţa, îl numesc în Consiliul Celor Patruzeci şi opt[1].

I-am trimis lui Michelagnolo o scrisoare plină de dragoste, în care i-am făgăduit, ca din partea ducelui, de-o sută de ori mai mult decît îmi spusese

---

[1] *Consiliul Celor Patruzeci şi opt* sau *Senatul* a fost înfiinţat în 1552, o dată cu transformarea Republicii florentine în ducat.

acesta ; temîndu-mă însă să nu fi făcut vreo greşeală, înainte de a o sigila i-am arătat-o şi ducelui, spunîndu-i : Am făgăduit poate prea mult, *signore ?* I se cuvine mai mult decît i-ai făgăduit, răspunse acesta, şi o să-i dau încă şi mai mult ! Michelagnolo n-a răspuns niciodată la scrisoarea mea, pricină pentru care ducele s-a mîniat nespus împotrivă-i.

LXXX. Cînd am ajuns la Roma, am tras în gazdă la Bindo Altoviti, care mi-a povestit de îndată că îi arătase bustul lui Michelagnolo şi că acesta îl lăudase mult. Am stat amîndoi îndelung de vorbă despre toate acestea. Îi încredinţasem lui Bindo o mie două sute de scuzi de aur, pe care el i-i împrumutase ducelui, împreună cu alţi patru mii, plătindu-mi pentru banii mei dobîndă. Cu acest prilej, îi făcusem şi bustul. Cînd a văzut modelul în ceară, Bindo l-a trimis pe un anume *ser* Giuliano Paccalli, notar, care lucra împreună cu el, să-mi înmîneze suma de cincizeci de scuzi de aur ; nu am voit să primesc aceşti bani şi i-am înapoiat prin acelaşi notar, spunîndu-i mai tîrziu : Vreau ca ceilalţi bani ai mei să nu stea morţi, ci să-mi aducă un cîştig oarecare. De data asta, băgai de seamă că Bindo nu prea era în apele sale, căci, în loc să se poarte cu mine la fel de frumos ca mai înainte, stătea ţeapăn şi — deşi-mi dădea găzduire — mă privea tot timpul chiorîş şi stătea îmbufnat. Cu toate astea, ne descurcarăm fără multă vorbă : pierdui preţul muncii şi al bronzului

Clubul cărţii digitale 2022

şi ne înţeleserăm ca banii mei să rămînă la el tot timpul vieţii mele, în schimbul unei dobînzi de cincisprezece la sută.[1]

LXXXI. M-am dus în primul rînd să-i sărut picioarele papii, şi în timp ce stăteam de vorbă sosi şi *messer* Averardo Serristori, ambasadorul ducelui Cosimo. Din pricina marilor necazuri pe care le întîmpinam la Florenţa, m-aş fi întors bucuros la Roma şi — după cum începusem să vorbesc cu papa — cred că ne-am fi înţeles cu uşurinţă ; mi-am dat seama însă că ambasadorul nu stătuse cu mîinile-n sîn, ci uneltise împotriva acestui plan. Mă dusei apoi la Michelagnolo şi-i înfăţişai încă o dată cuprinsul scrisorii pe care i-o trimisesem din Florenţa, ca din partea ducelui. Îmi răspunse că nu putea să plece, fiind prins cu construcţia catedralei Sfîntul Petru. Îi spusei atunci că, de vreme ce se hotărîse asupra planului clădirii, putea foarte bine s-o lase pe seama lui Urbino[2], care i-ar fi îndeplinit cu sfinţenie toate poruncile ; după asta, tot ca din partea ducelui, îi mai făcui felurite alte făgăduieli. Mă privi drept în ochi şi, zîmbindu-mi nitel cam răutăcios, mă întrebă : Dar tu o duci bine cu ducele ? Deşi îl

[1] Se ştie că, ulterior, Bindo Altoviti a călcat convenţia stabilită, refuzînd să-i mai plătească lui Cellini banii pe care-i datora şi pe care acesta nu i-a putut căpăta decît după moartea bogatului negustor florentin, ai cărui fii s-au arătat ceva mai omenoşi.

[2] *Francesco di Bernardino d'Amatori* (Amadore) — sculptor, originar din Urbino. Elev şi prieten credincios al lui Michelangelo.

încredințai că o duceam cît se poate de bine și că eram plătit tot așa, îmi arătă că avea cunoștință de cea mai mare parte a necazurilor mele și mă încredință din nou că-i era cu neputință să plece. Îl lămurii, mai departe, că lucrul cel mai bun pe care îl putea face era să se înapoieze în patria sa, cîrmuită de cel mai drept și mai iubitor de artă dintre toți principii care-au trăit vreodată pe pămînt. După cum am mai spus, Michelagnolo avea un elev — de fel din Urbino — care stătea cu el de vreme îndelungată și care îi slujea mai mult ca valet și ca slujnică decît ca ucenic (ceea ce se vedea din faptul că sus-numitul nu prinsese nici o buche din meserie); încolțit de mulțimea îndreptățitelor mele îndemnuri și nemaiștiind ce să-mi răspundă, Michelagnolo se întoarse către Urbino al său, avînd aerul că i-ar cere părerea. Acesta, fără să șovăie și ca un bădăran ce era, strigă cît îl ținu gura: Nu mă despart de *messer* Michelagnolo pînă cînd ori îi las eu pielea mea, ori mi-o lasă el pe-a sa. Nerozia acestor vorbe mă făcu să rîd și — fără să-mi mai iau rămas bun — plecai, înălțînd din umeri.

LXXXII. După ce mi-am încheiat atît de prost treburile pe care le aveam cu Bindo Altoviti — pierdusem prețul bustului și-i lăsasem banii cu dobîndă pe toată viața — am înțeles ce înseamnă buna-credință a negustorilor și m-am înapoiat la Florența tare amărît. Am mers numaidecît la palat, ca să-l văd pe duce, dar excelența-sa se afla la Castello,

dincolo de Ponte a Rifredi. Îl găsii la palat numai pe *messer* Pierfrancesco Ricci, majordomul, dar, voind să mă apropii de el ca să-l salut, ca de obicei, numai ce-l auzii spunîndu-mi, cu o nemărginită mirare : Oh, te-ai înapoiat ? ! Apoi, tot mirat, bătu din palme şi spuse mai departe : Ducele este la Castello! După aceea îmi întoarse spatele şi mă părăsi. Cum nu puteam să ştiu sau să-mi închipui din ce pricină se purtase astfel dobitocul acela, plecai pe loc la Castello ; intrînd în grădină, îl zării încă de departe pe duce, care de cum mă văzu se arătă mirat şi-mi făcu semn să mă îndepărtez. De unde socotisem că excelenţa-sa se va purta cu mine la fel de frumos — dacă nu chiar mai frumos — ca la plecare, iată-mă deci înapoindu-mă la Florenţa, adînc mîhnit de ciudata întîmplare ; reîncepui lucrul, dînd zor să-mi termin statuia, fără să pricep însă de unde putea să vină o asemenea încurcătură ; văzînd însă felul în care mă priveau unele persoane din apropierea ducelui, printre care şi *messer* Sforza, luai hotărîrea să-l întreb pe acesta ce înţeles putea să aibă această poveste ; surîzînd, *messer* Sforza îmi spuse : Caută să fii om de treabă, Benvenuto, şi să nu-ţi pese de nimic ! După cîteva zile, ivindu-se prilejul, îi vorbii ducelui, care nu mă primi cu prea multă bunăvoinţă şi mă întrebă ce mai era pe la Roma ; îmi alesei cît mai bine cuvintele şi-i vorbii de bustul lui Bindo Altoviti, precum şi de cele ce urmaseră. Băgînd de seamă că mă asculta cu multă luare-aminte, îi povestii şi tot ce vorbisem cu Michelagnolo. Ducele

se cam necăji, dar cînd adusei vorba de Urbino şi de neroziile sale în legătură cu jupuitul, îi veni a rîde şi spuse : A lui e paguba ! Plecai de la duce încredinţat că *ser* Pierfrancesco, majordomul, era cel care băgase zîzanie între mine şi excelenţa-sa ; uneltirile sale au dat însă greş, căci Domnul, ţinînd cu dreptatea, m-a ocrotit şi de data asta, aşa precum — pînă astăzi — m-a scos întotdeauna din atîtea primejdii fără seamăn ; nădăjduiesc că mă va ocroti la fel şi de acum încolo, pînă la sfîrşitul acestei vieţi pline de frămîntări ; încrezător în puterea lui, merg pieptiş înainte, rugîndu-l să-mi împărtăşească marea lui milă, fără a mă sinchisi de furia destinului sau de steaua mea cea haină.

LXXXIII. Ascultă acum, dragul meu cititor, povestea unei îngrozitoare întîmplări. Cu toată rîvna de care eram în stare, mă străduiam să-mi termin lucrarea, iar seara mă duceam în garderoba ducelui, să dau ajutor celor doi giuvaergii care trudeau pentru excelenţa-sa, mai ales că cele mai multe din lucrările lor se executau după desenele mele ; şi fiindcă băgasem de seamă că ducelui îi făcea plăcere să ne privească lucrînd şi să stea de vorbă cu mine, mi se întîmpla uneori să mă duc chiar şi în timpul zilei. O dată, aflînd că mă găsesc şi eu în garderobă, ducele veni ca de obicei — dar parcă mai bucuros ca altă dată — şi, cum sosi, începu să stea de vorbă cu mine despre tot felul de lucruri plăcute ; răspunsurile mele foarte nimerite îl mulţumiră într-atît,

încît mi se arătă mai binevoitor ca oricînd. Pe neaşteptate intră însă unul dintre secretarii săi, care îi şopti ceva la ureche ; fiind, poate, vorba de lucruri mult prea serioase, ducele se sculă numaidecît şi trecu, împreună cu secretarul, într-o altă încăpere. Înainte de asta, ducesa, vrînd să ştie ce făcea ducele, trimisese un paj să se uite, iar acesta îi spusese : Ducele stă de vorbă ; rîde cu Benvenuto şi e foarte vesel. Aflînd acestea, ducesa veni îndată în garderobă, dar, nemaigăsindu-l pe duce, luă loc lîngă noi şi, după ce ne privi cîtva timp cum lucrăm, se întoarse cu multă drăgălăşenie spre mine, arătîndu-mi un colan de perle mari şi — ce-i drept — foarte rare ; îmi ceru să-i spun ce cred despre el, iar eu îi răspunsei că este într-adevăr foarte frumos. Vreau ca ducele să-mi cumpere acest colan, îmi spuse atunci excelenţa-sa, aşa că te rog, dragă Benvenuto, să i le lauzi cum te vei pricepe mai bine. Îi arătai atunci ducesei, cît putui mai respectuos, adevărata mea părere despre perle : Socoteam, *signora,* că acest colan vă aparţine şi nu voiam să vă spun nimic care să vă supere de pomană ; acum însă, cînd ştiu că el nu este al excelenţei-voastre, socot că am dreptul, ba chiar datoria, să vă spun că eu, ca om de meserie, văd în aceste perle o mulţime de stricăciuni, din pricina cărora nu v-aş sfătui niciodată să le cumpăraţi. Negustorul, îmi răspunse ducesa, mi le vinde cu şase mii de scuzi, iar dacă n-ar avea aceste mici stricăciuni, colanul ar preţui peste douăsprezece mii. Răs-

punsei că nu aş fi îndemnat pe nimeni să urce cu preţul pînă la cinci mii de scuzi, chiar dacă frumuseţea colanului ar fi fost fără de pereche, căci perlele nu-s pietre preţioase, ci oase de peşte, care îşi pierd frumuseţea o dată cu trecerea timpului ; diamantele, însă, ca şi rubinele, smaraldele sau safirele, nu îmbătrînesc niciodată ; acestea patru sînt pietre scumpe şi pot fi cumpărate. Cam bosumflată la auzul spuselor mele, ducesa grăi : Doresc aceste perle ; te rog, deci, să i le duci ducelui şi să i le lauzi cît poţi şi cît ştii mai bine, şi chiar de va trebui să minţi puţin, fă-o pentru mine, şi n-o să-ţi pară rău ! Am fost totdeauna cel mai bun prieten al adevărului şi duşman al minciunii, aşa că, numai de nevoie, ca să nu pierd bunăvoinţa unei atît de mari prinţese, luai în silă blestematele de perle şi plecai cu ele în odaia cealaltă, unde se retrăsese ducele. De cum mă văzu, mă şi întrebă : Ce s-a întîmplat, Benvenuto ? Descoperind perlele, îi răspunsei : *Signor mio,* vin să vă arăt un încîntător colan de perle, frumos fără pereche şi cu adevărat vrednic de excelenţa-voastră ; nu cred să mai fi fost vreodată strînse la un loc optzeci de perle care să alcătuiască un colan mai frumos ca acesta : cumpăraţi-l aşa dar, *signore,* căci este minunat ! Fără să stea pe gînduri, ducele grăi : Nu vreau să-l cumpăr, căci perlele nu-s nici atît de rare, şi nici atît de frumoase pe cît spui tu ; le-am văzut şi nu-mi plac. Iertaţi-mă, *signore,* vorbii eu din nou, dar aceste perle prin frumuseţea lor întrec

cu mult toate celelalte perle care au fost strînse vreodată într-un colan.

Ducesa stătea în picioare îndărătul uşii, ascultînd tot ce spuneam. După ce i-am vorbit de-o mie de ori mai mult decît cele pe care le scriu aici, ducele se întoarse spre mine şi-mi spuse cu blîndeţe: Ştiu bine, Benvenuto, cît eşti de priceput, şi dacă perlele astea ar avea acele calităţi atît de rare pe care le lauzi tu, nu mi-ar veni greu să le cumpăr, atît pentru plăcerea ducesei, cît şi fiindcă asemenea lucruri — mai mult decît pentru ducesă — îmi sînt de trebuinţă pentru fiii şi fiicele mele. Fiindcă tot începusem să mint, mersei înainte cu şi mai multă îndrăzneală, silindu-mă ca vorbele mele să pară cît mai adevărate, căci doream ca ducele să mă creadă şi să-mi asigur astfel sprijinul ducesei. Pentru ca ducele să nu-şi închipuie, însă, că fac toate astea din lăcomie, mă hotărîsem să nu primesc nici un ban din cei două sute de scuzi pe care ducesa mă înştiinţase că-i voi căpăta dacă-l hotărăsc pe duce să cumpere perlele. Dar acesta continuă să-mi spună, la fel de binevoitor ca şi pînă atunci: Îmi dau seama că te pricepi ca nimeni altul, dar dacă eşti într-adevăr cinstit, aşa cum te-am crezut întotdeauna, spune-mi adevărul. Mă înroşii, ochii mi se umplură de lacrimi şi spusei: *Signor mio,* dacă îi arăt excelenţei-voastre adevărul, ducesa mă va urî de moarte, aşa că voi fi nevoit să plec unde-oi vedea cu ochii; va trebui să las în părăsire statuia lui *Perseu,* pe care am făgă-

duit-o acestei nobile şcoli, şi voi cădea pradă bîrfelilor duşmanilor mei. Îmi încredinţez, aşadar, soarta în mîinile excelenţei-voastre !

LXXXIV. Dîndu-şi seama că pînă atunci nu vorbisem decît împotriva credinţei mele şi că n-o făcusem decît de nevoie, ducele îmi spuse : Dacă ai încredere în mine, nu te teme de nimic. Vai mie, *signore*, continuai eu, va fi oare cu putinţă ca ducesa să nu afle ? La această întrebare, ducele ridică mîna, în semn de jurămînt, şi grăi : Socoteşte tot ce-o să spui ca închis într-un sipet de nestemate ! Încrezîndu-mă în această făgăduială, nu mai pregetai şi-i mărturisii tot ceea ce gîndeam cu adevărat în legătură cu perlele, arătîndu-i că ele nu preţuiau mai mult de două mii de scuzi. Auzind linişte, căci vorbeam cît puteam de încet, ducesa intră şi spuse : Vă rog, *signor mio*, să-mi cumpăraţi acest colan, căci îl doresc din tot sufletul, iar Benvenuto al vostru m-a încredinţat că n-a văzut niciodată un altul mai frumos. Nu vreau să-l cumpăr ! răspunse ducele. Şi din care anume pricină, *signore*, nu vrea excelenţa-voastră să-mi îndeplinească dorinţa de a-mi cumpăra acest colan de perle ? Fiindcă n-am chef să zvîrl banii pe fereastră ! Cum să zvîrliţi banii pe fereastră, cînd Benvenuto, în care pe bună dreptate aveţi încredere, m-a încredinţat că este cu trei mii de scuzi mai ieftin decît preţuieşte ? întrebă iarăşi ducesa. Aflaţi, doamnă, grăi atunci ducele, că Benvenuto al meu mi-a spus că dacă-l cumpăr zvîrl banii pe fereastră, întrucît aceste perle nu-s nici rotunde,

şi nici la fel de mari, iar multe dintre ele au îmbătrînit ; şi ca să vedeţi că aşa e, priviţi această perlă... şi pe cealaltă... şi asta... şi asta... Iată de ce nu intră în vederile mele ! Ducesa mă privi cu duşmănie şi părăsi încăperea, amenințîndu-mă cu capul. Simţii atunci dorinţa de-a părăsi Italia şi de a pleca încotro m-o îndrepta Dumnezeu, dar, cum Perseu era aproape gata, nu voii să-l las neterminat ; judece însă oricine în ce chinuitoare frămîntări mă zbăteam ! În vreme ce ducele dăduse poruncă uşierilor săi — chiar în faţa mea — să mă lase să intru în oricare încăpere s-ar fi aflat, ducesa — din parte-i — poruncise aceloraşi uşieri să mă alunge ori de cîte ori voi mai veni la palat ; iată de ce aceştia de cum mă vedeau îşi părăseau uşile şi mă luau la goană, avînd însă grijă să nu-i vadă ducele, care, atunci cînd mă zărea înaintea acestor nenorociţi, mă chema şi mă poftea să vin lîngă el. Ducesa trimise după misitul Bernardone — de care ea însăşi mi se plînsese ca de-un pungaş şi-un nemernic — şi-i ceru acelaşi lucru pe care mi-l ceruse şi mie. Lăsaţi pe mine, *signora,* răspunse el şi — ca un potlogar ce era — se înfăţişă ducelui cu colanul de perle în mînă.

De cum îl văzu, ducele îi porunci să-i piară din faţa ochilor ; vorbind pe nas — un nas mare, cît un bot de măgar — licheaua începu să se milogească : Vă rog, *signore,* cumpăraţi-i acest colan bietei *signora,* care se prăpădeşte după el. Şi, adăugînd o groază de alte tîmpenii, izbuti să-l plictisească pe duce, care-i

spuse : Sau te cărăbăneşti, sau umfli puţin obrajii [1] ! Ştiind bine că numai astfel, sau cîntînd *La bella Franceschina* [2], îl putea hotărî pe duce să cumpere colanul, asigurîndu-şi în felul acesta atît bunăvoinţa ducesei, cît şi comisionul respectiv, care se urca la cîteva sute de scuzi, puşlamaua neruşinată nu se sfii să-şi umfle obrajii. Ca să-l facă să plece, ducele îi cîrpi peste obraji cîteva palme, ceva mai tari ca de obicei, încît i se înroşi faţa şi-l podidiră lacrimile. Iată, *signore*, începu el să pălăvrăgească, sluga dumneavoastră credincioasă face şi pe dracu-n patru, îndurînd orice durere, numai pentru ca biata *signora* să fie mulţumită. Plictisit din cale-afară de această lepădătură şi de palmele pe care i le trăsese, ducele — care o iubea pe ducesă şi căuta întotdeauna să-i intre în voie — sfîrşi prin a-i spune : Piei, du-te dracului de-aici şi mergi de cumpără colanul ; sînt fericit să-i fac pe voie doamnei ducese. Aici apare limpede atît înverşunarea cu care o soartă nemiloasă îl urmăreşte pe un biet om, dar şi norocul nemeritat care-i ţine parte unui nemernic ; pierdută a fost pentru mine bunăvoinţa ducesei, şi apoi — din pricina asta — şi cea a ducelui ; în schimb, amîndouă au fost cîştigate, împreună cu comisionul, de Bernardone ; iată, deci, că nu-i destul să fii om cinstit şi înzestrat !

[1] Ducele se amuză cu un joc de copii, lovindu-l pe Bernardone cu palma peste obrajii umflaţi.

[2] *Frumoasa Franceschina* — vechi cîntec popular italienesc.

LXXXV. În vremea asta, izbucni şi războiul cu Siena [1]; voind să fortifice Florenţa, ducele împărţi oraşul între sculptori şi arhitecţi; mie îmi căzu în grijă poarta dinspre Prato şi mica poartă dinspre Arno, pe drumul care duce spre mori; poarta San Friano căzu în sarcina cavalerului Bandinello; în sarcina lui Pasqualino d'Ancona căzu poarta San Pier Gattolini; sculptorului în lemn, Giulian di Baccio d'Agnolo [2], îi reveni poarta San Giorgio, iar lui Particino [3] — tot sculptor în lemn — poarta Santo Niccolò; sculptorului Francesco da Sangallo, zis şi Margolla, i se încredinţă poarta Alla Croce, şi, în sfîrşit, poarta Pinti i se dădu lui Giovanbatista, zis Il Tasso. Restul bastioanelor şi porţilor fură date în seama a diferiţi alţi ingineri, de ale căror nume nu-mi mai aduc aminte. Ducele, care s-a arătat întotdeauna a fi un om cu adevărat destoinic, făcu singur înconjurul oraşului, şi după ce cercetă totul cu multă băgare de seamă şi-l luă ca ajutor pe casierul său, Lattanzio Gorini; şi fiindcă acestuia îi cam plăcea ingineria, ducele îl însărcină să deseneze toate planurile întări-

[1] La Siena, republică duşmană familiei de'Medici, găseau adeseori azil refugiaţii florentini. În 1552, ajutată de trupele trimise de Francisc I, Siena se ridică împotriva lui Carol Quintul şi izbuteşte să alunge garnizoana spaniolă. În fruntea armatelor trimise împotriva Sienei se afla Cosimo I, ducele Florenţei. Oraşul nu s-a predat, însă, decît în 1555, după o îndelungată şi eroică rezistenţă.

[2] Cunoscut ca sculptor şi arhitect. La moartea tatălui său (Baccio d'Agnolo), i-a urmat în postul de arhitect al bisericii Santa Maria del Fiore. A murit în 1555.

[3] *Antonio Particino* — sculptor în lemn, foarte apreciat de contemporani.

turilor pentru fortificarea porţilor, aşa cum le vedea el ; fiecare dintre noi primi aşadar desenul porţii sale ; uitîndu-mă la cele care mă priveau pe mine şi socotindu-le a fi prost gîndite şi pline de greşeli, alergai de îndată, cu ele în mînă, să-l găsesc pe duce ; nici n-apucai să-i arăt bine lipsurile desenelor pe care le primisem, că ducele se şi întoarse furios către mine şi-mi spuse : Cînd va fi vorba de a lucra o statuie, am să-ţi dau ţie întîietate, Benvenuto ; în meseria asta vreau, însă, ca tu să-mi dai mie întîietate, aşa că respectă desenele pe care ţi le-am dat. La auzul acestor cuvinte de dojană, căutai să răspund cît mai modest şi zisei : Chiar şi în arta sculpturii am învăţat de la excelenţa-voastră, cu prilejul numeroaselor convorbiri pe care le-am avut în legătură cu ea ; de aceea, rog pe excelenţa-voastră să binevoiască a mă asculta şi acum, cînd e vorba de fortificaţiile oraşului, lucru mult mai de seamă decît statuile, căci numai astfel, stînd de vorbă, excelenţa-voastră va putea să-mi lămurească şi mai bine în ce fel trebuie să-l slujesc. Şi astfel, luîndu-l cu binişorul, ducele prinse să stea de vorbă cu mine, iar cînd îi arătai deschis că ar fi fost o nebunie să mă iau după planurile pe care le primisem, îmi spuse : Du-te, atunci, de fă un desen, şi o să văd dacă o să-mi placă. Făcui două desene, înfăţişînd cele mai nimerite întărituri pentru cele două porţi, şi i le înfăţişai ducelui, care — înţelegînd că aveam dreptate — îmi spuse cu bunăvoinţă : Lucrează după capul tău, căci sînt mulţumit. Mă apucai de lucru cu cea mai mare tragere de inimă.

LXXXVI. De pază la poarta dinspre Prato se afla un căpitan lombard, un adevărat uriaş, bădăran în vorbire, îngîmfat şi cu totul nepriceput. De cum mă văzu, începu să mă descoasă cu privire la ceea ce doream să fac ; îi arătai cu dragă inimă desenele, dar mă dădui cu capul de toţi pereţii pînă să-l fac să priceapă ce anume urmăream. Dobitocul, aci clătina din cap, aci se fîţîia încoace şi-ncolo, ori se muta de pe-un picior pe celălalt, răsucindu-şi cumplitele sale mustăţi sau trăgîndu-şi într-una pe ochi îndoitura beretei şi spunînd : Să fie-al dracului ! Nu pricep o iotă din toată treaba asta a ta ! În cele din urmă, plictisit la culme de acest animal, spusei : Atunci, lasă-mă să-mi văd de treabă, căci eu mă pricep. Îi întorsei spatele şi plecai spre treburile mele, dar omul începu să mă amenințe atît cu capul, cît şi cu vîrful săbiei, ridicat în sus prin apăsarea mînerului cu mîna stîngă. Hei, meştere, strigă el, ţii poate să-ţi las puţin sînge ? Cuprins de furie, mă întorsei spre el şi-i spusei : Mai uşor o să-mi fie să mă bat cu tine decît să ridic întăriturile acestei porţi !

În aceeaşi clipă, fiecare dintre noi puse mîna pe spadă, dar nici unul n-apucă să şi-o tragă din teacă, deoarece săriră să ne despartă o mulţime de oameni cu frica lui Dumnezeu. Se aflau printre ei şi poporeni de rînd, dar şi curteni ; cei mai mulţi îl certară pe el, spunîndu-i că prea îşi dăduse în petic şi că n-o nimerise cu mine, care eram în stare să-i vin de hac ; îi mai spuseră de asemenea că ar fi vai de el dacă cele

petrecute ar ajunge la urechile ducelui. După aceea plecarăm fiecare la ale noastre : el se duse să-şi vadă de slujbă, iar eu mă dusei să încep construcţia întăriturilor. După ce isprăvii acolo toate pregătirile, plecai la mica poartă dinspre Arno, unde dădui peste un căpitan, de fel din Cesena, omul cel mai subţire pe care l-am întîlnit vreodată printre militari ; era sfios şi cuminte, ca o fată, dar la nevoie putea să fie omul cel mai viteaz şi mai îndrăzneţ cu putinţă. Atît de mult mă privea, încît uneori îmi pierdeam cumpătul, şi fiindcă dorea să înveţe îi desluşii totul cu multă plăcere ; pe scurt, ne purtarăm amîndoi cît mai frumos cu putinţă, şi astfel bastionul de aci îmi ieşi mult mai bine decît celălalt. În timp ce eram aproape gata cu construcţia întăriturilor, o parte din oamenii lui Piero Strozzi năvăliră în Prato ; cei de acolo se înspăimîntară atît de rău, încît dădură cu toţii bir cu fugiţii, încărcîndu-şi fiecare calabalîcul în car şi pornind cu el spre oraş ; carele — puzderie, nu alta ! — se izbeau unul într-altul, aşa că, văzînd vălmăşagul acela, spusei gărzilor să aibă grijă să nu se ivească şi aici aceeaşi tulburare ca la porţile oraşului Torino, căci se putea întîmpla ca *saracinesca* [1] — trebuind să

[1] În februarie 1543, o grupă de soldaţi din armata lui Carol Quintul a încercat să pătrundă în Torino, ocupat de armatele franceze. În acest scop, soldaţii spanioli s-au ascuns în nişte căruţe cu fîn, care urma să intre în oraşul asediat. Misiunea acestei grupe era de a împiedica straja cetăţii să ridice podul peste care trecuseră căruţele şi să facă astfel posibilă pătrunderea restului armatei. Prinzînd de veste, ostaşii din strajă au ridicat însă la timp podul şi au coborît saracinesca, atacînd şi învingînd rezistenţa grupei inamice.

fie folosită — să rămînă proptită pe unul dintre care şi să nu-şi mai poată îndeplini menirea. La auzul cuvintelor mele, dobitocul de căpitan mă luă la înjurături; nu mă lăsai nici eu mai prejos, şi ne-am fi încăierat mult mai rău ca întîia oară dacă lumea nu sărea şi de data asta să ne despartă. După ce terminai cu întăriturile, primii pe neaşteptate o anumită sumă de bani; mă bucurai şi mă apucai din nou de lucru, pentru a termina statuia lui Perseu.

LXXXVII. Tot în timpul acesta au fost descoperite pe lîngă Arezzo nişte antichităţi, printre care şi Himera [1], adică acel leu de bronz care se vede într-una din încăperile alăturate sălii celei mari a palatului ducal; laolaltă cu Himera s-a mai dat şi de o mulţime de statuete, tot din bronz, acoperite cu pămînt şi cu rugină, fiecăreia dintre ele lipsindu-i fie capul, fie mîinile sau picioarele. Ducele simţea o mare plăcere să le cureţe singur, cu ajutorul unor dăltiţe de giuvaergiu. Într-o zi, pe cînd stăteam amîndoi de vorbă, excelenţa-sa îmi întinse un ciocănel, cu care mă puse să izbesc în dăltiţele pe care le ţinea cu mîna, pentru a curăţi astfel statuetele de pămînt şi de rugină. După cîteva seri, ducele mă puse din nou la treabă, aşa că mă apucai să înlocuiesc membrele pe care statuetele nu le mai aveau. Excelenţa-sa se uita cu atîta plăcere la aceste mărunţişuri, încît începu să

[1] *Himera* se află astăzi în Sala Bronzurilor din Galeria Uffizi (Florenţa).

mă aducă la lucru şi ziua, iar dacă întîrziam, trimitea după mine. În cîteva rînduri îi dădui să înţeleagă că, lăsîndu-l pe Perseu în părăsire şi ziua, se vor ivi unele neplăceri ; dintre acestea, cel mai mult mă speria gîndul că excelenţa-sa, văzînd cît timp îmi trebuie pentru statuie, avea să se plictisească, aşa cum de altfel s-a şi întîmplat mai tîrziu ; în al doilea rînd, dacă nu eram lîngă ei, cei cîţiva lucrători pe care îi aveam făceau totul anapoda sau lucrau cît puteau mai încet ; faţă de aceste lămuriri, ducele se învoi să vin la palat numai după apusul soarelui. Îi intrasem atît de bine sub piele, încît seară de seară mă primea tot mai frumos. Era pe vremea cînd se zideau noile încăperi din aripa zisă „a leilor" ; acolo, în acea aripă nou construită, ducele îşi rînduise o odăiţă, spre a se putea retrage într-un loc mai ferit ; mie îmi poruncise să mă duc la el pe furiş, trecînd prin garderobă, prin balconul sălii celei mari şi prin cîteva mici încăperi care duceau la acea odăiţă ; după cîteva zile, ducesa îmi răpi însă această favoare, punînd să mi se închidă toate trecerile ; de aceea, în fiecare seară cînd soseam la palat trebuia să aştept o bună bucată de vreme, căci ducesa se apuca să-şi facă nevoile tocmai în vreuna din încăperile prin care trebuia să trec, şi, cum era bolnavă, nu veneam măcar o dată fără s-o tulbur. Dintr-o pricină sau alta, mă ura atît de mult, încît nu mai putea suferi nici măcar să mă vadă. Copleşit de un amar şi de o tristeţe fără margini, continuam totuşi, răbdător, să mă duc la palat în fiecare seară ; între timp, ducele dăduse uşierilor porunci atît de

straşnice, încît aceştia îmi deschideau de cum ciocăneam la uşă, lăsîndu-mă să intru peste tot, fără a-mi spune nici un cuvînt. Din pricina asta s-a întîmplat însă ca adeseori — intrînd pe neaşteptate şi pe tăcute în acele încăperi secrete — să dau peste ducesă făcîndu-şi nevoile ; furia ei împotriva mea era atunci atît de mare, încît mă cuprindea frica. Îmi spunea : Cînd o să termini odată cu reparatul statuetelor ? M-am săturat să te tot văd venind pe-aici. Îi răspundeam plin de umilinţă : *Signora*, singura mea stăpînă, eu nu doresc altceva decît să vă slujesc cu credinţă şi cu desăvîrşită supunere ; cum însă aceste lucrări pe care mi le-a poruncit ducele vor ţine încă multe luni, spuneţi-mi să nu mai vin, şi n-o să mai pun piciorul pe-aici, iar astfel veţi putea chema pe cine vreţi. Şi chiar dacă ducele mă va chema, o să-i spun că nu mă simt bine şi n-o să mai dau cu nici un preţ pe la palat. Nu spun să nu mai vii pe-aici şi nu spun să nu-i dai ascultare ducelui, îmi întorcea ea vorba, dar am ajuns să cred că lucrările astea ale tale n-or să se mai termine niciodată. Fie că aflase cele petrecute, fie din altă pricină, ducele începu din nou să trimită după mine numai în preajma orei douăzeci şi patru ; cel care venea să mă cheme îmi spunea de fiecare dată : Ai grijă să vii, căci ducele te-aşteaptă ! Şi astfel, întîmpinînd obişnuitele greutăţi, mă mai dusei de cîteva ori, pînă cînd, într-o seară, intrînd ca de obicei, îl găsii pe duce stînd de vorbă cu ducesa despre unele lucruri, poate tainice ; văzîndu-l că se întoarce mînios spre mine, dădui să mă retrag grăbit, dar el îmi spuse numaidecît :

Intră, Benvenuto, şi cată-ţi de treabă ! Vin şi eu îndată, să-ţi ţin tovărăşie ! În timp ce treceam, *signor* Grazia [1], care pe-atunci era doar un copilaş, mă prinse de capă şi făcu atîtea alte giumbuşlucuri, încît ducele îmi spuse, plin de mirare : Mă bucură prietenia pe care ţi-o poartă copiii mei !

LXXXVIII. În timp ce lucram la nimicurile de care am vorbit, principele [2], don Giovanni [3], don Arnando [4] şi don Grazia îmi stăteau toată seara pe cap şi mă necăjeau, pe ascuns, ca să nu-i vadă ducele. O dată, cînd îi rugai să stea liniştiţi, îmi răspunseră : Nu putem ! Atunci, continuaţi, le zisei eu. Nu poţi cere ceea ce nu se poate ! În aceeaşi clipă, ducele şi ducesa izbucniră în rîs. Într-altă seară, fiindcă tocmai le terminasem, dusei la palat, în încăperea unde lucram, cele patru statuete de bronz care se află pe piedestalul statuii mele şi care-i înfăţişează pe Jupiter, Mercur [5], Minerva [6] şi Danae [7], cu fiul său, Perseu, aşezat la picioarele ei. Aşezai statuetele în şir, una

[1] E vorba de *don* Garcia, fiul lui Cosimo I. În 1553, cînd se petrec faptele relatate de Cellini, era în vîrstă de şase ani.

[2] Francesco — primul născut al lui Cosimo I. Avea pe atunci doisprezece ani.

[3],[4] *Don Giovanni* şi *don Arnando (Fernando)* — fii ai aceluiaşi Cosimo I. Aveau pe atunci : primul zece ani, iar al doilea, patru ani.

[5] Fiul lui Jupiter, zeu al elocvenţei, al comerţului şi al hoţilor la romani.

[6] Fiica lui Jupiter, zeiţa înţelepciunii la romani.

[7] Fiica lui Acristos, regele Argosului, care, pentru a o feri de Zeus, a închis-o într-un turn. Mai-marele zeilor a izbutit însă să se strecoare acolo, sub forma unei ploi de aur, iar Danae, rămasă însărcinată, l-a născut pe Perseu.

după alta, niţel mai sus de ochiul privitorului, încît făceau o impresie deosebită. Fiind înştiinţat, ducele veni mai devreme ca de obicei şi, fiindcă cel care îl înştiinţase lăudase statuetele mult mai mult decît meritau (spunea : I-a întrecut pe cei antici, şi altele de acest fel), ducele veni însoţit de ducesă, cu care vorbea voios, despre lucrările mele. Cînd îi văzui intrînd, mă sculai numaidecît, să-i întîmpin. Cu o bunăvoinţă într-adevăr ducală, excelenţa-sa îmi întinse mîna dreaptă, în care ţinea o pară uriaşă, nemaipomenit de frumoasă, şi-mi spuse : Uite, Benvenuto, ia para asta şi pune-o în grădina casei tale ! Acestor vorbe le răspunsei plin de bucurie : O, *signore !* Îmi spune excelenţa-voastră cu tot dinadinsul să pun această pară în grădina casei mele ? Ducele repetă : Da ! În grădina casei, care-ţi aparţine, m-ai înţeles ? Mulţumii atît excelenţei-sale, cît şi ducesei, alegînd cele mai frumoase cuvinte de recunoştinţă pe care le cunoşteam. Apoi se aşezară amîndoi în faţa statuetelor, şi mai bine de două ore nu mai vorbiră decît de frumuseţea acestora. Ducesa dorea atîta ca ele să treacă în stăpînirea sa, încît îmi spuse : Nu vreau ca aceste frumoase statuete să se piardă în piaţă, pe acel piedestal, unde mai înfruntă şi primejdia de a fi distruse ; doresc să le aşezi într-una din odăile mele, unde vor fi păstrate cu respectul pe care îl merită rara lor frumuseţe. N-am primit această propunere şi am adus un nesfîrşit număr de argumente ; dar, văzînd-o hotărîtă să nu mă lase să pun statuetele pe piedestal — acolo unde se află acum — aşteptai pînă a doua zi,

cînd mă dusei la palat, către orele douăzeci şi două ; aflînd că ducele şi ducesa erau la călărie, luai statuetele şi le plumbuii la locul lor, pe piedestal, care era şi el gata. Dar vai ! Cînd ducesa află ce-am făcut, se înfurie atît de cumplit, încît dacă nu era ducele, care să-mi ia cu iscusinţă apărarea, o păţeam rău de tot ; după povestea asta, care se adăuga la aceea a colanului de perle, ducesa nu se lăsă pînă cînd ducele nu renunţă la mica lui bucurie, din care pricină nu mai avusei de ce să mă duc la palat, unde nici nu mai puteam intra oricînd, căci întîmpinam din nou aceleaşi greutăţi ca mai înainte.

LXXXIX. Luptînd cu lipsa de bani şi cu o sumedenie de alte necazuri, din care jumătate numai, şi tot l-ar fi înspăimîntat chiar şi pe omul cel mai vajnic, dădeam zor să termin statuia lui *Perseu*, pe care o dusesem în Loggia dei Lanzi, din Piaţa Senioriei. Într-o bună dimineaţă, după ce ascultasem liturghia în biserica San Piero Scheraggio, trecu pe lîngă mine misitul Bernardone, pretins giuvaergiu, ajuns, din bunătatea ducelui, administrator al Monetăriei [1] ; chiar în dreptul uşii bisericii — ca un porc ce era — dădu drumul la patru băşini, care sigur că s-au auzit tocmai din San Miniato [2]. Porcule, ticălosule, măgarule, aşa sună oare scîrbosul tău talent ? strigai eu, punînd mîna pe un băţ. Cum însă se retrase în mare

[1] Monetăria florentină se afla în spatele cunoscutei Loggia dei Lanzi.
[2] Biserică florentină.

grabă în clădirea Monetăriei, mă aşezai şi eu la pîndă în dosul porţii mele, lăsînd în stradă un mic ucenic, care trebuia să-mi dea de veste îndată ce acest dobitoc ar fi părăsit Monetăria. După o îndelungată aşteptare, mă plictisii, iar furia îmi trecu ; mă gîndeam că bătaia ştii cînd o începi, dar că din ea pot ieşi tot felul de încurcături, şi mă hotărîi, deci, să mă răzbun în alt chip. Şi fiindcă toate acestea se petreceau cu o zi sau două înainte de sărbătoarea sfîntului Ioan, făcui următoarele patru versuri, pe care le lipii într-un colţ din curtea bisericii, unde oamenii îşi făceau nevoile. Versurile sunau astfel :

Ici zace Bernardone, porc-lingăul,
Tîlhar şi cutră, a Pandorei[1] *ladă,*
Măgar bătrîn, din care dete mladă
Ăst jalnic meşter Buaccio[2]*, prostălăul.*

Zvonul despre cele petrecute, cît şi versurile ajunseră la palat, făcîndu-i să rîdă pe duce şi pe ducesă ; totodată, înainte ca Bernardone să fi aflat ceva, o mulţime de oameni se şi opriseră în faţa versurilor, rîzînd în hohote ; şi fiindcă toată lumea privea spre Monetărie, căutînd ţintă să-l vadă pe Bernardone, fiul acestuia, *maestro* Buaccio, înţelegînd despre ce este

[1] În mitologia greacă, Pandora apare ca prima femeie creată de zei. Jupiter i-a dăruit o cutie în care se aflau închise toate nenorocirile ce pot bîntui omenirea, atrăgîndu-i atenţia să n-o deschidă niciodată. Soţul ei, Epitemeu, nu a ascultat însă de acest sfat şi a deschis cutia, în care n-a mai rămas decît speranţa. La figurat, prin cutia Pandorei se înţelege tot ceea ce sub o aparenţă frumoasă poate să fie o sursă de nenorociri.

[2] Baccio Baldini, fiul lui Bernardo Baldini, medic şi biograf al ducelui Cosimo I.

vorba, alergă de rupse hîrtia pe care erau scrise versurile, muşcîndu-şi degetele de mînie şi amenințînd cu vocea lui caraghioasă, fonfăită.

XC. Aflînd că Perseu putea fi socotit ca şi terminat, ducele veni într-o zi să-l vadă, mărturisindu-şi limpede marea mulţumire pe care o simţea ; apoi, întorcîndu-se spre cîţiva cetăţeni de vază care îl însoţeau, spuse : Cu toate că această operă ne pare a fi foarte frumoasă, ea trebuie să-i placă şi poporului ; de aceea, aş voi, dragă Benvenuto, ca înainte de a o da gata să deschizi pentru o jumătate de zi partea aceasta din faţa pieţei, spre a putea afla ce spune mulţimea ; de altfel, nu încape îndoială că, văzută la lărgime, va arăta cu totul altfel decît aici, în înghesuiala asta. Răspunsei cu umilinţă : Aflaţi, *signor mio*, că o s-arate de două ori mai bine ; cum de nu-şi aminteşte excelenţa-voastră că a mai văzut-o în grădina casei mele, unde, avînd destulă lărgime, părea atît de frumoasă, încît Bandinello, trecînd prin Grădina Inocenţilor, a venit s-o vadă şi — cu toată firea lui rea şi ticăloasă — statuia i-a smuls laude, lui, care, de cînd se ştie, n-a lăudat încă pe nimeni ? Bag de seamă că excelenţa-voastră îi dă prea multă crezare. Deşi vorbele mele îl cam necăjeau, ducele îmi spuse totuşi cu blîndeţe : Fă-o, Benvenuto, numai ca să fiu şi eu mulţumit ! După plecarea ducelui, mă pregătii să dezvelesc statuia, dar pentru că duceam lipsă de puţin aur, de nişte lacuri şi alte nimicuri care sînt

de folos la terminarea unei sculpturi, mormăiam supărat şi mă văicăream, blestemînd ziua aceea afurisită cînd venisem la Florenţa ; vedeam limpede uriaşa şi neîndoielnica pierdere pe care o suferisem părăsind Franţa şi nu întrevedeam cam ce fel de fericire m-ar putea aştepta în Florenţa, cu acest stăpîn, de vreme ce — de la început şi pînă la sfîrşit — tot ce făcusem nu-mi adusese decît pagube. În ziua următoare, deşi tot atît de supărat, dezvelii statuia. A vrut însă Domnul ca, de îndată ce opera a fost văzută, să se înalţe în cinstea ei atîtea laude, încît să mai am şi eu cu ce să-mi alin durerea. Mulţimea nu mai contenea să se înghesuie lîngă poarta pe care — în timpul celor cîteva ore cît am ţinut statuia dezvelită — fuseseră agăţate peste douăzeci de sonete, toate cuprinzînd laude neprecupeţite în cinstea operei mele. După ce o acoperii la loc, profesorii cei învăţaţi şi studenţii Universităţii din Pisa, care erau în vacanţă, se întrecură să agaţe în fiecare zi numeroase sonete şi diferite versuri în latină şi greacă. Ceea ce-mi dădea însă cea mai mare mulţumire şi mă făcea să nădăjduiesc într-o împăcare cu ducele era faptul că oamenii de meserie, adică sculptorii şi pictorii, se întreceau şi ei lăudîndu-mă. Între aceştia, cel pe care îl preţuiam îndeosebi era valorosul pictor Iacopo da Pontormo [1], sau — mai mult decît el — strălucitul său elev,

[1] *Iacopo Carruci da Pontormo* (1494—1556), cunoscut pictor florentin, elev al lui Andrea del Sarto.

pictorul Bronzino [1]; acesta nu se mulţumi numai să agaţe sonetele, ci îmi trimise şi acasă cîteva, prin ucenicul său Sandrino [2]; cu stilul lui frumos, îmi lăuda atît de mult opera, încît puteam culege de aici o oarecare mîngîiere. Acoperii apoi statuia din nou şi mă zorii s-o termin.

XCI. Deşi cunoştea bine laudele pe care ilustra noastră şcoală mi le adusese — văzîndu-mi opera doar atît de puţin — ducele spuse: Îmi pare bine că Benvenuto a avut această mică mulţumire, căci astfel se va zori cu mai multă tragere de inimă să-şi termine odată lucrarea; să nu-şi închipuie însă că după aceasta — cînd statuia va fi văzută dezvelită în întregime şi va fi cercetată de jur împrejur — poporul va mai vorbi la fel ca şi azi: atunci i se vor vedea toate lipsurile, şi în deosebi multe pe care nu le are. Să se-narmeze deci cu răbdare! Or, ducele nu făcea altceva decît să repete ceea ce-i spunea Bandinello, dîndu-i ca pildă operele lui Andrea del Verrocchio [3], cel care a executat frumosul Crist şi statuia în bronz a sfîntului Toma, care se văd pe faţada de la Orsammichele; tot Bandinello mai

[1] *Angiolo Bronzino* (1503—1572), pictor florentin. A scris şi poezii, precum şi cîteva *Scrisori* despre pictură. În 1539 a intrat în slujba ducelui Cosimo I de'Medici, la curtea căruia a lucrat numeroase portrete.

[2] *Alessandro Allori* (1535—1607), elev al lui Bronzino.

[3] Om de artă florentin (1435—1488), elev al lui Donatello. A practicat giuvaergeria, sculptura, gravura, pictura, arhitectura şi chiar muzica. Perugino şi Leonardo da Vinci au fost elevii săi.

dădea ca pildă numeroase alte opere, printre care minunatul *David*, al divinului Michelagnolo Buonarroti, spunînd însă că această operă nu este frumoasă decît văzută din faţă ; vorbind apoi de lucrarea sa *Hercules şi Cacus*, Bandinello îi blestema pe cei care-o acoperiseră cu nenumărate sonete batjocoritoare. Ducele, care avea multă încredere în el şi-i dăduse nas să vorbească astfel, socotea că lucrurile se vor desfăşura aproape aşa cum le spusese invidiosul de Bandinello, care nu mai înceta cu bîrfelile ; şi, parcă anume pentru a-i întări spusele sale, pînă şi pungaşul de Bernardone, misitul, stînd într-o zi de vorbă cu ducele, îi spuse următoarele : Aflaţi, *signore*, că a face statui mari nu-i totuna cu a face din acelea mititele ; n-o să spun că Benvenuto nu a dovedit destulă iscusinţă în executarea statuetelor, dar veţi vedea singur că statuia cea mare n-o să iasă cum trebuie. Bernardone adăugă apoi o mulţime de alte năzbîtii, făcîndu-şi astfel, încă o dată, meseria sa de spion şi de mincinos.

XCII. Cu îngăduinţa vajnicului şi slăvitului meu stăpîn, Domnul-Dumnezeu, am izbutit să termin cu totul statuia, şi într-o joi dimineaţă am dezvelit-o în întregime [1]. Ar fi cu neputinţă de spus cît de numeroşi au fost cei care s-au strîns în faţa ei de cum am dezvelit-o, deşi era încă înainte de răsăritul soarelui, şi toţi într-un glas se întreceau în a o

[1] La 27 aprilie 1554.

lăuda cît mai vîrtos. În acest timp, ducele stătea în dosul uneia din ferestrele de jos ale palatului, chiar deasupra intrării şi aşa, pe jumătate ascuns, asculta tot ce se spunea despre opera mea ; după cîteva ore, se îndepărtă atît de mîndru şi mulţumit, încît dînd cu ochii de *messer* Sforza îi spuse : Du-te, Sforza, de-l caută pe Benvenuto şi spune-i din partea mea că bucuria pe care mi-a făcut-o este mai mare decît mă aşteptam ; mai spune-i că — la rîndu-mi — îl voi răsplăti astfel încît o să rămînă uimit ; încredinţează-l, deci, că poate fi liniştit ! *Messer* Sforza îmi aduse la cunoştinţă ilustrul mesaj, care mă bucură. Atît pentru această ştire, cît şi pentru că mulţimea mă arăta cu degetul, ca pe cineva care făcuse un lucru nou şi vrednic de mirare, petrecui ziua aceea în mare desfătare. În piaţă, îmi ieşiră în cale doi gentilomi, trimişi ai viceregelui Siciliei pe lîngă ducele nostru, în legătură cu unele treburi (le fusesem arătat pe cînd treceam şi fugiseră după mine în goana mare) ; beretele în mîini, ei îmi ţinură o cuvîntare deosebit de ceremonioasă, mai ceva ca pentru un papă, iar umilinţa pe care o arătai nu sluji la nimic, căci mă acoperiră cu atîtea laude, încît începui să-i rog să facă bunătatea să părăsească piaţa, deoarece lumea se oprise să se uite la mine mai dihai ca la *Perseu*. O dată cu aceste firitiseli, cutezară a mă ruga să plec în Sicilia, făgăduindu-mi condiţii care să mă mulţumească ; îmi arătară apoi cum îl

îmbogăţiseră pe *fra* Giovanognolo de'Servi [1], care terminase o fîntînă împodobită cu statui, fără să atingă însă nici pe departe măiestria lui *Perseu*. Nu-i lăsai să termine tot ce voiau să spună, şi grăii: Tare mă minunez văzîndu-vă cum căutaţi a mă face să-l părăsesc pe principele meu — cel mai de seamă ocrotitor pe care artele l-au avut vreodată — şi patria mea, şcoala celor mai strălucite talente. Dacă alergam cumva după cîştiguri deosebite, rămîneam în Franţa, în slujba acelui mare rege Francisc, care în afara lefii de o mie de scuzi îmi plătea pe deasupra şi toate lucrările pe care i le executam, ceea ce mă făcea să am în fiecare an un cîştig de peste patru mii de scuzi; şi totuşi, am părăsit la Paris truda a patru ani şi mai bine. Cu aceste cuvinte — şi cu altele — pusei capăt stăruinţelor lor; le mulţumii pentru laudele aduse, spunîndu-le că ele însemnau cea mai mare răsplată pe care o putea primi un artist şi îmi dădeau un asemenea imbold, încît trăgeam nădejde ca în cîţiva ani să execut o altă lucrare, care să-i placă admirabilei şcoli florentine mult mai mult decît *Perseu*. Cei doi gentilomi ar fi dorit s-o ia de la-nceput cu laudele: scoţîndu-mi însă bereta şi salutîndu-i cu o adîncă plecăciune, îmi luai rămas bun de la ei.

[1] Călugăr din Ordinul serviţilor (1507—1563). Fîntîna de care vorbeşte Cellini, a lucrat-o în piaţa oraşului Messina, între 1547 şi 1551. În opera sa începe să se facă simţit un anumit decadentism de natură academică.

XCIII. Lăsai să treacă două zile, şi văzînd că laudele sporeau într-una, hotărîi să mă înfăţişez ducelui ; îi făcu plăcere să mă vadă şi-mi spuse : Mi-ai făcut o mare bucurie, Benvenuto, dar îţi făgăduiesc că te voi răsplăti în aşa fel, încît să te minunezi şi tu ; ţin chiar să te încredinţez că acest lucru nu se va petrece mai tîrziu decît mîine. Aceste minunate făgăduieli mă făcură să-mi îndrept toate gîndurile către Dumnezeu, mulţumindu-i din inimă ; după aceea, mă apropiai de duce şi aşa, pe jumătate plîngînd de bucurie, îi sărutai haina, spunîndu-i : Slăvit fii, o, *signore*, adevărat ocrotitor al artelor şi al celor care trudesc pe ogorul lor ! Rog, însă, pe excelenţa-voastră ca — înainte de orice — să binevoiască a-mi îngădui să plec pentru opt zile, spre a-i mulţumi Domnului, care — datorită neclintitei mele credinţe — m-a ajutat tot timpul cît am trudit din greu la această operă ; pentru aceasta, ca şi pentru oricare alt minunat ajutor, vreau să plec într-un pelerinaj de opt zile, spre a-i mulţumi Dumnezeului meu celui fără de moarte, care întotdeauna îi sprijină pe cei ce-l cheamă din adîncul inimii lor. Ducele mă întrebă atunci încotro vream să plec. Îi răspunsei : Mîine dimineaţă voi pleca spre Valleombrosa, după care — trecînd prin Camaldoli şi Ermo [1] — voi merge pînă la Bagni di Santa Maria [2] şi poate

[1] *Valleombrosa, Camaldoli şi Sácro Ermo* — numele unor mănăstiri situate în munţi, în partea de est a Florenţei.
[2] Localitate în partea de est a Florenţei.

chiar pînă la Sestile[1], unde aud că s-ar afla antichităţi frumoase ; mă voi înapoia prin San Francesco della Vernia[2] şi voi reveni în slujba excelenţei voastre, mulţumindu-i tot timpul Domnului. Plin de voie bună, ducele îmi spuse, fără să stea pe gînduri : Du-te, Benvenuto, şi vino îndărăt, căci îmi eşti drag ; lasă-mi însă numai două versuri — ca aducere-aminte — şi apoi n-avea nici o grijă ! Scrisei fără întîrziere un catren, în care îi mulţumeam excelenţei-sale, şi i-l dădui lui *messer* Sforza ; la rîndul său, acesta i-l înmînă ducelui, care îl luă şi — după ce-l citi — i-l înapoie aceluiaşi *messer* Sforza, spunîndu-i : Pune-mi-l zilnic în faţa ochilor, căci dacă Benvenuto se înapoiază şi vede că nu i-am făcut nimic, cred că mă ucide. Cuvintele lui mi-au fost repetate chiar în aceeaşi seară de către *messer* Sforza, care, rîzînd şi glumind, dar minunîndu-se totodată de marea bunăvoinţă pe care mi-o arăta ducele, îmi spuse : Du-te, Benvenuto, şi vino îndărăt, căci te pizmuiesc.

XCIV. Părăsii Florenţa, şi tot drumul nu făcui altceva decît să cînt psalmi şi rugăciuni întru slava lui Dumnezeu ; mă simţeam foarte bine, căci, fiind vară, era o vreme minunată ; în afară de asta, treceam prin locuri pe unde nu mai fusesem niciodată, iar călătoria mi se părea încîntătoare. Şi fiindcă mi-l

[1] De fapt Sestino, veche localitate, aflată mai departe de cele amintite anterior.
[2] Mănăstire aflată pe muntele La Verna.

luasem drept călăuză pe un anume Cesare [1], un tînăr lucrător de-al meu, de fel din Bagno, am fost foarte bine primit atît de tatăl lui, cît şi de întreaga familie, din care făcea parte şi un bătrîn în vîrstă de peste şaptezeci de ani, om deosebit de plăcut : era unchiul lui Cesare şi se îndeletnicea cu medicina, dar se pricepea puţin şi în alchimie. Acest bătrîn de treabă îmi arătă minele de aur şi de argint de la Bagno şi mă duse să văd toate frumuseţile ţinutului, făcîndu-mi astfel o plăcere cum nu se poate mai mare. Într-una din zile, după ce se împrietenise cu mine, bătrînul îmi spuse : Aş voi să-ţi împărtăşesc un gînd de-al meu, din care — dacă i-ar da ascultare — excelenţa-sa ar putea trage cele mai mari foloase : aproape de Camaldoli — mă lămuri el — se află o trecătoare atît de descoperită, încît Pietro Strozzi nu numai c-ar putea să se strecoare pe acolo fără nici o teamă [2], dar ar putea chiar să pună mîna pe Poppi [3] fără nici o împotrivire. Apoi, socotind neîndestulător ceea ce-mi spusese prin viu grai, bunul bătrîn scoase din taşcă o foaie de hîrtie pe care desenase întregul ţinut, dar în aşa fel, încît

---

[1] *Cesare dei Federigi* (1530—1564), sculptor, ucenic al lui Tribolo şi Cellini.

[2] Pe marginea manuscrisului original, în dreptul acestei fraze se află o însemnare făcută de mîna lui Cellini : *„Era în vremea cînd Pietro a trecut şi a venit cu armata la Siena"* (vezi capitolul al LXXXV-lea, Cartea a II-a). Împreună cu armata sa, Pietro Strozzi trecuse Alpii şi luase conducerea sienezilor răsculaţi. În vremea aceasta, detaşamentele sale se aflau la Valdichiane (în partea de sud a Toscanei), de unde făceau incursiuni pînă la Arezzo.

[3] Oraş aşezat la douăzeci de mile de Arezzo, spre nord.

se vedea foarte limpede că marea primejdie de care vorbea nu era de fel o închipuire a lui. Luînd desenul, părăsii de îndată Bagno şi, trecînd în fugă prin Prato Magno şi San Francesco della Vernia, mă înapoiai la Florenţa ; o dată ajuns acolo, fără a-mi îngădui alt răgaz decît pentru a-mi schimba cizmele, mă şi îndreptai spre palat : aproape de mănăstire, mă întîlnii faţă-n faţă cu ducele, care venea dinspre Palazzo del Podestà. O, dar de ce te-ai întors atît de curînd ? Nu te aşteptam înainte de trecerea celor opt zile ! Îi răspunsei : Numai pentru a-i fi de folos excelenţei-voastre, căci, altfel, mai rămîneam bucuros cîteva zile, să mă plimb prin acel ţinut încîntător ! Ei, şi ce veşti bune mi-aduci ? mă întrebă ducele. *Signore,* răspunsei eu, este nevoie să vă vorbesc despre lucruri deosebit de însemnate. Mă luă atunci cu el la palat, şi acolo mă duse pe ascuns într-o încăpere unde eram singuri. Abia acolo îi povestii totul şi-i arătai desenul, care păru să-i facă o deosebită plăcere. Spunîndu-i că era nevoie de măsuri grabnice pentru îndreptarea unei asemenea stări de lucruri, ducele rămase puţin pe gînduri, după care grăi : Află că m-am înţeles cu ducele de Urbino [1] să vegheze el asupra acelei trecători ; o vorbă să nu sufli, însă, despre asta ! Mă despărţii apoi de duce, care nu mai ştia cum să-mi arate cît de mult ţinea la mine, şi mă înapoiai acasă.

[1] Duce de Urbino era pe vremea aceea Guidobaldo della Rovere ; în 1554 comanda trupele papale.

XCV. Cînd mă înfăţişai a doua zi, ducele — după ce stăturăm puţin de vorbă — îmi spuse voios : Ţin ca mîine să-ţi rezolv neapărat şi treburile tale ; n-avea deci nici o grijă ! Sigur de cuvîntul său, aşteptai cu nerăbdare să vină ziua următoare. Cînd, în sfîrşit, sosi, plecai spre palat ; acolo — fiindcă veştile proaste se află mai repede decît cele bune — mă pomenii chemat de *messer* Iacopo Guidi [1], secretarul ducelui, care — cu gura strîmbă, înţepat şi plin de el — începu să vorbească stînd ţeapăn, de parcă înghiţise un par : Ducele spune că vrea să afle de la tine cît ceri pentru *Perseu*. Rămăsei ca trăsnit, dar, fără să preget, îi arătai că nu cerusem niciodată un preţ pentru truda mea şi că nu aceasta era ceea ce îmi făgăduise excelenţa-sa cu două zile mai înainte. Ridicînd glasul, secretarul îmi spuse că — în numele ducelui — îmi porunceşte, cu tot dinadinsul, să arăt cît cer, sub pedeapsa de a pierde întreaga bunăvoinţă a excelenţei-sale.

Nu cîştiguri băneşti sperasem de pe urma atîtor laude ale ducelui, ci întreaga sa bunăvoinţă, căci aceasta mi se părea cea mai însemnată răsplată pe care i-aş fi putut-o cere vreodată ; de aceea, văzînd felul neaşteptat în care acel broscoi veninos îşi îndeplinea îndatoririle, mă cuprinse o asemenea mînie, încît — ieşindu-mi din fire — spusei că dacă excelenţa-sa îmi dădea chiar zece mii de scuzi, tot nu

[1] *Iacopo Guidi di Volterra* — ajuns mai tîrziu episcop. Dintr-o scrisoare a sa către Bandinelli apare clar ura pe care i-o purta lui Cellini.

mi-ar fi plătit îndeajuns lucrarea ; adăugai apoi că dacă mă gîndeam s-ajung vreodată la o asemenea răsplată, nici nu mă mai opream la Florenţa. Apoi, fiindcă neobrăzatul acela îmi arunca o mulţime de vorbe de ocară, îi plătii şi eu cu aceeaşi măsură. A doua zi, ducîndu-mă să mă închin în faţa ducelui, excelenţa-sa îmi făcu semn să mă apropii, iar cînd ajunsei în faţa sa îmi spuse mînios : Cu zece mii de scuzi se clădesc oraşe şi palate uriaşe ! Răspunsei fără să stau pe gînduri că excelenţa-sa putea găsi o sumedenie de inşi care să se priceapă să-i înalţe palate şi cetăţi, dar că în întreaga lume nu va găsi, poate, un al doilea care să se priceapă să-i facă un Perseu. Apoi, plecai numaidecît, fără a mai scoate nici o vorbă. Cîteva zile mai tîrziu, ducesa trimise după mine şi-mi spuse să las pe seama ei neînţelegerea dintre mine şi duce, lăudîndu-se că va lucra astfel încît să fiu mulţumit. La aceste cuvinte binevoitoare răspunsei că pentru toate ostenelile mele nu-i cerusem niciodată ducelui o răsplată mai de preţ decît bunăvoinţa, lucru pe care excelenţa-sa mi-l făgăduise ; de aceea, nu vedeam de ce mai era nevoie ca astăzi să le încredinţez excelenţelor-lor ceea ce le încredinţasem încă din prima zi în care începusem să le slujesc ; adăugai apoi că dacă — în schimbul trudei mele — excelenţa-sa îmi dădea doar o monedă de cinci parale, fără să mă lipsească însă de bunăvoinţa sa, m-aş fi socotit răsplătit şi mulţumit. Surîzînd la auzul cuvintelor mele, ducesa îmi spuse : Ia seama, Benvenuto ! Ar fi mai bine pentru tine să

faci cum îţi spun eu ! Şi, întorcîndu-mi spatele, se îndepărtă. De unde gîndeam că, vorbind atît de umil, făceam cum nu se putea mai bine, lucrurile îmi ieşiră, tocmai dimpotrivă, cum nu se putea mai prost, căci ducesa, care avea o fire bună, m-ar fi ajutat, cu toată pica pe care mi-o purtase.

XCVI. În vremea aceea, legasem strînsă prietenie cu Girolamo degli Albizzi [1], comisar al miliţiilor excelenţei-sale. Află, Benvenuto, îmi spuse el într-o bună zi, că ar fi bine să pui capăt micii neînţelegeri pe care o ai cu ducele, iar dacă ai avea încredere în mine, m-aş încumeta să descurc lucrurile ; ştiu eu ce spun : dacă ducele se va supăra de-a binelea, vei da de dracu ; nu pot să-ţi spun mai mult, aşa că deocamdată mulţumeşte-te cu atît. Nu mult după ce vorbisem cu ducesa, o anumită persoană veni să-mi spună — poate din răutate — cum că aflase că ducele — în nu ştiu ce împrejurare — ar fi zis : Să nu mă scoată din răbdări, că-l fac praf pe *Perseu* şi termin cu toată gîlceava ! Iată de ce, temîndu-mă să nu se întîmple una ca asta, îi spusei lui Girolamo degli Albizzi că lăsam totul pe seama sa, mulţumindu-mă cu ce ar fi hotărît el, numai să nu pierd bunăvoinţa ducelui. Omul acesta cumsecade se pricepea de minune în treburile militare şi mai ales în

[1] *Girolamo di Luca degli Albizzi* — rudă cu mama ducelui Cosimo I. Devotat familiei de'Medici, a făcut parte din Consiliul Celor Patruzeci şi opt, iar după moartea ducelui Alessandro a contribuit în mare măsură la alegerea ca duce a lui Cosimo I.

cele ale miliţiilor, care erau formate numai din ţărani ; sculptura însă — deşi îi plăcea — n-o înţelegea nici de frică, şi de aceea, vorbind cu ducele, spuse : *Signore !* Benvenuto a lăsat totul pe seama mea şi m-a rugat să pun o vorbă bună pentru el pe lîngă excelenţa-voastră. Şi eu, răspunse ducele, las totul pe seama ta şi mă voi împăca cu tot ce vei hotărî. Ca urmare, Girolamo întocmi cu multă dibăcie un înscris, în care — ţinîndu-mi partea — hotărî ca ducele să-mi dea trei mii cinci sute de scuzi de aur, ceea ce nu înfăţişa preţul unei lucrări atît de frumoase, ci doar o slabă răsplată ce mi se cuvenea ; adăugă apoi că — de altfel — eu mă socoteam mulţumit şi încheie cu o mulţime de alte cuvinte, care toate tindeau să îndreptăţească preţul hotărît. Semnînd înscrisul, ducele se arătă tot atît de bucuros pe cît eram eu de dezamăgit. Aflînd de cele petrecute, ducesa spuse : Era mai bine pentru bietul om dacă lăsa totul pe seama mea, căci i-aş fi scos cinci mii de scuzi de aur. Într-una din zile, aflîndu-mă la palat, ducesa îmi spuse acelaşi lucru, de faţă cu *messer* Alamanno Salviati, şi mă luă în derîdere, susţinînd că toate cîte le suferisem mi se cuveneau. Ducele porunci să mi se plătească lunar cîte o sută de scuzi de aur, pînă la completarea sumei hotărîte. Lucrurile merseră astfel cîteva luni în şir, după care *messer* Antonio de'Nobili [1] — care primise porunca de mai sus — începu să-mi plătească

[1] Devotat familiei de'Medici, vistiernic al ducelui Cosimo I.

numai cîte cincizeci de scuzi ; ba, mai tîrziu nu-mi mai dădea decît cîte douăzeci şi cinci, iar uneori nici măcar pe aceştia ; văzînd că lucrurile se tărăgănau atît, mă adresai în cele din urmă lui *messer* Antonio, rugîndu-l modest şi liniştit să-mi spună din ce pricină nu mai termină odată cu plata. Îmi răspunse la fel de liniştit, dar parcă se cam pierdea în deslușiri, căci judece cine-o vrea : la început îmi spuse că pricina pentru care nu-mi mai plătea era marea lipsă de bani în care se afla palatul şi îmi făgădui să-mi plătească de îndată ce va avea bani ; apoi adăugă : Vai mie ! Ar însemna să fiu un mare ticălos ca să nu-ţi plătesc ! Mă mirai să-l aud vorbind astfel, dar trăgeam nădejde că-mi va plăti atunci cînd se va înlesni. Văzînd însă că lucrurile se petreceau tocmai de-a-ndoaselea, îmi dădui seama că-şi bătea joc de mine, aşa că mă înfuriai şi-l făcui cu ou şi cu oţet, aducîndu-i aminte fiecare cuvînt pe care mi-l spusese. Între timp, însă, el muri, iar eu rămăsei neplătit ; şi acum, spre sfîrşitul anului 1566, mai am de primit suma de o mie cinci sute de scuzi de aur. Mai aveam de primit şi un rest din leafa mea, pe care ajunsesem să cred că n-o să-l mai primesc niciodată, căci trecuseră aproape trei ani de cînd mi se cuvenea ; se întîmplă însă ca ducele să cadă rău bolnav, stînd patruzeci şi opt de ore fără să poată urina, şi, cu acest prilej, dîndu-şi seama că leacurile doctorilor nu-l ajutau cu nimic, îşi îndreptă gîndul către Domnul şi porunci să se plă-

tească lefurile întîrziate ; cu acest prilej îmi căpătai şi eu restul de leafă, dar nu şi restul banilor care mi se cuveneau pentru *Perseu*.

XCVII. Deşi eram hotărît să nu mai pomenesc nimic despre nefericitul meu *Perseu*, o împrejurare deosebită mă sileşte s-o fac, şi de aceea voi înnoda din nou firul povestirii, întorcîndu-mă puţin înapoi. Socotisem că fac bine spunîndu-i ducesei că nu mai puteam tîrgui ceea ce nu-mi mai aparţinea : nu-l asigurasem oare pe duce că mă voi mulţumi cu ceea ce-mi va da ? Ţineam ca prin această mică umilire să cîştig din nou bunăvoinţa ducelui, care, cu cîteva zile înainte ca Albizzi să ne împace, se făcuse foc pe mine, din pricină că mă plînsesem de cumplitele nedreptăţi pe care mi le făceau *messer* Alfonso Quistello împreună cu magistratul fiscal Iacopo Polverino [1] şi îndeosebi *ser* Giovanbatista Brandini, de fel din Volterra. Şi fiindcă pusesem o oarecare patimă în înfăţişarea dreptăţii mele, îl văzui deodată pe duce cuprins de o furie de neînchipuit. Povestea asta, strigă el, scos din sărite, seamănă cu cea a lui *Perseu*, pentru care mi-ai cerut zece mii de scuzi ; nu te gîndeşti decît la interesul tău şi de aceea vreau ca statuia să fie preţuită, şi-ţi voi da atît cît mi se va spune că merită. Răspunsei puţin cam prea îndrăzneţ şi

[1] Dintre toţi miniştrii lui Cosimo I, este acela pe care florentinii îl urau cel mai mult. De numele lui este legată legea, promulgată în 1548, prin care copiii inamicilor statului (respectiv ai regimului Medicilor) erau osîndiţi la pierderea averii şi exilarea pe viaţă, îndată ce împlineau vîrsta de doisprezece ani.

pe jumătate mînios (ceea ce nu trebuie să se întîmple cînd ai de-a face cu cei de rang mare). Cum e oare cu putinţă, întrebai eu, ca opera mea să fie preţuită la adevărata ei valoare, cînd în toată Florenţa nu se află un singur om care s-o poată executa ? Înfuriindu-se şi mai rău, ducele îmi răspunse, printre altele : Se află astăzi în Florenţa un om care s-ar pricepe s-o execute — şi chiar foarte bine ; se va pricepe, deci, tot atît de bine s-o şi preţuiască. Spunînd acestea, ducele se gîndea la Bandinello, cavaler al Sfîntului Iacopo. *Signor mio,* răspunsei eu, excelenţa-voastră m-a învrednicit să execut aici, în mijlocul celei mai mari şcoli din lume, o operă de seamă şi foarte grea, care a cîştigat laude mai mult decît oricare alta ; mai mîndru de orice mă simt însă de faptul că, pe lîngă alţi oameni talentaţi şi pricepuţi care lucrează în aceeaşi meserie, pictorul Bronzino — de pildă — s-a ostenit să-mi facă patru sonete, în care să spună despre mine lucrurile cele mai măgulitoare ; poate că tocmai pilda acestui om minunat a însufleţit cu atîta putere întregul oraş ; vă încredinţez că dacă se îndeletnicea în aceeaşi măsură cu sculptura ca şi cu pictura, Bronzino ar fi putut să-l facă pe *Perseu* la fel de bine ca şi mine. Vă mai spun, de asemeni, că şi maestrul meu, Michelagnolo Buonarroti, ar fi fost în stare să facă o asemenea statuie atunci cînd era tînăr [1], şi nu fără a se lovi de aceleaşi greutăţi ca şi mine ; astăzi însă, cînd este atît de bătrîn, cu

[1] Michelangelo avea pe atunci optzeci de ani.

siguranţă că n-ar mai face-o nici el ; iată de ce socot că în momentul de faţă nu se găseşte nici un om care să fie în stare de aşa ceva. În felul acesta, opera mea a căpătat cea mai mare răsplată la care puteam nădăjdui : mă gîndesc la faptul că excelenţa-voastră nu numai că s-a arătat mulţumit de ea, dar a şi lăudat-o mai mult ca oricine. Se poate dori o răsplată mai mare şi mai vrednică de cinste ? Jur că nici măcar o comoară n-ar fi însemnat mai mult, şi de aceea socot că am fost plătit şi răs-plătit şi-i mulţumesc excelenţei-voastre din toată inima. La aceste vorbe, ducele îmi răspunse : Cu toate că nu crezi c-o să am cu ce te plăti, te asigur că îţi voi da mai mult decît ţi se cuvine ! Nici nu credeam să fiu altfel răsplătit de către excelenţa-voastră, adăugai eu ; cum însă mă socot răsplătit cu vîrf şi îndesat prin laudele pe care mi le-a adus şcoala noastră, o să plec chiar acum încotro m-or duce ochii, n-o să mă mai întorc în casa pe care mi-a dăruit-o excelenţa-voastră, căci sînt hotărît să nu mai revăd niciodată Florenţa. Ne aflam în acel moment aproape de Santa Felicità, iar ducele se îndrepta spre palat. Scos din sărite de vorbele mele mînioase, se întoarse deodată spre mine şi-mi spuse : Stai pe loc şi ia seama : nu cumva să pleci ! Cam înfricoşat, îl însoţii pînă la palat. După ce sosirăm, excelenţa-sa îi chemă pe episcopul de'Bartolini — arhiepiscop de Pisa — şi pe *messer* Pandolfo della Stufa şi le spuse să-i ceară lui Baccio Bandinello — din partea sa — să cerceteze cu grijă statuia lui Perseu şi s-o preţuiască, întrucît dorea să mi-o plătească la adevărata ei va-

loare. Bandinello fu găsit numaidecît ; aflînd porunca ducelui, le răspunse celor doi trimişi ai acestuia că el cercetase opera încă mai demult şi-şi dădea foarte bine seama cît preţuia, dar, pentru că era certat cu mine din pricina unor poveşti mai vechi, nu voia să se amestece în nici un fel în treburile mele. Ducele — spuseră cei doi — ne-a cerut să-ţi aducem la cunoştinţă că-ţi porunceşte să-i spui cît face statuia, căci de nu, vei cădea în dizgraţia sa ; dacă doreşti cumva un răgaz de două sau trei zile, ia-ţi-l ; cercetează statuia cu băgare de seamă, iar după aceea spune-ne cît preţuieşte. Bandinello răspunse că nu avea de gînd să se abată de la porunca ducelui ; arătă că cercetase statuia îndeajuns şi că, după părerea lui, această operă merita şaisprezece mii de scuzi de aur, dacă nu chiar mai mult. Cei doi oameni de treabă aduseră de îndată răspunsul lui Bandinello la cunoştinţa ducelui, care se făcu foc şi pară ; cînd aflai, spusei că nu aveam nevoie de laudele unui ticălos ca Bandinello, de ale cărui bîrfeli nu scăpase nimeni. Spusele mele au fost aduse la cunoştinţa ducelui, şi aceasta este pricina pentru care ducesa dorise să las totul pe seama ei. Acesta-i adevărul şi desigur că făceam mult mai bine dacă-i dădeam ascultare, căci aş fi fost plătit mai repede şi cu mai multă dreptate.

XCVIII. Ducele îmi trimise vorbă prin *messer* Lelio Torelli — unul dintre înalţii săi magistraţi — că dorea să decoreze cu cîteva basoreliefuri din bronz corul bisericii Santa Maria del Fiore ; dar fiindcă acest cor

era o lucrare a lui Bandinello, n-am vrut să i-o înfrumuseţez prin truda mea, deşi planul nu era al lui — căci el habar n-avea de arhitectură — ci al sculptorului în lemn Giuliano di Baccio d'Agnolo, cel care a stricat cupola [1] ; oricum ar fi fost, corul dovedea însă o desăvîrşită lipsă de talent, aşa că nici prin minte nu-mi trecea să lucrez ceva pentru el ; întrucît ducelui îi spuneam, însă, într-una şi cu smerenie că voi face tot ce-mi va cere, excelenţa-sa le porunci epitropilor de la Santa Maria del Fiore să se înţeleagă cu mine, arătîndu-le însă că din partea sa nu voi primi decît leafa de două sute de scuzi pe an, urmînd ca restul să mi se dea, prin grija lor, din veniturile epitropiei. Mă înfăţişai, deci, epitropilor care îmi aduseră la cunoştinţă porunca ducelui. Mi se păru că-mi va fi mult mai uşor să-i lămuresc pe ei şi începui prin a le arăta că executarea atîtor basoreliefuri de bronz însemna o cheltuială uriaşă şi zadarnică ; nu pregetai să le arăt şi din ce anume pricină gîndeam astfel, iar ei mă înţeleseră de minune. Le spusei că, mai întîi, corul nu avea nici o noimă, fiind de prost gust, greu de folosit, lipsit de graţie şi greşit desenat ; în al doilea rînd, basoreliefurile aveau să fie aşezate atît de jos, încît — acoperite într-una cu tot felul de murdării — n-aveau să poată fi nicicînd văzute. Le mai spusei că

[1] Cellini se înşală : în realitate, cel care a stricat cupola domului din Florenţa, neţinînd seamă de planurile marelui Brunelleschi, a fost sculptorul şi arhitectul Baccio d'Agnolo (1462—1543), şi nu fiul său, Giuliano. Stîrnind protestele marelui Michelangelo, Baccio d'Agnolo a trebuit, de altfel, să întrerupă construcţia.

nu voiam totuşi să-mi irosesc cei mai buni ani ai vieţii fără a-l sluji pe duce, căruia ţineam atît de mult să-i fac pe plac ; deci, dacă acesta dorea să mă folosească, n-avea decît să-mi îngăduie să execut uşa din mijlocul bisericii Santa Maria del Fiore, lucrare care putea fi văzută şi care avea să-i facă excelenţei-sale mai multă cinste ; mă arătai apoi gata să mă îndatorez, printr-un contract, ca această uşă să fie mai frumoasă decît aceea din biserica San Giovanni, care este astăzi cea mai frumoasă din toate, şi dacă n-aveam să izbutesc, să nu primesc nimic pentru truda mea ; în schimb, dacă aveam s-o duc la bun sfîrşit, potrivit făgăduielii, mă mulţumeam cu o mie de scuzi mai puţin decît ar fi fost preţuită lucrarea de către cunoscători. Încîntaţi de propunerea mea, epitropii — între care se afla şi Piero Salviati — îl delegară pe acesta să stea de vorbă cu ducele, socotind că-i vor aduce la cunoştinţă un lucru plăcut ; lucrurile ieşiră însă altfel, căci ducele mă învinui că întotdeauna ţineam morţiş să fac altceva decît ceea ce era pe placul său ; Piero Salviati îl părăsi, deci, fără a primi vreun răspuns. Aflînd cum stau lucrurile, mă dusei să vorbesc cu ducele ; se arătă cam supărat pe mine, dar îl rugai să binevoiască a mă asculta ; îmi făgădui să m-asculte, iar eu o luai de la început, aducîndu-i o mulţime de dovezi în sprijinul părerilor mele şi arătîndu-i că era vorba de bani aruncaţi de pomană ; pînă la urmă îl îmblînzii, spunîndu-i că dacă uşa nu-i era pe plac, puteam să-i fac două amvoane, de care corul avea neapărată trebuinţă şi care aveau să fie două lucrări

mari, care-i vor face cinste ; îi mai spusei că o să le înfrumuseţez cu o sumedenie de basoreliefuri de bronz, iar asta îl îmblînzi cu desăvîrşire, aşa că-mi porunci să-i fac modelele. Făcui cîteva modele, trudind foarte mult, îndeosebi la unul din ele, în opt colţuri, pe care l-am studiat cu mai mult drag decît pe celelalte, deoarece mi se părea a fi cel mai izbutit. Venii de cîteva ori cu modelele la palat, iar ducele îmi trimise vorbă prin *messer* Cesare, garderobierul, să i le las. Dar după ce le văzu înţelesei că-l alesese tocmai pe cel mai puţin frumos. Într-una din zile, excelenţa-sa trimise după mine ; în timp ce vorbeam despre acele modele, îi spuneam şi-i arătam cu o mulţime de argumente că acela în opt colţuri era şi mai frumos la vedere, şi mai nimerit pentru folosinţa pe care urma s-o aibă. Ducele îmi răspunse însă că dorea unul pătrat, întrucît forma aceasta îi plăcea mai mult. Apoi mai stătu o bucată de vreme de vorbă cu mine şi nu mă lăsai pînă cînd nu-i spusei tot ce era de spus în apărarea artei. Dar, fie din pricină că ducele, deşi înţelegea că aveam dreptate, ţinea totuşi la punctul său de vedere, fie din alte pricini, fapt este că multă vreme după aceasta n-a mai venit vorba despre amvoane.

XCIX [1]. În vremea aceasta, după ce călătorise pe Arno, iar apoi pe Grieve, sosi la drumul dinspre

[1] Între capitolele al XCVIII-lea şi al XCIX-lea din Cartea a II-a există un gol, de patru ani, în legătură cu care Cellini nu dă nici un amănunt, deşi au fost ani bogaţi în evenimente. În

Poggio a Caiano [1] şi fu debarcat pentru a fi transportat la Florenţa marele bloc de marmură din care s-a cioplit statuia lui Neptun. Mă dusei să-l văd şi eu, îl măsurai în lung şi-n lat, iar apoi, înapoindu-mă la Florenţa, mă apucai să fac cîteva mici modele, deşi ştiam că, datorită ocrotirii ducesei, frumosul bloc de marmură îi era hărăzit cavalerului Bandinello. Am făcut asta nu din pizmă faţă de dînsul, ci din milă pentru nenorocita de marmură (deşi ştiut este că ori de cîte ori încercăm să smulgem un lucru din ghearele unei sorţi nefericite, nu izbutim decît să-l împingem într-o nenorocire şi mai mare ; aşa s-a întîmplat şi cu această marmură, care — după cum voi povesti mai jos — nu a scăpat din mîna lui Bandinello decît pentru a încăpea pe mîna lui Bartolomeo Ammannato [2]). Terminînd modelele, plecai la Poggio a Caiano, unde se aflau ducele, ducesa, şi fiul lor, prin-

---

septembrie 1556, Cellini a fost arestat pentru lovirea meşterului aurar Giovanni di Lorenzo, dar a scăpat din închisoare după patruzeci şi şase de zile, împăcîndu-se cu victima sa. În februarie 1557, a fost din nou arestat. A fost condamnat la o amendă bănească şi la patru ani închisoare. În 1557, ducele Cosimo i-a îngăduit să-şi execute pedeapsa la domiciliu, pentru a putea termina Crucifixul de marmură, început înainte de arestare.

[1] Cellini confundă rîul Grieve, care nu e navigabil şi se află pe partea stîngă a fluviului Arno — neputînd deci să traverseze drumul dintre Arno şi Caiano (care e pe dreapta) — cu rîul Ombrone di Pistoia.

[2] *Bartolomeo d'Antonio Ammannati* (1511—1592), sculptor şi arhitect florentin, în slujba ducelui Cosimo I. A lăsat, ca lucrări de arhitectură : Podul Sfintei Treimi, Curtea Palatului Pitti şi altele. Dintre lucrările de sculptură, cea mai cunoscută este această statuie a lui Neptun, aflată astăzi în Piaţa Senioriei din Florenţa.

cipele ; cînd sosii, erau tocmai la masă şi, fiindcă ducele şi ducesa mîncau aparte, în altă încăpere, mă oprii să stau de vorbă cu principele. După o bună bucată de vreme, ducele mă auzi şi mă chemă cu bunăvoinţă ; cînd ajunsei în faţa excelenţelor lor, ducesa începu să-mi spună tot felul de lucruri plăcute ; vorbind ba de una, ba de alta, încet-încet veni vorba de frumosul bloc de marmură pe care îl văzusem ; spusei că înaintaşii noştri nu izbutiseră să întemeieze faimoasa şcoală florentină decît punîndu-i pe artişti să se întreacă între ei ; numai datorită acestui înţelept obicei s-a putut construi minunata cupolă [1] şi s-au putut înălţa minunatele uşi ale bisericii San Giovani ; aşa s-au executat atîtea statui şi atîtea temple frumoase, glorioasă cunună a acestui oraş, care din vechime şi pînă astăzi nu şi-a aflat perechea. Ducesa se supără şi — fără a mă lăsa să termin — îmi spuse că înţelegea prea bine ce anume voiam să spun, dar mă opri să mai vorbesc vreodată în faţa ei despre blocul de marmură, căci aceasta nu-i făcea plăcere. Nu vă place, aşadar, întorsei eu vorba, să mă vedeţi apărîndu-vă interesele şi silindu-mă să vă slujesc cît mai bine ? Luaţi aminte, *signora mia,* că, chiar dacă v-aţi hotărît să-i daţi comanda lui Bandinello, dacă veţi cere ca fiecare artist să execute un model pentru statuia lui Neptun, Bandinello va fi silit, pentru a-şi apăra

[1] *Cupola Domului florentin* a fost desenată de Filippo Brunelleschi (1377—1446), marele arhitect al veacului al XV-lea.

faima, să pună tot sufletul ca să execute un model cît mai frumos, lucru pe care nu l-ar face ştiind că n-are cu cine să se ia la întrecere ; veţi fi astfel mult mai bine slujiţi şi nu veţi dezamăgi această nobilă şcoală ; veţi vedea cine are cel mai frumos stil şi vă veţi arăta ca nişte stăpîni care iubesc arta şi o înţeleg. Ducesa se înfurie ; îmi spuse că o plictiseam şi că ţinea ca marmura să-i fie dată lui Bandinello. Întreabă-l pe duce, adăugă ea, şi ai să vezi că şi excelenţa-sa doreşte acelaşi lucru. După ce ducesa termină de vorbit, ducele, care pînă aci nu scosese un cuvînt, grăi : sînt douăzeci de ani de cînd am pus să se scoată acest frumos bloc de marmură, anume pentru Bandinello, aşa că doresc să fie al lui. Mă întorsei atunci către duce, zicînd : *Signor mio,* rog pe excelenţa-voastră ca, în însuşi interesul său, să-mi mai îngăduie doar cîteva cuvinte. Ducele îmi răspunse că puteam să spun tot ce vream şi că avea să m-asculte. Ştiţi prea bine, *signor mio,* începui eu, că acel bloc de marmură din care Bandinello a sculptat grupul *Hercules şi Cacus,* fusese tăiat pentru marele Michelagnolo Buonarroti, care făcuse un model înfăţişîndu-l pe Samson înconjurat de alte patru personaje ; în locul acestei statui, care ar fi fost cea mai frumoasă din lume, Bandinello al vostru a scos din acea marmură numai două personaje, şi acelea prost construite şi cîrpăcite ; de aceea înţeleapta noastră şcoală deplînge şi astăzi jignirea adusă acelui frumos bloc de marmură. Nefericita lucrare a fost luată în de-

rîdere în cele peste o mie de sonete care au fost agăţate şi despre care ştiu că-şi aminteşte prea bine şi excelenţa-voastră. Şi acum, după ce am văzut că, din lipsa de pricepere a unora, frumosul bloc de marmură i-a fost luat lui Michelagnolo — deşi fusese tăiat pentru el — şi dat lui Bandinello, care l-a stricat de pomană, veţi mai îngădui oare, ilustre *signore*, ca şi acest al doilea bloc — mult mai frumos decît primul — să-i fie dat tot lui Bandinello, care să-l strice, ca şi pe celălalt, în loc să-i fie dat altui artist care să-l lucreze? Porunciţi, aşadar, *signore*, ca oricine vrea, să poată face un model, şi ca modelele să fie cercetate în cadrul şcolii, iar după ce va auzi părerea acesteia, excelenţa-voastră — ajutată de agera sa judecată — va şti să-l aleagă pe cel mai izbutit: astfel, nu veţi mai irosi banii şi veţi încuraja şi această minunată şcoală, astăzi unică în lume, adevărată glorie a excelenţei-voastre. După ce mă ascultă cu cea mai mare bunăvoinţă, ducele se ridică de la masă, spunîndu-mi: Du-te, Benvenuto, şi fă un model: cîştigă-ţi prin el frumosul bloc de marmură, căci îmi dau seama c-ai spus adevărul. În semn de mînie, ducesa mă ameninţă cu capul şi mormăi ceva nedesluşit; mă închinai, iar apoi mă înapoiai la Florenţa; ardeam de nerăbdare să încep a lucra la model.

C. Cînd se înapoie la Florenţa, ducele veni la mine acasă, fără a mă înştiinţa dinainte; îi arătai două modele deosebite unul de altul, şi deşi le

lăudă pe amîndouă, recunoscu totuşi că unul îi plăcea mai mult decît celălalt ; apoi îmi spuse că dacă îl voi desăvîrşi pe cel care-i plăcea lui n-o să-mi pară rău ; şi, cum văzuse atît modelul făcut de Bandinello, cît şi modelele celorlalţi, excelenţa-sa găsi că al meu era mult mai frumos ; cel puţin aşa îmi spuseseră numeroşii curteni care îi auziseră părerea în această privinţă. Deosebit de însemnată şi vrednică de povestit îmi pare a fi sosirea la Florenţa a cardinalului di Santa Fiore : ducîndu-se cu ducele la Poggio a Caiano şi văzînd pe drum blocul de marmură, acesta îl lăudă foarte mult şi ceru să i se spună cui anume i-l hărăzise excelenţa-sa. Fără a sta pe gînduri, ducele îi răspunse : Lui Benvenuto al meu, care mi-a făcut cel mai frumos model. Întîmplarea asta îmi fu povestită de oameni vrednici de încredere ; ea îmi dădu imbold să mă înfăţişez ducesei, ducîndu-i cîteva fleacuri meşteşugite de mine, care îi plăcură foarte mult. Întrebîndu-mă apoi ce lucrez, îi răspunsei : Am întreprins, *signora mia*, numai pentru plăcerea mea, una dintre cele mai grele lucrări : este un Crist din marmură albă ca laptele, de mărimea unui om, răstignit pe o cruce din marmură neagră. Ducesa mă întrebă îndată ce am de gînd să fac cu el. Aflaţi, *signora mia*, răspunsei, că nu m-aş lipsi de el nici pentru două mii de ducaţi de aur, căci nimeni nu s-a încumetat pînă acum să facă o asemenea lucrare, care să-i ceară atîta trudă ; eu însumi nu m-aş fi apucat s-o fac pentru altcineva, de

teamă să nu dau de vreo ruşine ; de aceea, spun încă o dată că nu aş da-o nici pentru două mii de ducaţi, deoarece, cumpărîndu-mi singur marmura şi plătind din banii mei — timp de doi ani — un lucrător care să mă ajute, înseamnă că am cheltuit peste trei sute de scuzi ; v-aş da-o însă bucuros în dar dacă aţi binevoi să-mi faceţi o favoare, de altfel foarte nevinovată : nu vă rog altceva decît ca în ceea ce priveşte modelele pe care ducele le-a poruncit în vederea executării statuii lui Neptun, excelenţa-voastră să stea deoparte, fără a mă ocroti, dar şi fără a mă lovi. Adînc dispreţuitoare, ducesa grăi : Aşadar, ţie puţin îţi pasă dacă te-ajut sau dacă îţi pun beţe-n roate ? Ba dimpotrivă, *signora*, răspunsei eu, îmi pasă foarte mult, altfel de ce v-aş mai oferi în dar un lucru pe care îl preţuiesc la două mii de ducaţi ? Neţărmurita mea încredere în studiile obositoare şi sîrguincioase pe care le-am făcut îmi îngăduie să trag nădejde că voi cîştiga întrecerea, chiar dacă ar lua parte la ea însuşi marele Michelagnolo Buonarroti, de la care am învăţat tot ceea ce ştiu ; şi mi-ar fi mult mai plăcut ca în locul ăstora care habar n-au de nimic să facă un model el, care ştie atîtea, deoarece pe cînd alături de un asemenea maestru n-ai decît de cîştigat, alături de ceilalţi n-ai decît de pierdut. Cînd terminai ce aveam de spus, ducesa mă părăsi, pe jumătate mînioasă, iar eu mă înapoiai la lucrările mele, zorind tot mai mult la model. Cînd îl terminai, ducele veni să-l vadă, însoţit

de doi ambasadori, din care unul era al ducelui Ferrarei, iar celălalt [1] — al oraşului Lucca. Modelul plăcu atît de mult, încît ducele le spuse celor doi ambasadori : Benvenuto merită pe bună dreptate blocul de marmură. Amîndoi ambasadorii mă felicitară călduros, dar îndeosebi cel al oraşului Lucca, căci era un om învăţat şi pe deasupra şi doctor. Cînd îl auzii că mă felicită, mă apropiai, căci între timp — ca să-i las să vorbească în voie — mă trăsesem mai la o parte ; şi, îndreptîndu-mă către duce, îi spusei : Excelenţa-voastră, *signor mio,* ar trebui să mai ia încă o măsură vrednică de laudă : porunciţi ca oricine doreşte, să aibă libertatea de a face din pămînt un model de mărimea statuii, aşa cum o să poată ieşi ea din această marmură ; în felul acesta, excelenţei-voastre o să-i vină mult mai uşor să vadă cine anume merită blocul ; vă asigur că dîndu-l cui nu trebuie, nu-l veţi năpăstui pe cel care-l merită, ci vouă înşivă vă veţi aduce pagubă şi ruşine ; dimpotrivă, dacă-l veţi da celui care-l merită, vă veţi acoperi de glorie şi vă veţi cheltui chibzuit banii, iar artiştii se vor încredinţa că-i înţelegeţi şi că-i iubiţi. Cînd terminai, ducele strînse din umeri şi se pregăti de plecare. *Signore,* îi spuse atunci ambasadorul lucchez, acest Benvenuto al vostru este un om aprig. E mult mai aprig decît credeţi, răspunse ducele ; era mai bine pentru el să nu fi fost astfel, căci ar fi avut pînă

[1] *Girolamo Lucchesini* — ambasador la Florenţa al signoriei oraşului Lucca.

acum multe pe care nu le-a avut. Aceste cuvinte mi-au fost repetate aidoma chiar de către ambasador, care aproape mă luă la rost, cerîndu-mi să-mi schimb purtările. Îi răspunsei că ţineam foarte mult la ducele meu, ca un slujitor iubitor şi credincios ce-i eram, dar că la linguşiri nu mă pricepeam de loc. După cîteva săptămîni, Bandinello muri[1] şi se crezu că — mai mult decît din pricina desfrîului — moartea i-ar fi venit din supărarea pricinuită de pierderea blocului de marmură.

CI. Înainte de moarte, aflînd că făcusem *Crucifixul*, de care am vorbit mai sus, Bandinello luă o bucată de marmură şi sculptă şi el acea *pietà*[2] care se află în biserica della Nunziata. În ce mă priveşte, hărăzisem *Crucifixul* meu bisericii Santa Maria Novella ; bătusem chiar şi scoabele în care urma să fie aşezat şi nu cerusem în schimb altceva decît ca sub picioarele lui Crist să-mi fac şi eu o mică boltă, în care să-mi aflu adăpost după moarte. Întrucît călugării mi-au răspuns că nu-mi pot îngădui aşa ceva fără să-i întrebe pe epitropii lor, le-am zis şi eu : O, fraţi călugări ! De ce nu i-aţi întrebat pe epitropi de la început, cînd a fost vorba de aşezarea frumosului *Crucifix*, şi mi-aţi îngăduit să bat scoabele fără voia lor ? Din această pricină nu am mai vrut să-i dau bisericii Santa Maria Novella rodul unei trude

[1] Baccio Bandinelli a murit la 7 februarie 1559.
[2] Sculptură sau pictură înfăţişînd coborîrea lui Isus de pe cruce.

atît de grele, deşi după aceea epitropii au venit să stea de vorbă cu mine şi să mă roage. M-am îndreptat de îndată către biserica della Nunziata şi, spunînd că voiam să dărui *Crucifixul* în acelaşi chip în care voisem să-l dărui bisericii Santa Maria Novella, cucernicii călugări de acolo mi-au răspuns toţi într-un glas să-l aşez în biserica lor şi să-mi fac mormîntul aşa cum o să-mi placă şi cum o să vreau. Aflînd de toate acestea, Bandinello dădu zor cît putu să-şi termine sculptura şi o rugă pe ducesă să-i capete învoirea de a o aşeza în capela de'Pazzi ; căpătînd învoirea — ceea ce n-a fost treabă uşoară — se apucă în cea mai mare grabă să-şi aşeze opera, dar muri în timp ce încă mai lucra la ea. Cu acest prilej, ducesa spuse că după cum îl ajutase cît timp fusese în viaţă, tot astfel avea să-l ajute şi după moarte, aşa că — deşi el nu mai era — nu trebuie să-mi închipui că o să capăt marmura. De aceea, cînd misitul Bernardone, întîlnindu-mă într-o zi prin oraş, îmi spuse că ducesa a dat altcuiva marmura, îi răspunsei : Vai, nenorocită marmură ! prost căzuse şi în mîna lui Bandinello, dar negreşit că în mîna lui Ammannato a căzut de o sută de ori mai rău ! Primisem între timp poruncă de la duce să fac din pămînt un model de mărimea pe care urma s-o aibă statuia din marmură ; îmi dăduse pentru asta lemnele şi pămîntul de care aveam nevoie şi pusese să mi se ridice un mic adăpost în Loggia, alături de *Perseu* al meu, iar pe deasupra îmi plătea şi un salahor. Mă apucai de treabă cu toată rîvna

şi, urmînd bunele mele reguli de lucru, eram aproape gata cu scheletul de lemn. De cînd aflasem că ducesa hotărîse să nu-mi dea blocul de marmură, aproape că nici nu mă mai gîndeam la el ; îmi plăcea însă munca aceasta şi-mi spuneam că, după ce o să dau gata modelul, ducesa — care era totuşi o persoană pricepută — se va căi de marea nedreptate făcută atît marmurii, cît şi sie însăşi. Un model îl făcea Giovanni Fiammingo [1], lucrînd în mănăstirea Santa Croce ; cu un altul se îndeletnicea Vicenzio Danti [2] — peruginul — care lucra în casa lui *messer* Ottaviano de'Medici ; pe-al treilea îl începuse fiul lui Moschino [3], la Pisa, iar la al patrulea trudea Bartolomeo Ammannato, care împărţea cu mine adăpostul din Loggia. Eram gata cu modelatul şi tocmai voiam să m-apuc să termin capul, la care mai lucrasem de altfel, cînd, într-o zi, ducele coborî din palat, iar Giorgetto, pictorul, îl conduse în atelierul lui Ammannato, să i-l arate pe *Neptun*, la care lucrase şi el timp de optsprezece zile încheiate, lao-

[1] Cunoscut şi sub numele de Giovan (Gian) Bologna (1524—1608), originar din Flandra. A studiat sculptura în Italia, ca elev al lui Michelangelo. Cele mai cunoscute opere ale sale sînt : *Răpirea Sabinelor* (Loggia dei Lanzi — Florenţa) ; statuia ecvestră a lui Cosimo I (Piaţa Senioriei — Florenţa) ; *Mercur* (Muzeul Naţional din Florenţa) şi fîntîna *Neptun* din Bologna.

[2] Giuvaergiu, sculptor şi arhitect (1530—1576). A trăit vreme îndelungată la Florenţa, lucrînd numeroase opere de bronz şi marmură. A scris poezii, precum şi un *Tratat asupra proporţiilor*, tipărit în 1567.

[3] *Francesco Mosca* (1523—1578), sculptor, fiul sculptorului Simone Mosca (1492—1553).

laltă cu Ammannato şi cu lucrătorii acestuia ; mi se spuse însă că ducele privind modelul nu prea dădea semne de mulţumire şi, cu toate că Giorgetto încerca să-l ameţească cu palavrele sale, ducele clătină din cap şi, întorcîndu-se către messer Gianstefano, îi spuse : Du-te de-l întreabă pe Benvenuto dacă a ajuns atît de departe cu lucrul la gigantul lui încît să-mi poată face plăcerea de a mi-l arăta. Într-un chip foarte curtenitor şi plin de bunăvoinţă, messer Gianstefano îmi aduse la cunoştinţă dorinţa ducelui, adăugînd apoi că dacă lucrarea nu mi se părea încă vrednică de arătat, s-o spun fără înconjur, deoarece ducele ştia foarte bine cît de puţin fusesem ajutat pentru o lucrare atît de mare. Răspunsei că îl rugam să vină şi că, deşi lucrarea nu era prea înaintată, excelenţa-sa se bucura de o atît de adîncă pricepere, încît îşi putea da uşor seama de cum va trebui să arate cînd va fi gata. Numitul gentilom aduse toate astea la cunoştinţa ducelui, care veni bucuros şi îşi arătă deplina sa mulţumire de cum intră în încăpere şi-şi aruncă privirea spre opera mea. Ocolind apoi statuia, se opri pe toate cele patru laturi, cu siguranţa celui pentru care arta nu mai are taine, arătînd prin semne şi gesturi cît de mult îi plăcea ; nu-mi spuse, însă, decît atît : Mai ai puţin şi termini, Benvenuto ! Apoi, întorcîndu-se către cei cu care venise, nu mai găsea cuvinte cu care să-mi laude opera : Modelul cel mic, pe care l-am văzut acasă la el, spuse ducele, mi-a

plăcut grozav, dar frumusețea acestei lucrări îl depășește cu mult [1].

CII. Dumnezeu, care le face pe toate spre binele nostru — vorbesc de cei care, mărturisindu-l și crezînd în el, se bucură de ocrotirea lui — a îngăduit ca tot în timpul acesta să cad pe mîna unui bandit din Vicchio, numit Piermaria d'Anterigoli, poreclit și Sbietta : era de meserie cioban, și n-aș fi stat de vorbă cu el dacă nu era rudă apropiată cu *messer* Guido Guidi, medic, iar astăzi unul dintre cetățenii de frunte din Pescia. Sbietta îmi propuse să-mi vîndă — cu dreptul de a mă folosi de ea pe tot timpul vieții mele — o mică proprietate, pe care nici nu voii s-o văd, atît pentru că doream să termin uriașul meu *Neptun*, cît și pentru că nu era nevoie s-o văd, deoarece cumpăram numai uzufructul ; de aceea, sus-numitul îmi și dădu o însemnare, în care îmi arăta cît grîu, vin, ulei, ovăz, castane și alte produse se puteau recolta de pe acea moșioară. Socotind că la prețurile zilei toate acele produse treceau cu mult peste o sută de scuzi, dădui șase sute cincizeci de scuzi, în care intra și plata dăjdiilor. Cum Sbietta se îndatora în scris ca în

[1] În realitate, comparația dintre modelul lui Ammannato și cel al lui Cellini i-a fost favorabilă primului. În scrisoarea sa către Michelangelo, Leone Leoni îi comunică acestuia : „Benvenuto aruncă fulgere și varsă venin ; din ochii lui ies flăcări, iar cu limba îl provoacă pe duce. Se spune că modelul lui Ammannato ar fi mai bun, dar eu nu l-am văzut. Benvenuto ni l-a arătat pe-al său și l-am compătimit văzînd că lutul și celelalte materiale îl slujesc atît de prost la bătrînețe."

schimbul acestei sume să-mi asigure pe tot timpul vieţii mele un venit de o sută de scuzi pe an, n-am mai avut de ce să mă duc să văd proprietatea şi m-am mulţumit doar să aflu dacă puteam fi sigur că Sbietta şi *ser* Filippo — fratele său — erau buni platnici. O mulţime de oameni care îi cunoşteau îmi spuseră că puteam fi mai mult ca sigur. Îl chemară atunci pe *messer* Pierfrancesco Bertoldi, notar la Mercatanzia [1], căruia îi înmînai — de la bun început — însemnarea în care Sbietta trecuse tot ceea ce se îndatora să-mi asigure, gîndindu-mă că aceasta va fi trecută în contract [2]. Deşi îl rugasem să facă acest lucru, notarul — ascultînd de flecărelile lui Sbietta — scăpă din vedere tocmai această garanţie pe care mi-o dăduse vînzătorul. Scrierea contractului ţinu cîteva ore, timp în care eu lucrai, modelînd o bună parte din capul lui Neptun. După încheierea contractului, Sbietta — ţinînd să-mi arate cît de mult mă iubea — îmi dărui capre, brînzeturi, claponi, prăjituri şi fructe, aşa încît aproape că mă făcea să-mi fie ruşine; în schimbul acestor dovezi de dragoste, îl găzduiam ori de cîte ori venea la Florenţa, nelăsîndu-l să locuiască la hanul la care trăgea, şi nu rareori, cînd era împreună cu felurite neamuri de-ale lui, le chemam şi pe acestea la mine acasă. Într-o bună zi, pe jumătate în glumă, Sbietta îmi spuse că i se

[1] Tribunalul comercial.

[2] Contractul de care vorbeşte Cellini purta data de 26 iunie 1560.

părea o adevărată ruşine ca, la atîtea săptămîni după cumpărarea proprietăţii, să nu mă fi hotărît să-mi las pentru trei zile toate treburile pe seama lucrătorilor şi să mă duc să o văd. Atîta se ţinu de capul meu, încît — din nenorocire — mă dusei ; Sbietta mă primi cu atîtea linguşiri şi onoruri, de parcă eram un duce ; nevastă-sa, barem, nici nu ştia ce să mai facă de bucurie. Astfel o dusei cu ei pînă în ziua cînd Sbietta şi fratele său — *ser* Filippo — crezură că pot trece la îndeplinirea planului pe care îl urziseră.

CIII. Continuam să lucrez de zor la *Neptun* al meu şi, după cum am mai spus, eram chiar gata cu modelarea lui, pe care o făcusem după un sistem al meu, nefolosit şi necunoscut de nimeni pînă atunci ; şi cu toate că din pricinile arătate mai sus eram încredinţat că n-o să capăt marmura, trăgeam totuşi nădejde să termin totul cît mai curînd şi să expun lucrarea în piaţă, numai pentru mulţumirea mea. Era o vreme caldă şi plăcută, cînd, într-o miercuri — dat fiind că urmau două sărbători la rînd — mă lăsai învins de fandoselile celor doi tîlhari şi plecai din vila mea de la Trespiano, îndreptîndu-mă spre Vicchio ; cum însă întîrziasem la masă mai mult ca de obicei, era trecut de ora douăzeci cînd ajunsei la poarta satului, unde dădui peste *ser* Filippo ; ca şi cum ştia că veneam într-acolo, acesta se ploconi în toate chipurile şi mă îndrumă spre locuinţa lui Sbietta, care nu era acasă ;

aici, neruşinata de nevastă-sa se străduí şi ea să mă facă să mă simt cît mai bine ; îi dăruii o pălărie lucrată dintr-un pai foarte subţire, iar ea mă încredinţă că nu văzuse niciodată alta mai frumoasă. Pe înserate cinarăm cu toţii împreună, în mare veselie, apoi mi se dădu o cameră minunată, unde mă odihnii într-un pat strălucind de curăţenie ; cei doi servitori ai mei — pe măsura stării lor — fură şi ei la fel de bine îngrijiţi. Dimineaţă, la sculare, temenelile continuară. Plecai să-mi văd proprietatea, care-mi plăcu, iar apoi primii ceva grîu şi alte bucate ; după aceea, cînd mă înapoiai la Vicchio, *ser* Filippo, preotul, îmi spuse : N-avea nici o grijă, Benvenuto ; deşi nu ai găsit tot ce ţi s-a făgăduit, te-ncredinţez că vei fi despăgubit cu vîrf şi-ndesat, căci ai de-a face cu oameni cinstiţi ; şi să mai ştii că pe lucrător l-am dat afară, deoarece e un tîlhar. Acest lucrător, care se chema Mariano Rosegli, îmi spuse după aceea, în cîteva rînduri : Fiţi cu ochii-n patru, şi pînă la urmă veţi afla care din noi e mai tîlhar. Vorbindu-mi astfel, ţăranul chicotea răutăcios şi-şi clătina capul, de parcă voia să-mi spună : Dă-i înainte ! O să vezi tu cu cine ai de-a face ! Înţelesei că lucrurile nu stăteau prea bine, dar nici prin minte nu-mi trecu ceea ce avea să mi se întîmple. Cînd mă înapoiai de la fermă — care se afla la două mile depărtare de Vicchio, aproape de Alpi — sus-numitul preot mă întîmpină cu obişnuitele sale ploconeli ; apoi ne aşezarăm la masă şi lua-

răm o gustare îmbelşugată. Mai tîrziu, plecînd să mă plimb prin Vicchio (tocmai se deschisese piaţa), băgai de seamă că toată lumea se uită la mine ca la nu ştiu ce arătare ; mai ceva decît toţi ceilalţi rămăsese însă cu gura căscată un biet om care locuia de mulţi ani în Vicchio şi a cărui nevastă era brutăreasă. Deşi avea proprietăţi frumoase, cam la o milă depărtare de Vicchio, îi plăcea totuşi să trăiască aici. Acest om de treabă locuia într-o casă a mea, pe care o primisem o dată cu restul proprietăţii della Fonte, de curînd cumpărată. Îmi spuse : Locuiesc în casa dumneavoastră, şi la timpul cuvenit o să vă plătesc chiria ; dacă o vreţi însă mai înainte, spuneţi-mi, cu mine vă veţi împăca întotdeauna. Băgai de seamă că în timp ce vorbeam, omul nu-şi mai lua ochii de la mine. Pînă la urmă, mă văzui nevoit să-l întreb : Spune-mi, dragul meu Giovanni, de ce oare te tot holbezi aşa la mine ? Bucuros, voi spune adevărul, răspunse bietul om, dar numai dacă-mi făgăduiţi, pe cuvînt de cinste, să nu mă daţi de gol. Îi dădui cuvîntul pe care mi-l ceruse, iar Giovanni urmă : Aflaţi că nu-s decît cîteva zile de cînd boaita de *ser* Filippo îl ridica în slăvi pe Sbietta, pungaşul de frate-său, spunînd că acesta l-a momit să-i cumpere ferma pe viaţă pe un bătrîn care nu mai are de trăit nici măcar un an. V-aţi întovărăşit cu nişte tîlhari ; căutaţi, deci, să trăiţi cît mai mult şi fiţi cu ochii-n patru, ca să nu daţi de vreun bucluc ; atît am avut de spus !

CIV. Plimbîndu-mă prin piaţă, mă întîlnii cu Giovanbatista Santino, aşa că preotul ne pofti pe amîndoi la cină ; erau orele douăzeci, şi s-a cinat atît de devreme numai din pricina mea, care-i vestisem că în seara aceea voiam să mă înapoiez la Trespiano ; masa fu pusă aşadar în grabă, iar nevasta lui Sbietta trebăluia împreună cu un oarecare Cecchino Buti, un derbedeu aciuat pe lîngă casa lor. Se aduseră salatele şi eram gata să ne aşezăm la masă, cînd afurisitul de popă, rînjind răutăcios, ne spuse : Pe mine o să trebuiască să mă iertaţi că nu pot lua masa cu voi : s-au petrecut unele lucruri deosebite care-l privesc pe fratele meu, Sbietta, şi cum el nu-i acasă, sînt nevoit să-l înlocuiesc eu. Rugăminţile noastre nu-l putură îndupleca ; se făcu nevăzut, iar noi începurăm a mînca. După ce mîncarăm salatele în devălmăşie, din farfurii mari, ni se aduse fiecăruia cîte-o farfurie mică, cu carne fiartă. Santino, care şedea la masă în faţa mea, îmi spuse : Ţi-au dat tacîmuri deosebite de celelalte ; ai văzut vreodată altele mai frumoase ? Îi răspunsei că nici măcar nu băgasem de seamă. Tot el mă îndemnă s-o chem la masă şi pe nevasta lui Sbietta, care — împreună cu Cecchino Buti — se vîntura încoace şi-ncolo, părînd să fie înglodată în treburi pînă peste cap ; atîta o rugai pe femeie, încît pînă la urmă veni şi-mi spuse văitîndu-se : Nu v-au plăcut bucatele mele : abia vă atingeţi de ele ! Îi lăudai de cîteva ori cina, asigurînd-o că nu mîncasem niciodată mai bine şi mai cu poftă, dar că nu mai

puteam băga nimic în gură. Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte pricina pentru care această femeie îmi dădea atîta ghes să mănînc. Erau orele douăzeci şi unu cînd terminarăm cina. Voiam să mă înapoiez la Trespiano chiar în seara aceea, ca să pot merge a doua zi la lucrarea mea din Loggia ; îmi luai deci rămas bun de la toţi şi plecai, mulţumindu-i stăpînei casei. Nu făcui nici trei mile, şi crezui că mi-au luat foc măruntaiele ; crampele mă frămîntau atît de tare, încît drumul pînă la vila mea din Trespiano îmi păru o veşnicie. Cu voia lui Dumnezeu, sosii noaptea, stors de orice vlagă, şi mă dusei, fără întîrziere, la culcare. Mă zvîrcolii însă toată noaptea, căci crampele nu-mi dădeau de fel pace ; eram nevoit să ies afară atît de des, încît în zori, părîndu-mi-se că mi-a luat foc dosul şi cercetîndu-mă, văzui că eram lac de sînge : de la bun început, îmi dădui seama că mîncasem, neîndoielnic, ceva otrăvit, şi tot întrebîndu-mă cam de ce putea fi vorba, îmi adusei aminte de farfuriile şi tacîmurile deosebite de ale celorlalţi, în care mă servise nevasta lui Sbietta ; îmi veni în minte şi frate-său, afurisitul acela de popă, care, după ce nu-şi cruţase nici o osteneală ca să-mi facă o primire cît mai bună, refuzase mai tîrziu să stea cu noi la masă ; îmi mai adusei aminte şi de cinstitul Giovanni Sardella, care-mi povestise cum acelaşi popă se lăudase că frate-său Sbietta dăduse o lovitură grozavă, vînzîndu-i ferma, pe viaţă, unui bătrîn care nu mai avea de trăit nici măcar un singur an ; înţelesei atunci că

aceştia mă otrăviseră, punîndu-mi o doză de sublimat într-un sos foarte bine pregătit şi plăcut la gust; de altfel, numai sublimatul putea pricinui toate beteşugurile pe care vedeam că le am. Din fericire, nu obişnuiesc să mănînc carnea cu sosuri sau mirodenii, ci doar cu sare; totuşi, din sosul acela, care avea un gust plăcut, apucasem să iau de vreo două ori. În cele din urmă, amintindu-mi că nevasta lui Sbietta nu mai ştia cum să mă tot îmbie să mănînc sosul, pricepui limpede că sublimatul nu mi se putuse da decît o dată cu el.

CV. Deşi greu bolnav, nu pregetai să mă duc să lucrez în Loggia, la modelul statuii lui Neptun; după cîteva zile mă simţii atît de rău, încît căzui la pat. De îndată ce află că sînt bolnav, ducesa îi şi dădu blestemata de marmură — cu de la sine putere — lui Bartolomeo Ammannato. Acesta îmi trimise vorbă prin *messer...* [1], care locuieşte în via..., că eram liber să fac ce-mi place cu modelul meu, deoarece blocul de marmură îl căpătase el. Acest *messer...* era unul dintre amanţii nevestei lui Bartolomeo Ammannato. Era frumos şi discret, aşa încît era favorit, iar Ammannato îl răsfăţa şi el cît putea mai mult; despre asta s-ar putea spune multe,

[1] În manuscrisul original, numele şi o parte din pasajul acesta au fost şterse cu atîta grijă, încît s-a rupt şi hîrtia. Unii comentatori consideră că operaţia ar fi făcut-o însuşi Cellini, deoarece îl mustra conştiinţa pentru jignirea adusă cinstei poetei Laura Battiferro, soţia lui Ammannati, ale cărei moravuri erau lăudate de toţi contemporanii.

dar nu vreau să fac ca Bandinello, maestrul lui Ammannato, care o lua totdeauna razna ; mă voi mulţumi să arăt că i-am spus trimisului lui Ammannato că bănuielile mele nu mă înşelaseră ; totodată i-am cerut să-l sfătuiască pe Bartolomeo să nu cruţe nici o trudă pentru a-şi arăta recunoştinţa faţă de soartă, care-l ocrotise pe nedrept. Şi aşa, amărît cum eram, rămăsei mai departe în pat, îngrijit de minunatul *maestro* da Monte Varchi ; deoarece sublimatul îmi arsese atît de rău maţul gros, încît nu-mi mai puteam reţine excrementele, *maestro* Francesco şi-l alătură pe chirurgul Raffaello de'Pilli. Cînd îşi dădu seama că nu înghiţisem atîta sublimat încît otrava să învingă împotrivirea lăuntrică de care se izbeşte şi că deci ea nu-mi mai putea face nici un rău, *maestro* Francesco îmi spuse : Mulţumeşte-i lui Dumnezeu, Benvenuto, căci ai învins ; n-avea nici o grijă, căci vreau să te vindec, în ciuda ticăloşilor care au căutat să te ucidă ! La rîndul său, *maestro* Raffaellino îmi spuse şi el : Vindecarea aceasta va fi una dintre cele mai frumoase şi mai grele din cîte s-au pomenit vreodată, căci află, Benvenuto, că ai înghiţit sublimat. Fără a-l lăsa să termine, *maestro* Francesco îi tăie vorba şi-mi spuse : Poate c-a fost vreo omidă veninoasă. Răspunsei că ştiam prea bine ce otravă fusese şi cine mi-o dăduse ; despre asta, însă, nici unul dintre noi nu a suflat măcar o vorbă. Mai bine de şase luni m-au îngrijit cei doi maeştri şi a trecut mai bine de un an pînă să mă însănătoşesc.

CVI. Între timp urma să aibă loc intrarea ducelui în Siena [1], iar Ammannato plecă într-acolo cu cîteva luni înainte, ca să pregătească arcurile de triumf. Un bastard de-al lui, care rămăsese în Loggia, dădu jos pînzele cu care acopeream modelul făcut de mine pentru statuia lui Neptun şi pe care îl ţineam astfel, căci nu era terminat. Alergai să mă plîng lui *don* Francesco, fiul ducelui, care părea să ţină la mine, şi îi arătai că statuia fusese dezvelită înainte de a fi gata, adăugînd că dacă era terminată nu mă sinchiseam. Fii fără grijă, Benvenuto, îmi răspunse principele, clătinînd ameninţător din cap, căci duşmanii tăi n-au decît de pierdut dintr-asta ; dacă totuşi vrei ca statuia să fie învelită la loc, voi da ordin chiar acum. După asta, de faţă cu numeroase persoane de vază, îmi aduse o mulţime de laude. Îl rugai atunci să mă ajute să-mi termin lucrarea, pe care i-o oferii în dar, împreună cu micul model în ceară [2]. Excelenţa-sa îmi răspunse că primeşte bucuros amîndouă darurile şi făgădui să-mi asigure toate înlesnirile cerute. Această mică favoare mă îmbărbătă şi-mi recîştigai pofta de viaţă, pe care o pierdusem din pricina nenumăratelor necazuri şi frămîntări prin care trecusem.

CVII. Se scursese mai bine de un an de cînd cumpărasem de la Sbietta proprietatea della Fonte. După

[1] După tratative îndelungate, Carol Quintul s-a declarat de acord cu proclamarea lui Cosimo I ca duce al Sienei. La 28 octombrie 1560, Cosimo intră cu mare pompă în Siena.

[2] Modelul acesta s-a pierdut.

încercarea de otrăvire şi tot felul de alte nemernicii pe care acesta le-a mai săvîrşit faţă de mine, iar pe deasupra dîndu-mi seama că ferma nu-mi aducea nici jumătate din cît mi se făgăduise (ceea ce puteam dovedi nu numai cu contractele, ci şi cu o însemnare scrisă de mîna lui Sbietta, prin care acesta se îndatora de faţă cu martori să nu-mi micşoreze venitul), mă înfăţişai la tribunal ; trăia încă pe vremea aceea *messer* Alfonso Quistello, care îndeplinea funcţia de judecător, lucrînd împreună cu consilierii ; printre aceştia se aflau Averardo Serristori, Federigo de'Ricci şi unul din familia Alessandri ; de ceilalţi nu-mi mai aduc aminte cum se numeau, dar e sigur că printre ei nu se aflau decît oameni de seamă. După ce-mi povestii pricina, toţi magistraţii fură de părere că numitul Sbietta să-mi înapoieze banii ; nu se împotrivi decît Federigo de'Ricci, care pe vremea aceea îl avea pe Sbietta în slujba sa. Ceilalţi îmi arătară cît de rău le părea că acesta îi împiedicase să-mi facă dreptate, dar cu tot scandalul pe care-l făcură — între alţii, Averardo Serristori şi magistratul din familia Alessandri — Federigo amînă hotărîrea pînă la încheierea lucrărilor tribunalului. Cîtva timp după aceea, Averardo mă întîlni în Piazza della Nunziata şi, fără a mai ţine seamă de ceva, îmi strigă : Puterea lui Federigo a fost atît de mare, încît, fără voia noastră, ai fost jecmănit ca-n codru. Nu vreau să mă opresc mai mult asupra acestor lucruri, căci mi-e teamă să nu-l jignesc pe cel care deţine puterea su-

premă ; mă voi mărgini să spun că fusesem jefuit după bunul-plac al unui bogătan, iar asta numai fiindcă ciobanul de Sbietta se afla în slujba lui.

CVIII. Deoarece ducele se afla la Livorno, pornii într-acolo, cu unicul ţel de a-i cere să-mi dea drumul din slujbă. Mă înzdrăvenisem şi, văzînd că nu eram folosit la nimic, îmi părea rău de marea nedreptate care li se făcea studiilor mele ; îmi luai, deci, inima-n dinţi şi plecai la Livorno, unde îl găsii pe duce, care mă primi cît se poate de binevoitor. Rămăsei acolo mai multe zile ; în fiecare zi călăream împreună cu excelenţa-sa şi puteam să-i spun cu uşurinţă tot ce voiam, mai ales că ducele ieşea din oraş şi mergea pe ţărmul mării, pînă la patru mile depărtare, unde pusese să se înalţe unele întărituri ; îi făcea plăcere să stea de vorbă cu mine, fiindcă astfel nu era tulburat de prea multe persoane. Într-una din zile, văzînd că-mi arăta şi mai multă bunăvoinţă ca de obicei, mă folosii de această împrejurare şi începui să-i vorbesc de Sbietta, adică de Piermaria d'Anterigoli. *Signore*, spusei eu, aş vrea să vă povestesc o întîmplare neobişnuită ; cunoscînd-o, excelenţa-voastră va înţelege pricina care m-a împiedicat să termin modelul lui Neptun, la care lucram în Loggia. Afle, deci, excelenţa-voastră că, mai demult, am cumpărat de la Sbietta o fermă, pe tot timpul vieţii mele. Şi aşa mai departe, îi povestii cu de-amănuntul toată istoria, fără a lăsa să se strecoare nici o umbră de neadevăr. Cînd ajunsei la otrăvire, îi spusei ex-

celenţei-sale că dacă serviciile mele i-au plăcut vreodată, n-ar trebui să-i pedepsească pe Sbietta şi pe ai săi, ci, dimpotrivă, ar trebui să-i răsplătească, întrucît otrava, fiind prea puţină ca să mă poată ucide, a izbutit, în schimb, să-mi cureţe stomacul şi intestinele de o anumită vîscozitate, care m-ar fi ucis, fără îndoială, în trei sau patru ani ; acum, însă, datorită faptului că otrava a lucrat ca o doctorie, cred că am cîştigat peste douăzeci de ani de viaţă, şi de aceea ţin mai mult ca oricînd să-i mulţumesc Domnului, şi-mi dau seama cîtă dreptate cuprind în ele următoarele cuvinte, pe care le-am auzit de mai multe ori :

Ceru-ţi trimite rău, să-ţi prindă bine !

Ducele mă ascultă cu multă luare-aminte, fără a spune altceva decît : Vai, nemernicii ! În acest timp străbătusem mai bine de două mile ; încheiai apoi, spunînd că, în ce mă privea, le rămăsesem îndatorat, şi schimbai vorba. Într-una din zilele următoare, găsindu-l pe duce în toane bune, îl rugai să-mi îngăduie să-l părăsesc, pentru a nu-mi bate joc de cei cîţiva ani în care mai eram încă bun de ceva ; cu privire la restul de bani care mi se cuveneau pentru *Perseu,* arătai că excelenţa-sa mi-i putea da oricînd dorea. Sfîrşind de vorbit, mă îndepărtai, mulţumindu-i cît putui mai respectuos ducelui, care nu numai că nu-mi răspunse nimic, dar mi se păru a fi luat totul în nume de rău. A doua zi îl întîlnii pe *messer* Bartolomeo Concino, unul dintre primii-secretari ai ducelui, care îmi zise aproape ameninţător : Ducele spune că dacă vrei să pleci, îţi dă drumul ; dar dacă vrei

să lucrezi o să te folosească, şi măcar să fii tu în stare să execuţi toate comenzile pe care excelenţa-sa ţi le va da ! Răspunsei că nici nu doream altceva decît să primesc de lucru, şi, mai mult decît de la oricare altul, din partea excelenţei-sale, pe care o voi sluji bucuros înaintea oricărui papă, împărat sau rege, căci un bănuţ de-al ducelui face pentru mine cît un ducat de-al altuia. Dacă gîndeşti astfel, îmi răspunse el, atunci eşti de aceeaşi părere cu ducele, aşa că înapoiază-te la Florenţa şi stai liniştit, căci ducele ţine la tine. Şi astfel mă înapoiai la Florenţa.

CIX. Abia mă întorsesem la Florenţa [1], cînd veni să mă vadă un oarecare Raffaellone Scheggia, ţesător de stofe din fir de aur, care-mi spuse : Vreau să te împac cu Piermaria Sbietta, dragă Benvenuto. Îi răspunsei că nu ne mai puteau împăca decît consilierii şi că printre aceştia, Sbietta n-o să mai întîlnească un al doilea Federigo de'Ricci, care — în schimbul a doua capre grase date în dar — să nu se mai teamă nici de Dumnezeu, nici de cugetul său şi să calce în picioare sfînta dreptate. Cînd terminai de spus toate acestea — şi încă multe altele — Raffaello, luîndu-mă tot cu duhul blîndeţii, mă lămuri că e mai bine să mănînci în tihnă un graur decît un clapon, oricît de gras, pentru care să fii nevoit să lupţi din greu şi de-abia să n-ai siguranţă că-l capeţi. După asta, îmi arătă că procesele ţin adesea

[1] În decembrie 1561.

timp îndelungat şi că mai cîştigat eram folosind acel timp pentru a executa vreo nouă operă, care prin frumuseţea ei să-mi aducă şi cinste mai mare, şi cîştiguri mai grase. Pricepui că avea dreptate şi începui să iau seama la spusele sale, aşa că nu ne trebui prea mult timp ca să hotărîm că Sbietta urma să închirieze de la mine moşioara, în schimbul a şaptezeci de scuzi de aur anual, pe tot timpul vieţii mele. Cînd eram gata să încheiem contractul, pe care îl întocmise *ser* Giovanni, fiul lui *ser* Matteo da Falgano, Sbietta îmi spuse că ar fi mai bine ca închirierea să se facă din cinci în cinci ani, căci altfel ar însemna să plătim o dajdie prea mare ; mă încredinţă apoi că nu avea să mai calce înţelegerea şi să-mi mai dea prilejul unui nou proces. După ce tîlharul de frate-său îmi făcu aceleaşi făgăduieli, încheiarăm contractul doar pe cinci ani.

CX. Fiindcă vreau să vorbesc de altele şi să nu mai am a reveni asupra acestei neasemuite tîlhării, sînt nevoit să spun mai întîi că, după trecerea celor cinci ani, cei doi ticăloşi nu-şi mai ţinură nici una din făgăduielile făcute, ba chiar căutară să-mi dea înapoi moşioara, pe care nu mai voiau s-o închirieze. Cînd încercai să mă plîng, dumnealor îmi puseră sub nas contractul, aşa că — din pricina relei lor credinţe — mă trezii fără nici un ajutor. Văzînd aceasta, le spusei că ducele şi principele Florenţei nu vor îngădui ca în cetatea lor oamenii să fie jefuiţi într-un chip atît de nerușinat. Speriaţi de ameninţarea

asta, mi-l trimiseră pe cap pe acelaşi Raffaellone Scheggia care încheiase şi primul contract. Cum cei doi spuneau că nu mai voiau să-mi dea şaptezeci de scuzi de aur pe an, aşa cum îmi dăduseră timp de cinci ani, le răspunsei că nu primesc nici un ban mai puţin.

Raffaello veni la mine şi-mi spuse: Ştii doar bine, Benvenuto, că ţin cu tine; iată, au lăsat totul pe seama mea; şi, spunînd asta, îmi arătă o scrisoare semnată de fraţii Sbietta. Nu ştiam că Raffaello era rudă apropiată cu aceştia, aşa că socotii că lucrurile mergeau bine şi lăsai şi eu totul pe seama lui. Într-o seară de august [1], la o jumătate de oră după apusul soarelui, sosi preacinstitul Raffaello, care — luîndu-mă repede cu gura — mă sili să închei contractul chiar în seara aceea, bine ştiind că a doua zi n-ar mai fi putut să mă înşele.

Se încheie, aşadar, contractul, care prevedea că voi avea de primit şaizeci şi cinci de scuzi anual, plătibili în două rate, pe tot timpul vieţii mele. Cu toate că făcui scandal, nevoind să primesc una ca asta, nimeni nu-mi dădu dreptate, deoarece sus-numitul arăta scrisoarea semnată de mîna mea; pe deasupra, mai spunea şi că, ţinînd cu mine, potrivise lucrurile spre binele meu. Notarul şi toţi ceilalţi, care nu ştiau că Raffaello era rudă cu cei doi ticăloşi, mă socoteau pe mine vinovat; pînă la urmă, lăsai să treacă de la mine; voi face, însă, pe dracu-n patru

[1] La 21 august 1566.

să trăiesc cît mai mult cu putinţă. În anul următor, mai bine zis în decembrie 1566, făcui o nouă greşeală, cumpărînd de la aceiaşi Sbietta, cu două sute de scuzi, jumătate din moşioara del Poggio — vecină cu moşioara della Fonte, cumpărată mai demult — şi dîndu-le-o cu chirie tot lor. Credeam că fac bine, dar dacă aş încerca să povestesc toate nemerniciile pe care aceştia mi le-au făcut, ar însemna să nu mai termin cu scrisul ; de aceea, las totul în seama Domnului, care m-a apărat întotdeauna de cei care-au căutat a-mi face rău.

CXI. Cînd terminai *Crucifixul* de marmură, mi se păru că aşezîndu-l în picioare, la cîteva braţe deasupra pămîntului, ar arăta mult mai bine decît aşezat pe pămînt. Şi, de îndată ce-l înălţai, îmi dădui seama, cu mulţumire, că nu mă înşelasem ; începui atunci să-l arăt celor care voiau să-l vadă. Aflînd de *Crucifix*, ducele şi ducesa, care se înapoiaseră între timp de la Pisa, veniră într-o zi, pe neaşteptate, la mine acasă, însoţiţi de toată nobilimea curţii, numai ca să-mi vadă opera. *Crucifixul* le plăcu atît de mult, încît ducele şi ducesa — iar după ei, toţi cîţi erau de faţă — nu mai conteneau să mă laude. Văzîndu-i atît de încîntaţi, le mulţumii frumos şi le spusei că putusem termina *Crucifixul*, operă de care nimeni înaintea mea nu cutezase să se apuce, numai fiindcă nu mi se încredinţase sarcina sculptării statuii lui Neptun. Le mai spusei de asemeni că, deşi trudisem mai mult ca oricînd, eram bucuros îndeosebi

pentru că-mi cîştigasem laudele excelenţelor-lor, şi, cum nu credeam să mai pot găsi vreodată ceva mai vrednic de a le oferi în dar, mă bucuram dacă primeau acest *Crucifix* [1], rugîndu-i doar ca înainte de plecare să binevoiască a intra şi în odăile de jos ale casei. La auzul cuvintelor mele, ducele şi ducesa se sculară bucuroşi şi, părăsind atelierul, intrară în casă, unde dădură cu ochii de modelul statuii lui Neptun şi al fîntînii, pe care ducesa nu le văzuse pînă atunci. Adînc mişcată, scoase un strigăt de uimire, şi întorcîndu-se spre duce, îi spuse : Pe viaţa mea ! Nici prin minte nu mi-a trecut că ar putea fi atît de frumoase ! La aceste cuvinte, ducele îi repetă de cîteva ori : Nu-ţi spuneam eu ? Au stat apoi o bună bucată de vreme, vorbind între ei întru lauda mea. Apoi ducesa mă chemă la ea şi, după o seamă de laude, care miroseau mai curînd a scuze (căci vorbea de parcă ar fi voit să-şi ceară iertare), îmi spuse că doreşte să-mi aleg o bucată de marmură după gustul meu, şi să încep s-o lucrez. La auzul acestor vorbe plăcute, răspunsei că în semn de dragoste pentru excelenţele-lor, care îmi făceau toate înlesnirile, mă voi apuca bucuros de lucrarea asta atît de grea. Nu numai că vei avea tot ce vei cere, dar îţi

[1] Ducesa nu a vrut să primească darul lui Cellini. În 1565, Cosimo I a cumpărat *Crucifixul* cu o mie cinci sute scuzi de aur (din care, însă, nu i-a plătit lui Cellini decît şapte sute) şi l-a aşezat în Pallazo Pitti. În 1576, ducele Francesco I — fiul lui Cosimo — i-a dăruit lucrarea lui Filip al II-a, care a instalat-o în biserica Sf. Laurenţiu din incinta Palatului Escorial (Madrid), unde se află şi astăzi.

voi face înlesniri la care nici nu îndrăzneşti să te gîndeşti, mă încredinţă pe loc ducele ; după ce-mi făcură aceste frumoase făgăduieli, excelenţele-lor plecară, lăsîndu-mă în culmea fericirii.

CXII. Săptămînile treceau însă una după alta şi, cum nimeni nu-şi mai amintea de mine, mă cuprinse o cumplită deznădejde văzînd că nu mi se dă nici o comandă. Chiar în vremea asta, regina Franţei [1] îl trimise la ducele nostru pe *messer* Baccio del Bene, spre a-i cere un împrumut, şi se spune că ducele i-a împlinit cererea cu multă bunăvoinţă ; de *messer* Baccio del Bene mă lega însă o strînsă prietenie, aşa că, întîlnindu-ne din nou la Florenţa, ne văzurăm bucuroşi în numeroase rînduri. În aceste împrejurări, el îmi vorbi de primirea deosebit de binevoitoare pe care i-o făcuse ducele şi-mi ceru să-i spun ce opere mari am în lucru. Îi povestii atunci tot ce se întîmplase cu mine, tot ce îndurasem cu uriaşa statuie a lui Neptun şi cu Fîntîna, precum şi marea nedreptate pe care mi-o făcuse ducesa. Aflînd toate astea, *messer* Baccio del Bene, vorbind în numele reginei, îmi spuse că majestatea-sa dorea să termine monumentul regelui Henric, fostul său soţ ; că Daniello da Volterra [2] se apucase să lucreze un mare cal de bronz,

[1] Caterina de'Medici.

[2] *Daniello Ricciarelli da Volterra* (1511—1566), pictor şi sculptor italian. *Calul de bronz*, comandat de Caterina de'Medici, a fost terminat, după moartea lui Daniello, de ucenicii săi, şi nu a părăsit Roma — unde fusese lucrat — decît în 1639, cînd cardinalul Richelieu a poruncit să fie adus în Franţa.

dar depăşise termenul la care se obligase să predea lucrarea ; că pentru monumentul amintit era nevoie de o mulţime de ornamente din cele mai mari, aşa că, dacă voiam să mă înapoiez la castelul meu din Franţa, regina era gata să-mi facă toate înlesnirile pe care le-aş fi cerut, cu condiţia să primesc să lucrez pentru ea. Îl sfătuii pe *messer* Baccio să mă ceară ducelui, făgăduindu-i că dacă excelenţa-sa nu se împotrivea, mă înapoiam bucuros în Franţa. Ne întoarcem împreună, îmi spuse el, încîntat. Chiar a doua zi, venind vorba despre mine, *messer* Baccio îi spuse ducelui că dacă excelenţa-sa nu se împotrivea, regina voia să mă ia în slujba ei. Fără să stea pe gînduri, ducele răspunse : Nu încape îndoială că Benvenuto este acelaşi om talentat pe care îl ştie toată lumea ; astăzi, însă, nu mai vrea să lucreze. După asta, schimbă vorba. Toate acestea le aflai a doua zi, cînd mă dusei să-l văd pe *messer* Baccio del Bene. Nu mă putui stăpîni să nu spun : Fără ca excelenţa-sa să-mi fi comandat ceva, am făcut, din imbold propriu, una dintre cele mai grele lucrări care s-au făcut vreodată pe lume, cheltuind pentru ea, din sărăcia mea, peste două sute de scuzi ; ce n-aş fi făcut, însă, dacă excelenţa-sa îmi dădea de lucru ! Îţi spun cinstit că mi-a făcut o mare nedreptate. Bietul om îi repetă ducelui toate cîte i le spusesem, dar acesta susţinu că nu făcuse decît să glumească şi că voia să mă păstreze pe lîngă sine. Din această pricină, simţii în cîteva rînduri că îmi venea să-mi iau lumea-n cap

şi să plec încotro m-ar fi îndreptat Dumnezeu, mai ales că regina, ca să nu-l supere pe duce, nu mai voia să se vorbească nimic în legătură cu mine.

CXIII. În vremea asta— însoţit de întreaga curte şi de toţi fiii, în afara principelui [1], care se afla în Spania — ducele plecă spre Pisa, trecînd prin cîmpiile Sienei. Înaintea tuturor, aerul înveninat al acestor locuri îl doborî pe cardinal : în cîteva zile, el se pomeni apucat de nişte călduri îngrozitoare, care îl uciseră în scurtă vreme [2]. Cardinalul era mîna dreaptă a ducelui, şi toată lumea îl plînse, căci era bun şi frumos.

Lăsai să se scurgă o bucată de vreme, şi cînd socotii că lacrimile s-au zvîntat plecai la Pisa.

Sfîrşit

[1] În mai 1562, Cosimo I l-a trimis pe fiul său — viitorul duce Francesco — la curtea lui Filip al II-lea.

[2] În toamna anului 1562 bîntuia în Italia o molimă, din pricina căreia ducele Cosimo şi-a pierdut doi fii (cardinalul Giovanni şi *don* Garcia şi soţia, Eleonora de Toledo.

DOCUMENTE

I

1545

PREASTRĂLUCIT ŞI PREAÎNALT DOMN ŞI STĂPÎN AL MEU, ÎN VECI ADÎNC RESPECTAT,

Casa[1] este aşezată în *via* Laura, la colţul zis „Al celor patru case" şi se învecinează cu grădina de'Nocenti, iar astăzi îi aparţine lui Luigi Rucellai, din Roma ; în Florenţa, se îngrijeşte de ea Lionardo Ginori : mai înainte fusese Girolimo Salvadori. O rog pe excelenţa-voastră să aibă bunătatea a-mi da de lucru.

Credincios slujitor al excelenţei-voastre,
Benvenuto Cellini

Rezoluţie:

Să se vadă cine vinde casa şi preţul pe care-l cere, căci vrem să-i facem pe plac lui Benvenuto.

Excelenţa-sa preaînaltă îmi ceruse să-i spun unde se afla aşezată casa, cine erau vecinii, numele străzii şi cine erau cei însărcinaţi să o vîndă ; de îndată ce i-am spus totul, în cele cîteva rînduri de mai sus, mi-a pus, cu însăşi mîna sa, o rezoluţie prin care mi-a dăruit casa pe veci, spre a o folosi în deplină libertate şi fără nici o grijă : aceasta a şi fost pricina pentru care nu m-am mai îngrijit să mă înapoiez în Franţa,

[1] Este casa despre care vorbeşte Cellini şi în capitolul al LIV-lea (Cartea a II-a). Se află însă în *via* del Rosaio, cu intrarea prin *via* della Pergola, nr. 6527.

fiind mult mai mulţumit să stăpînesc o căsuţă umilă în patria mea — sub oblăduirea unui atît de virtuos duce — decît să fiu făcut stăpîn al castelului, cu o simbrie de o mie de scuzi, în Franţa, sub atît de minunatul rege Francisc, căci — cucerit de bunăvoinţa dintru început a lui Cosimo, preastrălucitul şi preaînaltul duce al Florenţei — mi s-au părut mult mai dulci cei două sute de scuzi primiţi în patria mea.

II

23 iunie 1546

PREAMĂRITULUI DOMN CAVALER BANDINELLO, SCULPTOR

Mărite cavaler [1],

Mi-a făcut o nespusă plăcere să aflu cîtă bunăvoinţă aveţi faţă de mine şi nu-mi pare rău decît că vestea mi-a ajuns niţel cam tîrziu, deşi niciodată un bine n-a fost făcut, totuşi, prea tîrziu: doar dacă nu cumva vă veţi fi răzgîndit în acest răstimp, cu toate că, respectînd îndatoririle unui bun cavaler, domnia-voastră n-ar trebui să lăsaţi neîndeplinită o asemenea făgăduială, căci dacă vorbele vi s-ar dovedi deşarte, vi s-ar duce de rîpă însuşi renumele de cavaler. De la un om binevoitor am auzit că aţi spus: De vrea cumva Benvenuto să facă o statuie de marmură, eu unul sînt gata să-i dăruiesc marmura şi aş fi tare mulţumit dacă acest lucru i-ar fi adus la cunoştinţă. În ce mă priveşte, vă rog cît se poate de respectuos să nu vă călcaţi cuvîntul şi să-mi dăruiţi atîta marmură încît să pot face măcar o statuie în mărime naturală, căci trag nădejde ca în ea să-i pot arăta lumii cum un elev sîr-

[1] Scrisoarea se referă la fapte povestite de Cellini în capitolul al LXXI-lea din Cartea a II-a.

guincios e în stare să-l întreacă pe un atît de destoinic maestru, sigur fiind că în sculptură nu am avut niciînd un alt maestru în afara domniei-voastre; vă cer totodată să însemnaţi marmura în partea de jos, căci dacă nu voi face statuia din această marmură mă îndatorez să v-o plătesc întreit decît face. Deocamdată, aştept să-mi dăruiţi blocul.

Fiţi sănătos,

Benvenuto Cellini

Din casă, în ziua de 23 a lunii iunie, 1546.

III

19 septembrie 1547

CIORNA SCRISORII[1] LUI COSIMO I CĂTRE REGINA FRANŢEI, PRIN CARE I-L RECOMANDĂ ACESTEIA PE BENVENUTO CELLINI

Drept-credincioasă regină[2],

A fost voia Domnului-Dumnezeului nostru ca Benvenuto Cellini să vină în această ţară pentru ca nişte nepoate de-ale sale să se poată bucura de virtutea lui, iar mie această facere de bine pe care a săvîrşit-o faţă de ele mi-a plăcut tot atît de mult cît şi frumuseţea pe care o arată operele sale, aşa că îl am la fel de drag atît dintr-o pricină, cît şi din cealaltă. Iar iubirea pe care i-o păstrez mă sileşte s-o rog cît pot mai călduros pe majestatea-voastră să binevoiască a-l lua sub

[1] Cellini nu a folosit niciodată această scrisoare de recomandaţie. Este interesantă totuşi, fiindcă ne determină să punem la îndoială afirmaţiile artistului, care, în capitolul CXII, Cartea a II-a, susţine că ducele Cosimo nu i-ar fi îngăduit să plece în Franţa.

[2] *Caterina de'Medici* (1519—1589), fiica lui Lorenzo de'Medici, duce de Urbino, regină a Franţei, văduva regelui Henric al II-lea şi mama regilor Francisc al II-lea, Carol al IX-lea şi Henric al III-lea.

ocrotirea sa şi a-l socoti drept om de încredere, lucru pe care îl voi primi ca pe o graţie cu totul deosebită. Şi fiindcă în legătură cu amănuntele acestor treburi l-am însărcinat pe episcopul de Cortona [1] să stea de vorbă cu majestatea-voastră, nu vă voi mai spune aci decît că vă rog să-l ascultaţi cu bunăvoinţă, aşa cum nădăjduiesc că veţi şi face, atît din pricina firii bune pe care o aveţi, cît şi din dragoste pentru mine. Domnul-Dumnezeul nostru să vă facă şi să vă ţină în veci fericită!

Florenţa, 19 septembrie 1547
(Arhiva Medici)

IV

1548

Preastrălucit şi preaînalt s i g n o r duce,

Sînt aproape doi ani de cînd Benvenuto Cellini se află în slujba excelenţei-voastre ca giuvaergiu şi ca sculptor, iar numeroasele greutăţi care l-au făcut să cam bată pasul pe loc cu lucrările nu l-au împiedicat să dea frumoase dovezi despre sine însuşi, aşa că, văzînd-o pe excelenţa-voastră mulţumită — în parte — de truda lui, îşi îngăduie să ceară (potrivit înţelegerii dintre excelenţa-voastră şi el) răsplata care i se cuvine de pe urma lucrărilor sale. De aceea, dorind să se chivernisească aici pentru totdeauna, în slujba excelenţei-voastre, vă roagă plin de smerenie ca, arătînd şi faţă de el aceeaşi obişnuită dărnicie, să binevoiţi a-i dărui — ca o ferire de griji — o proprietate pe viaţă, care să-i dea hrană pentru şase sau opt guri, poruncind ca ea să-i fie cumpărată, ori dată în vreun alt chip, după cum vă va fi mai la îndemînă, lucru

[1] *Giovan Batista Ricasoli* — fost prefect al miliţiilor papale în timpul lui Clement al VII-lea şi ambasador papal pe lîngă diferite curţi europene. A murit în 1572.

care-l va face să vă iubească tot mai mult şi să vă poată sluji mai bine. Domnul să vă facă şi să vă ţină în veci fericit![1]

V

27 iunie 1552

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu în veci adînc respectat,

Am slujit-o pe excelenţa-voastră, singurul meu domn şi stăpîn, vreme de aproape şapte ani, iar această slujbă plină de cinste a început în ziua de 1 august 1545 — cei şapte ani împlinindu-se, deci, la sfîrşitul lui iulie 1552 — şi tot în ziua de mai sus a început să curgă şi simbria mea de 200 de scuzi de aur, a şapte lire scudul, care mi-a fost plătită la vremea sa, cu multă dărnicie. Excelenţa-voastră şi eu ne-am înţeles ca această simbrie să-mi fie plătită pentru întreţinerea mea, urmînd ca pe deasupra să-mi fie plătite — după meritul lor — toate lucrările pe care aveam să le fac pentru excelenţa-voastră. Pentru a proba această înţelegere a noastră, i-am cerut excelenţei-voastre, la proprietatea sa de la Castello, să-mi dea 800 de scuzi, pe seama lucrărilor mele, spre a-mi cumpăra o proprietate : excelenţa-voastră a poruncit bucuroasă ca ei să-mi fie plătiţi, din ordinul lui *messer* Lelio, de către Mattio delle Macchie, în ziua de 30 octombrie 1548, iar aceşti bani i-am cheltuit cumpărîndu-mi — tot cu îngăduinţa excelenţei-voastre — o proprietate, pentru tot timpul vieţii mele, căci altfel, cu atît de puţini bani, nu aş fi fost în stare să trăiesc. Or, *signor mio,* în acest răstimp de şapte ani am lucrat ziua şi noaptea, atît cît mi-au îngăduit mie puterile,

[1] Din documentele existente în Biblioteca Riccardiană reiese că în ziua de 30 octombrie 1548 Cellini a încasat o anumită sumă de bani, cu care şi-a cumpărat două proprietăţi, din care una la Prati, iar alta între Trespiano şi Piano di Mugnone.

cu toată acea rîvnă pe care o poți cere de la un trup puternic ca al meu. Iar dacă n-aș fi vrut atît de mult să pătrund în adîncurile unei atît de minunate arte și n-aș fi fost îndrăgostit de ea, aș fi executat mult mai multe opere ; trebuie spus apoi și că, în afară de 16 luni, în care mi-au fost plătiți trei lucrători, am fost tot timpul singur, și totuși, cu toate aceste greutăți, se văd atît de multe opere încît se cade ca atît excelența-voastră, cît și eu să fim mulțumiți, căci e vorba de opere de valoare, și nu de lucrări proaste, cum sînt cele făcute de un oarecare altul [1], care a avut toate înlesnirile și ajutoarele pe care le-a vrut ; iar dacă m-aș fi putut bucura și eu de așa ceva — după cum mi se făgăduise — aș fi umplut jumătate din Florența cu opere de valoare. Cu respect o rog pe excelența-voastră să-și aducă aminte că i-am spus că nu vreau să fiu făcut ajutorul nici unui alt ins din această artă, și chiar astfel mi-a și fost făgăduit : aceasta însemna să mi se dea toate înlesnirile pe care le aveau ceilalți, lucru de care eu n-am avut însă parte în nici un fel, sau am avut, dar prea puțin. Am socotit întotdeauna că excelența-voastră s-a purtat astfel numai ca să-și dea seama dacă aș fi în stare să duc singur o lucrare la bun sfîrșit și dacă sînt un om care știe să aibă răbdare : cum însă am avut-o vreme de șapte ani, mi se pare că n-ar trebui să mi se ceară mai mult. Acum, cînd mi-am dus opera la bun sfîrșit, nădăjduiesc — desigur — că voi fi răsplătit mai mult decît mi s-a făgăduit, iar aceasta se va întîmpla atunci cînd excelenței-voastre are să-i pară nimerit și are să-i facă plăcere. Și nu îngenunchez în fața excelenței-voastre decît ca s-o rog să binevoiască a mă ține în slujba sa, potrivit înțelegerii dintre noi ; tot astfel, deocamdată, nu-i cer fierbinte altceva decît ca între noi amîndoi să se facă socoteala a ceea ce am mînuit ca pietre prețioase, aur, argint, fier, marmură, materiale de zidărie, lemne și alte asemenea lucruri folosite de mine în slujba operei executate pentru excelența-voastră ; lăsați deoparte cosi-

[1] Aluzie vădită la Baccio Bandinelli.

torul şi arama, căci de acestea voi da socoteală la terminarea lui *Perseu*. Tot astfel, o mai rog pe excelenţa-voastră să binevoiască a hotărî şi în ceea ce priveşte casa, într-unul din următoarele două chipuri: cel dintîi, care mi-ar plăcea cel mai mult, potrivindu-se cu ceea ce mi s-a făgăduit, ar fi ca excelenţa-sa să mi-o dea în schimbul lucrărilor mele; dacă însă aceasta nu-i place, o rog să facă socoteala la tot ceea ce am lucrat eu în această casă şi în acest atelier, date mie de către excelenţa-voastră ca să lucrez în ele; cer asta din pricină că zilnic am necazuri, şi fără nici un temei, căci am primit casa din partea excelenţei-voastre — lucru pe care îl recunosc — şi tot excelenţei-voastre am să i-o înapoiez, oricînd are s-o dorească. Lăsîndu-mă în această îndoială, nu pot nici să lucrez şi nici să trăiesc, şi de aceea o rog pe excelenţa-voastră să ia o hotărîre, însărcinîndu-l cu aceasta pe unul dintre slujitorii săi, dar din cei cărora le place să ajungă la un sfîrşit; în ce mă priveşte, îl rog între timp pe Dumnezeu să vă ţină îndelung fericit.

Benvenuto Cellini

Rezoluţie:

Excelenţa-sa n-are nimic împotrivă, iar Guidi să-i aducă aminte; în ce priveşte casa, să se facă mai întîi socoteala.

Lelio Torelli[1]
27 iunie 1552

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

VI

27 noiembrie 1553

În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh, însemn spre aducere-aminte că astăzi, în ziua de mai sus, la orele 14,

[1] Lelio Torelli este amintit şi în capitolul al XCVIII-lea, Cartea a II-a, drept unul dintre înalţii magistraţi ai ducelui Cosimo.

înainte de revărsatul zorilor, mi s-a născut un fiu de parte bărbătească [1] şi i-am pus numele de Iacopo-Giovanni. Mă închin Domnului şi-l rog să-i hărăzească viaţă îndelungată şi plină de virtute.

Acest fiu al meu a fost botezat în ziua de 4 decembrie, de la naştere şi pînă la botez trecînd opt zile ; cumătru — adică cel ce l-a ţinut în braţe la botez — mi-a fost *signor* Pagolo Orsini [2], care fusese de partea francezilor şi se află acum la Florenţa, ca prizonier al ducelui nostru, umblînd însă peste tot, numai pe cuvînt ; celălalt cumătru a fost *messer* Girolamo degli Albizzi [3], comisar al trupelor excelenţei-sale ; al treilea a fost *messer* Alamanno Fantini.

(Din Biblioteca Riccardiană) [4]

VII

12 decembrie 1554

Însemn spre aducere-aminte că astăzi, în ziua de 12 decembrie, către orele 19, au venit la mine doi magistraţi ai palatului, care mi-au adus vestea că am fost ales în Colegiu [5] şi primit în nobilimea florentină.

---

[1] Dintr-o însemnare făcută de mîna lui Cellini, în ziua de 1 octombrie 1555, reiese că şi acest băiat i-a murit, înainte de a împlini vîrsta de doi ani.

[2] E vorba de Paolo di Cammillo Orsini, senior, iar apoi marchiz de Lamentana, care, împreună cu fraţii săi Giovanni şi Latino, a luptat alături de francezi în războiul împotriva Sienei. A murit în 1581.

[3] Cel care a făcut împăcarea dintre ducele Cosimo şi Cellini în problema preţului lui *Perseu* (vezi capitolul XCVI, Cartea a II-a).

[4] Biblioteca se găseşte în clădirea palatului Medici Riccardi, din Florenţa, şi cuprinde numeroase manuscrise, incunabule şi cărţi de literatură şi istorie.

[5] E vorba de aşa-numitul *Collegio dei Maestri di Belle Arti* (Colegiul maeştrilor artelor frumoase).

VIII

26 iunie 1556

Astăzi, 26 iunie 1556, Ferrando, fiul lui Giovanni da Montepulciano, a plecat de la mine, şi de aceea nu mai vreau să am nimic şi niciodată de-a face cu el ; îi iau de asemenea îndărăt tot ceea ce îi dăruisem sau îi lăsasem ca moştenire şi vreau ca el să nu mai aibă nimic din parte-mi, iar tot ceea ce s-ar afla în favoarea lui în testamentul meu să nu fie luat în seamă, acesta fiind de altfel gîndul meu dintru început, căci testamentul a spus şi spune că dacă el va pleca de la mine va rămîne dezmoştenit şi fără dania pe care i-o făcusem.[1]

(Din Biblioteca Riccardiană)

IX

26 octombrie 1556

Însemn spre amintire că astăzi, 26 octombrie 1556, eu, Benvenuto, fiul lui Giovanni Cellini, am fost scos din închisoare[2] şi m-am împăcat cu duşmanul meu — pe timp de un an — fiecare dintre noi depunînd o garanţie de 300 de scuzi : pentru mine au fost chezaşi Luca Mini, spiţer în San Pier Maggiore, şi Zanobi al lui Francesco Buonagrazia. Amîndoi au garantat pentru mine în faţa tribunalului Celor Opt şi s-au îndatorat să plătească 1.000 de scuzi dacă nu mă voi înfăţişa la oricare cerere a acestora.

(Din Biblioteca Riccardiană)

---

[1] E pentru prima oară cînd întîlnim numele acestui fiu adoptiv, despre care Cellini, în istorisirea vieţii sale, n-a socotit nimerit să spună nici o vorbă.

[2] Din unele poezii ale sale, ca şi din alte documente, reiese că Benvenuto mai fusese închis timp de două luni, în iunie-iulie acelaşi an ; de data asta deci, era închis pentru a doua oară. Cauzele acestei îndoite încarcerări nu sînt prea bine cunoscute.

X

29 iulie 1557

Astăzi, 29 iulie 1557, eu, Benvenuto Cellini, m-am înţeles cu Michele al lui Goro Vestri [1], de fel din Pieve a Groppine, ca eu să-i dau o simbrie de o jumătate scud de aur pe lună, masă şi casă, iar el să aibă a se îngriji zilnic de puţinele mele scrieri, căutînd — aşa cum a făcut-o şi în trecut — să mai cîştige cîte ceva, după împrejurări, fie în oraş, fie în afară. Ne-am înţeles deci ca luna să înceapă cu ziua de 1 august 1557, aşa că în fiecare lună îi voi datora numitului Michele o jumătate de scud de aur. Se înţelege de asemenea că dacă numitului Michele i se va ivi vreo împrejurare prielnică, să nu o scape din mînă din pricina înţelegerii noastre. Eu, sus-numitul Benvenuto, voi fi mulţumit dacă puţinele mele treburi nu vor fi date uitării. Am scris aceasta cu mîna mea.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XI

25 septembrie 1557 [2]

Însemn spre aducere-aminte, astăzi, 25 septembrie 1557, că Pier Maria dalle Pozze mi-a oprit un înscris, care fusese întocmit de către Girolamo degli Albizzi, comisar al trupelor excelenţei-sale preaînalte; sus-zisul înscris este un fel de împăciuire înfăptuită — din însărcinarea excelenţei-sale — între excelenţa-sa şi mine în legătură cu execuţia lui *Perseu* şi o garanţie pe care ducele i-o dă vistiernicului, ca să mă

[1] Este acelaşi Michele di Goro Vestri căruia Cellini, începînd din anul 1558, avea să-i dicteze această *Viaţă*.

[2] Documentul se referă la faptele relatate de Cellini în capitolul al XCVI-lea, Cartea a II-a.

poată plăti ; oprindu-mi-o, Pier Maria dalle Pozze a pus să mi se dea o copie — aşa precum am spus — în care a trecut totul, cuvînt cu cuvînt. Şi fiindcă în mîna noastră aceste copii şi înscrisuri se pot pierde uneori, am făcut această însemnare ; ei, însă, aceasta fiindu-le meseria, nu le pot nici pierde, nici rătăci, căci au datoria să şi le copieze în registrele lor, care nu se pierd. Statuia a fost preţuită de către sus-numitul Gerolimo — ţinînd el mai mult cu ducele decît cu sfînta dreptate şi înţelepciune — la trei mii cinci sute de scuzi de aur, fiecare scud făcînd şapte lire şi zece *soldi* [1] ; iar ca să dovedesc că într-adevăr am fost furat şi păunat, voi spune că ducele (plăcîndu-i excelenţei-sale, după ce opera a fost terminată, ca ea să fie preţuită, spunîndu-mi că doreşte să mi-o plătească atît cît va fi preţuită) a pus să fie preţuită de oameni din această breaslă, maeştri deosebit de iscusiţi, care mi-au preţuit-o — ţinînd seamă de toate cheltuielile făcute cu ea — la şaisprezece mii de scuzi de aur. Şi încă preţuitorii au fost oameni aleşi de duce, care — fiindu-mi potrivnici — îmi cam purtau sîmbetele, din pricina pizmei : frumuseţea operei a fost însă atît de puternică, încît i-a silit să judece şi să vorbească potrivit adevărului. Faţă de aceasta, principele — împins de zgîrcenie şi pentru a-mi da cît mai puţin cu putinţă — l-a pus s-o preţuiască pe zisul Ierolimo degli Albizzi, care era de meserie soldat şi om sărac ; în felul acesta, am fost păgubit şi am lăsat răzbunarea pe seama Domnului, căci prea mare a fost răul care mi s-a făcut pe degeaba.

(Din Biblioteca Riccardiană)

---

[1] Trebuie arătat că în relaţiile de afaceri se foloseau în Florenţa două feluri de scuzi : scudul de aur *di moneta* (în monedă), care valora 7 lire, şi scudul *d'oro in oro* (în aur), reprezentînd o monedă imaginară, cu valoarea de 7 lire şi 50 de centime.

XII

26 decembrie 1557

Preaînalt şi preastrălucit signor duce şi stăpîn al meu adînc respectat,

După sfînta îngăduinţă avută din partea excelenţei-voastre preaînalte de a mă duce să-mi împlinesc legămîntul, văzîndu-mă împiedicat de josnica hoţie săvîrşită faţă de mine de acel Vanni dal Borgo[1] (aflat odinioară printre slujitorii excelenţei-voastre, iar acum dat afară şi în lipsă, nu pentru faptele lui bune) şi pentru a nu risipi zadarnic aceste puţine ceasuri pe care mi le dăruie Domnul, m-am apucat să lucrez în acel atelier al meu, numai în umezeală şi cu toate lucrurile puse claie peste grămadă, atras fiind de frumosul meu *Crist*[2], pe care de atunci încoace l-am dus pînă aproape de bun sfîrşit, punînd în el toată rîvna şi toată priceperea meşteşugului de care am fost vreodată în stare; totodată, am vrut să-i dau şi cel mai atrăgător farmec pe care mi l-am putut închipui, aşa că l-am aşezat pe o cruce de marmură neagră, care va pune şi mai în vedere marea trudă a artei, fiind — nădăjduiesc — şi o cinste, nu mică, singura cu adevărat glorioasă răsplată la care am putut rîvni vreodată. Acum, dacă excelenţa-voastră preaînaltă — din mila Domnului, vrednic şi drept stăpîn al tuturor lucrurilor — va dori să aşeze această trudă a mea într-un loc oarecare din oraşul său, pe care şi-l va alege singur, eu, care întotdeauna am respectat-o şi am ascultat-o bucuros, voi face întocmai precum îmi va porunci; în schimb, dacă excelenţa-voastră nu va avea nimic

---

[1] După condica salariaţilor, reiese că acesta era slujbaş la Impozite; după *Jurnalul* lui Cellini, aflat în Biblioteca Riccardiană, era însă şi proprietar al unor pămînturi pe care Cellini le închiriase pe viaţă. În *Viaţa* sa, Cellini nu-l amintea niciodată.

[2] E vorba de crucifixul din marmură albă şi neagră, [illegible] care Cellini vorbeşte în capitolele al CI-lea [illegible] XI-lea Cărţii a II-a, afirmînd la un moment dat că [illegible] Cellini [illegible] şi per- în dar. [illegible] Parigi.

împotrivă să aşez *Crucifixul* în preaslăvitul său oraş şi în acea biserică în care voi dori eu, excelenţa-voastră va avea de cîştigat răsplata trudei mele, căci, făcînd astfel, nu vreau să mi se plătească nimic ; dacă, însă, se va face altfel, datoria şi înţelegerea noastră vor cere ca eu să fiu plătit. O rog aşadar pe excelenţa-voastră să aibă bunătatea să-mi spună ce anume doreşte să fac, iar eu îi voi da ascultare.

Rezoluţie:

Să-l pună unde vrea, excelenţei-sale plăcîndu-i ceea ce-i place lui.

Messer Antonio de'Nobili a întîrziat cu aproape opt luni împlinirea poruncii excelenţei-voastre de a mi se da o sută scuzi de aur pe lună, drept răsplată pentru cît am trudit la nenorocitul meu *Perseu :* de aceea, o rog pe excelenţa-voastră să hotărască şi să-mi rezolve atît această treabă, cît şi pe cea cu Vanni dal P[illegible]go, căci dintr-una mă întreţin, iar cealaltă îmi va da putinţa să-mi pun întrucîtva zilele la adăpost, prin mila Domnului şi a excelenţei-voastre preaînalte, pe care Dumnezeu s-o ţină fericită.

Al alteţii-voastre credincios slujitor,
Benvenuto Cellini

Florenţa, 26 decembrie 1557

Rezoluţie:

I se vor plăti

XIII

2 iunie 1558

Însem[illegible] aducere-aminte că astăzi, 2 iunie 1558, eu, [illegible] e ini, am primit — în numele Domnului — cea mai răn[illegible]sura, adică prima treaptă a preoţiei, din partea prea-[illegible] De'Serristori[1], în locuinţa sa din [illegible]

[1] Într[illegible] valora 7 [illegible] nevoie [illegible] moned[illegible] [illegible]sese episcop de Bitetto (ducatul Bari) între [illegible] 1552, c[illegible] retras la Florenţa.

Borgo Santa Croce, cu toată pompa şi slujbele obişnuite în asemenea împrejurări : totul a fost făcut cu dezlegarea prea-respectatului *signor* vicar al arhiepiscopiei din Florenţa, contractul fiind încheiat de *ser* Filippo Frangini, notar public al Episcopiei. Pe deasupra, în aceeaşi zi am primit dezlegare din partea sus-zisului *signor* vicar de a-mi putea urmări ori de a cere să fie urmăriţi datornicii mei, aşa cum se vede din protocolul încheiat de *ser* Filippo Frangini sau din cartea de *Amintiri,* la fila 134 [1].

În anul 1560, dorind să am copii legitimi, m-am desfăcut de această îndatorire şi am făcut întocmai precum am vrut.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XIV

8 iulie 1559

Însemn spre amintire că astăzi, 8 iulie, a venit să locuiască la mine, pe întreaga mea cheltuială, Dorotea, femeia lui Domenico d'Antonio Sputasenni [2], şi i-a adus cu ea pe Tonino, fiul ei, şi pe Bita, fiica ei, întrucît bărbatul i-a fost arestat, iar în ziua de 25 iulie, din porunca Celor Opt, a fost trimis la Stinche [3].

(Din Biblioteca Riccardiană)

XV

25 decembrie 1559

Însemn spre amintire că astăzi 25 decembrie, Domenico al lui Antonio Sputasenni a scăpat din închisoarea Stinche — prin

[1] Inexact. Aşa cum s-a văzut, Cellini nu pomeneşte nicăieri în cartea sa despre aceste lucruri.

[2] Domenico d'Antonio Sputasenni este una şi aceeaşi persoană cu cel pe care, mai tîrziu, Cellini îl va [illegible] de Parigi.

[3] Închisoare din Florenţa.

mila excelenței-sale preaînalte — și trebuie să mi se recunoască dator cu cheltuielile pentru întreținerea sa, începînd din ziua de 25 iulie, cînd a intrat în închisoare, și pînă la 25 decembrie 1559, timp în care i-am trimis cele de trebuință pentru mîncare, dimineața și seara. În afară de asta, trebuie să-mi recunoască și cheltuielile făcute, începînd din ziua de 8 iulie 1559, pentru întreținerea Doroteii, femeia sa, a lui Tonino, fiul său, și a Bitei, fiica sa, care au venit la mine acasă, pe toată cheltuiala mea, așa cum arată însemnarea dinaintea acesteia, aflată la fila 136, iar însemnarea aceasta am făcut-o spre a-l socoti dator și cu tot ce mă vor costa pe timpul cît vor mai rămîne pe cheltuiala mea.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XVI

1560 (stil normal)
10 ianuarie 1559 (stil florentin [1])

PREAMĂRITULUI *SIGNOR* VISTIERNIC AL EXCELENȚEI-SALE PREAÎNALTE, MULT-RESPECTATUL *MESSER* ANTONIO DE' NOBILI.

Preamărit și multrespectat m e s s e r Antonio,

Sînt atît de speriat de domnia-voastră, încît nici măcar nu îndrăznesc să vă apar în față; și totuși, cît de uriașă este dreptatea mea și cum de îngăduie Domnul ca domnia-voastră să se poarte față de mine cu o atît de nelegiuită cruzime, nevoind să-mi dea restul banilor pe care — de atîta amar de vreme — excelența-sa a poruncit să mi-i plătiți și din care mai rămîne să primesc încă 600 de scuzi de aur, deși au

[1] Întrucît anul florentin începea cu ziua de 25 martie, este nevoie de această dublă datare a tuturor faptelor petrecute între 1 ianuarie și 25 martie.

trecut aproape patru ani de cînd domnia-voastră — potrivit poruncii de mai sus — ar fi trebuit să-i fi terminat de plătit? Dar, vai! O durere şi mai mare este însă aceea că, deşi are în mînă cea de-a patra cerere a mea în legătură cu casa în care locuiesc, domnia-voastră nu a voit nici să aducă aceste cereri la cunoştinţa excelenţei-sale şi nici să mi le dea înapoi! Pe deasupra, pentru a-mi arăta un pic de bunăvoinţă, domnia-voastră — fără nici un temei — m-a mai împovărat şi cu chiria acestei case. Vai, ce nelegiuire! Ba încă mi-aţi mai cerut şi toate socotelile în legătură cu toate treburile pe care le-am avut vreodată cu excelenţa-sa preaînaltă, şi pînă la urmă, cu tot necazul şi cheltuiala ce am avut de suferit, vi le-am dat, închipuindu-mi c-o să ajungem astfel la un oarecare sfîrşit: iată însă că mă găsesc astăzi mai departe decît oricînd de acest blestemat sfîrşit. Sînt dăţi cînd mă întreb singur dacă domnia-voastră e om şi dacă are cumva suflet; aceasta s-o judece însă Dumnezeu. La fel s-a întîmplat şi acum cîteva luni, cînd zăceam la pat, suferind din greu din pricina unui cal, care mă zdrobise de moarte, iar domnia-voastră — prin duhovnicul său — mi-a trimis vorbă că trebuie să-mi fac rost de un alt bloc de marmură, pentru un alt Neptun: a fost un frumos mijloc de a mă ajuta cu banii mei. Ah, de multă trecere se mai bucură în ochii domniei-voastre acei doi jegoşi[1]! Aşa gîndeşte lumea. Cu toate acestea, am vrut de cîteva ori să mă rog de acel Pier Maria dalle Pozzanghere al vostru, care la cuvintele mele prietenești s-a repezit spre mine, la fel cu unii duläi năbădăioşi cînd văd un biet copil care, înfricoşat, trece, de nevoie, prin faţa lor. Dar, vai, Rinaldo Rinaldi, Bartolomeo del Tovaglia şi toţi ceilalţi sînt barem încă oameni, pe de-a-ntregul buni şi cumsecade, căci s-au purtat întotdeauna frumos cu mine şi au cerut — cu mare modestie — s-o iert pe domnia-voastră! Las deci în seama Domnului toate răzbunările mele şi-l rog să mă apere.

[1] Cei doi sînt Bartolomeo Ammannati şi Baccio Bandinelli.

Dacă se dă vreo poruncă în ce mă priveşte, trimit mîine neapărat la Vistierie, la hapsînul acela[1]. Între timp, Dumnezeu să vă arate adevărul dreptăţii!

Sluga domniei-voastre,
Benvenuto Cellini

De-acasă, 10 ianuarie 1559

XVII

3 decembrie 1560

Tonino, fiul lui Domenico şi al Doroteii Sputasenni, trebuie să aibă în ziua de decembrie 1.000 de scuzi *d'oro in oro*, care i se vor da după încetarea mea din viaţă sau cînd el va fi în vîrstă de 18 ani, dar numai dacă se va îndeletnici cu meşteşugul de sculptor. Iar dacă ar fi să mă prăpădesc înainte ca el să împlinească aceşti 18 ani, sus-numitul va căpăta venitul acestor bani, cu care va putea să se întreţină şi să-şi vadă de învăţătură; vreau însă ca tatăl şi mama lui să nu aibă nimic de-a face cu aceşti bani — şi cu atît mai puţin cu venitul lor — căci ţin ca băiatul să aibă toate înlesnirile spre a ajunge un om virtuos. Mai vreau, de asemenea, ca atît timp cît trăiesc să mă bucur de libertatea de a-i putea lua din aceşti bani sau de a-i mai da încă şi alţii, potrivit cu dorinţa mea. Şi fiindcă vreau ca el să devină copilul meu adoptiv, cer ca numele lui să fie Benvenuto de'Cellini şi să fie cunoscut sub acest nume. Am de primit astăzi, din partea Comunei din Volterra, peste 1.000 de scuzi, din care vreau ca 1.071,3 scuzi să-i fie daţi lui[2].

(Din Biblioteca Riccardiană)

---

[1] Casierul Lattanzio Gorini.

[2] În anul 1567, aşa cum se va vedea şi din alte documente, Cellini îl va dezmoşteni pe Tonino, a cărui înfiere nu-i va aduce decît necazuri.

XVIII

1561 (stil normal)
15 ianuarie 1560 (stil florentin)

Însemn spre amintire că în ziua de mai sus, aflîndu-mă din întîmplare în spiţeria del Re, din Mercato Vecchio, Lorenzo al lui Federigo Strozzi a venit să stea de vorbă cu mine şi mi-a spus : Benvenuto, fratele meu era foarte bun prieten cu tine. Auzind aceasta, l-am întrebat cine anume era acest frate al său, cu care nu vorbisem niciodată : Fratele meu se numea Filippo şi-i cel care te are ca datornic din pricina nu ştiu cărei socoteli cu o cămaşă de zale, dîndu-ţi el bani la Lyon, în Franţa. Îmi amintesc — i-am răspuns eu pe loc — de fratele dumitale, care mai era poreclit şi Picchio Strozzi, şi măcar de-ar da Dumnezeu să îndrăzneşti să cauţi această socoteală, căci mi-ai datora cîteva zeci de scuzi de pe urma fratelui dumitale Picchio, care m-a păcălit, ba chiar m-a înşelat, ca un adevărat pungaş, atunci cînd i-am plătit cheltuielile curierului florentin Busbacca [1], pe care l-am întîlnit în timp ce ieşea din ţinuturile veneţienilor şi se îndrepta spre Lyon, spunînd că mersese cu diligenţa pe seama poporului florentin şi că în acel loc fusese jefuit. L-am luat pe cal şi l-am dus pînă la Lyon, plătindu-i cîţiva scuzi unui anume Cristo Luteriano, care-i împrumutase cai şi-i plătise cheltuielile, între Grigioni şi Soleure, cînd îi fusese călăuză — ca şi nouă — mai înainte ca numitul Busbacca să-mi fi dezvăluit toate necazurile sale, căci, deşi mă rugase să-i port de grijă, nu-mi vorbise încă despre cumplita nenorocire care-l izbise ; iată de ce i-am şi făgăduit să-l ajut.

O dată ajunşi în Soleure, numitul Cristo Luteriano voia să-l jefuiască şi jurase că dacă n-o să-l plătească, o să-l ucidă cu

[1] În această însemnare, Cellini arată mai în amănunt fapte pe care le-a relatat în capitolul al XCVII-lea, Cartea I, cînd a povestit prima călătorie spre Franţa.

orice preţ. M-a cuprins atunci milă de el, căci îmi spunea într-una că naţia o să-mi fie recunoscătoare, deşi am făcut totul — fără îndoială — numai ca o pomană. Am plătit şi l-am dus pînă la Lyon, unde el mi l-a trimis să stea de vorbă cu mine pe numitul Picchio Strozzi, pe care îl cunoscusem mai demult, tot împreună cu el, la Roma. Acest Picchio avea drept ţiitoare pe o fată a lui Busbacca, şi după ce m-a pus să-i arăt tot ce cheltuisem pentru acesta din urmă, mi-a plătit numaidecît. Mi-a cerut apoi să-i împrumut cămaşa şi mînecile mele de zale : acestea preţuiau mai bine de 100 de scuzi de aur şi nu o dată putusem căpăta pe ele 120 de scuzi ; în cele din urmă, m-a întrebat dacă nu voiam să i le vînd. La aceste cuvinte, i-am răspuns că dacă voi fi nevoit, aşa cum credeam, să mă întorc la Roma, voi avea mare nevoie de ele. Mi-a spus atunci să fiu bun şi să i le las pînă la întoarcerea mea de la Paris şi mi-a rotunjit la 50 de scuzi suma pe care mi-o dăduse, socotind şi cheltuielile lui Busbacca. Şi astfel, pentru a-i fi de folos, i le-am lăsat.

Patru luni mai tîrziu, am fost nevoit să mă înapoiez spre Roma, dar de cum am ajuns la Lyon, numitul Picchio nu a mai fost de găsit, aşa că, văzîndu-mă înşelat, m-am înapoiat la Roma fără arme. I-am scris mai tîrziu lui *messer* Albizzo del Bene, bun prieten cu mine. Acesta a făcut tot ce-a putut, dar văzînd că nu se iveşte nici o nădejde, s-a lăsat păgubaş, Am aflat apoi la Roma că le pierduse la joc, pentru 200 de scuzi *d'oro in oro*.

La toate cele de mai sus au fost de faţă lucrătorii mei Ascanio di Giovanni din Tagliacozzo şi Girolamo Pascucci, care trăiesc încă. Faptele s-au petrecut în anul 1537, la sfîrşitul lui iunie, aşa că dacă spun că am fost înşelat, se poate cerceta dacă-i aşa ori ba ; şi de unde fratele său, Lorenzo, îmi cere bani, iată că el îmi este dator — şi nu cu puţin, adică cu cei 200 de scuzi, cu care îl şi trec ca datornic.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XIX

1561 (stil normal)
Sîmbătă, 22 martie 1560 (stil florentin)

În ziua de mai sus, la orele 4 2/3 noaptea, s-a născut copilul lui *messer* Benvenuto, mamă fiindu-i Piera di Salvadore [1]. Duminică, 23 martie, a fost botezat, naşi fiindu-i cei de mai jos, adică Bernardo di... Davanzati — casier la Capponi, Andrea di Lorenzo Benivieni — casier la Salviati, şi *ser* Giovanni, fiul lui *ser* Matteo da Falgano, notar la Palazzo del Podestà; iar numele pe care i l-au pus a fost Giovanni.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XX

13 aprilie 1561

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r e, stăpîn al meu în veci adînc respectat,

Printre cele mai mari binefaceri pe care le-am cerut întotdeauna lui Dumnezeu, cea dintîi a fost nesfîrşita milostivire a majestăţii-sale, iar a doua aceea de a mă păstra în mila şi în slujba excelenţei-voastre preaînalte şi tocmai de aceea o rog din toată inima pe excelenţa-voastră preaînaltă să binevoiască a mă socoti vrednic de a fi folosit [2].

R e z o l u ţ i e :

Dacă o să se îndeletnicească cu ceea ce doreşte excelenţa-sa, s-ar putea ca aceasta să se slujească de el; dacă însă vrea să facă orice lucru numai după cum îl taie pe el capul, este cu neputinţă să fie folosit.

---

[1] Este Piera di Salvadore de'Parigi, cu care Cellini se va căsători, la începutul anului 1565, şi care-i va naşte mai mulţi copii.

[2] A se vedea şi capitolul al CVIII-lea, Cartea a II-a, în care Cellini îşi povesteşte necazurile avute cu ducele.

O rog apoi pe excelenţa-voastră preaînaltă să-şi aducă aminte că din bunătate şi deosebită milă mi-a dăruit casa pe care o locuiesc şi în care am slujit-o mai bine de 15 ani şi că tocmai astăzi s-a împlinit un an de cînd excelenţa-voastră mi-a trimis vorbă prin *cavaliere* de'Guidi, secretarul său, că este bucuroasă să-mi facă această danie şi că pot să fac ce vreau cu ea şi s-o las copiilor mei, căci altceva pe lume nu mi-a mai rămas în afară de îngrijirea lor. O rog deci pe excelenţa-voastră să binevoiască a-mi întări această făgăduială, printr-un act.

Rezoluţie:

Să se arate că excelenţa-sa i-a dăruit-o, căci excelenţa-sa cînd face un lucru, îl face în scris.

Cu toate că vrednicii săi slujitori, căutînd să-şi facă slujba lor, m-au împovărat cu cinci sute de scuzi, spunînd că e vorba de chiria pe 15 ani, n-am să cred niciodată că un asemenea lucru a fost pus la cale şi săvîrşit cu buna-ştiinţă a excelenţei-voastre şi îmi dau seama că e vorba numai de faptele unor slujbaşi, pe care excelenţa-voastră le poate foarte bine cerceta şi judeca, iar eu mă voi socoti mulţumit cu hotărîrea sa, oricare ar fi ea. Dacă excelenţa-voastră îmi va dărui casa, îl voi sluji în ea tot restul timpului în care Domnul mă va mai ţine în viaţă, iar dacă va voi să facă altfel, o rog să facă în aşa fel încît să nu am de plătit chiria de două ori, întrucît, avînd să primesc o sumă mult mai mare, *messer* Antonio de'Nobili mi-a trimis vorbă să-i înfăţişez toate socotelile mele, de care însă nu am putut să-mi fac rost decît cu multă trudă şi cheltuială, iar apoi — înfăţişîndu-i-le — mi le-a dat înapoi, spunîndu-mi că le-a cercetat şi că totul era în regulă.

Rezoluţie:

De îndată ce va fi informată de acest lucru, excelenţa-sa va hotărî.

Mai am apoi rugămintea ca dacă nici lui Dumnezeu şi nici excelenţei-voastre nu-i va mai place să se slujească de mine,

excelenţa-voastră să binevoiască a-mi da drumul, căci dacă prin neîntrerupta mea slujire nu m-am putut bucura de atît de dorita sa milostivire, e mai bine să-mi dea putinţa de a o duce cu mine oriunde m-aş afla ; în chip deosebit o rog însă pe excelenţa-voastră să aibă bunătatea de a-mi da cît mai repede ceea ce mi se cuvine, căci astfel îi voi fi de două ori îndatorat.

Cei din familia Rucellai, aflaţi la Roma, odinioară stăpîni ai casei despre care am vorbit mai sus, mi-au trimis vorbă că doresc să le plătesc chirie şi că în această privinţă nu cunosc pe nimeni altul afară de mine. O las deci pe excelenţa-voastră preaînaltă să judece în ce încurcătură mă aflu şi o rog să se milostivească a-mi da drumul.

Rezoluţie:

Cînd se va hotărî să plece din Florenţa, excelenţa-sa îi va da drumul să se ducă unde vrea, căci nu ţine pe nimeni cu sila.

Lelio Torelli

13 aprilie 1561

XXI

22 aprilie 1561

PREAMĂRITULUI *MESSER* BARTOLOMEO CONCINO, SECRETAR AL PREAÎNALTULUI *SIGNOR* DUCE AL FLORENŢEI ŞI SIENEI, STĂPÎN AL MEU ADÎNC RESPECTAT.

Preamărite messer Bartolomeo, mai-marele meu adînc respectat,

Cu evlavie mi-am pus la inimă cuvintele acelea pe care domnia-voastră mi le-a spus din partea excelenţei-sale preaînalte şi tot pe ele le-am văzut şi în rezoluţia sa, pentru care domnia-voastră îmi spusese că s-a tîrguit, după cum acelaşi lucru mi l-a spus şi cavalerul Guidi, care mi-a adus această rezoluţie. Ştiu foarte bine că nu se cade niciodată să ai dreptate în faţa seniorilor şi a stăpînilor : cred, totuşi, că le este îngăduit şi sărmanilor slujitori credincioşi să se apere cu modestie sau să se dezvinovăţească. Afle domnia-voastră că acelaşi necaz

l-am păzit şi atunci cînd mă aflam în slujba marelui rege Francisc, căci, dîndu-mi trei sute de livre de argint pentru a-i face din ele o statuie a lui Jupiter, înaltă de patru braţe, i-am făcut această statuie aşa cum nici un alt om nu se mai pricepuse să facă pînă la acea vreme, iar pe deasupra i-am mai făcut şi patru vase mari, lucrate şi ele cît mai bogat cu putinţă, după cum poate să mărturisească strălucitul *messer* Guido, medicul[1]. Pe jumătate supărat, regele mi-a spus că dacă vream să lucrez după capul meu şi nu după al său, nu-i era cu putinţă să se slujească de mine. La aceasta am răspuns că se cădea ca majestatea-sa să ia în seamă cît de bun slujitor eram eu, căci poruncindu-mi o singură lucrare, nu numai că i-o făcusem cît se poate de bine, dar îi făcusem în acelaşi timp cinci lucrări. Şi aşa, cu aceste vorbe, precum şi cu multe altele, mi-am apărat atît de bine sfînta mea dreptate, încît acel rege de treabă a început să rîdă şi n-a şovăit să spună, de faţă aflîndu-se întreaga-i curte, că numai el era de vină, că eu aveam de o mie de ori dreptate, şi multe alte cuvinte, deosebit de binevoitoare faţă de mine. Să se gîndească acum şi domnia-voastră că Preaînaltul şi Strălucitul *signor* duce mi-a poruncit să-i execut o statuie, înaltă de trei braţe, înfăţişîndu-l pe Perseu în mînă cu capul Meduzei, şi nimic altceva. Eu l-am făcut înalt de cinci braţe, în mînă cu capul Meduzei, iar pe deasupra cu întregul trup al acesteia sub picioarele sale ; i-am făcut, de asemeni, acel mare postament de marmură, cu Jupiter, cu Mercur, cu Danaos şi cu Minerva, precum şi cu povestea Andromedei, aşa precum se vede. Iar în ceasurile mele de odihnă i-am reparat frumoasa statuie de marmură a lui Ganimede şi am făcut, din bronz, chipul excelenţei-sale preaînalte, aflat astăzi în insula Elba ; pe deasupra, i-am făcut şi cîteva mici vase cizelate, de aur — la care m-a ajutat Poggini — precum şi o cingătoare de aur pentru preaînalta şi preastrălucita doamnă ducesă, ba chiar şi un pandantiv şi un mic inel, tot pentru aceasta. În zilele de sărbătoare şi noaptea, lucram două statui din marmură, precum şi

[1] Este cel despre care s-a vorbit în capitolul al XXIV-lea, Cartea a II-a.

un bust — tot din marmură — înfăţişînd-o pe preastrălucita ducesă. Toate aceste lucrări le executam în vreme ce stăteam să-l termin pe *Perseu* al meu, fără a răpi vreodată ceva din timpul acestuia ; cam după doi ani, excelenţa-sa preaînaltă mi-a tăiat leafa a trei lucrători pe care mi-i plătea, din care pricină lucrătorii mei s-au dus cu Dumnezeu ; aceştia erau doi flamanzi [1] şi un francez, care veniseră după mine tocmai de la Paris. Judecă acum şi domnia-voastră dacă ceea ce am făcut eu a însemnat a nu da ascultare, sau nu cumva, tocmai dimpotrivă, a o sluji pe excelenţa-sa preaînaltă cu toată mintea, puterea şi talentul cu care m-a înzestrat Dumnezeu cel nemuritor. Tocmai de aceea gîndesc foarte bine eu cînd mi se pare că am făcut mult mai mult decît ceea ce mi-a poruncit excelenţa-sa preaînaltă, arătîndu-i mai dinainte orice — întotdeauna — iar apoi aducînd totul la îndeplinire, cu cea mai desăvîrşită ascultare ; soarta cea bună şi vicleană, care se amestecă în orice, mi-a arătat însă mereu fugaru-i spate. Tot astfel, să mai ştie domnia-voastră şi că voind să duc la bun sfîrşit execuţia nefericitului meu Perseu, nu găseam cu nici un chip calea cea dreaptă, căci Bandinello — simţind cît de frumos izbuteam să lucrez — îmi punea, cu şiretenie, beţe-n roate, aşa că nu găseam nici un lucrător care să vrea să vină să m-ajute ; din această pricină, m-am hotărît în cîteva rînduri să nu-l mai văd în faţa ochilor şi să mă înapoiez în Franţa, căci nu era deloc tîrziu. Dumnezeu însă, care m-a ocrotit întotdeauna, nu mi-a îngăduit să am parte de o asemenea înlesnire, aşa că, după ce m-am hotărît să termin cu orice preţ lucrarea, aflîndu-se în casa mea un ţărănuş în vîrstă de optsprezece ani [2] — venit să-mi sape grădina cu zece *soldi* pe zi — şi văzîndu-l ce trup frumos proporţionat are, m-am apucat să-l desenez, pe de o parte pentru studiul meu, iar pe de alta pentru execuţia lui Perseu, după chipul lui făcîndu-l pe Mercur, aflat pe

[1] Unul dintre ei se chema Guglielmo Fiamingo (Wilhelm Flamandul).

[2] Bernardino Mannellini di Mugello, de care Cellini a vorbit în Cartea a II-a, capitolul al LVIII-lea.

postament, la spatele lui Perseu. În felul acesta, ţăranul s-a oferit să-mi vadă de casă şi de grajd, dar numai dacă primesc să-l învăţ meşteşugul. Era atît de înzestrat, încît numai cu el l-am dus la bun sfîrşit pe Perseu şi a ajuns să fie cel mai talentat tînăr din Italia, lucru pe care excelenţa-sa preaînaltă îl ştie foarte bine. El singur nu-mi ajungea însă, aşa că am mai luat apoi încă mulţi alţii, cheltuind din buzunarul meu bani mulţi, tare mulţi, şi numai astfel, trudind din greu, am putut duce lucrul la bun sfîrşit : iar dacă excelenţa-sa preaînaltă îmi plătea cincisprezece sau douăzeci de lucrători, îi umpleam Florenţa de opere vrednice de excelenţa-sa. Cînd l-am terminat pe Perseu al meu, excelenţa-sa mi-a mulţumit, ca un foarte cumsecade stăpîn, spunîndu-mi pe deasupra — cu glas tare — că îl slujisem cum nu se putea mai bine, întrecînd toate aşteptările sale. La fel de răspicat a vorbit şi toată virtuoasa şcoală florentină, cu toate că niciodată pînă atunci nu fusese dezvelită vreo operă, a oricărui mare maestru, fără să nu fie socotită drept un lucru de mică însemnătate şi să nu fie criticată cu asprime, aşa cum s-a întîmplat mai ales cu operele lui Bandinello. Nu am cerut niciodată vreun preţ pentru toată truda mea, ba am spus chiar că nici nu-mi trebuia altă răsplată mai însemnată decît cea pe care o avusesem şi care era aceea de a-i fi plăcut excelenţei-sale. I-am cerut numai să nu-mi retragă ocrotirea sa, pe care excelenţa-sa m-a încredinţat cu bunăvoinţă că mi-o păstrează neştirbită. La auzul acestor cuvinte sfinte, i-am cerut excelenţei-sale îngăduinţa de a mă duce să-i mulţumesc Domnului la Vallombrosa, la Camaldoli, la Ermo şi la San Francesco della Vernia. Apoi, de îndată ce m-am înapoiat, m-am înfăţişat excelenţei-sale preaînalte, dar, numai după cîteva zile, mi-am dat seama că e foarte pornită împotriva mea, deşi nu păcătuisem în nici un fel ; niciodată, de altfel, excelenţa-sa nu mi-a mai comandat nimic, căci şi dacă mi-a comandat ceva, a venit de îndată un altul, care a stricat totul, şi de aceea nu am făcut tot timpul decît să caut, cu răbdare şi în toate chipurile, a mă păstra în graţia sa.

Cînd a început să se vorbească despre nenorocitul de bloc de marmură, m-am înfăţişat şi eu ducelui, ca un slujitor credincios şi ca un iubitor al artei şi al cinstei şi folosului excelenţei-sale preaînalte, arătînd cu vorba şi cu fapta că dacă celălalt bloc începuse rău în mîinile lui Bandinello, ar trebui ca pentru aceasta din urmă excelenţa-sa să vrea să vadă mai multe modele, urmînd apoi ca, ajutată de frumoasa sa judecată, să-l poată alege, dintre atîtea, pe cel mai izbutit. Plăcîndu-i mult acest sfat al meu, excelenţa-sa mi-a poruncit hotărît să-i fac un model, pe care numai din ascultare — aşa cum fac slujitorii cei buni — l-am făcut mic, din ceară şi din lemn, după care i-am cerut excelenţei-sale preaînalte să-mi dea putinţa de a-l face tot atît de mare cît ar fi ieşit din acel biet nefericit bloc de marmură. Ducele i-a poruncit atunci lui Francesco di ser Iacopo[1] să-mi dea toate cele de trebuinţă, în afară de lucrători, iar eu, cum nu se poate mai ascultător, m-am apucat de model, numai cu trei muncitori — plătiţi din punga mea, biet nenorocit ce eram — şi folosind acel adevărat meşteşug cu care sînt înfăptuite asemenea lucrări. L-am început ţinînd seama de toate regulile, crescînd de la mic la mare, lucru pe care l-am învăţat datorită îndelungilor mele studii şi pe care aceşti cîrpaci nepricepuţi nu-l ştiu, şi nici nu cred în el, din care pricină au stricat întru totul nefericitul bloc de marmură, acesta urmînd să aibă o soartă de o sută de ori mai rea decît cel din care a fost făcut *Hercule* al lui Bandinello. Am văzut modelul de pămînt al lui Ammannato, atunci cînd el — din îngîmfare — l-a lăsat să fie văzut, în piaţă, şi m-a mirat mult atît de puţina lui experienţă şi atît de slaba cunoaştere a oricărui lucru, unite însă cu un minunat noroc orb. Iată de ce nu recunosc să fi fost vreodată neascultător, slujind întotdeauna cu credinţă şi supunere, şi nu mă plîng de nimic decît numai că în atîta amar de ani nu am fost folosit la nimic de către excelenţa-sa preaînaltă, care s-a lipsit astfel — lipsindu-mă

[1] Francesco di *ser* Iacopo era un fel de inspector general al tuturor construcţiilor şi statuilor publice din Florenţa.

şi pe mine totodată — de harul pe care, cu atîta bunătate, mi-l dăruise Dumnezeu.

De data aceasta nu vreau să spun nimic despre casă. I-am trimis cavalerului Guidi, secretarul, o copie a cererii mele, din care se vede limpede că excelenţa-sa preaînaltă mi-o dăruise, cu multă bunăvoinţă : aceasta a şi fost cea mai puternică pricină care m-a îndepărtat de Franţa. Facă excelenţa-sa după cum are să-i placă, şi-i mulţumesc din toată inima, pentru totul, dar să sfîrşească odată şi cu această poveste, căci este timpul s-o facă : au trecut doar mai bine de şaisprezece ani. După cum i-am spus şi domniei-voastre, nu aş avea o altă dorinţă mai mare decît aceea de a-mi sfîrşi zilele în slujba excelenţei-sale preaînalte, dacă, bineînţeles, ar vrea să mă folosească ; dacă, însă, acest lucru nu i-ar fi pe plac, m-aş duce să trăiesc şi să mor la Roma, unde am putinţă să merg.

Messer Antonio de'Nobili mi-a cerut să-i dau toate socotelile, din ziua cînd am intrat în slujba excelenţei-sale preaînalte şi pînă astăzi ; le-am strîns cu mare cheltuială şi necaz din toate condicile slujbaşilor excelenţei-sale cu care avusesem vreodată de-a face, am cercetat toate hîrtiile şi a rămas să mai primesc încă şase sute de scuzi *d'oro in oro* pentru *Perseu* şi aproape şapte sute de ducaţi, înfăţişînd banii pe care i-am cheltuit din punga mea ; toate aceste socoteli i le-am înfăţişat lui Antonio de'Nobili, care le-a ţinut cîteva zile la Vistierie, dîndu-mi-le după asta înapoi. Acum, dacă excelenţa-sa va vrea să pună capăt şi acestei încurcături, să le poruncească slujbaşilor săi să cerceteze din nou aceste socoteli, iar dacă ele vor sta aşa cum spun eu, îmi pun toată nădejdea în excelenţa-sa, pe care, după ce va lua o hotărîre în ce mă priveşte, o rog, în numele Domnului, ca acel rest care mi se mai cuvine să mi-l treacă asupra comunei din Volterra, cu acele foloase pe care sus-numita comună li le asigură şi celorlalţi care mai au bani acolo. Domnia-voastră să mă ierte dacă m-am cam întins cu scrisul, fiind sigură că nu puteam arăta cum stau lucrurile în mai puţine cuvinte.

M-aș fi înapoiat bucuros s-o mai văd pe excelența-sa preaînaltă și să-mi isprăvesc treburile, dar, neavînd bani, stau pe loc, iar *messer* Antonio și Pier Maria delle Pozzanghere al său m-au alungat cu cele mai îngrozitoare jigniri ce se pot închipui ; eu însă, care m-am deprins din nou cu răbdarea, o folosesc tocmai în ce-i privește pe ei, rugîndu-mă Domnului să-mi păstreze marea sa milostivire. Mereu gata, fără preget, la poruncile domniei-voastre.

Slujitor al domniei-voastre
Benvenuto Cellini

Florența, 22 aprilie 1561

XXII

1562 (stil normal)
20 martie 1561 (stil florentin)

Însemn spre amintire că în ziua de mai sus *messer* Benvenuto al nostru a primit din partea lui Vinta [1], secretarul excelenței-sale preaînalte, actul de dăruire a casei de către excelența-sa preaînaltă, subscris de mîna preaînaltului și preastrălucitului *Signor* duce Cosimo de'Medici, duce al Florenței și al Sienei ; actul de danie a fost făcut de excelența-sa preaînaltă la Pisa, în ziua de 5 martie 1561, iar în cuprinsul său se arată că excelența-sa preastrălucită îi dăruiește, cu bunăvoință, lui Benvenuto casa în care acesta locuiește și a locuit de cînd a intrat în slujba excelenței-sale preaînalte și care se află așezată între Orbatello și biserica Nunziata, în cartierul Santa Croce, mărginindu-se în primul rînd cu grădina degli Innocenti ; în al doilea rînd, cu Francesco di Piero Lanciaio Da Castello ; în al treilea rînd, cu Pier Riccardi ; în al patrulea rînd, cu Antonio Fedini, care stă cu chirie ; casa mi-a fost dăruită mie și fiilor și urmașilor mei legitimi și naturali, născuți în căsnicie legiuită sau naturală ; actul l-am căpătat cu respectarea tuturor prescripțiilor

[1] *Francesco Vinta* — secretar și consilier al ducelui Cosimo.

de cuviinţă, totul săvîrşindu-se potrivit obiceiului sau legii şi — aşa cum s-a arătat mai sus — este subscris de mîna excelenţei-sale, poartă sigiliul cu herbul acestuia şi cu chipul sfîntului Ioan şi mai este subscris şi de mîna celor doi secretari ai săi, adică *messer* Lelio Torelli şi *messer* Francesco Vinta.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXIII

10 iunie 1562

ÎNSEMNARE PENTRU EXCELENŢA VOASTRĂ, PREAÎNALTĂ ŞI PREASTRĂLUCITĂ, DOAMNĂ DUCESĂ, STĂPÎNĂ A MEA ÎN VECI ADÎNC RESPECTATĂ [1]

Am auzit că excelenţa-voastră preaînaltă doreşte să-i dau în scris amănunte cu privire la execuţia *Fîntînii* despre care excelenţa-voastră a vorbit la mine acasă, arătînd că îi place atît modelul statuii lui Neptun, cît şi *Fîntîna* însăşi ; după aceasta, întrebîndu-mă excelenţa-voastră în cîtă vreme făgăduiam să duc la bun sfîrşit o asemenea operă, am răspuns că fiind vorba de o operă atît de mare nu se putea nădăjdui să ia mai puţin de şase ani ; excelenţei-voastre, aceştia i-au părut însă prea mulţi, şi fiindcă nu doresc altceva pe lume şi nici nu mă gîndesc la altceva decît la a vă sluji cu tot ceea ce sînt eu în stare să fac, i-am cerut lui *messer* Sforza, atunci cînd l-am întîlnit, să vă spună că mă încumet ca în doi ani să dau gata întreagă acea lucrare, dar numai dacă mi se dă putinţa de a-mi alege zece lucrători buni, cum îmi place mie, care să fie plătiţi în fiecare săptămînă ; nu se înţelege însă ca partea de zidărie a sus-zisei fîntîni să fie lucrată tot de aceşti zece oameni, care nu vor avea altceva de făcut decît să mă ajute pe mine, şi astfel,

[1] Scrisoarea aceasta dă numeroase lămuriri în legătură cu modelul lui Neptun, despre care Cellini vorbeşte, între altele, şi în capitolul al CXI-lea al Cărţii a II-a.

cu mîinile mele, împreună cu ale lor, vom face şi statuile, şi basoreliefurile, şi caii, şi acei monştri pe care excelenţa-voastră preaînaltă îi vede cuprinşi în model ; partea de zidărie a fîntînii, dînd eu măsurile şi desenele, va fi însă o sarcină a cărei aducere la îndeplinire excelenţa-voastră va trebui să o dea în seama altcuiva, şi socot că această zidărie va fi gata la vremea hotărîtă, spre marea mulţumire a excelenţei-voastre.

Gîndindu-mă apoi că un timp atît de scurt nu poate fi îndestulător pentru o operă atît de mare — din pricina nenumăratelor şi feluritelor greutăţi ce s-ar putea ivi — aş ruga-o pe excelenţa-voastră preaînaltă să aibă bunătatea de a-mi prelungi timpul de lucru pînă la patru ani, iar eu îi făgăduiesc că, în măsura în care îmi vor îngădui puterile şi viaţa mea, mă voi trudi cu atîta rîvnă încît să o pot mulţumi mult mai devreme. Aşa cum am spus însă şi mai sus, opera este uriaşă, iar eu sînt îndrăgostit de artă poate mai mult decît oricare alt semen al meu, şi de aceea, dacă e vorba de o operă pe măsura mea (chiar dacă, din dragoste faţă de artă, duc cu cîteva luni mai departe în timp un lucru pe care oricare altul, afară de mine, nu l-ar face niciodată), o încredinţez pe excelenţa-voastră că acele luni sînt de două ori cîştigate în aceste opere şi o rog ca dacă e vorba să se hotărască, să binevoiască a se hotărî cît mai curînd îi e cu putinţă, căci, deşi eu însumi i-am spus că-mi mai dau încă patruzeci de ani de viaţă, să nu gîndească excelenţa-voastră că eu unul şi cred aşa ceva, cu toate că aş vrea-o, numai pentru a-mi da mai bine seama de veşnicie şi pentru a o sluji mai îndelung pe excelenţa-voastră preaînaltă.

În legătură cu răsplata trudei mele, eu nu cer nimic altceva în afară de binevoitoarea graţie a excelenţei-voastre, pe care o rog în genunchi să aibă bunătatea de a-mi căpăta graţia Marelui Duce, stăpînul meu, pentru ca acea mică rămăşiţă de bani pe care — potrivit hotărîrii excelenţei-sale preaînalte — o mai am de primit de pe urma execuţiei lui *Perseu*, nişte bani cheltuiţi din punga mea şi lefurile mele pe aproape trei ani, excelenţa-sa preaînaltă să aibă bunătatea nu de a-i scoate din pungă, ci de a-mi da în schimbul lor vreo mică moşioară, spre

a-mi putea creşte şi hrăni cei trei sărmani copilaşi ; iar dacă excelenţa-sa preaînaltă va fi binevoitoare şi mă va socoti din nou vrednic de a o sluji, să se ia totul de la început şi să se şteargă toate socotelile din trecut.

Cerîndu-i eu acum cîteva luni banii pe care excelenţa-sa preaînaltă hotărîse să mi-i dea, *messer* Antonio de'Nobili, vistiernic al excelenţei-voastre, mi-a poruncit să-i aduc toate socotelile privind atît ceea ce aveam de primit, cît şi ceea ce primisem, iar eu i le-am dat, dar niciodată, după ce le-am depus la Vistierie, nu mi s-a mai spus nimic în legătură cu ele, toată lumea făcînd întotdeauna pe mutul. Iată de ce o rog pe excelenţa-voastră să curme această tăcere atît de lungă şi să se slujească de mine, care nici nu doresc altceva, iar Dumnezeu să vă păstreze fericită.

Umil slujitor

Benvenuto Cellini, sculptor

De acasă, în ziua de 10 iunie 1562.

XXIV

Joi, 29 octombrie 1562[1]

Însemn, spre aducere-aminte, că la data sus pomenită, noaptea la orele trei şi trei sferturi, mi s-a născut o fiică, a mea şi a numitei Piera di Salvatore de'Parigi, care locuia împreună cu mine ; în sîmbăta care a urmat după aceasta, am botezat-o

[1] Acesta este cel dintîi document în care apare numele complet al femeii pe care Cellini avea s-o ia în legiuită căsnicie. Copila despre care este vorba nu a trăit mult ; dovadă şi faptul că documentul al LII-lea, cuprinzînd o însemnare din 23 aprilie 1567, pomeneşte numai de alte două fiice ale lui Cellini, adică de Liperata şi Maddalena.

şi i-am dat numele de Elisabetta, întru pomenirea maicii mele, cumetri fiindu-mi Bernardo di Giovanni Vecchietti, Zanobi di Francesco Buonagrazia şi Luca di Girolamo Mini.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXV

21 noiembrie 1562

CĂTRE PREAÎNALTUL ŞI PREASTRĂLUCITUL *SIGNOR* DUCE AL FLORENŢEI ŞI SIENEI, STĂPÎN AL MEU ADÎNC RESPECTAT

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu adînc respectat,

Cînd excelenţa-voastră preaînaltă a venit să-şi vadă crucifixul de marmură, am rugat-o să îngăduie ca locuinţa pe care mi-o dăruise să-i rămînă fiului meu Giovanni — pe care excelenţa-voastră mi l-a legitimat — şi urmaşilor săi legitimi. Excelenţa-voastră mi-a răspuns cu cea mai desăvîrşită bunăvoinţă că doreşte bucuros să-mi împlinească această cerere, şi astfel, rămînînd eu încredinţat că aşa va fi, o rog pe excelenţa-voastră să binevoiască a-mi da această mulţumire pentru puţinii ani care mi-au mai rămas din atît de frămîntata mea viaţă.

Excelenţa-voastră preaînaltă să binevoiască a lua măsuri să-mi fie înapoiat acel picior de potir de aur al meu[1] şi să-mi treacă drept arvună asupra lefurilor — sau asupra a ceea ce am de primit — tot ceea ce-i sînt dator în legătură cu el, căci ţin mult de tot să-l termin înainte de a pierde şi această rămăşiţă de putere a necăjitei mele bătrîneţi.

Să-şi aducă aminte excelenţa-voastră preaînaltă că, vreme de peste şaptesprezece ani, am slujit-o cu o credinţă nemăsurată şi m-am bucurat de toate acele cinstiri cu care excelenţa-voastră

[1] În legătură cu acest potir, a se vedea capitolul al LXII-lea, Cartea I.

preaînaltă i-a răsplătit pe ceilalţi slujitori ai săi, şi printre altele de aceea de a păstra şi de a purta arme de atac şi de apărare, pe care le-am păstrat în urma unei binevoitoare îngăduinţe a excelenţei-voastre şi de care m-am slujit cu multă cinste întru apărarea vieţii mele, întîmplîndu-mi-se însă să le folosesc şi în slujba excelenţei-voastre preaînalte, dar într-un asemenea chip, încît, dacă şi l-ar aminti din cînd în cînd, excelenţa-voastră preaînaltă nu ar îngădui să i se dea o asemenea grea lovitură unui atît de credincios slujitor ; în cele din urmă, facă însă excelenţa-voastră cum va crede de cuviinţă, numai să se termine o dată, eu unul nedorind altceva decît să rămîn mai departe sub ocrotirea sa.

Al excelenţei-voastre preaînalte
multcredincios slujitor,
Benvenuto Cellini

Florenţa, 21 noiembrie 1562

XXVI

16 decembrie 1562

Preastrălucit şi preînalt signor duce,

Benvenuto Cellini, preasupus slujitor al excelenţei-voastre, vine prea plecat să vă aducă la cunoştinţă, în legătură cu casa în care locuieşte şi pe care cu atîta bunătate i-aţi dăruit-o, că aceasta are un zid comun cu o altă casă, care intră cu cîteva încăperi în cea dăruită de excelenţa-voastră, creîndu-i în felul acesta numeroase servituţi şi împiedicîndu-l în treburile pe care le are de făcut pentru excelenţa-voastră ; vă mai aduce, de asemenea, la cunoştinţă că stăpînul acestei case, voind să o vîndă — încă de acum zece luni — l-a întrebat pe Benvenuto, socotindu-l proprietar al casei, dacă nu cumva voia s-o cumpere şi pe cealaltă. Acesta, căruia casa nu-i fusese încă dăruită de către excelenţa-voastră — lucru ce s-a petrecut

mai tîrziu [1] — nu i-a răspuns nimic sus-zisului proprietar, care, după cît se spune, i-ar fi făcut şi o notificare la Palazzo del Potestà [2], înştiinţîndu-l că dacă nu va cumpăra casa în răstimp de o lună, o va vinde celui căruia are să-i placă mai mult ; a trecut astfel luna, iar zisul vînzător nu s-a împăcat în acest timp cu nici unul din cei cîţiva cumpărători, aşa că pînă astăzi casa nu a fost încă vîndută. Cum însă zisul vînzător a dat-o din nou pe mîna samsarilor, spre a o vinde celui căruia are să-i placă mai mult — socotind el că o poate vinde în baza acelei notificări despre care am mai vorbit — sus-numitul Benvenuto se îndreaptă din nou către excelenţa-voastră, rugîndu-se şi arătînd că, din pricinile arătate, nu putea să dea nici un răspuns şi de aceea doreşte să fie amînat, iar termenul notificării să nu fie socotit ca depăşit, căci, fiind vorba de acele încăperi care îl stînjenesc în felurite chipuri — împiedicînd lucrul în ateliere — şi avînd în vedere că proprietarul doreşte din nou să vîndă casa, el se arată hotărît să o cumpere, la un preţ pe care îl vor hotărî sfintele legi ale acestui oraş ; plata ei o va face din acei puţini bani pe care îi are de primit din partea comunei din Volterra. Casa, în ceea ce-l priveşte, îi va sluji pentru a face puţină zestre unei sărmane fiice a lui [3] pe care Domnul i-a hărăzit-o acum, la bătrîneţe. Cere aceasta cu atît mai mult cu cît, aflîndu-se în slujba excelenţei-voastre, nu poate să-şi piardă vremea, deşi — socotind că are întru totul dreptate — i-ar veni bine ca lucrurile să se tărăgăneze cît mai mult ; iar această nouă îndatorire o va pune alături de celelalte pe care le are faţă de excelenţa-voastră, pe care Domnul să o ţină fericită.

Rezoluţie:

Către înălţimile-lor domnii consilieri, care — dacă nu-i vor putea împăca — s-o încunoştinţeze pe înălţimea-sa.

Lelio Torelli, 16 decembrie 1562

---

[1] La 5 martie 1562.

[2] *Potestà (podestà)* era titlul pe care-l avea şeful justiţiei şi al armatei în comunele-republici italiene.

[3] E vorba de Elisabetta, pomenită şi în documentul nr. XXIV.

XXVII

1563 (stil normal)
6 februarie 1562 (stil florentin)

CĂTRE PREAÎNALTUL ŞI PREASTRĂLUCITUL *SIGNOR* DUCE AL FLORENŢEI ŞI SIENEI, STĂPÎN AL MEU ÎN VECI ADÎNC RESPECTAT

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu în veci adînc respectat,

Aş fi fost mult mai bucuros să viu să-i mulţumesc excelenţei-voastre preastrălucite pentru casa pe care — îndemnat de nemăsurata sa bunătate şi dărnicie — mi-a dăruit-o, pentru fiul meu şi pentru urmaşii săi legitimi ; tot astfel, prin viu grai aş fi putut sta de vorbă cu excelenţa-voastră mult mai bine decît o pot face prin scris. Afle însă excelenţa-voastră preaînaltă că ceea ce m-a împiedicat a fost lipsa banilor cu care să fi putut veni şi cu care să-mi hrănesc şi sărmana mea familioară, din pricina căreia nu puţine am de îndurat în aceste vremuri atît de aspre. Iată de ce, *signor mio,* o rog în genunchi pe excelenţa-voastră să binevoiască a mă ajuta — pe seama a ceea ce am de primit — cu o oarecare sumă de bani, cu care aş putea să vin pînă la Pisa, pentru a sta de vorbă cu excelenţa-voastră preastrălucită, şi să-i las bietei mele familii cele trebuincioase traiului. Văd şi simt, *signor mio,* că anii mei fug cu mare iuţeală, fără ca eu s-o fi putut sluji pe excelenţa-voastră aşa cum atît de mult am dorit. O rog deci, în numele nemărginitei sale bunătăţi, să binevoiască a se sluji de mine cît mai curînd : între timp, mă voi ruga Domnului pentru îndelunga viaţă şi fericire a excelenţei-voastre.

Bine-credinciosul slujitor al excelenţei-voastre preastrălucite,
B e n v e n u t o C e l l i n i

Din Florenţa, în ziua de 6 februarie 1562 (stil florentin)

XXVIII

1563 (stil normal)
19 februarie 1562 (stil florentin)

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus mi-am scos actul de danie a casei pe care excelenţa-sa preaînaltă mi-a dăruit-o pentru fiul meu Giovanni şi pentru urmaşii săi legitimi de parte bărbătească ; mai întîi, dania aceasta îmi fusese făcută mie, dar am cerut milă pentru sus-zisul meu fiu Giovanni, pe care excelenţa-sa preaînaltă mi-l legitimase încă mai demult. Legitimarea spunea că este ştearsă oriee pată, ca şi cum copilul s-ar fi născut într-o adevărată căsnicie ; după aceasta, a fost întocmit actul de danie sus pomenit şi — atît dintr-o pricină, cît şi din alta, precum şi fiindcă scumpa sa mamă a fost fecioară neprihănită, iar eu m-am lipsit de orice altă plăcere trupească — zisul Giovanni se va putea lăuda ca fiind născut cu adevărat legitim, ceea ce, firește, este întru totul pe voia Domnului.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXIX

22 mai 1563

CĂTRE PREAÎNALTUL ŞI PREAÎNZESTRATUL *MESSER* BENEDETTO VARCHI

Preaînalt şi de mine adînc respectat m e s s e r Benedetto,

Aţi aflat că mi-am pierdut singurul meu fiu, aproape gata crescut : mi se părea că niciodată, în tot timpul vieţii mele, nu am avut altceva care să-mi placă mai mult pe lume. Moartea mi l-a furat acum, în numai patru zile, iar durerea mi-a fost atît de puternică, încît am crezut cu tărie că mă voi duce şi eu o dată cu el, părîndu-mi-se — din pricini destul de limpezi — că nu mai pot nădăjdui nicicînd o asemenea comoară. Şi fiindcă mi-a plăcut ca — pentru mulţumirea mea — să am unde-i aprinde şi o candelă, m-am bucurat de îndurarea călugărilor de

la Nunziata, care mi-au îngăduit să fac acolo o criptă, în care să-l depun pînă cînd va voi Domnul ca şi eu să merg să mă odihnesc alături de el, într-un mic mormînt ce va putea fi construit din sărăcia mea, la vremea aceea. Între timp, vreau să pun să fie pictaţi acolo doi îngeraşi care-şi ţin feţele în mîini, iar între ei un epitaf, în privinţa căruia — în felul meu necioplit şi nepriceput — vă arăt ce aş vrea, ştiind că domnia-voastră, cu minunatele însuşiri pe care le aveţi, veţi spune mult mai bine ceea ce aş vrea eu să spun ; iar de veţi vrea să-l faceţi în latină sau în toscană, las totul pe seama judecăţii voastre, cea fără de greşeală. Iar dacă vă obosesc, iertaţi-mă şi de data aceasta şi porunciţi-mi, căci sînt întotdeauna gata să vă slujesc.

Ideea mea, pe care doresc să o exprime domnia-voastră, este următoarea :

Giovan Cellini, singur fiu al lui
Benvenuto, zace aici. Moartea l-a luat de pe lume
În vîrstă fragedă. Şi niciCînd parcele n-au rupt,
Pe acest pămînt, firul unei asemenea nădejdi.

Întotdeauna gata să o slujească pe domnia-voastră,
Benvenuto Cellini

Florenţa, 22 mai 1563

XXX

22 iunie 1563

Preaînalt şi preastrălucit signor duce,

Benvenuto Cellini, preacredinciosul slujitor al excelenţei-voastre preaînalte, vă cere fierbinte şi vă roagă respectuos să binevoiţi a porunci cui anume trebuie să i se adreseze zisul Benvenuto pentru simbria pe care excelenţa-voastră i-a hotărît-o cu atîta dărnicie şi bunătate, pentru ca el să se poată întreţine cu ea şi să vă slujească ; pentru acest lucru, îi va rămîne veşnic

îndatorat excelenţei-voastre preaînalte, pe care Domnul să o ţină îndelung fericită.

Rezoluţie:
Unum facere, et aliud non omittere. [1].

Lelio Torelli, iun. 63

Preaînaltul şi preastrălucitul *signor* duce al Florenţei şi Sienei trebuie să dea în contul lui *Perseu* 3.500 scuzi de aur italieni, aşa cum ne-am înţeles, în urma unui înscris, întocmit de *messer* Girolamo degli Albizzi, comisar al trupelor, şi semnat de excelenţa-sa; înscrisul a rămas la Vistierie, iar eu am copia subscrisă de înalţii slujbaşi de acolo, pe temeiul căreia am primit, pînă la 28 februarie 1560, suma de 2.940 scuzi, rămînînd să primesc încă 560 scuzi *d'oro in oro*, care în monedă obişnuită fac . . . . . scuzi 600

Iar în contul simbriei mele de 200 de scuzi pe an, începînd de la 1 august 1545, se vor împlini, la 1 august 1563, 18 ani, aşa că totalul se ridică la 3.600 de scuzi, din care pînă astăzi — 22 iunie 1563 — am primit 3.164 de scuzi, rămînînd deci . . . . . scuzi 436

Total de primit scuzi 1036

(Din autograful existent la noi — Nota ediţiei Pratti.)

XXXI

13 iulie 1563

COPIA UNEI CERERI ÎNAINTATĂ EXCELENŢEI-SALE ÎN ZIUA DE 13 IULIE 1563

Preaînalt şi preastrălucit signor duce,

Sînt silit de nenorocirea mea să vă supăr din nou, deoarece atît de binevoitoarea rezoluţie pe care — ca de obicei — excelenţa-voastră preaînaltă a avut îndurarea să o pună pe o jalbă

[1] Să o îndeplineşti pe prima şi să n-o uiţi pe cealaltă. (Lat.)

de-a mea a fost pierdută de *messer* Domiziano [1], care îmi scrie cu mîna sa biletul pe care excelenţa-voastră preaînaltă îl va vedea aci alăturat. I-o cerusem pentru că pe întîia mea jalbă puseseţi o rezoluţie prin care spuneaţi că doriţi ca simbria de două sute de scuzi pe an să mi-o dea excelenţa-voastră, iar munca să o fac la construcţia bisericii Santa Maria del Fiore ; acum, întrucît am început execuţia reliefului cu Adam [2], excelenţa-voastră va binevoi să hotărască de cînd trebuie să înceapă plata simbriei şi de unde anume ar dori să-mi fie plătită ; am spus însă că rezoluţia s-a pierdut şi aş socoti că soarta mea cea ticăloasă mă va ţine tot timpul în aceste necazuri dacă n-aş şti că nesfîrşita bunătate şi mărinimia excelenţei-voastre pot învinge orice soartă rea, nu numai a mea, ci chiar a întregii lumi. Îmi pun deci toată nădejdea în excelenţa-voastră.

Credincios slujitor,
Benvenuto Cellini

(Anexă)
Copia biletului scris de mîna lui messer Domiziano şi trimis lui messer Benvenuto.

În esenţă, rezoluţia excelenţei-sale ducelui spunea că acesta ar dori ca leafa domniei-voastre să înceapă din luna iunie, care-a trecut ; mai erau acolo şi alte cuvinte, de care însă nu-mi mai aduc aminte.

Copie de pe rezoluţia pusă pe sus-zisa jalbă :

Simbria lui Benvenuto va fi de două sute de scuzi pe an, începînd de la întîi iunie trecut, şi în felul acesta va fi pus pe rol şi plătit treptat. Ita est [3].

Lelio Torelli, XIII iul. 63

---

[1] *Domiziano Cappelli* — secretar la Biroul Jalbelor, aşa cum reiese din *Condica salariaţilor* pe anul 1555, p. 391.
[2] *Relieful cu Adam* — executat pentru corul domului din Florenţa după terminarea lui Perseu.
[3] Aşa este. (Lat.)

COPIA UNUI BILET SCRIS DE MINA LUI *MESSER* BERNARDINO GRATINI ŞI TRIMIS LUI *MESSER* LATTANZIO GORINI, ÎN LEGĂTURĂ CU SIMBRIA MEA, ŞI CARE GLĂSUIA ASTFEL :

Preaînalt signor mio,

Dorinţa ducelui, stăpînul nostru, este ca *messer* Benvenuto să fie trecut în acelaşi rol unde a mai fost ; el spune că se afla la domnia-voastră şi că era cum nu se poate mai mulţumit ; tot astfel l-am sfătuit şi eu, cunoscînd bunăvoinţa domniei-voastre, căreia îi sărută mîna cel care-i este

Slugă,
Bernardino Gratin[1]

Rezoluţie :
Să fie înscris lista de slujitori ai casei ducale, acolo unde a mai fost.

Lelio Torelli, XIII iul. 63

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXXII

20 iulie 1563

Însemn spre aducere-aminte că astăzi, 20 iulie 1563, am fost înscris la fila 123 a condicei salariaţilor pe anul 1563 — ţinută de Lattanzio Gorini — cu două sute de scuzi obişnuiţi ; plata lor mi se cuvine începînd de la 1 iunie 1563 şi mi se dau pe seama a ceea ce am de făcut în dom, adică la construcţia bisericii Santa Maria del Fiore, întrucît simbria cuvenită pentru ceea ce am slujit-o pe excelenţa-sa, în interesul său, nu mi-a

[1] Bernardo Gratini a îndeplinit mai întîi diferite misiuni diplomatice pe lîngă unele curţi europene ; ulterior, a devenit secretar al ducelui.

încetat niciodată, aşa cum se vede din jalbele mele, subscrise de excelenţa-sa.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXXIII

21 august 1563

CĂTRE PREAÎNALTUL ŞI PREASTRĂLUCITUL *SIGNOR* DUCE AL FLORENŢEI ŞI SIENEI, STĂPÎNUL MEU ÎN VECI RESPECTAT

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu în veci respectat,

Afle excelenţa-voastră că pe ziua de întîi a lunii august mi-a fost trimisă piatra pe care o cerusem, pentru a sculpta în ea, în basorelief, scena[1] cunoscută de excelenţa-voastră ; şi fiindcă aveam ceară, seu şi răşină de pin, am început de îndată lucrarea, cu care mă aflu destul de înaintat ; la cererea mea — ştiută de excelenţa-voastră — de a mi se da un lucrător, administratorul a voit să-mi dea unul dintre acei cioplitori în piatră de care nu m-aş fi slujit pentru nimic în lume, din pricini pe care, ca un iubitor al virtuţilor şi ca un om deosebit de virtuos ce este, excelenţa-voastră preaînaltă şi le poate închipui. Am găsit atunci că e mai bine să cer numai un salahor pe care l-am tocmit cu cincisprezece *soldi* pe zi şi pe care îl folosesc la mînuirea şi amestecul cerii ; am şi început, de asemenea, să amestec şi să bat lutul — în amestecul căruia am folosit tocătură de cîlţi şi alte lucruri ştiute de mine — cu mai bine de două luni înainte de a trebui să mă folosesc de el, căci astfel îmi poruncesc arta şi bogata mea experienţă, pentru ca turnările să-mi iasă pline şi cum nu se poate mai curate ; de altfel, cei care spun că vor să toarne fără a mai avea de curăţit de zgură o fac fiindcă nu ştiu să cureţe. Felul meu de a lucra este cel pe care l-au folosit minunaţii artişti din vechime, marele nostru

[1] E vorba de acelaşi basorelief înfăţişîndu-l pe Adam, despre care a vorbit şi în documentul al XXXI-lea.

Donatello şi alţii. Aşa cum excelenţa-voastră preaînaltă a văzut la Perseu al meu şi la restul ornamentaţiei sale, tot astfel voi lucra şi aici, cu obişnuita dragoste pe care o am pentru cinstea mea, pentru marea artă şi mai ales pentru excelenţa-voastră preaînaltă; şi să ştie excelenţa-voastră că dacă împreună cu salahorul aş fi avut şi un bun lucrător, aş fi făcut totul mult mai repede; şi aşa însă, făgăduiesc să lucrez tot atît de bine şi cred că excelenţa-sa are să fie mulţumită, eu însumni începînd să fiu în bună parte mulţumit, ca unul care — atunci cînd îmi era greu, văzînd că lucrările ieşeau mai prejos decît le gîndisem eu — socoteam că va trece încă multă vreme pînă s-ajung să fiu mulţumit de ele. Lucrez cu acea rîvnă pe care mi-o înteţeşte dragostea pentru artă.

Îi mulţumesc din toată inima excelenţei-voastre preaînalte pentru că a început să-mi dea iarăşi simbria mea obişnuită, iar pe jalba mea, sfînta rezoluţie a excelenţei-voastre preaînalte grăia: *Să se înceapă cu întîi de iunie şi să se meargă aşa mai departe, plătindu-l treptat.* Mi-am primit astfel simbria pe iunie care-a trecut şi — cu mari rugăminţi — mi-am căpătat-o şi pe cea pe iulie; preabunul domn vistiernic mi-a adus însă la cunoştinţă că nu o voi primi pe cea de pe august, spunîndu-mi că ar însemna s-o iau cu o lună înainte faţă de ceilalţi şi că el nu vrea să calce porunca dată de excelenţa-voastră preaînaltă, pe care eu — pentru cît de mult o iubesc — o rog să aibă bunăvoinţa de a nu mă lipsi de o atît de mică graţie, poruncind ca simbriile mele lunare să meargă în continuare, căci necăpătîndu-le aş suferi; aşa însă, eu voi trudi mai departe, cu obişnuita mea rîvnă, fără nici o întîrziere, rugîndu-mă Domnului să o ţină îndelung fericită pe excelenţa-voastră preaînaltă.

Preacredinciosul vostru slujitor,
Benvenuto Cellini

Florenţa, 21 august 1563 [1]

[1] Pe originalul acestei cereri se află o rezoluţie a ducelui, care spune: *Să-şi vadă mai departe de lucru, şi nu va duce lipsă de bani.*

XXXIV

13 octombrie 1563

CĂTRE PREAÎNALTUL ŞI PREASTRĂLUCITUL *SIGNOR* DUCE AL FLORENŢEI ŞI SIENEI

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu adînc respectat,

Excelenţa-voastră cunoaşte mai bine decît oricine altul pe lume toate cele cîte îi sînt de trebuinţă artei, căci le-a văzut pe toate, iar pe deasupra a şi iubit arta cu atîta virtute. Excelenţa-voastră îşi aminteşte bine că pentru a-l executa pe Perseu al meu, statuile cele mici ori basoreliefurile, mi-au fost de trebuinţă, treptat, tot felul de lucruri şi că a poruncit ca toate să-mi fie date. Excelenţa-voastră poate deci să-şi dea seama că şi la acest basorelief — care are mai mult de trei braţe şi este un lucru cum nu se poate mai greu de dus la bun sfîrşit — se cuvine să fiu ajutat cu lucrurile care îmi sînt, rînd pe rînd, de trebuinţă. Aici, *signor mio,* nu este ca atunci cînd faci o statuie de marmură, unde — precum bine ştie excelenţa-voastră — nu se cer atîtea lucruri.

Acum, voind să lucrez în ceară, am nevoie de foc, şi de aceea i-am cerut administratorului construcţiei cîteva măsuri de cărbuni ; acesta însă mi-a spus că, neavînd o nouă dezlegare din partea excelenţei-voastre, nu vrea să-mi dea. Pentru a putea muta şi întoarce unul din acele blocuri, voi avea nevoie de şase sau opt oameni destoinici care să mă ajute şi, cu toate că nu le voi răpi decît puţină vreme, trebuie totuşi ca ei să vină, de la construcţie, la mine acasă. Tocmai de aceea, *signor mio,* i-am spus administratorului că mi-ar trebui o încăpere chiar în clădirea bisericii, căci lucrul ar merge mult mai bine şi cu mai multă economie pentru construcţie avînd eu oameni la îndemînă de îndată ce aş avea nevoie de ei. Din felurite pricini izvorîte din pizmă, despre care nu-i nevoie să vorbesc, nu au vrut însă să-mi dea încăperea. În ce mă priveşte, stau în casa mea, avînd tot acolo şi atelierul, simţindu-mă de o sută de ori mai în

largul meu şi fiindu-mi de o mie de ori mai plăcut ; în ce priveşte însă folosul şi slujirea excelenţei-voastre preaînalte şi a construcţiei, lucrurile merg ceva mai prost şi cu mai multă cheltuială, pe care nu o pot micşora cu nici un chip ; în legătură cu economiile pe care i le pot face construcţiei, să se vadă, *signor mio*, că ţin un hamal cu cincisprezece *soldi* pe zi şi că dacă luam unul din acei cioplitori în piatră care mi-a fost oferit costa peste treizeci de *soldi* ; iată de ce administratorul ar fi putut foarte uşor să mă înlesnească cu cărbunii pe care i i-am cerut.

Dacă excelenţa-voastră preaînaltă va socoti că e bine, să-i dea dezlegare respectatului prior al bisericii degl'Innocenti — locţiitor al excelenţei-voastre la Academia de desen[1] — căruia îi voi înfăţişa, una după alta, toate nevoile mele drepte şi cuminţi, iar acesta ar putea porunci să-mi fie date cele de trebuinţă, pentru a nu o mai supăra cu asemenea nimicuri pe excelenţa-voastră preaînaltă, căreia îi sărut cu umilinţă mîinile, rugîndu-mă Domnului să o ţină îndelung fericită.

Preacredinciosul slujitor al excelenţei-voastre preaînalte,

Benvenuto Cellini

Florenţa, 13 octombrie 1563

XXXV

13 aprilie 1564

Respectate signor prior şi multiubit stăpîn al meu,

Nu-i nici o îndoială că dacă atunci cînd am cerut să mi se arate numărul şi mărimea personajelor mi s-ar fi răspuns şi mi s-ar fi dat ceea ce era de trebuinţă pentru această lucrare aş fi ajuns atît de departe cu ea, încît, lucrîndu-se după modelele mele, de faţă cu mine, m-aş fi gîndit şi — cu sigu-

[1] Se chema Vincenzio Borghini.

ranţă — mi-ar fi fost cu putinţă să stau şi eu alături de alţi oameni de valoare. Astăzi însă, văzînd cît de copleşit sînt de boală, mi se pare că nici puterile şi nici cinstea mea nu-mi mai îngăduie să mă îndeletnicesc cu această lucrare. De aceea, alegîndu-l domnia-voastră pe *messer* Vincenzio de'Rossi [1], spun că bine aţi făcut şi las totul la voia domniei-voastre, iar o dată cu aceasta vă sărut mîinile cu umilinţă şi vă rog să mă credeţi

în slujba domniei-voastre
Benvenuto Cellini

De acasă, 13 aprilie 1564

XXXVI

9 decembrie 1564

Preaînalt şi preastrălucit principe şi guvernator al Florenţei şi Sienei [2],

Benvenuto Cellini, credinciosul slujitor al excelenţei-voastre preaînalte, vă adresează cu umilinţă următoarea cerere : cu mulţi ani în urmă, bucurîndu-se de mare încredere împrumutul public făcut de regele Francisc al Franţei, s-a întîmplat ca tot pe atunci să-şi primească şi zisul Benvenuto darul care îi fusese făcut de excelenţa-sa preaînaltă pentru execuţia lui Perseu al său şi astfel, cu ceea ce primise şi cu alţi bani ai săi, a făcut la un loc suma de 1.600 ducaţi aur ; în vremea aceea, Benvenuto avea multă încredere într-un prieten drag al său — unul dintre marii negustători care se aflau în ţinutul excelenţei-voastre preaînalte — şi stînd de vorbă cu el l-a rugat să-l sfătuiască ce anume ar trebui să facă cu acei bani. Prietenul nu s-a mărginit numai să-l sfătuiască, dar i-a şi spus,

[1] *Vincenzio de'Rossi da Fiesole* — sculptor, elev al lui Baccio Bandinelli.

[2] Scrisoarea îi este adresată principelui *don* Francesco de' Medici, fiul ducelui Cosimo.

hotărît : Benvenuto, vreau să faci tot ce-o să-ţi spun, şi să ai încredere în mine. Acest om cumsecade, care cunoştea fără îndoială taina acestei mari urcări, a scos 1.600 ducaţi *d'oro in oro* dintr-ai săi, iar cu ai mei m-a pus să cumpăr titluri cu patru la sută dobîndă. N-a trecut multă vreme, şi s-a simţit că lucrurile nu mergeau prea bine cu urcarea, care s-a terminat cam în preajma morţii regelui Henric, sfîntă să-i fie pomenirea, şi în felul acesta cei 1.600 ducaţi *d'oro in oro* au devenit două mii. Aceşti bani au stat tot timpul în banca din Lyon a lui Pier Salviati, cu care Benvenuto era foarte bun prieten — căci îi făcea felurite servicii, cum ar fi desene, modele sau lucrări ce ţin de meşteşugul său —, aşa că, plîngîndu-i-se Benvenuto zisului Pier de această păţanie a sa, acesta din urmă i-a spus : Să ştii, Benvenuto, că şi eu ţin acolo 9.000 de ducaţi de aur, bani pe care i-am depus pentru ca din venitul lor să aibă de cheltuială fiul meu Alamanno, şi îţi făgăduiesc cu jurămînt că de îndată ce aflu că povestea asta ia cumva o întorsătură primejdioasă, îl voi înştiinţa pe Lionardo Spina, prepusul meu, să-i dea pe ceea ce va putea căpăta atunci, iar dacă vrei ca şi cu ai tăi să se facă la fel, voi face şi cu ei ce voi face cu ai mei. Subsemnatul Benvenuto nu numai că l-a rugat, dar chiar i-a şi spus, cu lacrimile în ochi : Puţinul acesta care mi-a rămas îl las, tot, în grija domniei-tale şi mă rog ca aşa cum vei face cu banii dumitale, la fel să faci şi cu ai mei. Piero s-a legat cu jurămînt că aşa va face. În vreme ce Benvenuto stătea fără nici o grijă, sigur de această făgăduială, Lionardo Spina a aflat că împrumutul arată iarăşi o puternică înviorare ; cu toate acestea, ca unul care ştia că de fapt era vorba de o înrăutăţire, sus-zisul Piero Salviati a desfăcut, cu un mare cîştig, cei 9.000 de ducaţi, lăsîndu-i însă pe ai lui Benvenuto în aceeaşi primejdie de mai înainte. Tocmai în această vreme, fiind căutat în Florenţa de *ser* Filippo Parenti şi întrebat dacă nu vrea să-şi vîndă titlurile la un preţ urcat, Benvenuto a răspuns că nu vrea să le vîndă nici cu mai mult, nici cu mai puţin decît va socoti Pier Salviati, care şi-a luat asupră-şi această grijă.

Aflînd apoi că Pier Salviati şi le vînduse pe ale sale, Benvenuto s-a certat rău cu el, dar acesta i-a răspuns că nu-şi amintea de aşa ceva ; spunîndu-i-se acelaşi lucru — cam pe cînd îl lovise damblaua — de către *messer* Pandolfo Martelli, sus-zisul Piero a răspuns iarăşi că nu-şi amintea de nimic în această privinţă. Că această făgăduială i-a fost într-adevăr făcută lui Benvenuto de către Piero, o ştie prea bine — şi ar putea să depună mărturie — Bernardino del Riccio, care locuia pe atunci împreună cu Piero Salviati ; iar acest lucru s-a petrecut la Baroncelli[1]. Acum, Benvenuto o roagă pe excelenţa-voastră preaînaltă ca şi cei 2.000 de scuzi ai săi să fie vînduţi la fel cu cei 9.000 de scuzi ai lui Pier Salviati, silindu-l pe moştenitorul acestuia să plătească el întreaga valoare a banilor lui Benvenuto, care — ajuns la bătrîneţe — se va putea ajuta cu ei şi-i va rămîne în veci îndatorat excelenţei-voastre preaînalte, rugîndu-l pe Domnul să vă păstreze îndelung fericit şi să vă dea tot mai mult belşug.

Rezoluţie :

Excelenţa-sa lasă totul pe seama justiţiei.

Lelio Torelli, 9 decembrie 64

(Din Arhiva dei Buonomini di San Martino)

XXXVII

1564

Preaînalt şi preastrălucit signor principe.

Sculptorul Benvenuto Cellini, slujitor adînc plecat al excelenţei-voastre preaînalte, cu respect vă aduce la cunoştinţă că încă din octombrie 1564 v-a rugat să binevoiţi a porunci să i se plătească acea rămăşiţă pe care o mai datoraţi încă în schimbul lui *Perseu* şi că aflînd de la *messer* Agnolo Biffoli, vistiernicul, că sus-numitul petiţionar mai avea de primit încă 500 scuzi de aur, excelenţa-voastră preaînaltă i-a poruncit

[1] Aşa se chema pe atunci vila numită astăzi Poggio Imperiale, construită după desenele vestitului arhitect Giulio Parigi.

zisului vistiernic să-l plătească. Neprimind însă nimic pînă astăzi şi aflîndu-se într-o stare destul de grea, petiţionarul — ca să-şi poată hrăni familia sa — o roagă pe excelenţa-voastră preaînaltă ca — din iubire faţă de Domnul — să aibă bunătatea a-i porunci vistiernicului să facă bine şi să-l plătească, întrucît totul atîrnă de îndurarea şi bunătatea excelenţei-voastre, pentru care îi cer Domnului toată fericirea.

Benvenuto Cellini

Rezoluţie:
Să spună ce anume datorii crede că trebuie să-i fie plătite.

XXXVIII

1565 (stil normal)
24 februarie 1564 (stil florentin)

COPIA UNEI CERERI DATE DUCELUI ASTĂZI 24 FEBRUARIE 1564, ÎN LEGĂTURĂ CU CASA

Preastrălucit şi preaînalt signor duce al Florenţei şi al Sienei,

Benvenuto Cellini, slujitor al excelenţei-voastre preaînalte, vă aduce aminte că în urma unei îndelungate slujiri aţi binevoit să-i daţi în dar — lui şi copiilor săi de parte bărbătească — casa pe care o locuieşte, legitimîndu-i, pe deasupra, şi un fiu natural[1], pe care l-aţi făcut vrednic de acelaşi privilegiu. Cum însă Domnului i-a plăcut să-şi ia îndărăt fiul pe care i-l dăduse, zisului Benvenuto îi mai rămîne încă un fiu de parte bărbătească, în vîrstă de opt ani şi adoptat cu îngăduinţa excelenţei-voastre preaînalte şi a fiului său, preastrălucitul *signor* principe; pe deasupra, Domnul i-a mai dăruit şi o fiică, născută, ca şi răposatul copil[2], din aceeaşi mamă, o slujnică neprihănită a zisului Benvenuto, care — dorind ca

[1] Fiul natural (de fapt, adoptiv) este Antonio (Tonino) Sputasenni dei Parigi.
[2] Copilul răposat este băiatul numit Giovanni.

această atît de dragă copilă a lui[1] să poată moşteni casa despre care s-a vorbit mai sus — o roagă în genunchi pe excelenţa-voastră preaînaltă să se îndure şi, în afara întîiului act de danie a casei, să-i facă un nou înscris, în care să se arate pe larg dăruirea acestei case, liberă de orice sarcini ori îndatoriri. În schimb, sus-zisul Benvenuto se socoate dator să o slujească pe excelenţa-voastră tot restul vieţii lui, aşa cum a făcut-o şi în trecut. Drept pildă însemnată a felului său credincios de a sluji stă faptul că, deşi excelenţa-voastră a uitat uneori să-i dea de lucru, sus-numitul a executat totuşi, numai pe cheltuiala sa, acel *Crucifix* de marmură, atît de greu de făcut, hărăzindu-l apoi excelenţei-voastre, căreia i l-a dat în dar. Vă roagă deci să binevoiţi ca în această din urmă parte a trudiţilor săi ani să-i daţi degrabă mulţumirea acestui cuib, în care să se poată adăposti liber şi fără grijă, lucru pentru care, atît în această viaţă, cît şi în cealaltă — mai lungă — îi va fi veşnic îndatorat excelenţei-voastre preaînalte, cu privire la care îl roagă pe Dumnezeu să o ţină îndelung fericită, potrivit sfintelor sale dorinţe.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXXIX

11 iunie 1565

Preastrălucit şi preaînalt s i g n o r principe şi guvernator,

Benvenuto Cellini aduce la cunoştinţa excelenţei-voastre preaînalte că i-au fost cercetate încă o dată socotelile, care îi mai fuseseră cercetate, de mai multe ori, pe vremea lui *messer* Antonio de'Nobili, cel de frumoasă amintire, cînd însemnările de pe bietele sale carnete s-au dovedit întotdeauna la fel cu cele din registrele palatului. De data aceasta, rătăcindu-se o scrisoare a lui Ieronimo degli Albizzi, în care era vorba de trei mii cinci sute de scuzi *d'oro in oro,* cuveniţi pentru exe-

[1] Nu se poate şti de care fată este vorba.

cuţia lui Perseu — lucru de care trebuie să-şi aducă foarte bine aminte preafericitul şi preadreptul duce al nostru —, slujbaşii de astăzi nu vor să recunoască altceva decît scuzi obişnuiţi, deşi se vede limpede că toate plăţile de cîte o sută de scuzi pe lună, poruncite de excelenţa-voastră preaînaltă au fost făcute în scuzi *d'oro in oro.*

Rezoluţie:

Dacă va arăta că are de primit, va fi plătit.

Benvenuto îi mai spune excelenţei-voastre preaînalte că zişii înalţi funcţionari îi pun la îndoială simbria pe şapte ani, deşi, după ce fusese oprită de către Lattanzio Gorini, excelenţa-voastră i-a dat ordin vistiernicului Antonio de'Nobili să o plătească, treptat, cu cîte patruzeci de scuzi pe lună, pînă cînd va fi împlinită suma ce i se cuvenea lui Benvenuto pe timpul cît a stat fără simbrie; de altfel, după înţelegere, nu i s-ar fi cuvenit decît şaisprezece scuzi şi două treimi pe lună, dar pentru a se acoperi tot timpul neplătit s-a hotărît să i se plătească patruzeci de scuzi, lucru cerut de preaînalta ducesă, cea de fericită pomenire, anume pentru Benvenuto, şi subscris şi poruncit cu cea mai largă dărnicie de către preastrălucita excelenţă, ducele nostru; iar în toate chitanţele date pentru cei patruzeci de scuzi se spune întotdeauna lămurit că aceştia sînt daţi pentru simbria zisului Benvenuto, fiind vorba de o socoteală de sine stătătoare, aşa cum de sine stătătoare a fost şi cea cu privire la *Perseu*, care nu este legată decît de execuţia lui *Perseu*. Iar pentru a adeveri şi mai mult că zisele drepturi băneşti au curs tot timpul şi că excelenţa-sa preaînaltă a ştiut de ele, este cît se poate de grăitor faptul că atunci cînd excelenţa-sa preaînaltă a plătit la zi toate simbriile slujitorilor săi, lui Benvenuto i s-a plătit ceea ce avea de primit, de către *messer* Tommaso de'Medici — cavalerul — şi de către *messer* Agnolo Biffoli — vistiernicul; printre altele, contul numitului Benvenuto i-a fost trimis, aparte de celelalte, excelenţei-sale preaînalte, care l-a iscălit cu nespusă bunăvoinţă şi a poruncit să fie plătit. Aşadar, se dovedeşte cum nu se poate mai limpede că sus-numitul nu a

fost niciodată lipsit de vreunul din aceste drepturi băneşti. Încă mai trebuie spus că de îndată ce l-a terminat pe Perseu, lui Benvenuto i s-a comandat, de către *messer* Lelio Torelli, auditorul — din partea excelenţei-sale preaînalte — să facă modelele amvoanelor din Santa Maria del Fiore, pe care le-a şi făcut, putînd fi văzute. După aceasta, i-au fost comandate modelele basoreliefurilor corului, pe care de asemenea le-a făcut. I-a fost comandat apoi un model pentru fîntîna din curtea palatului Pitti, care şi el poate fi văzut. În acest răstimp, zisul Benvenuto a mai făcut şi un bust, din bronz, al excelenţei-sale preaînalte, depăşind de două ori mărimea naturală şi aflat astăzi în insula Elba, iar pe deasupra a mai reparat şi statuia lui Ganimede, aflată la Pitti. A făcut, de asemenea, următoarele patru statui de marmură : bustul preaînaltei şi preastrălucitei ducese, în mărime naturală ; un Apolon împreună cu al său Diacint [1], tot în mărime naturală, un Narcis, din marmură grecească, pe care l-a şi terminat, şi — mai presus de toate celelalte opere — un crucifix de marmură, executat numai şi numai pe cheltuiala numitului Benvenuto şi dăruit excelenţei-sale preaînalte ; tot astfel, a mai executat modelul fîntînii lui Neptun şi nenumărate alte opere, cum ar fi unul din basoreliefurile pentru Santa Maria del Fiore, care este aproape gata ; toate aceste lucrări au cerut o uriaşă cheltuială de vreme, mai ales pentru că, de la execuţia lui Perseu încoace, Benvenuto a fost tot timpul singur. Înainte, vreme de cîteva luni, îi fuseseră plătiţi trei muncitori, de către Lattanzio Gorini, care i-a spus însă lui Benvenuto să-i dea afară, căci nu mai avea îngăduinţa de a-i plăti, iar în afară de această dare afară a muncitorilor lui Benvenuto nu i-a fost dat să audă de nici o alta ; iată de ce el lasă totul la voia fericitei şi uriaşei bunătăţi şi dreptăţi a excelenţei-voastre preaînalte, rugîndu-l pe Dumnezeu să o ţină îndelung fericită.

[1] Corect : *Hyacint.*

Preaînalţi şi preastrăluciţi stăpîni ai mei,

V-am iubit cu toată credinţa la care ne îndeamnă Domnul. V-am slujit cu întreaga rîvnă de care poate să fie în stare un om.

V-am dat ascultare cu cea mai adîncă umilinţă ce se poate închipui.

Din toate semnele de dragoste pe care mi le-au arătat excelenţele-voastre preaînalte mi-am făcut totdeauna un titlu de glorie.

Iar toate jignirile pe care mi le-a adus nemiloasa mea soartă le-am trecut întotdeauna, răbdător, sub tăcere, cu cea mai desăvîrşită modestie. Nu daţi crezare celor care-mi vor răul.

XL

1566

CĂTRE PREASTRĂLUCITUL *SIGNOR* PRINCIPE GUVERNATOR AL FLORENŢEI [1]

Preaînalt şi preastrălucit s i g n o r principe şi stăpîn al meu adînc respectat,

S-au împlinit şase ani de cînd am cumpărat de la Pier Maria d'Anterigoli — zis şi Sbietta — o proprietate aflată la două mile mai sus de Vicchio di Mugello. Zisa proprietate am cumpărat-o pe tot timpul vieţii mele, plătind-o cam cu 550 de scuzi, şi nu am cumpărat-o decît pentru venitul pe care numitul mi-l arătase într-o însemnare, eu unul neducîndu-mă niciodată să o văd; în felul acesta am şi încheiat contractul, pe care mi l-a redactat *ser* Pier Francesco Bertoldi. Venind însă cele dintîi recolte, zisa proprietate nu mi-a adus

[1] Scrisoarea îi este adresată principelui *don* Francesco de' Medici şi se referă la lucruri despre care Cellini a vorbit în capitolele CII şi următoarele ale Cărţii a II-a.

nici măcar a treia parte din venit, şi de aceea, plîngîndu-mă numitului Sbietta, acesta, de faţă cu mai mulţi martori, mi-a făgăduit să-mi dea o chirie de o sută de scuzi pe an. Căutînd să mă port frumos cu el şi arătîndu-i cît de întemeiată era dreptatea mea, sus-numitul mi-a răspuns şi el cu multă dragoste şi, astfel stînd lucrurile, legăturile noastre au devenit foarte strînse şi prieteneşti, aşa că atunci cînd el venea la Florenţa, împreună cu ai săi, îl primeam în casa mea, cu tot binele de care eram în stare ; iar cînd mă duceam eu la Vicchio, pentru a-mi termina treburile mele cu el, îmi făcea aceeaşi primire, plină de cinste. Voind însă să duc la bun sfîrşit această poveste şi încolţindu-l cu dreptatea mea, Sbietta mi-a spus să mă duc la Vicchio, căci va face în aşa fel încît să fiu mulţumit. M-am dus deci, bucuros ca de obicei, şi, negăsindu-l pe sus-numitul, un frate de-al său, al cărui nume este *ser* Filippo, mi-a spus că era plecat în Romagna, pentru treburi însemnate ; primindu-mă apoi la fel de bine ca întotdeauna, sus-numitul preot a poruncit să se gătească bucate din belşug ; cînd însă am vrut să mergem la masă, acelaşi preot mi-a spus că avea o treabă de mare însemnătate şi m-a lăsat în seama nevestei numitului Pier Maria. Se mai aflau, împreună cu mine, Giovan Batista Santini şi un lucrător al meu. Femeia l-a pus pe un slujitor din casă, care se cheamă Cecchino Buti, să-mi dea numai farfurii, străchini şi talere cu totul deosebite de ale celorlalţi meseni, toată treaba fiind făcută de ea şi de acel slujitor, care aducea şi bucatele la masă ; şi fiindcă îmi pusese sublimat într-un taler cu sos, femeia se plîngea tot timpul că mănînc prea puţin. După ce am mîncat, m-am urcat pe cal şi am venit la Pian di Mugnone ; am simţit însă că mă ardea pe dinăuntru şi am văzut că nevoile mele fireşti erau din belşug amestecate cu sînge ; înşişi maeştrii Francesco da Monte Varchi şi Raffaello de'Pilli, care m-au îngrijit, mi-au spus : Ai înghiţit sublimat. Cu voia Domnului, după cîteva luni, simţindu-mă ceva mai bine, m-am dus la Livorno şi am adus de îndată totul la cunoştinţa preastrălucitului *signor* duce, rugînd-o pe exce-

lența-sa preaînaltă să nu facă nici o altă dreptate, întrucît Domnul se milostivise cu mine, lăsîndu-mă în viață. Iată acum, *signor mio*, și o oarecare lumină asupra adevărului celor spuse de mine: mai tîrziu, după ce m-am vindecat, aflîndu-mă la Trespiano, unde se găsea și Antonio Taddei, acesta mi-a spus: Am auzit că ai cumpărat o proprietate de la Sbietta, pe tot timpul vieții tale; ia aminte și nu te duce să mănînci cu el, căci are să-ți scurteze viața. Alți cîțiva inși, care erau de față și care știau cele petrecute, i-au dat, cu siguranță, multă crezare. Sus-zisul preot obișnuia și el să spună față de numeroase persoane: Fratele meu a făcut o afacere de 550 de scuzi, cu un bătrîn care peste un an nu va mai fi în viață. Apoi, după ce s-au întîmplat cele de mai sus, l-au trimis pe Raffaello Scheggia să stea de vorbă cu mine și mi-au făgăduit să ia zisa proprietate cu chirie, la prețul de 70 de scuzi *d'oro in oro* pe an, urmînd să facă contract din cinci în cinci ani, pe tot timpul vieții mele. Acum, au trecut însă cei cinci ani, iar ei nu vor să reînnoiască închirierea, așa că sînt nevoit să încep să mă judec, cu toate că doctorii în drept îmi spun că, după părerea lor, contractul ar trebui desfăcut, deoarece — avînd eu 60 de ani atunci cînd mi-au vîndut zisa proprietate — nu li se cuveneau decît 250 de scuzi, căci legile nu dau mai mult de 65 de ani de viață, și ca atare căpătînd ei 550 de scuzi — ceea ce legea nu îngăduie — sînt datori să mi-i dea înapoi. Cu toate că sînt sigur de dreptatea mea, Dumnezeu știe cînd voi vedea terminată povestea asta. Și pentru că doresc să mai fac și vreun lucru de valoare în meseria mea, în acești puțini ani cîți mi-au mai rămas de trăit, mă arunc în genunchi la picioarele excelenței-voastre preastrălucite, rugînd-o ca — după ce se va fi încredințat pe deplin de dreptatea mea — să binevoiască a judeca și a pune capăt necazurilor mele; iar dacă excelența-voastră preastrălucită nu ar vrea să ia asupră-și o asemenea osteneală, va avea putința să i-o încredințeze lui

messer Lelio, lui Mendes[1] ori altora, care-i vor plăcea mai mult excelenţei-voastre preastrălucite, ei urmînd să termine cît mai curînd această încurcătură şi să-i afle o dezlegare, iar eu rugîndu-l pe Dumnezeu să o ţină pe excelenţa-voastră îndelung fericită.

Adînc credinciosul slujitor al excelenţei-voastre
Benvenuto Cellini

În Florenţa la... 1566

XLI

1566

CĂTRE MULTRESPECTATUL *SIGNOR* FILIPPO D'ANTERIGOLI[2]

Multrespectate signor Filippo,

Pier Maria, fratele domniei-voastre, mi-a cerut să-i spun cînd se împlineşte termenul vînzării între noi a jumătăţii de proprietate de la Poggio, iar eu — printr-un ucenic de-al meu — i-am trimis răspunsul, scris într-un bileţel, pe care cred că l-a citit şi domnia-voastră. Prin această scrisoare a mea vă spun încă o dată că dacă nu-mi veţi înapoia cele cîteva lire pe care le-am cheltuit şi pe care aţi făgăduit de cîteva ori să mi le înapoiaţi, de faţă cu felurite persoane — iar între alţii, aţi spus că mi le veţi înapoia de îndată ce vă veţi întoarce aici, de faţă cu lucrătorul meu Giano, aflîndu-ne noi în afara porţii San Gallo —, nu numai că vă voi sili să juraţi la Episcopie şi că mă voi folosi de martor, dar nu vă voi mai face nici o înlesnire, aşa că, venind vremea să-mi plătiţi chiria, voi pune sechestru şi voi lua totul, cu în-

[1] În *Condica de salariaţi* ai ducelui Cosimo se află şi numitul Fernando Mendes, portughez, cu un salariu de 400 de scuzi pe an, avînd funcţia de *auditore* (înalt magistrat).

[2] Este fratele lui Sbietta, despre care Cellini vorbeşte în capitolul CI şi următoarele din Cartea a II-a.

treaga asprime la care mă va împinge amintirea cruzimii cu care v-aţi purtat faţă de mine în trecut. Luaţi deci bine aminte, căci veţi avea de ce să vă plîngeţi, iar cu asta, am terminat !

Benvenuto Cellini

XLII

1566 (stil normal)
3 februarie 1565 (stil florentin)

Astăzi, 3 februarie 1565, însemn spre aducere-aminte că încă din luna august anul trecut i-a fost trimis excelenţei-sale preaînalte un Cristos răstignit făcut din marmură albă, fină, şi aşezat pe o cruce de marmură neagră, tot fină, figura avînd o înălţime de trei braţe, adică tocmai cît înălţimea unui om viu, de o statură frumoasă ; acest crucifix este făcut de mîna lui *messer* Benvenuto Cellini al nostru. Şi cu toate că este vorba de o lucrare de marmură pe care în trecut nimeni n-a mai făcut-o [1], fiind o operă aproape cu neputinţă de executat, numitul *messer* Benvenuto a făcut-o numai pe cheltuiala sa, care a fost uriaşă, iar atunci cînd, cu mai multă vreme în urmă, preastrălucita doamnă ducesă, cea de fericită amintire, l-a întrebat cît de scumpă îi este această lucrare şi la cît o preţuieşte, numitul *messer* Benvenuto a răspuns că a executat-o cu multă rîvnă pentru mormîntul său — din dragoste faţă de artă —, aşa că dacă ar fi vorba s-o vîndă ar

[1] Afirmaţia făcută de Cellini în mai multe rînduri, atît în unele capitole ale *Vieţii* cît şi în aceste însemnări, nu corespunde adevărului : în domul din Orvieto există un crucifix asemănător, aparţinîndu-i lui Raffaello da Montelupo ; un al doilea se află în biserica dei Servi, din Bologna, şi este executat de Montorsoli ; în biserica del Crocifisso di San Marcello există un al treilea, executat de Sansovino ; în sfîrşit, în biserica San Lorenzo, din Florenţa, există un al patrulea, atribuit lui Baccio da Montelupo.

preţui-o la peste două mii de scuzi *d'oro in oro.* Această discuţie a avut loc la Poggio a Caiano, de faţă aflîndu-se şi preaînaltul şi preastrălucitul nostru *signor,* marele duce Cosimo de'Medici, care — în luna august 1565 — a dorit să ceară lucrarea, aşa că *messer* Benvenuto i-a trimis-o, pe cheltuiala ducelui, pînă la Pitti, unde se află astăzi, aşezată într-una din încăperile acelui palat. Fălindu-se însă cu favoarea pe care i-o face excelenţa-sa preaînaltă îndrăgindu-i lucrările, numitul *messer* Benvenuto, cu toate că mai sus e vorba de 2.000 de scuzi *d'oro in oro,* se mulţumeşte cu 1.500 de scuzi de acelaşi fel şi cu ceea ce excelenţa-sa preaînaltă va binevoi să-i dea, mai mult sau mai puţin, totul fiind lăsat la bunul-plac al acesteia.

XLIII

1566 (stil normal)
3 februarie 1565 (stil florentin)

Preaînaltul şi preastrălucitul *signor* duce al Florenţei şi al Sienei, marele Cosimo de'Medici, stăpînul nostru, trebuie să dea, pe ziua de 3 februarie 1565, o mie cinci sute de scuzi *d'oro in oro,* înfăţişînd preţul de care am vorbit şi am fost mulţumit să mi se plătească pentru crucifixul meu, trimis excelenţei-sale preaînalte, la Pitti, încă din ziua de ...august, anul trecut, cu toate acele frumoase însuşiri despre care se povesteşte în însemnarea iscălită cu B, din jurnalul nostru, la fila 89.

Pe cînd lucram la modelul lui Neptun, în Loggia din piaţă, i-am spus lui *messer* Bartolommeo Concini, secretarul excelenţei-sale preaînalte, că i-aş oferi preaînaltei doamne ducese, ca dar din partea mea, crucifixul sus pomenit ; după două zile, acelaşi Bartolommeo mi-a răspuns că excelenţa-sa preaînaltă nu îl vrea în dar şi că atunci cînd excelenţa-sa îl va vrea, va

plăti în întregime prețul pe care îl merită ; în felul acesta, am fost dezlegat de a-l da în dar, și de aceea se cade să mi se plătească datoria.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLIV

1566 (stil normal)
14 februarie 1565 (stil florentin)

Preaînalt și preastrălucit principe, guvernator al Florenței și al Sienei,

Benvenuto Cellini, sculptor și preasupus slujitor al excelenței-voastre preaînalte, speriat de teama de a nu abate asupra-și mînia excelenței-voastre, știindu-se împovărat de un prea mare număr de ani și dîndu-și seama că i s-a hotărît un termen prea scurt pentru o operă de mare însemnătate [1], aduce la cunoștința excelenței-voastre preaînalte că pentru toate pricinile de mai sus nu a avut îndrăzneala să facă o făgăduială de nezdruncinat în privința unui termen anumit. Dacă însă excelența-voastră preaînaltă și-aduce bine aminte, sus-numitul s-a oferit bucuros să se închidă într-o încăpere din palat și să-și dea toată silința pe care i-o îngăduiau puterile sale, ba chiar și mai mult. Și pentru că nu a binevoit să primească nici una din dezvinovățirile de mai sus, excelența-voastră preaînaltă l-a îndepărtat cu nepăsare din slujba sa (deși, mai presus de toate celelalte necazuri, acesta i se pare a fi cel mai de seamă, căci a slujit-o pe excelența-voastră vreme de douăzeci de ani, cei mai buni ai vieții sale) ; cu toate acestea, fiind vorba de voința lui Dumnezeu și de a excelenței-voastre preaînalte, îi mulțumește în genunchi și din toată inima atît lui Dumnezeu, cît și excelenței-voastre preaînalte. Pe aceasta din urmă o roagă numai ca, îndemnată de aceeași prea sfîntă și nesfîrșită bunătate, să-i poruncească unui om de-al

[1] Pare să fie vorba de amvoanele și basoreliefurile pentru corul bisericii Santa Maria del Fiore, din Florența, despre care a mai vorbit și în documentul al XXXIX-lea.

său, care să fie drept şi înţelept, să lămurească cu grijă toate socotelile cu sus-numitul, ducîndu-le la bun sfîrşit. Iar în privinţa restului pe care l-ar mai avea de primit, îşi pune toată nădejdea în nemăsurata bunătate a excelenţei-voastre preaînalte, care este atît de bună şi atît de înţeleaptă încît n-are să-l lase fără pîine în aceşti ultimi ani ai vieţii sale.

Rezoluţie:
Excelenţa-sa crede că socotelile sale sînt lămurite.

Cu adînc respect şi ca unul care-i va rămîne în veci credincios, Benvenuto o roagă apoi pe excelenţa-voastră ca, atît pentru anii în care a slujit-o cu credinţă şi dragoste, cît şi pentrucă este ameninţat de anumiţi duşmani primejdioşi, să-i îngăduie a purta arme, la fel cu ceilalţi slujitori ai săi, cerîndu-i Domnului să o păstreze pe excelenţa-voastră îndelung fericită.

Benvenuto Cellini

Rezoluţie:
Ita est. *Poate purta arme.*

XLV

1566 (stil normal)
27 februarie 1565 (stil florentin)

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus a luat sfîrşit tovărăşia[1] dintre *messer* Benvenuto şi telalul Fiorino, întocmindu-se de către *ser* Giov. Maria Cecchi — notar public în Mercatanzia — şi un înscris, potrivit cu hotărîrea scrisă dată de către magnificul *messer* Alamanno de'Pazzi, ales de noi amîndoi ca arbitru, iar hotărîrea va fi copiată mai jos şi va rămîne în păstrarea lui *ser* Giov. Maria, în condica sa, împreună cu înscrisul întocmit de el.

(Din Biblioteca Riccardiană)

[1] Tovărăşia fusese încheiată la 9 iulie 1565, Cellini aducînd un capital de peste 1.000 de scuzi.

XLVI

1566 (stil normal)
10 martie 1565 (stil florentin)

În ziua de 10 martie 1565 am avut un acces de gută. Mă înapoiasem de la Vicchio, unde fusesem ca să intru din nou în stăpînirea proprietății mele de la Fonte, a cărei arendare luase sfîrșit. Trecuseră șase ani de cînd nu mai simțisem boala care mi-a făcut dintr-o dată tot răul pe care mi l-ar fi făcut în șase ani ; nu m-a ținut însă mult.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLVII

23 septembrie 1566

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de 3 septembrie, la orele 11 și trei sferturi, mi s-a născut o fetiță — Maddalena — pe care am botezat-o în aceeași zi, la orele 22 și jumătate ; naș a fost *signor* Baldassarre di Pietro Soares, negustător spaniol, iar nașă — *madonna* Margherita d'Antonio Crocini.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLVIII

23 septembrie 1566

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de 19 septembrie 1566 — prin slujbașii de la oficiul Zeciuelii — mi-a fost trimisă o poruncă dată de către *signor Podestà* din Vicchio ca în viitoarele zece zile să mă înfățișez sus-zișilor slujbași de la oficiul Zeciuelii, să lămuresc învinuirea ce mi se aduce și să declar pentru zeciuială — căci nu le-am declarat — bunurile

aflătoare la Farneto, la locul numit la Fonte. În ziua de 23 a lunii de mai sus m-am înfăţişat, iar învinuirea a fost declarată nulă ; mi s-a dat deci dezlegare şi nu m-am mai dus la *signor Podestà* din Vicchio.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLIX

Octombrie 1566

Copia cererii de a-i fi înapoiaţi 655 scuzi de către comuna din Voltera.

În ziua de 11 octombrie 1566, originalul fiind rămas în mîna lui *ser* Buonaccorso, cancelar al consiliului celor nouă *signori*.

Preaînalt şi prea strălucit s i g n o r principe,

Benvenuto Cellini, slujitor al excelenţei-voastre preaînalte, mulţumindu-vă din toată inima, vă aminteşte că se împlinesc aproape trei ani de cînd excelenţa-voastră i-a poruncit comunei din Volterra să-i înapoieze sus-numitului Benvenuto banii pe care zisa comună îi ţinuse ani îndelungaţi ; cu acest prilej, pentru a-i da ascultare excelenţei-voastre, comuna i-a şi înapoiat, de altfel, o parte din bani. Şi fiindcă în vremea aceea Cosimo de'Pazzi era căpitan al Volterrei, zisa comună l-a rugat să facă în aşa fel încît numitul Benvenuto — cu care acesta era prieten — să aştepte pentru restul de bani un an, şi nu mai mult. Mişcat de rugăminţile prietenului său drag — cu toate că-i venea cum nu se poate mai greu —, Benvenuto a primit să păsuiască zisa comună timp de un an, atît cît ea însăşi ceruse. Sînt astăzi multe luni de cînd acest an a trecut, iar Benvenuto nu întrevede nici un mijloc de a-şi putea primi banii, care se ridică la aproape şapte sute de scuzi. Şi fiindcă se află la mare strîmtoare, copleşit de nenumărate cheltuieli neprevăzute, cărora nu vede cum are să le facă faţă — neavînd nici un fel de cîştig —, sărmanul om cade la picioarele excelenţei-voastre preaînalte, rugînd-o să-l ajute spre a-şi putea primi dreptul său, lucru pentru care se

va socoti veşnic îndatorat, rugîndu-l pe Domnul să vă ţină îndelung fericit.

Rezoluţie:

Comuna din Volterra să-i dea banii lui Benvenuto, căci este vremea s-o facă.

Lelio Torelli, 9 octombrie 1566

(Din Biblioteca Riccardiană)

L

1567 (stil normal)
În ziua de 8 martie 1566 (stil florentin)

Din partea preaînaltului şi preastrălucitului *signor* duce al Florenţei şi Sienei, iar în numele preaînaltei-sale excelenţe din mîna vistiernicului său general, *messer* Agnolo Biffoli, am primit, astăzi 8 martie, suma de două sute scuzi, în monedă obişnuită, una liră[1], 12 *soldi*[2] şi 6 *piccioli*[3], bani care înfăţişează restul cuvenit pentru execuţia lui Perseu; ca urmare, am făcut astăzi în Florenţa, cu mîna mea, o chitanţă pentru suma de mai sus.

Benvenuto Cellini

(Din Arhiva Veniturilor Publice)

LI

1567 (stil normal)
12 martie 1566 (stil florentin)

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus am cumpărat de la Alamanno di Bernardo de'Medici, cu pact de răscumpărare pe timp de trei ani, trei sferturi dintr-o pro-

[1], [2], [3] *Lira* înfăţişa contravaloarea unei livre de aramă (circa 326 de grame). Se împărţea în 20 de *soldi*, iar un *soldo* se împărţea, la rîndu-i, în 12 *piccioli*.

prietate aşezată pe rîul Ombrone, la locul numit Alle Sacchetta, în parohia San Michele a Comeana, din Carmignano, cu preţul de trei sute de scuzi, a şapte lire scudul, liberă de orice dajdii şi sarcini ; vînzătorul şi-a luat asupră-şi paza generală, precum şi alte îndatoriri, înscrise în contractul întocmit de *ser* Piero Francesco Bertoldi — notar în Mercatanzia — la data de 12 martie, mai sus arătată.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LII

23 aprilie 1567, orele 12¼

Fac însemnare că în ziua de mai sus, eu — Benvenuto — am făcut un nou testament [1], în sacristia bisericii Santo Iacopo tra Fossi, aflată la colţul zis Degli Alberti, întocmit de mîna lui *ser* Giovanni al lui *ser* Matteo da Falgano ; acest testament le anulează şi le înlocuieşte în întregime pe toate celelalte pe care acelaşi *ser* Giovanni le-a făcut pînă aci pentru mine, şi numai acesta doresc să fie recunoscut ca bun şi să aibă putere atîta timp cît n-am să vreau să fac un altul nou, lucru care va fi în puterea mea să-l fac atîta timp cît va fi voia Domnului să mă păstreze în viaţă. Sus-zisul testament a fost făcut cu toată pompa, întru cinstea, slava şi folosul sufletului meu şi întru sănătatea fetiţelor mele, Liperata şi Maddalena, pe care le am astăzi. Binevoiască Domnul să mi le păstreze în mila lui !

(Din Biblioteca Riccardiană)

[1] Nu este cunoscut nici acest testament şi nici cele anterioare, la care Cellini face aluzie. Este cunoscut drept prim testament cel redactat în ziua de 18 decembrie 1570, precum şi cele trei codice redactate în cursul lunilor ianuarie şi februarie 1571.

LIII

27 iunie 1567

Preastrălucite şi preamărite s i g n o r principe [1],

Benvenuto Cellini, bine-credinciosul slujitor al excelenţei-voastre preastrălucite, nespus de trudit de pe urma noianului de suferinţe şi osteneli îndurate, fiind astăzi bătrîn, în preajma a 70 de ani, şi dorind — atît dintr-o pricină, cît şi din alta — ca, atunci cînd Domnul are s-o vrea, să-şi lase nefericita familie cu cît mai puţine necazuri cu putinţă, o roagă pe excelenţa-voastră preastrălucită ca, în neţărmurita sa bunătate, să binevoiască a porunci să i se plătească toţi banii, pe timpul cît a slujit-o [2]. Şi pentru a uşura unele greutăţi care s-ar putea ivi într-o asemenea treabă, cel care face această cerere aminteşte că aceste socoteli i-au mai fost cerute, în mai multe rînduri, din partea excelenţei-voastre, de către *messer* Antonio de'Nobili — binecuvîntată fie-i amintirea ! — şi că el le-a dat cu toată sîrguinţa, fiind vorba de 571 scuzi, 5 lire şi 18 *piccioli,* cheltuiţi din însăşi punga mea, numai pentru a-l putea duce la bun sfîrşit pe *Perseu,* căci cu toate că, din pricina altor greutăţi, ajunsesem să nu mai cred că-l voi duce la bun sfîrşit, am fost totuşi nevoit să cheltuiesc o asemenea sumă, aşa cum limpede pot să arăt. Am mai făcut de asemeni şi un bust al excelenţei-voastre, din bronz, de două ori mai mare decît în natură, precum şi multe alte lucrări şi mici modele, care, toate, pot fi văzute şi judecate. Iar dacă excelenţei-sale i-ar fi pe plac, toată această încurcătură s-ar putea uşura, după cum arăt mai departe, întrucît cel ce-şi cere dreptul s-ar

[1] Cererea care urmează îi este adresată tot principelui *don* Francesco de'Medici.

[2] Documentul este important, arătînd limpede umilinţele pe care trebuia să le îndure un artist spre a-şi căpăta banii pe care-i avea de primit. Dacă ţinem seama de faptul că *Perseu* fusese terminat în 1549 şi că această cerere datează din 1567 (după data rezoluţiei lui Lelio Torelli), înseamnă că nici măcar optsprezece ani nu-i fuseseră de ajuns ducelui Cosimo spre a-i achita lui Cellini sumele pe care i le datora, obligîndu-l la tot felul de reveniri, care de care mai umilitoare.

mulţumi ca, în schimbul a tot ce are de primit, să-i daţi opt scuzi pe lună pe tot timpul vieţii sale, urmînd ca prin această măsură să se stingă toate datoriile ce le aveţi faţă de el, aparte rămînînd numai preţuirea crucifixului său de marmură, pe care îşi păstrează dreptul de a-l da în schimbul casei, atunci cînd va socoti de cuviinţă excelenţa-voastră. Pentru toate acestea, mă rog cu smerenie şi îmi pun nădejdea în excelenţa-voastră, rugîndu-mă Domnului pentru fericirea voastră.

LIV

29 august 1567

Revenire la cererea în legătură cu construcţia de la Santa Maria del Fiore

Preastrălucit şi preaînalt s i g n o r principe [1],

Preastrălucitul şi preaînaltul duce mi-a poruncit să-i fac mai multe modele după care să fie executate amvoanele din Santa Maria del Fiore, iar eu am făcut trei modele mici, deosebite unul de altul, dintre care excelenţa-sa l-a ales pe unul, după care au fost făcute apoi cele două amvoane de lemn aflătoare în corul bisericii ; acestea nu-s însă decît scheletul unei asemenea opere, căci opera — precum arată modelul — este bogat împodobită cu scene, personaje şi numeroase ornamente, deosebit de grele. Mi-a mai poruncit de asemeni să-i fac un model pentru basoreliefurile acelea prelungi, aflătoare de jur împrejurul sus-zisului cor. Făcîndu-l, excelenţei-sale i-a plăcut şi a poruncit conducerii construcţiei să-mi facă rost de ceea ce mi-ar fi fost de trebuinţă ; am luat deci toate măsurile de cuviinţă şi a fost începută lucrarea, pe care am voit să o pot turna cu respectarea tuturor acelor reguli şi porunci de care alţii n-au ţinut nici o seamă, iar acest fel de a lucra, cu toate

[1] Sfîrşitul cererii arată că ea îi este adresată ducelui Cosimo şi, ca de obicei, este iarăşi vorba de banii pe care artistul îi avea de primit.

că la început pare scump, se dovedeşte apoi a fi mai puţin scump decît oricare altul folosit pînă acum în acest meşteşug. Administraţia construcţiei mi-a înlesnit deci toate aceste cheltuieli, iar pe deasupra, în schimbul a patru lucrători de mîna întîi, mi-a dat drept ajutor un singur hamal, plătit cu cincisprezece *soldi* ziua de lucru. Cu toate aceste greutăţi de neîndurat, am dus totuşi un amvon pînă aproape de sfîrşit, aşa că pot să-l arăt oricînd, iar dacă îmi era cu putinţă să-l şi torn, ieşea un lucru care ar fi preţuit sute de scuzi şi nu încape îndoială că aş fi putut să-l torn şi în bronz, dacă nu mă împiedica îndelungata trudă pe care mi-a cerut-o crucifixul excelenţei-voastre preastrălucite. Mai tîrziu, plăcîndu-i excelenţei-voastre preastrălucite să nu mai vrea să-mi poruncească nimic şi oprindu-mi simbria, am fost nevoit să mă las de această îndeletnicire. Totodată, sus-zisei administraţii i s-a mai spus şi că aş fi dator nouăzeci şi şase de scuzi, despre care, *signor mio,* credeam că erau mai mulţi, căci nu mi s-a dat poruncă să ţin o asemenea socoteală, iar în mîna mea nu a ajuns nici un fel de material, în afară de nişte răşină, seu şi cărbuni, care au slujit la executarea a ceea ce se vede. Spunîndu-le însă sus-zişilor administratori că nu m-am atins niciodată de banii lor — pe care slujitorii construcţiei i-au plătit pentru materialele de mai sus —, mi-au răspuns că nu au ce-mi face şi că totul depinde de excelenţa-voastră preastrălucită, în faţa căreia vin plin de umilinţă şi-mi încredinţez soarta, căci — ştiind sigur cît de drept sînteţi — mărturisesc că niciodată nu mi-a trecut prin minte să am vreo datorie oarecare, ci socoteam că mai curînd aveam eu ceva de primit. Toate acestea, le las în seama bunătăţii excelenţei-voastre, pe care mă rog Domnului s-o ţină îndelung fericită.

Benvenuto Cellini

Rezoluţie:

Neterminînd amvoanele începute, nu i se cuvine altceva.

(Din Arhiva dei Buonomini di San Martino)

LV

31 octombrie 1567

Preastrălucit şi preaînalt principe, fie ca Domnul să vă păstreze în graţia sa[1]!

Întrucît Domnul cel fără de moarte a lăsat-o pe excelenţa-voastră preastrălucită drept locţiitor al său în acest preanobil şi virtuos ţinut al Florenţei, aflaţi, *signor mio,* că lucrul cel mai plăcut în faţa ochilor lui Dumnezeu este să ţineţi neînclinată balanţa sfintei dreptăţi şi să vă îngrijiţi cît mai mult ca aceia în care excelenţa-voastră preastrălucită are încredere să nu facă balanţa înşelătoare, acest lucru fiindu-i cu totul neplăcut lui Dumnezeu. Supuşii voştri iubitori trebuie să-şi aducă aminte cu plăcere de biruri şi împrumuturi de stat, căci excelenţa-voastră este cea care, zi şi noapte, stă de veghe pentru ei, iar sub privirile sale fericite se doarme în desăvîrşită linişte. În ce mă priveşte, poate mai mult decît oricare altul, vă iubesc şi vă admir şi alerg mai bucuros decît oricare altul să plătesc partea dreaptă ce mi se cuvine şi pe care excelenţa-voastră trebuie s-o cunoască foarte bine. Iată, *signor mio,* că pentru toţi ceilalţi din meseria mea cea mai mare impunere nu a depăşit 25 de scuzi, în vreme ce eu, biet sărman, am plătit pînă acum patruzeci — dacă nu cumva mai mult — şi, de unde socoteam că voi fi scăzut şi eu, cît de curînd, la fel cu ceilalţi, iată că văd cerîndu-mi-se să completez şaptezeci şi cinci de scuzi. Îmi dau seama, *signor mio,* că de data aceasta balanţa sfintei dreptăţi nu stă cum se cuvine, aşa că — nefiind dreaptă — îl supără nespus de mult pe Dumnezeu, adevăratul apărător al sărmanilor nevoiaşi ca mine ; şi fiindcă m-am apropiat de şaptezeci de ani şi sînt născut în această patrie plină de virtute, iar destinul meu crud m-a chinuit prea mult, m-am îndreptat întotdeauna cu mulţumiri către Domnul, şi nu fără oarecare lacrimi, care — împreună cu sfînta mea dreptate — l-au îndemnat pe Cel-de-sus

[1] Cererea este adresată ducelui Cosimo.

Clubul cărţii digitale 2022

nu atît să mă ţină în viaţă, cît să-mi dea prilejul să văd minunate răzbunări. Cînd l-am dezvelit pe *Perseu* al meu, pe care l-am dus la bun sfîrşit cu atîtea greutăţi de neînvins, întreagă această valoroasă şi plină de virtute şcoală — atît prin mijlocirea unor glasuri măreţe, cît şi a cernelii [1] — mi-a dat cea mai înaltă răsplată care se poate dori pe lume. Vai, cum de s-a putut, *signor mio*, cum de s-a putut să aibă atîta putere un singur om, care a şoptit la sfînta voastră ureche lucruri rele despre mine, acoperind toate celelalte glasuri care m-au vorbit atît de mult de bine? Nu mă îmbărbătează decît gîndul că mai mulţi sînt cei care au vorbit drept şi mai puţini cei care au spus minciuni. Într-o rezoluţie de-a sa, excelenţa-voastră preastrălucită spune că nu mai vrea să aibă niciodată de-a face cu mine; eu, însă, vă spun şi vă rog să îngăduiţi ca eu să am de-a face cu excelenţa-voastră, căci, fiind prea bătrîn, sînt nevoit să mor acolo unde m-am născut, iar cel mai mult mă împovărează două sărmane şi preafrumoase fiice [2], pe care mi le-a dăruit Domnul. Acum, preafericit *signor mio*, dacă excelenţa-voastră preastrălucită spune că trebuie să plătesc pînă la suma de 75 de scuzi, eu nu am nimic împotrivă, dar o rog numai ca, din dragoste pentru Dumnezeu, să binevoiască a-mi lichida toate sumele ce mi se cuvin şi să se plătească de acolo, căci nu mi-a rămas alt chip de a plăti, nevrînd ca toate bunurile mele să se prefacă în fum, iar fetiţele să ajungă să cerşească. Dacă s-ar întîmpla astfel, n-ar fi nici spre cinstea excelenţei-voastre şi nici cu îngăduinţa Domnului, pe care-l rog să vă păstreze în preasfînta sa milă.

Benvenuto Cellini

Rezoluţie:
Excelenţa-sa crede că a fost plătit şi răsplătit.

Concino

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

[1] Aluzie la sonetele şi celelalte poezii scrise cu acest prilej în cinstea operei de artă şi a autorului ei.
[2] Liperata şi Maddalena.

LVI

1569 (stil normal)

În Carnaval, la 22 februarie 1568, în Florența [1]

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus, eu, Benvenuto, am fost în persoană acasă la Domenico Sputasenni, astăzi casier la porțile orașului Florența, și am aflat că Fra Lattanzio, fiul legitim al acestuia, a fost de-a mîncat în casa tatălui său, sus-numitul Domenico, lucru pe care mi l-a spus Caterina, mătușa sa, adică sora bună a lui Domenico, tatăl adevărat al lui Fra Lattanzio, nume pe care acesta din urmă l-a căpătat cu prilejul intrării în călugărie, la botez chemîndu-se Antonio di Domenico Sputasenni. Se cade să spun că pe acest băiat l-am crescut vreme de aproape 12 ani, avînd pentru el aceeași dragoste ca și pentru copilul meu și ținîndu-i tot timpul în casă un profesor, căruia i-am plătit atît cît s-a cuvenit, ba l-am mai și îmbrăcat și încălțat, vreme de aproape șase ani ; și, cu toate că, în aceeași vreme, anumiți alți tineri — cărora le-am dat hrană și toate cele de trebuință — au ajuns oameni foarte învățați, zisul Fra Lattanzio n-a izbutit decît cu mare trudă să învețe A B C-ul.

Deși mi-am dat seama de această neobișnuită greutate de minte, nu am încetat niciodată să-l iubesc, ci, dimpotrivă, am căutat întotdeauna să fac tot ce mi-a stat în putință — deși acest lucru m-a costat multe cheltuieli și necazuri — și astfel, numai pentru a nu mă abate de la gîndul meu cel dintîi și cel bun, am socotit că, trimițîndu-l printre călugării tineri din mănăstirea Nunziata, sus-numitul — aflîndu-se în tovărășia unor oameni de vîrsta sa — are să se deștepte și el întrucîtva. Aceasta a fost spre folosul său, căci într-adevăr s-a deșteptat, dar am avut de suferit cheltuieli supărătoare, tocmai în vremea aceea cînd, din pricina unor pizme turbate, îmi pierdusem toate veniturile atît din Franța, cît și de aiurea,

[1] Sînt relatate împrejurările și faptele care au dus la dezmoștenirea de către Cellini a lui Tonino (Antonio) Sputasenni.

pe lîngă că mai suferisem şi multe alte pagube încă şi mai mari, pe care dacă le-aş povesti aş umple de milă inimile oamenilor, şi tocmai de aceea socot că e mai bine să le trec sub tăcere.

Înapoindu-mă la zisul călugăraş, voi spune că pentru a-l băga în mănăstirea de mai sus şi a-i pune la îndemînă toate cele de trebuinţă am cheltuit peste cincizeci de scuzi de aur. Şi fiindcă n-am întreprins nimic mai înainte de a aduce totul la cunoştinţa tatălui şi mamei acestuia — Domenico şi Dorotea —, care tocmai în acea vreme se aflau în slujbă la Porţile din Pisa, le-am scris acestora toate cele de mai sus, iar pe deasupra şi că mă înţelesesem cu călugării ca, fie atunci cînd copilul — ajuns la o vîrstă mai coaptă — nu s-ar fi arătat bucuros să se facă călugăr, fie atunci cînd eu însumi aş fi dorit să-l iau înapoi, dorinţa noastră să ne fie împlinită, cu încuviinţarea şi bunăvoinţa lor.

De aceasta m-a încredinţat părintele general al mănăstirii, aflat pe atunci în Florenţa, spunîndu-mi că am să-l pot lua înapoi oricînd o să vreau, dar că dorea ca tot ceea ce avea băiatul să-i rămînă mănăstirii. Dîndu-mi seama cît de cuminte era această hotărîre, am rămas pe deplin mulţumit.

Înapoindu-se între timp în Florenţa, Domenico şi Dorotea au venit la mine acasă şi, acoperindu-mă de sudălmi, mi-au spus că nici nu le-a trecut prin minte să-mi încredinţeze copilul pentru ca eu să-l fac călugăr. La auzul unor asemenea cuvinte — cu toate că erau de nesuferit —, m-am înarmat cu răbdare şi le-am povestit pe larg şi pricinile care m-au împins să fac asta şi înţelegerile pe care le încheiasem cu zişii călugări. Vorbele mele pline de iubire n-au folosit la nimic, iar cei doi spuneau într-una că doreau să-şi ia fiul înapoi; şi astfel, amîndoi într-o părere — şi tatăl, şi mama sus-zisului — cît au rămas în Florenţa, n-au ţinut-o decît într-un scandal. Eu, însă, nu m-am uitat decît la nevinovăţia bietului copil şi n-am voit să mă las învins nici de ruşinea josnicei lor vieţi şi nici de vorbele lor muşcătoare: m-am prefăcut tot timpul că puţin îmi pasă, şi — zilnic chiar —

îi arătam băiatului tot mai multă dragoste, căci, întrucît îl privisem atîţia ani ca pe însuşi copilul meu, căutam toate căile şi toate chipurile în care aş fi putut să înving soarta lui cea ticăloasă, născocind cîte şi mai cîte, cu mare folos pentru el şi cheltuieli uriaşe pentru mine. Aşa, de pildă, vorbisem cu Fra Maurizio, organistul aceleiaşi mănăstiri, să primească a-l învăţa să cînte la orgă şi-i oferisem un scud pe lună, vorbind despre acesta şi cu cîţiva dintre călugării de-acolo, astfel că vedeam bine că lucrul acesta avea să-mi izbutească.

Între timp însă, schimbîndu-se locurile de muncă, toţi slujbaşii care lucrau la porţile Pisei au fost nevoiţi să vină să-şi facă slujba în Florenţa ; din această pricină, înapoindu-se în Florenţa şi Domenico, şi Dorotea — tatăl şi mama lui Fra Lattanzio —, aceşti vicleni şi nebuni se duceau în fiecare zi să-şi vadă feciorul, spunîndu-i într-una că nu voiau ca el să rămînă călugăr, lucru pe care deseori mi l-au adus la cunoştinţă mulţi dintre acei călugări cumsecade. Eu însă, înarmîndu-mă din nou cu cea mai adîncă răbdare, îi spuneam călugăraşului meu : Cu toate că te-am ţinut atîţia ani, află că Domenico şi Dorotea sînt adevăraţii tăi părinţi ; ei, însă, sînt săraci lipiţi pămîntului, iar pe deasupra mai sînt şi nebuni şi-ţi vor răul ; eu unul îţi dau tot ceea ce-ţi este de trebuinţă, cu mare cheltuială din parte-mi, şi sînt cît se poate de mulţumit de asta ; pe de altă parte, vii zilnic la mine acasă, după cele de trebuinţă, eşti spălat şi cîrpit, mănînci şi bei, tu şi cei pe care-i aduci cu tine, lucru pe care nu l-ar putea face taică-tău, atît pentru că e împovărat de copii, cît şi pentru că slujba lui de casier al Porţilor nu-i aduce atît cît să-ţi poată acoperi cheltuielile ; aşa că, dacă ei te-ar scoate din călugărie, ai avea neapărat nevoie să faci pe hamalul ca să poţi să bei şi să mănînci ; în această privinţă, să nu le dai, deci, ascultare. Cum însă ei ţi-s tată şi mamă, ţine cît mai bine minte aceste cuvinte pe care ţi le spun : atunci cînd vin să te vadă la mănăstire, arată-le tot respectul şi toată dragostea de care eşti în stare, mergînd pînă la a săruta pămîntul pe care-l calcă sub picioare, iar dacă poţi şi ştii să faci mai mult, fă

şi astă ; ia seama însă numai că, pentru atîţia ani cîţi te-am hrănit şi ajutat, ca şi pentru faptul că încă şi astăzi, cu atîtea necazuri din parte-mi, continui să te ajut, îţi poruncesc — şi în această privinţă vreau să fiu ascultat — să nu te duci niciodată la ei acasă, căci acolo, în locuinţa lor, vei vedea atît o sărăcie cumplită, cît şi multă neruşinare, avînd-o ca pricină pe mătuşa ta, Tina, sora lui taică-tău. Ştii, bine că aproape zilnic, după cum poţi şi-ţi face plăcere, vii la mine acasă, unde afli nu numai toate cîte îţi sînt de trebuinţă, dar chiar şi bani pentru plăcerile tale ; iată de ce îţi poruncesc ca niciodată să nu te duci la ei acasă, căci întîia dată cînd voi afla că te-ai dus acolo te voi lipsi cu desăvîrşire de casa mea şi nu voi mai vrea, cu nici un preţ, nici să te văd şi nici să te-ajut cu nimic, ba chiar, în locul dragostei de pînă acum, nu-ţi voi arăta decît ură. Şi de fiecare dată cînd îl vedeam, îi spuneam aceleaşi cuvinte, întotdeauna fiind de faţă acei fraţi călugări pe care îi aducea cu el ; i le spuneam însă mai ales în ultima vreme, căci aflasem că mersese de mai multe ori acasă la sus-numiţii.

Mîniat nevoie-mare din această pricină şi aflînd că eram înşelat, mă mulţumeam numai să-l cert, cu toate că ştiam, fără putinţă de tăgadă — aşa cum am spus —, că mergea deseori în casa sus-numiţilor, căci în toate faptele mele, întotdeauna, mi-am pus nădejdea în Domnul ; în cele din urmă, aflîndu-se în casa mea, la masă, în Joia grasă (zisă printre noi *Berlingaccio*), i-am cerut să vină în toate celelalte zile ale Carnavalului şi să nu meargă nicăieri altundeva.

Venind însă cea din urmă zi a Carnavalului, am trimis de trei ori slujitorul la mănăstire, după el, dar Maestrul Novicilor a spus că era plecat. Din această pricină, de cum am mîncat, m-am dus — aşa bolnav şi şchiop cum sînt — pînă dincolo de Carmine, la colţul zis del Lione, căci aşa se cheamă locul unde se află casa tatălui său : încredinţîndu-mă astfel de adevăr şi înţelegînd că-i dădeam bucata mea de pîine unui duşman, mi-am cerut cuvenita iertăciune de la Dumnezeul cel drept, viu şi nemuritor, care cunoaşte adevărata faţă a fiecărui lucru, şi

astfel, întemeiat pe aceste drepte motive, îl izgonesc pe Fra Lattanzio, căruia la botez i s-a zis Antonio, în casa mea — Benvenuto, iar în mănăstirea della Nunziata — aşa cum am mai spus — Fra Lattanzio : îl izgonesc deci pe sus-numitul şi-l lipsesc de tot ceea ce-i voi fi făgăduit vreodată ; îl izgonesc, liber şi nesilit de nimeni, din casa mea şi din toate lucrurile mele, ca şi cum niciodată nu l-aş fi văzut ori cunoscut, şi vreau ca pe nici o cale sus-zisul să nu capete sau să ceară ceva din bunurile mele şi din nimic altceva care s-ar afla undeva în lume şi ar fi al meu.

De aceea am şi făcut cu mîna mea această însemnare, în ziua mai sus arătată.

Eu, Benvenuto,
fiul maestrului Giovanni Cellini,
sculptor în Florenţa

LVII

1569 (stil normal)
24 martie 1568 (stil florentin)

24 martie, orele 13 ; mîine va fi ziua Sfintei Fecioare, cînd la noi începe anul 1569

Fac însemnare că în ziua sus-zisă, la ora sus-zisă, mi s-a născut, din mila Domnului, un copil de parte bărbătească, cum nu se poate mai frumos, care a fost botezat în aceeaşi zi în care s-a născut, şi i s-a pus numele de Andrea Simone, scos din cartea Evangheliilor. Luînd zisa carte şi deschizînd-o cu ochii închişi, după ce mi-am făcut semnul crucii şi am spus *Tatăl nostru,* mi s-a arătat acest nume, care mi-a fost plăcut din mai multe felurite pricini, cea dintîi fiind aceea că numele a venit de la Dumnezeu ; a doua fiind că bunicul meu se numea Andrea Cellini, era un om virtuos şi de treabă şi a trăit aproape 100 de ani.

Liperata şi Maddalena, precum şi acest Andrea Simone [1] s-au născut toţi în legitimă căsnicie, iar această hotărîre a prins fiinţă în mine numai pentru a trăi bucurîndu-mă de mila Domnului şi a păzi sfintele porunci ale sfintei biserici romane. Femeia [2] din care s-au născut a venit la mine curată şi neprihănită, iar eu, după aceea, am ţinut seamă de ceea ce sînt.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LVIII

2 aprilie 1569

Fac însemnare că astăzi, 2 aprilie 1569, *messer* Benvenuto — fiul maestrului Giovanni Cellini — i-a dăruit sorei Liperata, nepoata sa, călugăriţă în mănăstirea Sant'Orsola din Florenţa, suma de 3 lire şi 10 soldi, pentru cele de trebuinţă traiului acesteia ; *messer* Benvenuto doreşte ca această sumă să i se plătească în fiecare lună sorei Liperata în tot timpul vieţii acesteia, şi nu mai mult, nevoind să aibă altă îndatorire nici faţă de mănăstire, nici faţă de altcineva, ci numai faţă de sora Liperata, în timpul vieţii ei pămînteşti.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LIX

22 iunie 1569

Fac însemnare că în ziua de mai sus, eu — Benvenuto — am cumpărat, de la Lorenzo Ardinghelli şi fiul său Giuliano atelierul de giuvaergerie aflat în Calimala, la colţul dinspre Sant'Andrea, cu pact de răscumpărare pe timp de cinci ani, începînd din ziua de mai sus ; ne-am înţeles, de asemeni, ca

[1] Sînt cei trei copii care i-au supravieţuit lui Cellini.
[2] E vorba de Piera di Salvatore de'Parigi, cu care Cellini s-a căsătorit la începutul anului 1565.

eu să pot cheltui pentru a face un alt banc de giuvaergiu, spre a putea pune la lucru mai mulţi muncitori, dîndu-mi-se îngăduinţa să pot cheltui în acest scop pînă la 15 scuzi, neinteresîndu-i ceea ce aş cheltui peste aceasta ; tot astfel, ne-am înţeles ca, dacă la sfîrşitul celor cinci ani, sus-numitul Lorenzo ori fiul său Giuliano ar dori să-şi capete înapoi atelierul, să fie datori a-mi înapoia cheltuiala făcută cu bancul de lucru ori cu alte îmbunătăţiri ; dacă însă atelierul mi-ar rămîne mie, nu sînt datori să-mi înapoieze nici o cheltuială, aşa cum se vede şi din contractul întocmit de *ser* Giovanni Batista Giordani — notar în palatul del Podestà — în care au fost trecute toate acestea şi în care îmi pun nădejdea, fiind cu toţii datori să ţinem seama de el. Zisul atelier l-am cumpărat cu trei sute de scuzi, a şapte lire scudul, cu pactul şi clauzele sus arătate.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LX

1570 (stil normal)
15 ianuarie 1569 (stil florentin)

Astăzi, 15 ianuarie 1569, după calendarul florentin — căci după cel bisericesc sîntem în 1570 —, începe să curgă pentru maestrul Alamanno Aiolle[1] simbria de o jumătate de scud pe lună, întîia plată urmînd să se facă în ziua de 15 februarie, iar sus-numitul îndatorîndu-se să vină cel puţin o dată în fiecare zi, spre a o învăţa să cînte la clavecin pe fiica mea Liperata, care tocmai a împlinit şase ani[2].

(Din Biblioteca Riccardiană)

[1] Pare să fie vorba de fiul cunoscutului Francesco dell' Aiolle, muzician şi poet, despre care vorbesc şi alţi scriitori ai epocii (Vasari, Baldinucci) şi pe care, în copilărie, îl avusese ca profesor însuşi Benvenuto.

[2] Se poate, deci, presupune că Liperata se născuse în ianuarie 1564.

LXI

1570 (stil normal)
28 martie 1569 (stil florentin)

În ziua de 28 martie am făcut un nou testament, în biserica San Marco din Florența, de față aflîndu-se șapte din călugării de acolo, iar cel care l-a întocmit a fost *ser* Giovanni, fiul lui *ser* Matteo da Falgano. Vreau deci ca acest testament să fie respectat, pînă în ziua în care Domnul mi-ar arăta o cale mai nimerită.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LXII

11 mai 1570

Preastrălucit și preafericit Mare Duce al nostru [1],

Eu, Benvenuto Cellini, drept-credincios slujitor al alteței-voastre, vă rog să binevoiți a cunoaște că a fost voia Domnului ca fiind eu în vîrstă de ani șaptezeci, să mă aflu părinte a trei copilași, dintre care două sînt fete, iar altul băiat, acesta avînd chiar acum vîrsta de un an și o lună ; cu voia Domnului, toți aceștia sînt adevărați copii ai mei, născuți în legitimă căsnicie și înzestrați — în ochii mei — cu o mare frumusețe. Și pentru că — așa cum am mai spus — am 70 de ani și se știe cît de puțin îmi mai poate lăsa să trăiesc însăși legea firii, o rog pe Alteța-voastră să binevoiască a porunci să-mi fie lichidate toate socotelile, așa cum va crede de cuviință alteța-voastră. După aceasta, dacă veți binevoi, vă veți face puțină milă și de copilașii mei, ca o răsplată pentru crucifixul meu de marmură, deși îmi dau seama că răsplata cea mai însemnată și cea mai vrednică de cinste pe care aș fi putut s-o capăt — adevărată glorie în fața lui Dumnezeu și a lumii — a fost faptul că acest crucifix i-a plăcut alteței-voastre. Mai este apoi

[1] Cosimo I își luase titlul de mare duce în august 1569.

potirul meu de aur, aflat zălog în mîna alteţei-voastre numai pentru două sute de scuzi, în vreme ce el cîntăreşte treizeci de uncii[1] de aur de 23 de carate ; în schimbul trudei mele, cer numai bunăvoinţa alteţei-voastre, pe care nu o rog decît ca, mai înainte ca această rămăşiţă a sărmanei şi nefericitei mele vieţi să se fi stins, să aibă bunătatea de a pune capăt — aşa cum va crede de cuviinţă şi cum va dori — acestor chinuri neasemuit de grele. Ţie-vă Domnul vreme îndelungată, cît mai fericit cu puşinţă !

Rezoluţie :

Revizorii de conturi să cerceteze toate lucrările executate de el pentru noi, precum şi banii pe care i-a căpătat şi cît anume preţuiesc aceste lucrări ; să ni se aducă la cunoştinţă, pentru ca această socoteală bănească să poată fi lichidată.

Tommaso de'Medici, 11 mai 1570

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

LXIII

12 iunie 1570

În rîndurile care urmează este cuprinsă copia cererii înaintate serenissimului Mare Duce şi a rezoluţiei acestuia, din ziua sus arătată, cu privire la procesul lui Antonio Sputasenni.

Serenissim Mare Duce,

În numele tuturor binefacerilor pe care Dumnezeu cel nemuritor le-a hărăzit alteţei-voastre, cu nemăsurate lacrimi şi în genunchi viu a o ruga să binevoiască a nu mă lipsi de obişnuita sa milostenie şi dreptate, căci mă aflu în cel mai cumplit necaz în care m-am aflat vreodată pînă la această vîrstă a mea, adică la şaptezeci de ani ; şi totul mi se întîmplă numai din pricina puţinei mele prevederi.

[1] Uncia florentină era egală cu 28 de grame şi reprezenta a douăsprezecea parte dintr-o livră.

Cred că alteţa-voastră îşi aminteşte foarte bine că acum aproape doisprezece ani, cu îngăduinţa alteţei-voastre, am adoptat un fiu în vîrstă cam de trei ani. Acesta era fiul unui anume Domenico, ţesător de postavuri, şi al unei femei tinere, numită Dorotea, de care mă slujisem aproape patru ani în şir pentru a desena Medusa şi celelalte personaje feminine şi care, mai apoi, făcîndu-i eu o danie de 100 de scuzi drept dotă, plecase cu bărbatu-său, care a devenit vameş la Porţile oraşului Alteţei-voastre, părăsindu-şi frumosul său meşteşug. Acest Domenico a săvîrşit anumite încurcături, din pricina cărora, neavînd cum să plătească osînda, a fost trimis la temniţa zisă delle Stinche ; ca urmare, fiindcă nu avea unde să se adăpostească în altă parte, tînăra lui nevastă a venit la mine acasă împreună cu doi copii — un băiat şi o fată — şi m-a rugat, plîngînd, să am milă de ea ; i-am făgăduit atunci să o ajut, dar pe copii i-am cerut să-i trimită la azil. Cînd însă a vrut să-i ducă acolo, am văzut-o atît pe ea, cît şi pe sărmanii copii nevinovaţi şi neprihăniţi vărsînd un adevărat potop de lacrimi, amestecate cu atîta groază, încît, deşi îmi venea peste mînă, i-am oprit totuşi în casă, împreună cu necăjita lor mamă; şi tatălui lor, de altfel, i-am trimis de mîncare, la Stinche, dimineaţa şi seara, zicîndu-mi că, la cine ştie ce mare nevoie de-a mea adevăratul nostru mîntuitor are să mă ajute şi pe mine, aşa cum şi astăzi nădăjduiesc încă să fiu ajutat de el, prin preasfintele mîini ale alteţei-voastre. Pe aceştia deci — tată, şi mamă şi copii — i-am hrănit vreme de aproape 18 luni.

Sus-numitului Domenico i-a venit apoi rîndul — prin tragere la sorţi — să meargă să slujească la Pisa, ca vameş la Porţi ; cu acest prilej, am cerut să-mi fie lăsat mie băiatul, pe care — neavînd eu copii — m-a îndemnat inima să-l înfiez, gîndindu-mă să-l pot învăţa meşteşugul meu, spre a face din el un slujitor al Alteţei-voastre. Or, fiind el înzestrat cu o minte tare greoaie, nu am fost în stare, în opt ani, să-l învăţ să citească nici măcar o iotă ; din această pricină, ajuns parcă la deznădejde, a intrat de bunăvoie ca frate în mănăstirea della

Nunziata, unde învăţa totuşi cîte ceva, împreună cu ceilalţi fraţiori. Între timp, vameşii au venit înapoi de la Pisa la Florenţa ; îndată însă după ce a venit, tatăl său, fără îngăduinţa mea, l-a scos din călugărie şi l-a dus la el acasă. În felul acesta, din pricina neascultării, m-am socotit dezlegat de orice îndatorire, şi fiindcă am trei bieţi copii, legitimi şi născuţi în sfîntă şi adevărată căsnicie, nu m-am mai gîndit că aş avea vreo datorie faţă de copilul adoptiv.

Afle alteţa-voastră că am fost otrăvit de unul care îmi vînduse o proprietate pe tot timpul vieţii mele, şi fiindcă am fost îngrijit cu sîrguinţă de o slujnică a mea neprihănită, m-am legat în faţa Domnului-Dumnezeului nostru că dacă am să scap din acest mare necaz am să mă căsătoresc cu această slujnică, căreia i-am dat trei sute de scuzi drept dotă ; toate acestea le-am făcut spre a nu pierde preasfînta milă a Domnului, iar de la sus-pomenita slujnică am avut cinci copii, în viaţă rămînînd doar trei, dintre care două fete şi un băiat, în vîrstă de paisprezece luni.

Acum, numitul Domenico mi-a făcut proces la magnificii signori consilieri, iar aceştia au voit să cunoască părerea judecătorilor din Mercatanzia ; cum nu m-am gîndit la nenorocirea care m-a lovit şi nu m-am apărat cum trebuie, zişii judecători — fără nici un temei — m-au osîndit să-i asigur hrana băiatului, iar magnificii consilieri au hotărît ca, vreme de doi ani, să-i dau cîte douăzeci şi cinci de scuzi în fiecare an, deşi îmi vine tare greu, căci trebuie să rup din pîinea adevăraţilor şi legiuiţilor mei copii.

Să ţină seamă alteţa-voastră, dragul şi sfîntul meu stăpîn, că sînt foarte bătrîn, că v-am slujit timp de 26 de ani, că acum sînt sărac lipit pămîntului şi că-mi voi vedea copiii lipsiţi de pîinea cea de toate zilele : vai mie, ce lacrimi amare ! Cînd mă gîndesc la asta, sînt gata să cad jos, mort. Şi fiindcă mi se pare că după trecerea celor doi ani va fi şi mai rău de mine, mă rog Dumnezeului nostru cel nemuritor să-i dea îndemn inimii alteţei-voastre ca la terminarea acestor doi ani de între-

ținere a lui Antonio să fiu scăpat de orice altă îndatorire, terminîndu-se cu această poveste o dată pentru totdeauna. Alteța-voastră își amintește că tot ea m-a scăpat și din mîinile hrăpărețe ale telalului Fiorino. Tatăl și mama sus-zisului Antonio trăiesc, sînt tineri și cîștigă bine, în vreme ce eu sînt bătrîn, sărac și nu cîștig nimic.

Tocmai pentru aceasta o și rog pe alteța-voastră să-mi facă acest mare bine, Domnul, cu preafericita și glorioasa-i sfîntă milă, urmînd a o răsplăti înzecit.

Rezoluție:

Magnificii locotenent și consilieri să ia cunoștință de aceste lucruri și să ia măsuri pentru ca moștenitorii lui Benvenuto să nu aibă nimic de suferit.

Ita est. *Lelio Torelli*
Iacobus Dani

Cererea de mai sus le-a fost prezentată magnificilor *signori* locotenent și consilieri în ziua de 28 iunie 1570.

Potrivnicul meu le-a cerut consilierilor îngăduința de a înainta o suplică alteților-lor ; deși împotriva oricărei cuviințe, îngăduința le-a fost acordată, dar, cu toate că potrivnicul meu era ocrotit de *messer* Iacopo Pitti, astăzi locotenent, în schimbul — poate — a cine știe ce însemnat folos pentru aceasta, nu a căpătat decît rezoluția de mai jos :

Alteța-sa a înțeles că bunurile lui Benvenuto să treacă în stăpînirea copiilor săi legitimi, iar nu în a celui adoptiv, pe care Benvenuto nici nu-l mai adopta dacă socotea că o să aibă și alți copii, sau că cel de mai sus o s-apuce pe asemenea căi.

Lelio Torelli, 5 iulie 1570

O copie se află la Biroul Cererilor, la *messer* Iacopo Dani [1].

[1] Iacopo Dani se născuse la Bruxelles, iar după venirea la Florența, datorită aleselor sale însușiri, a fost numit de ducele Cosimo în slujbe de mare însemnătate, fiind — între altele — secretar al Exporturilor și al Treburilor Secrete. A murit în 1598.

LXIV

11 iulie 1570

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de 11 iulie 1570, magnificii *signori* locotenent şi consilieri au hotărît în unanimitate ca moştenitorii mei, adică fiii adevăraţi sau alţii pe care-i voi socoti ca atare, să nu fie îndatoraţi să-i dea nimic fiului lui Domenico Sputasenni, care are numele de botez Antonio al lui Domenico şi este poreclit Nutino şi Fra Lattanzio, scos din mănăstirea Nunziata din pricina ticăloşiei sale şi fugit de capul său, acasă la Domenico Sputasenni, taică-său ; din aceste pricini, ca şi pentru alte ticăloşii de-ale sale, legile au hotărît ca eu, Benvenuto, să nu fiu îndatorat a-i da ceva, în afară de puţină hrană, pentru o scurtă bucată de vreme, aşa cum în altă parte voi arăta şi mai lămurit.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LXV

11 septembrie 1570

Înalţi *signori soprassindachi*[1] ne-au chemat pe *messer* Vincenzio De'Rossi — sculptorul — şi pe mine, Bartolommeo Ammannati, pentru a spune în chip cinstit şi cu judecată cît ar face, după părerea noastră, repararea statuii de marmură a lui Ganimede, aşezată deasupra unei uşi, într-una din încăperile palatului Pitti. De aceeaşi părere fiind amîndoi, *messer* Vincenzio şi cu mine am socotit că o astfel de reparaţie ar preţui optzeci de scuzi obişnuiţi.

Deci 80 de scuzi.

Ne-au mai cerut de asemenea să spunem şi cît i s-ar cuveni lui Benvenuto Cellini pentru un bust de bronz, care a fost dus

[1] *Soprassindachi* se numeau cei care aveau sarcina să verifice gestiunea oricărui funcţionar al Florenţei. Erau deci un fel de controlori ai Curţii de Conturi, inspectori financiari.

în insula Elba şi care înfăţişa chipul preastrălucitului Mare Duce. Tot într-o părere, amîndoi cei de mai sus am socotit că bustul ar preţui o sută cincizeci de scuzi.

Deci 150 de scuzi.

Tot astfel, aceiaşi *signori* ne-au mai cerut să spunem cît ar preţui, după părerea noastră, crucifixul de marmură, cu crucea şi celelalte amănunte ale sale, făcut de acelaşi Benvenuto, ca şi celelalte două lucrări de mai sus. Socotim că — împreună cu ceea ce s-a cheltuit pentru el — crucifixul preţuieşte şapte sute de scuzi. Atîta ni s-a părut la amîndoi, într-o singură părere.

Aşa dar, 700 de scuzi.

Iar drept dovadă, am făcut aceasta şi am subscris-o, astăzi, 11 septembrie 1570.

Bartolommeo Ammannati

Eu, Vincenzio di Raffaello de'Rossi, sculptor, declar şi susţin că atît cît a spus *messer* Bartolommeo Ammannati că face, am fost şi eu de părere că face.

Eu, Vincenzio, cu mîna mea

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

LXVI

14 septembrie 1570

Eu, Niccolo di Francesco Santini, aurar, fiind chemat de către *signori soprassindachi* pentru a preţui şi a-mi spune părerea cu privire la execuţia cîtorva figuri de aur, începute pentru un potir[1] şi avînd la cîntărire greutatea de 1 livră, 11 uncii şi 14 dinari, susţin că, aşa cum au fost făcute, ele preţuiesc o sută de scuzi. De toate acestea depun mărturie astăzi, 14

[1] Este potirul despre care s-a vorbit şi în capitolul al LXII-lea, Cartea I a *Vieţii*, şi în documentul al XXV-lea.

septembrie 1570, în Florența. Potirul acesta, pe care l-am avut în mînă și l-am terminat eu, dar pe care l-a început Benvenuto, a fost dus în afara Florenței.

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXVII

20 septembrie 1570

CĂTRE PREAÎNALȚII ȘI PREAVREDNICII *SIGNORI SOPRASSINDACHI* ETC.

Cerîndu-i, eu, Benvenuto Cellini, preastrălucitului Mare Duce să aibă înalta bunătate de a porunci ca socotelile mele să fie încheiate așa cum o să-i placă alteței-sale, iar de-i va fi pe plac, să facă și o oarecare pomană cu copiii mei, drept răsplată atît pentru crucifixul meu de marmură, cît și pentru potirul de aur, am căpătat din partea alteței-sale, datorită obișnuitei sale bunătăți și milostiviri, următoarea rezoluție plină de omenie :

I Soprassindachi *să cerceteze toate lucrările făcute de el pentru noi, banii pe care i-a căpătat și cît anume i se cuvine pentru ceea ce a executat și să ne spună ce au aflat, pentru ca această socoteală să poată fi lichidată.*

Socotelile și cele ce se cer în ceea ce mă privește sînt următoarele :

În privința lui *Perseu,* socoteala a fost încheiată, din porunca alteței-sale — care a și semnat-o — de către Girolamo degli Albizzi, care a socotit că lucrarea merită 3.500 de scuzi de aur. Și, cu toate că Bandinello o prețuise la 16.000 de scuzi, m-am mulțumit întru totul, numai pentru a nu pierde bunăvoința alteței-sale ; banii mi-au fost plătiți, lichidîndu-se socotelile potrivit celor arătate mai sus.

Crucifixul făcut de mine din marmură, înalt de trei brațe și un sfert și așezat pe o cruce de marmură neagră, l-am executat în întregime pe cheltuiala și spre mulțumirea mea, numai ca să arăt dacă eram sau nu în stare ca, prin puterea artei mele, să-i

întrec pe toți înaintașii mei, care nu-și încercaseră niciodată puterile într-o asemenea treabă, sau dacă totuși și le încercaseră nu izbutiseră, după cîte mi-a ajuns la urechi, tot atît de bine cît am izbutit eu, trudind din greu — cu ajutorul slăvitului stăpîn — vreme de trei ani și cheltuind peste puterile mele ; iată de ce mi se pare că această operă ar trebui să merite 1.500 de scuzi. Alteța-sa a trimis după ea și a făgăduit să mi-o plătească atît cît o să facă și să fie sigure înălțimile-voastre că nu aș fi vîndut-o nicicînd, nici măcar pentru 2.000 de scuzi de cei *d'oro in oro*. I-am mulțumit din tot sufletul Domnului — ca și alteței-sale — pentru marea favoare pe care acesta din urmă mi-a făcut-o cerîndu-mi o lucrare de-a mea și fiind mulțumit să o aibă ; pentru acest crucifix nu am primit însă nici un ban.

Scuzi 1.500

Mai este apoi un bust de bronz, înfățișînd-o pe alteța-sa și depășind de două ori mărimea naturală. Acest bust se află astăzi în insula Elba și mi se pare că o asemenea operă merită patru sute de scuzi, din care nu am primit însă nici o lețcaie.

Scuzi 400

În ce privește statuia de marmură a lui Ganimede, care se află la Pitti, părîndu-mi a fi una dintre cele mai frumoase lucrări rămase de la cei vechi și văzute de mine, mi-a făcut plăcere să-i repar capul, brațele, picioarele și o acvilă de două ori mai mare decît în mărime naturală : cum nu era vrednic de mine să repar statuile altora, nu am făcut-o decît pentru a o mulțumi pe alteța-sa și pentru minunata frumusețe a acestei antichități ; se pare că truda mea merită trei sute de scuzi, din care nu am primit nimic.

Scuzi 300

Am făcut apoi modelul marelui Neptun, pe care alteța-sa l-a văzut și — fiindcă văzuse și celelalte modele — i-a plăcut mai mult al meu și mi-a încredințat execuția lucrării. După aceasta însă, doamna ducesă, cea de fericită și neasemuită amintire, i-a dat lucrarea altuia, căci nu văzuse modelul meu ; mai tîrziu, venind la mine acasă și văzînd modelul, i-a părut tare rău și

i se plîngea preamilostivului şi preastrălucitului Mare Duce că m-a împiedicat să execut o astfel de lucrare, făgăduindu-mi să poruncească să mi se aducă marmură, pentru ca să pot executa statuia lui Neptun, potrivit modelului.

În afară de acestea, alteţa-sa mi-a poruncit să execut amvoanele din biserica Santa Riparata, pentru care am făcut numeroase modele ; unul dintre acestea a plăcut şi mi-a poruncit numaidecît să-l pun în lucru ; de altfel, amvoanele de lemn, care se află acolo, sînt făcute după desenele mele, pentru a fi duse la bun sfîrşit în marmură şi bronz.

Mi-a mai poruncit tot astfel să fac semireliefurile care urmează să fie aşezate în jurul corului şi care au şi fost începute, iar unul dintre ele era aproape gata, datorită puţinului ajutor dat de administraţia bisericii Santa Maria del Fiore, care — în urma unei porunci date anume de excelenţa-sa — mi-a plătit zilele de lucru ale unui hamal, care frămînta pămîntul şi îmi slujea drept model la desen ; apoi, în rezoluţie, alteţa-sa spunea că se va îngriji tot timpul de nevoile mele, că opera mea nu va fi văzută decît atunci cînd va fi gata şi că voi fi plătit. Şi cum administraţia construcţiei mă socoteşte dator cu costul cerii şi al altor asemenea lucruri care mi-au trebuit, socot că ar fi cuminte nu numai ca eu să nu-i datorez nimic administraţiei, ci să am de primit preţul a o bună — şi, de fapt, cea mai însemnată — parte din lucrările de acolo, care s-au făcut cu risipă de vreme şi cheltuială de bani ; ar fi bine, de altfel, ca înălţimile-voastre să binevoiască a-mi face cinstea de a veni să le vadă, căci cu întemeiată îndreptăţire şi mulţumire îi voi putea arăta Marelui Duce adevărata faţă a lucrurilor.

Mai este apoi potirul de aur pe care alteţa-sa i l-a dăruit sanctităţii-sale ; partea cea mai de seamă a acestui potir erau trei figuri din aur, egale cu o treime de braţ, care înfăţişau Credinţa, Nădejdea şi Milostenia, purtînd pe capetele lor numeroase şi felurite podoabe sărbătoreşti, precum şi trei medalii în semirelief, aflate pe piciorul potirului şi înfăţişînd întîmplări de seamă, pe care le dusesem pînă aproape de bun sfîrşit ; în acest potir vîrîsem 30 uncii de aur de 23 de carate, iar alteţa-sa

îmi dăduse pe el 200 de scuzi, care i-au fost plătiţi lui Bindo Altoviti, la care se afla amanetat potirul ; la Roma, din hotărîrea şi porunca papii Clemente, cel de fericită pomenire, numai osteneala mea de a aduce potirul în starea în care se afla mi-a fost preţuită, de artişti deosebit de cunoscuţi, la mai bine de trei sute de scuzi ; în ce mă priveşte, nu am voit să mai termin acest potir, dar i-am înapoiat înaltului pontif toţi banii pe care-i primisem de la sanctitatea-sa ; ar fi însă prea greu să povestesc totul ; rămîne numai ca alteţa-sa să caute a-mi preţui opera, iar eu voi fi întru totul mulţumit ; să se ţină seamă şi de cele treizeci de uncii de aur de douăzeci şi trei de carate şi să se scadă cei două sute de scuzi, iar restul să mi se treacă în credit.

Aceasta este totul în ce mă priveşte, iar dacă mai trebuie şi altceva, să aveţi bunăvoinţa de a mi-o spune, şi mă voi sili să fac în aşa fel ca înălţimile-voastre să poată aduce totul la cunoştinţa alteţei-sale ; vă rog însă ca lucrurile să fie duse la bun sfîrşit şi las totul în seama înălţimilor-voastre, rugîndu-mă Domnului să vă dea numai fericire.

Post-scriptum, pentru informarea şi uşurarea sarcinii înălţimilor-voastre. La 6 august 1565 am primit şapte scuzi, şase lire şi unsprezece *soldi,* din mîna lui *messer* Piggello Pandolfini, plătitor, drept ultim rest al simbriei mele pînă la data aceea, potrivit poruncii preastrălucitului principe.

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

LXVIII

26 septembrie 1570

Preastrălucit Mare Duce,

Înfăţişîndu-ne Benvenuto Cellini aci alăturatul său memoriu, împreună cu rezoluţia alteţei-voastre, care ne porunceşte să stabilim toate lucrările executate de el însuşi pentru alteţa-voastră, banii pe care i-a primit şi răsplata pe care o merită truda sa, cu respectul pe care vi-l datorăm vă aducem totul la

cunoştinţă, pentru ca acest cont să poată fi lichidat; în ce-l priveşte pe Benvenuto, pe care l-am ascultat în mai multe rînduri, numeroasele lui pretenţii — înaintate nouă în scris — s-au restrîns la lucrările pe care le arătăm aici şi pentru care cere să fie răsplătit potrivit celor de mai jos.

Pentru crucifixul de marmură, înalt de trei braţe şi un sfert şi aşezat pe o cruce de marmură neagră, făcut, după cîte spune, de el şi numai pe cheltuiala lui, o mie cinci sute de scuzi.

Scuzi 1.500

Pentru un bust de bronz, a cărui mărime zice că e de două ori cît cea naturală, înfăţişînd chipul alteţei-voastre şi aflat astăzi în insula Elba, cere patru sute de scuzi.

Scuzi 400

Pentru repararea statuii de marmură a lui Ganimede, aflată la Pitti, căreia spune că i-a făcut capul, braţele şi picioarele, precum şi o acvilă de două ori mai mare decît în natură, trei sute de scuzi.

Scuzi 300

Pentru potirul de aur, avînd în el, după cîte spune, 30 de uncii de aur de 23 de carate — proprietatea sa —, în contul căruia a primit 200 de scuzi daţi lui Bindo Altoviti, la care potirul se afla amanetat pentru această sumă, cere diferenţa dintre două sute de scuzi şi valoarea celor 30 de uncii de aur de 23 de carate; în ce priveşte recunoaşterea trudei sale, lasă totul la bunăvoinţa alteţei-voastre, socotind că n-au însemnătate decît trei figuri de aur înalte de o treime de braţ, avînd pe capete podoabe sărbătoreşti, şi trei medalii în semirelief, aşezate pe piciorul potirului; spune, totodată, că lucrarea a fost dusă de el pînă aproape de bun sfîrşit şi că în această stare i-a fost preţuită la Roma din porunca papii Clemente, cel de fericită pomenire, la mai bine de 300 de scuzi, dar că nu a mai vrut s-o termine, iar acum — aşa cum am mai spus — lasă grija preţuirii în seama alteţei-voastre.

Ne-am întîlnit şi am stat de vorbă cu Bartolommeo Ammannati şi cu Vincenzio Rossi, care, cu privire la primele trei puncte, ne-au adus la cunoştinţă, în scris, cele ce urmează.

Văzînd şi cercetînd crucifixul şi crucea de marmură spun, pe lîngă altele, că, după judecata amîndurora, acestea, împreună cu cheltuielile făcute de Benvenuto, nu preţuiesc — pare-se — decît şapte sute de scuzi.

Scuzi 700

Despre bustul de bronz, aflat în insula Elba, spun că au stat împreună de vorbă atît cît a fost nevoie şi că părerea amîndorora este că face o sută cincizeci de scuzi.

Scuzi 150

Despre repararea lui Ganimede, după cele văzute şi cercetate de ei, sînt amîndoi de părere că preţuieşte optzeci de scuzi.

Scuzi 80

Întrucît potirul se află la Roma, a fost chemat aurarul Niccolò Santini, despre care ni s-a spus că l-ar fi terminat şi care — într-o declaraţie scrisă de mîna sa — spune că la cîntărire acesta a avut o livră, 11 uncii şi 7 dinari şi socoate că ceea ce fusese lucrat la el preţuieşte o sută de scuzi. Şi cu toate că în privinţa potirului trebuie ţinut întrucîtva seamă de faptul că Niccolò are un anume interes în preţuirea muncii lui Benvenuto, căci el este cel care l-a terminat, ni s-a părut că nu ne putem sluji de nici o altă persoană care să cunoască mai bine decît el cum stau lucrurile, mai ales că trece şi drept om cinstit. Cum însă truda depusă de Benvenuto pentru a-l aduce în starea în care l-a lăsat în părăsire nu mai este de recunoscut chiar dacă am vedea acum potirul, nu ne dăm seama pe ce altă cale ne-am putea lămuri ; tocmai de aceea, se pare că asupra acestui punct rămîn încă unele îndoieli.

Nu se vede de nicăieri că după plata lui *Perseu*, care a fost terminată încă de mai multă vreme — prin bună-înţelegere —, i s-ar mai fi plătit ceva lui Benvenuto în contul trudei sale, în afară de obişnuita simbrie de 200 de scuzi pe an, încetată şi ea, după spusele lui, în august 1565. Pentru o şi mai desăvîrşită lămurire a alteţei-voastre, vă mai spunem că toate operele despre care s-a vorbit pînă acum au fost făcute de Benvenuto chiar în vremea în care primea simbria sus arătată.

Ne închinăm cu adîncă umilinţă alteţei-voastre, căreia Domnul, stăpînul nostru, să-i facă parte numai de fericire.

Ai alteţei-voastre
preaplecaţi slujitori,

Carlo De' Medici
Filippo Dell' Antella } *Soprassindachi*

Florenţa, 26 septembrie 1570

Rezoluţie:

Să se facă socoteala cîtă simbrie a primit în vreme ce a executat aceste lucrări, căci nu trebuia să-l plătim ca să nu facă nimic.

Lelio Torelli, 28 septembrie 1570

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

LXIX

1570

Preamăriţi şi preavrednici signori soprassindachi,

Sînt aproape douăzeci şi şase de ani de cînd, din voia Domnului, aflîndu-se în acea vreme marele rege Francisc încolţit în grele războaie şi trecînd eu printr-o asemenea neplăcută întîmplare, am rugat-o pe majestatea-sa prea-creştină să aibă bunătatea de a mă lăsa să mă reped pînă în Italia, unde voiam să aduc la îndeplinire cîteva legăminte pe care le făcusem. Majestatea-sa nu a privit însă cu ochi buni această cerere şi mi-a spus să nu mă îndepărtez cu nici un preţ, căci în scurtă vreme are să aducă la îndeplinire făgăduiala pe care mi-o făcuse, adică să-mi dea o abaţie cu un venit de peste 3.000 de scuzi pe an; am rugat-o însă cu atîta căldură, încît i-am căpătat îngăduinţa şi am venit în Italia; iar pentru a-mi îndeplini legămîntul, mi-am căpătuit şase nepoţele, fiice ale unei surori bune de-a mea, trebuind pe deasupra s-o mărit din nou şi pe aceasta; am folosit în acest scop toţi banii pe care îi adusesem cu mine şi care nu înfăţişau plata lucrărilor făcute pentru rege, ci îi primisem în schimbul giuvaericalelor cumpărate de mine în acel minunat oraş care e Parisul şi pe care Marele Duce al nostru

îmi îngăduise să le pun la loterie. Şi fiindcă preabunul nostru stăpîn, veşnic iubitor al virtuţii, mi-a cerut să-i fac un model pentru o statuie a lui Perseu, iar meşteşugurile noastre sînt atît de stăpînite de disciplină încît nu-ţi dau niciodată o zi de odihnă, m-am socotit nespus de îndatorat faţă de alteţa-sa ; gîndul meu a fost însă, întotdeauna, de a mă înapoia la locul meu, în Franţa, căci altceva asemănător nu puteam să găsesc nicăieri în lume. Între timp, aflînd de aceasta, cîţiva nerecunoscători ucenici de-ai mei [1], care rămăseseră să-mi păzească avutul şi truda, plănuind să mi le fure atît pe acestea, cît şi bunăvoinţa acelui mare rege, au împroşcat cu totul felul de minciuni sfintele urechi ale acestuia, spunîndu-i majestăţii-sale că rămăsesem, fără îndoială, să lucrez pentru Marele Duce. Sigur că vorbele pe care i le-au spus l-au făcut să se mînie, căci a răspuns că de vreme ce m-am oprit să lucrez pentru Marele Duce, şi-a pus în gînd să nu mă mai cheme niciodată îndărăt. Fiindcă aceste dureroase noutăţi mi-au ajuns la urechi şi fiindcă tocmai terminasem modelul cel mic al statuii lui Perseu, i-am arătat preabunului nostru stăpîn cît de cumplit mă trădaseră cei doi ucenici ai mei şi ce pagubă mare suferisem, fără a mă putea împiedica să vărs şi cîteva lăcrimi.

Cu nemăsurata sa blîndeţe şi sfinţenie şi plin de bunăvoinţă, Marele Duce — născut numai pentru a fi pildă de bunătate — mi-a spus cu înflăcărare : Să n-ai nici o grijă, Benvenuto, căci eu îţi voi face mult mai mult bine decît regele, dacă vei fi în stare să duci la bun sfîrşit statuia cea mare a lui Perseu, dîndu-i aceeaşi frumuseţe pe care văd că o are acest mic model. I-am făgăduit atunci să îmbunătăţesc modelul şi — în numele Domnului — m-am apucat de lucru, în ziua de 1 august 1545. Între timp, acel neasemuit rege Francisc, văzînd că uriaşele lucrări pe care le începusem lîncezeau şi dîndu-şi seama, în parte, de răutatea cumplitei şi ticăloasei pizme, a căutat să-şi cureţe urechile de minciunile cu care-i fuseseră împroşcate, lăsînd să pătrundă în ele preasfîntul adevăr. Acesta, o dată în-

[1] Ascanio şi Paolo (Vezi Cartea a II-a, capitolul al XLIX-lea).

trat, mi-a fost de atîta sprijin în faţa acestui om de omenie, încît majestatea-sa preacreştintă l-a pus pe *messer* Giuliano Bounaccorsi — vistiernicul său — să-mi scrie că majestatea-sa, socotind îndreptăţite motivele mele şi îndepărtîndu-şi din urechi mîrşava otravă a pizmei, îmi trimite vorbă că dacă o să vreau să mă înapoiez la castelul pe care mi l-a dăruit şi o să mă arăt dornic să termin lucrările începute, va da poruncă să mi se trimită o mare sumă de bani, cu care să-mi pot pune la adăpost de orice suferinţă sora şi nepoatele şi să mă înapoiez în slujba sa. În ce mă priveşte, din nenumărate pricini îndreptăţite, nici nu doream altceva, fiind vorba să-mi regăsesc cei douăzeci şi cinci de mii de scuzi ai mei, care, din dorinţa majestăţii-sale, îmi rămăseseră în Franţa, o parte din ei înfăţişînd plata lucrărilor pe care i le executasem, iar peste 3.000 de scuzi fiind băgaţi în vasele de aur şi de argint şi în giuvaerurile rămase în paza celor doi trădători mai sus pomeniţi ; în acest timp, la Florenţa, terminasem de turnat în bronz bustul cel mare al alteţei-sale — aflat astăzi în insula Elba — şi, tot astfel, Meduza, pe care o calcă în picioare Perseu ; avînd, de asemenea, gata toate formele pentru turnarea lui Perseu, mă gîndeam să-l termin şi pe el de turnat, după care să-l las, împreună cu îndrumările mele, celui care avea să-l desăvîrşească, iar asta numai pentru ca — asigurîndu-mi întreaga bunăvoinţă a alteţei-sale Marelui Duce — să mă înapoiez lîngă acel mare rege, unde mă aştepta atît averea, cît şi cea mai deplină glorie. În timp ce scrisorile mergeau într-acolo şi veneau încoace, nemiloasa moarte l-a răpit de pe lume pe acel mărit rege, făcîndu-mă să pierd tot ceea ce-mi rămăsese în Franţa. Au început atunci marile mele necazuri de aici, şi apărîndu-mă de ele cît am putut mai bine, l-am terminat — cu voia lui Dumnezeu — în anul 1554, pe Perseu al meu, care mi-a fost lăudat de întreaga şcoală, prin viul grai al fiecăruia, dar mai ales de către Marele Duce, milostivul meu stăpîn, care a spus că-i dădusem mai mult decît îi făgăduisem şi că să stau liniştit, căci o să-mi dea o asemenea răsplată încît o să rămîn mai mult decît mulţumit şi uimit. I-am răspuns atunci

alteţei-sale că răsplata cea mai de preţ pe care mi-o dorisem de pe urma acestei opere la care trudisem atîta fusese aceea de a fi pe placul înaltei şcoli şi mai ales pe placul alteţei-sale şi că tocmai de aceea făcusem legămînt să merg să-i mulţumesc Domnului, timp de opt zile, la Valombrosa, la Vernia, la Camaldoli şi la Bagni di Santa Maria. La aceste cuvinte, bunul meu Mare Duce mi-a spus să mă duc, iar la înapoiere voi găsi gata tot ceea ce avea de gînd să-mi dăruiască. Am pornit deci la drum în numele Domnului, şi m-am întors cu două zile mai devreme decît făgăduisem, numai din dragoste pentru alteţa-sa şi pentru gloria sa, şi am arătat cu desene anumite primejdii care se puteau ivi la Camaldoli cu prilejul trecerii lui Piero Strozzi, putînd să suferim pierderi însemnate. Văzînd desenele sus pomenite, alteţa-sa mi-a mulţumit mult şi mi-a spus, cu o adîncă bunăvoinţă, că în dimineaţa următoare avea să-mi facă cunoscut ceea ce voia să-mi dăruiască. Şi la fel cu toţi acei oameni care trudesc în chip virtuos, aşteptam şi eu cu un drag nespus dimineaţa atît de dorită. Neputînd însă să se apere pentru ca veninoasele pizme să nu-i împroaşte cît de cît glorioasele şi virtuoasele urechi, alteţa-sa i-a încredinţat gîndul său lui *messer* Iacopo Guidi, secretarul său, iar acesta, apropiindu-mă eu de el chiar în poarta palatului, mi-a spus, stînd ţeapăn — cu faţa schimonosită şi uitîndu-se pieziş —, că alteţa-sa ţinea ca eu să-i spun preţul pe care-l doream pentru truda mea. Scîrbit, i-am spus atunci că dacă alteţa-sa n-are să-mi dea decît un bănuţ, tot am să fiu mulţumit, întrucît răsplata cea mai însemnată a fost pentru mine marea cinste de a fi fost pe placul şcolii şi al alteţei-sale. Cu vorbe încă şi mai înfricoşătoare, *messer* Iacopo s-a repezit din nou la mine, poruncindu-mi — ca din partea alteţei-sale — să spun preţul trudei mele, altfel putînd vedea abătîndu-se asupra-mi — drept pedeapsă — întreaga dizgraţie a Marelui Duce. Silit, aşadar, de mai multe simţăminte, despre care ar fi prea lung să povestesc, am arătat preţul operei mele, lucru care a cam mîniat-o pe alteţa-sa. Tot prin *messer* Iacopo, alteţa-sa mi-a trimis atunci încă o dată vorbă că doreşte ca preţuirea să fie

făcută de către oameni pricepuţi. Am răspuns atunci că nu poţi avea două răsplăţi în acelaşi timp, adică una a gloriei, iar alta a aurului. Aşa s-a făcut că alteţa-sa i-a poruncit episcopului de' Bartolini şi lui *messer* Pandolfo Stufa să-i ceară lui Bandinello să cerceteze bine opera mea, căci voia să-mi dea pe ea atîta cît avea să recunoască acesta că ar merita, potrivit cu talentul cu care fusese lucrată. Bandinello era cel mai mare duşman pe care l-am avut eu pe lume, căci era împins pe această cale de pizma lui turbată, care începuse să se arate încă de la Roma, iar aci crescuse însutit ; cu toate acestea, silit de puterea virtuţii pe care o are arta, a preţuit truda mea pentru Perseu la şaisprezece mii de scuzi, căci, în ciuda firii sale ticăloase şi a urii pe care ne-o purtam unul altuia, virtutea a întunecat toată răutatea din el, aşa că a făcut această preţuire care înfăţişa cam îndoitul a ceea ce cerusem eu. Acest adevăr mi l-au adus la cunoştinţă atît episcopul cel de fericită pomenire, cît şi sus-zisul *messer* Pandolfo, minunîndu-se amîndoi că Bandinello putuse să facă o asemenea preţuire, fiindu-mi totuşi un atît de neîmpăcat duşman. Acelaşi lucru mi l-a spus însuşi Bandinello, furios, dar i-am răspuns că nu ţineam de loc să fiu lăudat de un om care bîrfea pe toată lumea. Tocmai în acel timp, stînd de vorbă cu alteţa-sa, *messer* Girolamo degli Albizzi, comisar al trupelor, care-mi era foarte bun prieten, i-a făgăduit alteţei-sale că n-o să ies niciodată din cuvîntul lui şi ca atare — purtîndu-se ca un ostaş, şi nu ca un artist — m-a făcut să făgăduiesc, sub semnătură, că o să mă mulţumesc cu ceea ce va hotărî el ; în felul acesta, ca ostaş, şi nu ca un om priceput în acest meşteşug, a dorit ca eu să mă mulţumesc cu 3.500 de scuzi *d'oro in oro* numai pentru osteneala mea. Văzînd aceasta, am spus : Nu am nevoie de o altă răsplată mai mare decît bunăvoinţa alteţei-sale ; la aceste cuvinte, Marele Duce al meu mi-a spus, de cîteva ori, că bunăvoinţa sa o aveam cu vîrf şi-ndesat şi că nu mai era nevoie s-o măsor, ci să-i cer altceva, căci îmi va arăta degrabă cît de mult mă iubeşte. Am răspuns atunci că nu doream şi n-aveam nevoie de altceva decît de bunăvoinţa alteţei-

sale şi că — tot degrabă — nădăjduiam ca, prin ostenelile mele, să mă bucur de întreaga bunăvoinţă a alteţei-sale, aşa cum mă bucurasem şi de cea a marelui rege Francisc, căruia nu i-am cerut niciodată nimic, majestatea-sa singură dăruindu-mi, de îndată ce m-am aflat în faţă-i, 500 scuzi *d'oro in oro* în monedă sunătoare şi hotărîndu-mi o simbrie de 2.000 de franci, care înseamnă 1.000 de scuzi *d'oro in oro* pe an, cu înţelegerea că majestatea-sa ţinea ca toate operele pe care aveam să i le fac, să mi le plătească aparte, după meritul fiecăreia. Şi atîta putere a avut valoarea trudei mele asupra nemărginitei dărnicii a majestăţii-sale, încît niciodată n-am avut ce să-i cer ; însufleţirea pe care i-o da trudei mele era însă atît de mare, încît eu însumi mă minunam nespus, iar după trecerea a doi ani de cînd mă aflam în slujba majestăţii-sale, Antonio Massone mi-a adus într-o bună zi, vesel nevoie-mare şi cu totul pe neaşteptate, scrisorile de naturalizare pe care nu numai că nu le cerusem, dar nici măcar nu ştiam ce anume sînt. Tocmai de aceea, sus-zisul *messer* Massone s-a mirat şi el nespus văzînd că nu-mi arăt bucuria pe care o merita un asemenea lucru ; din această pricină, peste opt zile, majestatea-sa mi-a dăruit — cu scrisoare regească — castelul pe care îl locuiam şi care se află în Paris şi se numeşte Petit Nêle. Le-am arătat totuşi domniilor-voastre cît de mult am cîştigat cunoscînd-o pe alteţa-sa şi cît de cumplită a fost pentru mine pierderea majestăţii-sale preacreştine, deşi nu am avut nici o vină. După trecerea a nu prea mulţi ani, murind regele Henric, iar eu terminînd statuia lui Perseu (după care, numai din pioşenie, am făcut crucifixul de marmură, care se află astăzi în stăpînirea alteţei-sale şi este un lucru pe care nu l-a mai făcut nici un alt artist), *serenissima* regină, care este încă în viaţă, mi-a trimis vorbă prin *messer* Bartolomeo del Bene că dacă aş vrea să mă duc să-i fac mormîntul regelui Henric, soţul său, mi-ar asigura toate înlesnirile, întrecînd chiar ceea ce avusesem din partea regelui Francisc. Acest lucru n-a fost însă pe placul Marelui Duce al meu şi ca atare am pier-

dut un atît de minunat prilej. Dacă aş vrea, aşadar, preamăriţi *signori soprassindachi,* să le povestesc înălţimilor-voastre cît de multă dreptate am, ar însemna să fac o vorbire prea lungă, şi de aceea am vorbit pe scurt, cît am putut mai curgător, plîngîndu-mă nu de alteţa-sa — în care am descoperit toate trăsăturile dumnezeieşti pe care le-a avut vreodată oricare alt om — şi cu atît mai puţin de vreo vină a mea, deoarece, cercetînd toate cîte s-au petrecut în această poveste, îmi dau seama în chip lămurit că n-a fost de vină decît ticăloşia crudei mele soarte. Căci, dacă nu mă clinteam niciodată din Franţa, eram astăzi un om de peste 50.000 de scuzi, în vreme ce rămînînd în dulcea mea patrie, lăsat pradă — de nemiloasa mea soartă — atîtor necazuri şi nefiindu-mi niciodată cu putinţă să plec, din nenumărate pricini drepte şi întemeiate, ca să nu mai vorbim de cele nedrepte şi crude, al căror rob m-a silit să fiu nemiloasa mea soartă, vă spun înălţimilor-voastre numai că nu am lucrat pentru nimeni altcineva decît pentru Marele Duce al meu, cu înţelegerea ca operele mele să-mi fie plătite întotdeauna, pe deasupra acelei puţine simbrii date mie de către alteţa-sa. Nu mi se pare totuşi că ar fi de trebuinţă ca înălţimile-voastre să se silească să afle în ce vreme am făcut eu acele opere pentru care cer o amărîtă de răsplată. Voi socoti întotdeauna că dacă înălţimile-voastre au să aducă din nou în preasfînta amintire a alteţei-sale această mică vorbire a mea, alteţa-sa, o dată cu celelalte binevoitoare şi preasfinte îndurări, va termina, aşa cum îl va învăţa Dumnezeu, şi această poveste, fără a mai umbla cu lumînarea după vremile în care am avut ori n-am avut simbrie. Le rog, aşadar, pe înălţimile-voastre să-i ceară alteţei-sale să se milostivească şi să facă tot ce l-o învăţa Dumnezeu ca să pună capăt, o dată pentru totdeauna, acestor grele necazuri ale mele, căci — oricum le-ar termina — eu îi voi mulţumi Domnului şi alteţei-sale. Vă rog numai să-i amintiţi acesteia că, fiind împovărat cu trei copii mici şi aflîndu-mă, pe deasupra, şi în vîrstă de şaptezeci de ani, aşa că nu mai am — poate — nici mult de trăit, o rog pe alteţa-sa, din

iubire pentru Domnul, să termine odată cu toate astea, iar Dumnezeu să-i dea fericire!

Benvenuto Cellini

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

LXX

1570

Preaînalţi domni soprassindachi,

Cu toate că le-am vorbit poate cam mult înălţimilor-voastre despre împrejurările în care m-am oprit să-l slujesc pe Marele Duce, mai este nevoie să vă vorbesc încă puţin, avînd credinţa că dacă veţi vrea cumva ca primul memoriu să i-l arătaţi alteţei-sale, pe acesta de astăzi nu vă veţi mai grăbi să i-l arătaţi, întrucît în el arăt cîte ceva din adevăratele mele frămîntări.

Terminînd modelul cel mic al statuii lui Perseu şi plăcîndu-i el alteţei-sale, aceasta mi-a încredinţat casa în care mă aflu şi astăzi, pentru a putea executa în mare sus-zisa operă. De aceea, fiind mutat în casa de mai sus de către majordomul ducelui, care era *messer* Pier Francesco Riccio — din Prato —, m-am apucat de îndată să o rînduiesc potrivit unui atare scop, iar numitul majordom mi-a trimis var, piatră, cărămidă şi nisip, în destul de mare cantitate. Cum însă pusesem să se îndepărteze de acolo nişte viţă-de-vie şi nişte copaci care se aflau pe locul unde se află astăzi atelierul — şi unde înălţimile-voastre aţi fost — şi cum numitul majordom se apucase să-i oprească pe cei care dădeau deoparte cele de mai sus, m-am dus la palat să-i vorbesc, dar el mi-a spus că habar n-avea de cele ce-i spuneam; împins de îndreptăţitele mele pricini, i-am răspuns şi eu şi ne-am certat rău de tot[1]. Văzîndu-mă jignit într-un asemenea chip, am plecat furios şi — ajuns în Sala Orologiului — am spus cu glas tare: Peste

[1] În legătură cu cearta avută cu Pier Francesco Ricci vezi şi capitolul al LV-lea, Cartea a II-a.

cîteva zile, am să mă înapoiez la Paris, acasă la mine, unde sînt mult mai bine văzut şi tratat, căci acolo oamenii sînt altfel decît *ser* Pier Francesco Riccio ; şi, tot furios, am plecat şi am început numaidecît să mă pregătesc de înapoiere. Cam peste două zile, aflîndu-mă în piaţă, colţ cu uliţa [1] numită di *Messer* Bivigliano, m-am întîlnit cu sus-numitul majordom, pe care mi le adusese, iar apoi m-a întrebat, din partea Marelui Duce, dacă voiam să rămîn în slujba acestuia. La aceste cuvinte am răspuns că dacă alteţa-sa era bucuroasă să-i lucrez, eram şi eu bucuros s-o slujesc. Mi-a oferit atunci răspicat aceleaşi condiţii pe care le avea şi Bandinello. Am spus că eram mulţumit, dar că voiam ca alteţa-sa să-mi făgăduiască îmbunătăţirea acestor condiţii după meritul operelor mele. În acest chip ne-am şi înţeles. Din această pricină, eu am întrecut cu mult făgăduiala făcută, dar în ce mă priveşte nu am băgat de seamă nimic. Tot astfel, pentru a-mi da prilejul să mă hotărăsc a rămîne în patria mea, i-am spus alteţei-sale să-mi cumpere casa în care mă aflam şi mă aflu încă şi i-am dat unele giuvaeruri. Alteţa-sa mi-a răspuns însă că nu avea nevoie de giuvaerurile mele, dar că voia să am casă. Acest lucru l-am şi scris într-o cerere, cu mîna mea proprie. Cîte necazuri grele am avut însă de pe urma acesteia, ştie numai Dumnezeu, şi, pe bună dreptate, n-ar fi trebuit să se întîmple astfel.

În privinţa lucrărilor mele, în afară de execuţia lui Perseu, ne-am înţeles că mi se va da să lucrez în aur, argint, bronz şi marmură şi că mi se va încredinţa conducerea Monetăriei, pe care am şi avut-o pînă în vremea ducelui Alessandro [2] ; toate aceste făgăduieli mi-au fost făcute de alteţa-sa, căreia i-am spus, în cîteva rînduri : Aflaţi, *signor mio*, că marele rege Francisc îmi plătea mai bine de treizeci de lucrători buni, aleşi de mine, cu ajutorul cărora puteam să mă îndeletnicesc numai cu lucrări însemnate, executate — toate — după desenele mele, şi nu era nici una la care să nu pun şi eu mîna ;

[1] Este actuala străduţă dei Lanzi.
[2] Vezi capitolul al LXXX-lea, Cartea I.

tocmai datorită tuturor acestor frumoase înlesniri, am şi putut executa — în patru ani — atîtea lucrări pe care aici — din pricina lipsei înlesnirilor de mai sus — nu le-aş putea face nici în patruzeci de ani. Au venit aici, după mine, numeroşi lucrători francezi, germani ori flamanzi, care mă slujiseră în Franţa ; mi-au fost plătiţi însă numai cîteva luni, după care au fost daţi afară din slujbă. Zi după zi, mi-au fost date apoi tot felul de asemenea lovituri, încît — neputînd să am, pentru mîinile mele, ajutoarele trebuincioase — nu am fost în stare să lucrez, şi chiar atunci cînd am vrut să termin statuia lui Perseu, am fost nevoit să-l învăţ meşteşugul pe un servitor de-al meu, ţăran, pe care-l ţineam să-mi îngrijească grădina şi pe care m-am apucat să-l învăţ numai fiindcă l-am văzut tînăr şi ascuţit la minte [1]. Nici atîta n-a fost de ajuns, căci, tot pentru a-l termina pe Perseu, a trebuit să cheltuiesc din banii mei cîteva sute de scuzi, pe care nu i-am cerut niciodată, numai pentru acea frumoasă primire pe care mi-a făcut-o alteţa-sa, cu prilejul terminării sus-zisei opere. După aceasta, alteţa-sa m-a pus să fac modelele pentru amvoane, care ar fi fost o operă plină de măreţie, tot eu făcînd şi modelele în semirelief pentru cor. Începusem de altfel şi lucrarea, făcînd totodată desene şi modele pentru uşile domului, şi îi făgăduisem alteţei-sale să fac nişte uşi mai frumoase decît cele de la San Giovanni, căci, cu toate că acestea sînt cele mai frumoase din lume, trăgeam nădejde ca pe ale mele să le fac, fără îndoială, încă şi mai frumoase, lucru care ar fi însemnat o glorie nemăsurată pentru alteţa-sa. În vreme ce trudeam din greu pentru toate acestea, am lucrat — numai pentru a mă odihni — cea mai mare parte a nopţii şi în aproape toate zilele de sărbătoare, statuile lui Apolo şi Narcis, bustul ducesei, pe cel al Marelui Duce, crucifixul şi modelul lui Neptun, iar atunci cînd a venit la mine acasă, să-l vadă pe acesta din urmă, alteţa-sa mi-a încredinţat, din toată inima, execuţia operei, care mi-a fost însă luată de către ducesă, din pricina

[1] Este vorba de Bernardino Mannellini di Mugello, despre care Cellini a vorbit şi în Cartea a II-a, capitolul al LVIII-lea.

pizmelor răutăcioase. Cu toate acestea, am rugat-o pe alteţa-sa să ceară ca modelele să fie executate din lut, în mărimea pe care urma s-o aibă şi opera de marmură. Am început deci să lucrez la modelul meu, ajutat de doi tineri de treabă, pe care i-am plătit tot timpul din punga mea. Tocmai cînd ajunsesem destul de departe cu lucrarea mea — îmbinînd cît se poate de bine feluritele ei părţi — şi mă apucasem să-i desăvîrşesc capul, am fost otrăvit cu sublimat şi m-am bucurat de îngrijirea maeştrilor Francesco da Montevarchi şi Raffaello de'Pilli. Aceasta a fost pricina pentru care nu mi-am putut duce statuia la bun sfîrşit, dar — cu toate că doamna ducesă îmi răpise execuţia operei — nădăjduiam totuşi că are să mi-o încredinţeze din nou, atunci cînd avea să-mi vadă modelele ; îmbolnăvindu-mă însă din pricina otrăvirii şi zăcînd mai bine de un an, opera i-a fost dată lui Ammannati ; acesta tocmai eboşase marmura atunci cînd alteţa-sa, pentru a vedea crucifixul, a venit la mine acasă împreună cu doamna ducesă, care — după ce a văzut crucifixul şi i-am arătat modelul lui Neptun, precum şi toate ornamentele fîntînii — a fost nespus de încîntată şi s-a căinat cu voce tare către alteţa-sa, lăsînd să se vadă că-i părea atît de rău că săvîrşise o asemenea greşeală şi nemăsurată nedreptate în ce mă priveşte, încît, de faţă fiind alteţa-sa, i-a poruncit unui bărbat de rang foarte înalt să pună să se scoată un bloc de marmură tot atît de mare, sau chiar mai mare decît celălalt, spunînd că ţinea cu orice preţ ca eu să execut acea frumoasă lucrare. Între timp însă, excelenţa-sa doamna ducesă a plecat la Pisa, şi nu mult după aceea a şi murit [1], iar o dată cu ea a murit şi orice nădejde a mea. Mai tîrziu, după înapoierea sa din Spania [2], Marele Principe mi-a dat atîtea vrednice dovezi de neprefăcută dragoste, încît am socotit că am învins — fără îndoială — răutatea crudei mele soarte, iar cu alteţa-sa am stat în aşa fel de vorbă, încît eram încredinţat că o să-mi pot îndeplini întîia mea dorinţă. Lucru-

[1] La 18 decembrie 1562.

[2] Principele *don* Francesco de'Medici s-a înapoiat din Spania la 25 august 1563.

rile nu au rămas însă multă vreme aşa, căci pizmele mîrşave au avut destulă putere încît să-mi răpească şi acest mare bine pe care mi se părea că l-am căpătat iarăşi. Curînd, am văzut cerul înnorîndu-se din nou. Cu prilejul înapoierii alteţei-sale, printre alte ornamente executate cu acest prilej, Marele Duce mi-a poruncit şi mie să fac uşile de la Santa Maria del Fiore ; am şi făcut desenele, iar acestea l-au mulţumit pe deplin, dar am avut o mică ceartă, deoarece voiau să-mi ciuntească opera, pe care eu am apărat-o cu temeinicie şi limpezime, şi — cu toate că am făcut acest lucru cu cea mai mare umilinţă — nu am tras nici un folos, căci Marele Principe îşi şi făcuse o părere proastă, aşa că — împotriva oricărei cuviinţe — mi-au tăiat toate veniturile pe care le aveam, soarta mea cea ticăloasă chinuindu-mă şi păgubindu-mă deci pe nedrept.

Acum se pare că domniile-voastre voiţi să treceţi acea mică simbrie pe seama operelor mele ; aceasta nu se cade şi nu va fi potrivit cu voinţa lui Dumnezeu şi cu atît mai puţin cu întîiele înţelegeri încheiate de mine cu alteţa-sa. Aflaţi că, după cît mi se pare mie, îl voi întrece şi pe sfîntul Bartolomeo în ceea ce priveşte meritul martirajului : în vreme ce el a fost doar jupuit, eu — în patria mea — am fost, pe nedrept, jupuit, iar apoi s-a trecut la cercetarea anatomică a ticăloasei mele cărni, aşa că nu mi-au mai rămas decît nefericitele oase, curăţite de carne, în care prăpăditul meu suflet de-abia se mai ţine. Iar dacă n-ar fi dragostea pe care o am pentru nevinovăţia celor trei copilaşi nenorociţi ai mei, m-aş duce într-o sihăstrie, să mă bucur de mila lui Dumnezeu. Mă întăreşte numai nădejdea că, după ce am fost atît de pe nedrept chinuit în această viaţă, voi fi iertat pe lumea cealaltă ; nu fac alta decît să-l rog pe Dumnezeu ca nu cumva să-i vină chef să mă răzbune, aşa cum a făcut-o în trecut, căci tremur şi plîng amintindu-mi cum i-a pedepsit Domnul pe cei care mi-au pricinuit rău, pe nedrept. Aşa că, sfîrşiţi o dată, pentru numele lui Dumnezeu !

Benvenuto Cellini

(Din Arhiva Controalelor şi Verificărilor)

LXXI

26 octombrie 1570

Preastrălucit Mare Principe şi stăpîn al meu adînc respectat,

Cu toate că preaînalţii domni locotenent şi consilieri sînt cum nu se poate mai drepţi, ca unii care, în ce mă priveşte, au vrut să descopere slăvitul adevăr şi au şi izbutit să-l afle cu deosebită limpezime — din care pricină se vede astăzi lămurit sfînta şi întemeiata mea dreptate —, Înălţimile-lor nu au pus totuşi capăt acestei neînţelegeri, care a făcut ca, vreme de patru ani, să fiu izbit într-una, fără nici un temei, de către duşmanii mei din familia Carnesecchi, cu vorbe pe care nu le meritam şi cu fapte încă şi mai cumplite. Cumpărarea casei lui Giovanni Carnesecchi a fost cum nu se poate mai cinstită, iar alteţa-voastră trebuie să ţină seamă de acest lucru.

Afle apoi alteţa-voastră că domnii consilieri au ales în mare taină doi preţuitori, cei mai destoinici din întreg oraşul, care, folosind toate mijloacele îngăduite de meşteşug, au cercetat şi măsurat casa, iar apoi i-au înaintat Înaltului Magistrat, bine închisă şi sigilată, preţuirea făcută de ei, care se ridică la trei sute treizeci şi doi de scuzi. Să ia seama alteţa-voastră că am cumpărat casa acum patru ani, cu trei sute de scuzi, plătind-o, neîndoielnic, mai mult decît făcea, dar — găsind-o pustie şi dărăpănată — am cheltuit atît încît astăzi preţuieşte mai mult decît am dat pe ea la început. M-au bîrfit, făcîndu-mă cămătar şi pungaş, dar chiar ei veniseră să mă roage, iar eu unul n-am făcut-o decît pentru a scăpa de pagubele pe care mi le făcea telalul Fiorino. Acum, însă, văd că fără sfîntul sprijin al alteţei-voastre aceşti preaînalţi domni n-au să ducă nimic la bun sfîrşit, iar eu, — biet nenorocit ce sînt — am să rămîn copleşit de aceleaşi necazuri. În genunchi vă rog, *signor mio*, cerîndu-vă dreptate şi îndurare. Cer să-mi fie lăsată liberă casa, căci tocmai s-a împlinit termenul, iar acel fiu al lui Giovanni Carnesecchi, care îmi ţine ocupată odaia de jos, mai are o casă

— alături de a mea —, care e ca şi goală, căci taică-său este închis la Stinche, iar el îl lasă să stea acolo. Spuneţi să mi se facă dreptate[1] şi să-mi rămînă casa liberă, prin hotărîrea acestor domni, înainte ca ei să se schimbe.

Benvenuto Cellini

Rezoluţie:

Preaînalţii consilieri să pună odată capăt acestei pricini, pentru ca alteţa-sa să scape de asemenea plictiseală.

Iacopo Dani, secretar
Lelio Torelli

26 octombrie 1570

(Din Arhiva dei Buonomini di San Martino)

LXXII

1571 (stil normal)
15 februarie 1570 (stil florentin)

Înmormîntarea făcută lui *messer* Benvenuto Cellini, sculptorul

Însemn spre aducere-aminte că astăzi, la data de mai sus, a avut loc înmormîntarea lui *messer* Benvenuto Cellini — sculptorul — şi, potrivit dorinţei sale, a fost îngropat în sala de adunare din biserica Nunziata, cu o mare pompă, aflîndu-se de faţă întreaga noastră Academie, împreună cu Compania Pictorilor şi Sculptorilor. Mai întîi s-au dus cu toţii la el acasă, unde s-au rînduit după cuviinţă, iar de îndată ce s-au scurs toţi călugării, sicriul a fost luat de patru membri ai Academiei şi dus cu schimbul — după obicei — pînă la Nun-

[1] Că avea dreptate Cellini, o dovedeşte şi o scrisoare pe care însuşi vînzătorul — Giovanni Carnesecchi — i-o trimite ducelui Cosimo din închisoarea delle Stinche, unde se afla deţinut pentru neplata unor datorii. În această scrisoare, el recunoaşte că vînzarea fusese făcută în bună regulă şi că preţul fusese cinstit stabilit, şi-i cere ducelui să-l pună pe Cellini în deplina stăpînire a casei.

ziata ; de aici, după ce s-au făcut cuvenitele slujbe ale bisericii, a fost luat tot de membrii Academiei şi dus în sala de adunare, unde, după ce s-au făcut iarăşi slujbele religioase, a intrat în amvon un călugăr căruia, încă din seara dinaintea înmormîntării, i s-a dat sarcina să vorbească în public despre numitul *messer* Benvenuto, întru lauda şi cinstirea vieţii şi operelor sale, precum şi a însuşirilor sale trupeşti şi sufleteşti. Cuvîntarea a fost primită cu multă mulţumire de întreaga Academie şi de poporul care se lupta ca într-o întrecere să intre în sala de adunare — atît pentru a-l vedea şi a-l binecuvînta pe *messer* Benvenuto, cît şi pentru a asculta vorbindu-se despre frumoasele lui însuşiri. Şi în biserică, şi în sala de adunare a fost făcut totul cu o mare risipă de lumînări de ceară şi făclii aprinse. Nu voi uita să însemn ce făclii de ceară li s-au dat celor din Academie. Consulilor, mai întîi, li s-a dat cîte-o făclie de o livră, pentru fiecare ; consilierilor — fiecăruia cîte una de opt uncii ; copiştilor şi vistiernicului — cîte una de opt uncii ; administratorului — una de o livră. Tuturor celorlalţi — cîte una de patru uncii pentru fiecare, în număr de 50 ; şi de toate acestea fac însemnare, întru aducere-aminte.

(Din Arhiva Academiei de Arte Frumoase
— Condica administratorului, pe anii 1563—1571, f.la 31)

LXXIII

1571 (stil normal)
16 februarie 1570 (stil florentin)

Lista bunurilor lăsate de Benvenuto Cellini la moartea sa, adică :

Una casă cu grădină şi cu o căsuţă alăturată, făcînd corp comun cu ea, aflată în parohia San Pagolo, *via* Benedetta, cu vecinătăţile ei, închiriată lui Niccolò di Donato Cocchi, cu 38 de scuzi pe an.

Una casă de locuit, avînd în partea de jos un atelier de pictură, aflată în parohia San Michele Bisdomine, *via* della Colonna ; o parte din această casă îi este închiriată cu 18 scuzi de aur pe an, lui *ser* Biagio Cecini, notar la Mercatanzia, iar atelierul îi este închiriat pictorului Girolamo di Francesco Macchietti, cu 31 de scuzi şi 10 lire pe an.

Jumătate din mai multe bucăţi de pămînt de arătură, aflate în locul numit Poggio al Zeta, parohia San Bartolommeo a Farneto, cu măslini şi tufani, cu denumirile şi vecinătăţile lor, date în arendă lui Pier Maria al lui *ser* Vespasiano d'Anterigoli.

Jumătate din două bucăţi de pămînt aflate în acelaşi loc şi în aceeaşi parohie.

Jumătate dintr-o bucată de pămînt, aflată în acelaşi loc şi în aceeaşi parohie.

Aceste bunuri i-au ajuns în stăpînire fie prin moştenire din partea tatălui său, fie prin cumpărare de la Pier Maria al lui *ser* Vespasiano d'Anterigoli, cu 200 de scuzi şi cu pact de răscumpărare pe timp de cinci ani, precum arată şi contractul întocmit de *ser* Andrea Recuperati, în ziua de 14 decembrie 1566.

O bucată de pămînt de arătură, putînd fi semănată cam cu trei baniţe de sămînţă, cu vie şi livadă plantată în rînduri, aflată în parohia San Miniato a Piazzano, din Vicchio a Mugello, în locul numit Piano di Piazzano şi cumpărată de la Matteo al lui Francesco Tassi, cu 38 de scuzi, cu pact de răscumpărare pe timp de trei ani, precum se vede şi din contractul încheiat de *ser* Giovanni da Falgano, la 1 februarie 1568.

LXXIV

1571 (stil normal)
16 februarie 1570 (stil florentin)

Inventarul sculelor, mobilelor şi bunurilor rămase ca moştenire de pe urma lui *messer* Benvenuto, fiul lui Giovanni Cellini, sculptor, întocmit şi scris de mîna lui *ser* Lodovico al lui

messer Piero di Lodovico Gemmari, în ziua de 16 februarie 1570, şi lăsat în mîna *madonnei* Piera — nevasta zisului *messer* Benvenuto — în casa în care locuieşte de obicei, aflată în Florenţa [1]:

9 Un sipet pictat
10 Un basorelief din ipsos, de o jumătate de braţ, înfăţişînd-o pe Maica Domnului
12 *Judecata* lui Michelangelo, mică, pe hîrtie, cu o ramă de lemn
67 Două privilegii, date lui Benvenuto de către regele Franţei [2]
74 O Maică a Domnului, mică, din ipsos
75 O statuetă a Maicii Domnului, aurită
77 Două sipete pictate
80 Un crucifix din pămînt
93 Un Dante, în peniţă, pe lemn
111 Un bust din ipsos, în lucru
118 Un mic sipet, pictat pe dinăuntru
131 O Maică a Domnului, slujind drept tabernacol, antică
153 O pungă de giuvaergiu, avînd în ea un diamant legat în aur, cu două mici smaralde, lucrătură veche, valorînd 50 de florini
155 Un inel de aur cu lucrătură turcească, cu un onix şi o turcoază, avînd cizelat pe el un cal înaripat
161 Un scud de aur, găurit, cu chipul papii Giulio Monti [3]
177 Un rubin legat în aur, preţuind 6 scuzi, care este cel pe care l-a avut la căsătorie.
178 O verighetă din aur, preţuind 6 florini

---

[1] Din acest inventar, care cuprinde 392 de articole, am ales numai obiectele care au o oarecare legătură cu arta, păstrînd însă numerotarea din original.

[2] Actul prin care i se acordă cetăţenia franceză şi actul prin care este pus în stăpînirea castelului Petit Nesle.

[3] Iuliu al III-lea, care înainte de a fi ales papă se chemase Giovan Maria Giocchi del Monte Sansovino.

Clubul cărții digitale 2022

196 Fecioara și sfîntul Antonie, din lemn
208 Un model de lemn al postamentului lui Perseu
226 Două sipete unite între ele și pictate pe dinăuntru.
233 Un portret al lui *messer* Benvenuto, cu ramă de nuc [1]
247 Un model al lui Perseu, mare, din ipsos
248 O Cleopatra
290 O scenă în basorelief, din ceară, într-o placă de piatră, înfățișîndu-i pe Adam și Eva și rămasă în atelier
291 Un mic model de ceară, înfățișînd-o pe Cleopatra
292 Un mic model de ceară, înfățișînd Tăcerea
293 Un alt mic model, din ceară
294 Un model din ceară, neterminat, înfățișîndu-l pe Neptun
295 Două sau trei mici modele — din carton — înfățișînd amvonul bisericii Santa Maria del Fiore
296 Modelul unui crucifix, din pămînt
297 Modelul fîntînii din piață, adică Neptun, din ceară
298 Un model, neterminat, al crucifixului, din ceară albă
299 Două mici modele ale unei Junone, din ceară galbenă, neterminate
300 Un mic model al Andromedei, în basorelief, din ceară
301 Un model mare, din ipsos, al unui crucifix, neterminat
302 O statuie din marmură, în mărime naturală, înfățișînd-o pe preaînalta doamnă Leonora, ducesă a Florenței [2]
303 O statuie din marmură, înfățișîndu-l pe Narcis [3]
304 O statuie a lui Apolo, avîndu-l la picioare pe Hyacint
305 Un bust al Marelui Duce, din marmură, neterminat
307 Un bust din marmură, eboșat
324 Un cap al Meduzei, din bronz
325 Un mic model al Sfintei Fecioare, din ceară
326 Un Narcis din ceară

[1] Portretul acesta s-a pierdut.
[2], [3] S-au pierdut.

327 Un Hyacint, din pămînt ars
328 Un model al lui Hercule înăbuşindu-l pe Anteu şi un altul mai mare, tot al lui Hercule, din ceară
329 Un model al unei fîntîni, din ceară
330 Modelul unui mormînt al papii, cu mai multe figuri
331 O Minervă, din pămînt ars
332 Chipul unei femei, din ceară
333 Un model pentru o Caritate
334 Două cutii cu schiţe de portrete ale *Serenissimului* principe
335 O statuie a Caritaţii, din marmură, eboşată.
336 Un model din ceară
337 Doi Cristoşi pe cruce, neterminaţi : unul din pămînt, iar altul din ceară
338 Un bust al Marelui Duce, din ceară
339 Un glob din lut, înfăţişînd Luna

(Din Biblioteca Riccardiană)

Redactor responsabil : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ION TUDOR

Dat la cules 27.08.1964. Bun de tipar 03.12.1964. Apărut 1964. Tiraj 55.140 ex. broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,29. Coli tipar 11,5. A. nr. 10.819/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 85. C.Z. pentru bibliotecile mici 85—94=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.673 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

Clubul cărții digitale 2022